

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

TULEVAISUUDEN ARVIOINTI STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA

Diplomityö

Kapteeni
Annukka Ylivaara

YEK 58
Maasotalinja

Heinäkuu 2017

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 58	Linja Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Annukka Ylivaara	
Tutkielman nimi TULEVAISUUDEN ARVIOINTI STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA	
Oppiaine johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka MPKK:n kurssikirjasto
Aika Heinäkuu 2017	Tekstisivuja 112 + 37 (STIV) Liitesivuja 7 + 53 (STIV)
TIIVISTELMÄ <p>Tiedustelun tehtävänä on lisätä päätöksentekijän ymmärrystä erilaisista uhkista, riskeistä, mahdollisuuksista ja muutoksista. Tulevaisuuden arviointi on keskeinen osa tiedustelua. Tulevaisuus on kuitenkin määritelmällisesti olemassa olematon eikä tulevaisuudesta voida varmuudella tietää. Tulevaisuutta voidaan lähtökohtaisesti vain arvioida.</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa. Tieteenfilosofiset lähtökohdat pohjautuvat pragmatismiin, joka ohjaa tutkimuksen metodologisia valintoja. Tutkimuskohteen nähdään sijoittuvan kolmen tieteenalan leikkauspisteeseen. Strategian tutkimus muodostaa tutkimuskohteen tarkastelutason, kansallisen turvallisuuspolitiikan alan. Tiedustelun tutkimus rajaa tutkimuskohteen kontekstin. Tulevaisuuden tutkimus määrittelee tutkittavaa ilmiötä, tulevaisuuden arviointia.</p> <p>Tutkimus kuuluu laadullisen tutkimuksen perinteeseen. Monivaiheinen tutkimus jakautuu teoreettiseen ja empiiriseen osuuteen. Tutkimuksessa hyödynnetään sekä käsite-, kirjallisuus- että tapaustutkimusta. Tutkimusaineiston analyysi toteutetaan sisällön analyysillä ja erittelyllä.</p> <p>Teoreettisessa osuudessa käsitetutkimuksella kuvataan tulevaisuuden arviointiin tiedustelun tutkimuskirjallisuudessa liitettyjä erilaisia merkityksenantoja. Käsitetutkimuksessa tunnistettiin viisi erilaista strategisen tiedustelun tehtävää, joiden tulevaisuuden arviointi poikkeaa toisistaan. Tehtävät ovat ajankohtainen, ennakkovaroituksen antava, arvioiva, varautumista ja pitkän aikavälin suunnittelua tukeva tiedustelu. Tulevaisuuden arviointiin keskeisesti liittyviksi tekijöiksi määritettiin tuki päätöksenteolle, epävarmuus, tarkkuus ja aika.</p>	

Kirjallisuustutkimuksessa tarkastellaan, miten tulevaisuuden arviointia strategisessa tiedustelussa on empiirisesti tutkittu ja mitä suosituksia tutkimuskirjallisuudessa on laadittu. Tulevaisuuden arviointiin liittyvät empiiriset tutkimukset jäsentyvät tutkimusaiheittain viiteen aihealueeseen: päätöksenteon tukeminen, epävarmuus, tarkkuus, epäonnistuminen ja vertaileva tutkimus. Tutkimuskirjallisuudesta löydettiin yhteensä 20 tulevaisuuden arviointiin liittyvää suositusta. Lähes kolmasosa suosituksista liittyy todennäköisyyksien käyttämiseen ja vaihtoehtojen huomioimiseen.

Empiirisessä osuudessa tulevaisuuden arviointia strategisessa tiedustelussa tarkastellaan tapaustutkimuksellisella otteella. Kontekstin muodostaa suomalaisen sotilastiedustelun määräaikaistuote ja tarkasteltavana tapauksena on tuohon tiedustelutuotteeseen sisältyvä tulevaisuuden arviointi. Varsinainen tutkimusaineisto käsittää yhteensä 24 raporttia, jotka on valittu ei-satunnaisella otannalla. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan, miten tutkimuskirjallisuuden raportointia koskevat suositukset ilmenevät tulevaisuuden arvioinnissa. Empiirinen osuus on luokiteltu lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24.1 §:n 10 kohdan mukaan suojaustasolle IV ja sijoitettu erilliseen liitteeseen.

AVAINSANAT

tulevaisuus, arviointi, strateginen, tiedustelu, pragmatismi, käsitetutkimus, kirjallisuustutkimus, tapaustutkimus

TULEVAISUUDEN ARVIOINTI STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA

Sisältö

1.	JOHDANTO.....	1
1.1.	Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja keskeisimmät käsitteet.....	2
1.2.	Tutkimusasetelma.....	3
2.	PRAGMATISTINEN MAAILMANKUVA TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTANA....	8
2.1.	Pragmatismi käsitteenä.....	10
2.2.	Pragmatismi monimuotoisena teoreettisena suuntauksena	11
2.3.	Pragmatismi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa	14
2.4.	Pragmatismiin liittyminen muihin tieteenfilosofioihin	18
2.5.	Pragmatismi tutkimuksen metodologisina valintoina	19
3.	TUTKIMUSKOHDE KOLMEN TUTKIMUSALAN LEIKKAUSPISTEESSÄ.....	21
3.1.	Strategia tutkimuksen kohteena	22
3.2.	Tiedustelu tutkimuksen kohteena.....	28
3.3.	Tulevaisuus tutkimuksen kohteena	40
3.4.	Esiymmärrys ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys.....	47
4.	TULEVAISUUDEN ARVIOINTI KÄSITTEENÄ STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA	50
4.1.	Tulkitseva käsitetutkimus tutkimusmenetelmänä	50
4.2.	Käsitetutkimuksen tutkimusaineisto ja sen analyysi	54
4.3.	Tulevaisuuden arviointi strategisen tiedustelun eri tehtävissä	59
4.4.	Strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet.....	71
4.5.	Käsitetutkimuksen johtopäätökset.....	76
5.	TULEVAISUUDEN ARVIOINTI STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN MUKAAN.....	79
5.1.	Kirjallisuustutkimus tutkimusmenetelmänä	80
5.2.	Kirjallisuustutkimuksen tutkimusaineisto ja sen analyysi	83
5.3.	Empiirinen tutkimus aihealueittain	87
5.4.	Tulevaisuuden arviointia koskevat suositukset	98
5.5.	Kirjallisuustutkimuksen johtopäätökset	101
6.	JOHTOPÄÄTÖKSET	104
6.1.	Yhteenveto	104
6.2.	Pohdinta.....	106
6.3.	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	109
6.4.	Jatkotutkimusesitykset	111

LÄHTEET

LIITTEET

TULEVAISUUDEN ARVIOINTI STRATEGISEN TIEDUSTELUN KONTEKSTISSA

1. JOHDANTO

”Ennustaminen on vaikeaa, varsinkin tulevaisuuden ennustaminen.”¹

Ihmisellä on luontainen tarve tietää tulevaisuudesta. Tulevaisuuden selvittämiseksi on kautta historian turvauduttu ammattilaisiin, joiden on katsottu kykenevän näkemään tulevaisuuteen. Tulevaisuustietoa on etsitty niin kristallipalloista, eläinten sisälmyksistä, teelehdistä kuin taivaankappaleiden liikkeistä. Teknologian kehittymisen myötä tulevaisuuden ajatellaan olevan jopa tarkasti laskettavissa tieteellisillä menetelmillä. Mutta entä sitten, kun ennusteet eivät käykään toteen? Onko epäonnistumisessa kyse puutteellisista menetelmistä, ennustajien kyvyttömyydestä vai sittenkin perusteettomista odotuksista? Yhtenä keinona epäonnistumisen välttämiseen on tietysti muotoilla ennustus nostradamusmaisen ympärilyöreästi, jotta vielä vuosisatojenkin päästä sen voidaan väittää pitävän paikkaansa.

2010-luvulla eräänlaiseksi hokemaksi on muodostunut ”muutosten nopeus ja turvallisuusympäristön ennakoimattomuus”. Niin ISIS:n nousu Irakissa ja Syyriassa, Venäjän toimet Ukrainassa ja Krimin valtaus, Iso-Britannian EU-ero, Eurooppaa kohdannut pakolaiskriisi kuin Donald Trumpin valinta Yhdysvaltain presidentiksi tulivat pääosalle yllätyksenä. Merkittävät, odottamat tapahtumat eivät ole tietystikään uusi, vain 2010-luvulle kuuluva ilmiö. Menemättä kauemmas historiaan voidaan todeta, että hieman yli 25 vuotta sitten maailmanjärjestystämme järjestytti Neuvostoliiton kaatuminen, jota ei onnistuttu myöskään ennustamaan.

Ehkäpä kyse onkin siitä, että tulevaisuus yksinkertaisesti on perusolemukseltaan epävarma ja siten tiedon ulottumattomissa oleva. Historia ei etenekään lineaarisesti, vaan epäjatkuvuudet, sattuma ja perhosvaikutus ovat osa monimutkaista todellisuuttamme yhtä olennaisesti kuin tietyt säännönmukaisuudet ja pysyvyydet. Toisia tapahtumia voimme ennustaa tarkasti ja toisia emme ollenkaan. Kysymys onkin siitä, miten erottaa ennustettavat ja ennustamattomat asiat toisistaan. Tunnustettaessa tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus on myös hyväksyttävä, että tulevaisuudesta ei voi tietää. Siksi ennustamisen sijaan on parempi puhua arvioimisesta.

¹ Vanha tanskalainen sanonta, joka on liitetty muun muassa Niels Bohriin. Quote investigator [<http://quoteinvestigator.com/2013/10/20/no-predict/#note-7474-11>], viitattu 1.4.2017.

Tiedustelun tehtävänä on lisätä päätöksentekijän ymmärrystä erilaisista uhkista, riskeistä, mahdollisuuksista ja muutoksista. Se luo edellytyksiä arvioitavissa oleviin tulevaisuuden tapahtumiin ja muutoksiin varautumiselle. Tiedustelu käyttää sekä julkisia että salaisia lähteitä, joiden perusteella se arvioi mahdollisia kehityskulkuja. Salaiset lähteet eivät takaa arvioiden osumista oikeaan, vaan tiedustelu on yhtälailla sidottu tulevaisuuden epävarmuuteen. Itse asiassa tiedustelu on usein jopa vaikeamman tehtävän edessä, sillä sen odotetaan arvioivan sekä vastustajan kykyjä että aikomuksia. Aikomusten selvittäminen edellyttäisi pahimmassa tapauksessa mahdollisuutta kurkistaa valtionjohtajan pään sisään tai kykyä arvioida päätöksiä, joita ei ole vielä edes ajateltu. Tilannetta monimutkaistaa se, että turvallisuusympäristössämme on aiempaa enemmän valtiorajat ylittäviä, potentiaalisesti uhkaavia ei-valtiollisia ja yksittäisiä toimijoita, jotka eivät käyttydy valtiollisten toimijoiden tapaan.

Tiedustelulainsäädäntöhankkeen käynnistymisen myötä myös Suomessa kiinnostus tiedustelua kohtaan on lisääntynyt. Keskustelua on käyty sekä lainsäädännön puolesta että vastaan. Tiedustelulainsäädännön puuttuminen selittää osaltaan suomenkielisen, tiedustelua koskevan julkisen tutkimuksen vähyyttä. Aiheen ajankohtaisuus Suomessa ja tutkimuskirjallisuuden niukkuus toimivat hyvinä perusteina tiedustelun tutkimiselle. Vallitseva käsitys ”turvallisuusympäristön ennakoimattomuudesta” luo hyvät puitteet tarkastella sitä, mitä tulevaisuuden arviointi ylipäättään tarkoittaa.

1.1. Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja keskeisimmät käsitteet

Tämän tutkimuksen tehtävänä on tarkastella tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa. Tutkimusongelmaa lähestytään kolmen tutkimuskysymyksen kautta.

1. Miten tulevaisuuden arviointi strategisessa tiedustelussa määritellään tiedustelun tutkimuskirjallisuuden mukaan ja mitkä ovat tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet sekä siihen liittyvät keskeiset tekijät?
2. Miten tulevaisuuden arviointia strategisessa tiedustelussa on empiirisesti tutkittu ja mitä suosituksia tutkimusten perusteella on laadittu?
3. Miten tulevaisuutta arvioidaan suomalaisen strategisen tiedustelun tuotteessa ja miten tutkimuskirjallisuuden suositukset ilmenevät tulevaisuuden arvioinnissa?

Tiedustelulla tarkoitetaan tiedon, organisaation ja toiminnan muodostamaa, toisistaan erottamatonta kokonaisuutta, jonka tarkoituksena on päätöksenteon tukeminen eri tasoilla. Tiedustelua toimintana jäsennetään tiedustelusyklillä, joka kuvaa tiedustelun sisäisten prosessien ja tiedustelun asiakkaan ja tiedon tuottajan välistä suhdetta. Se sisältää tiedonhankinnan suunnittelun ja ohjaamisen, tiedonhankinnan, tiedon käsittelyn, tiedon analysoinnin ja tuottamisen sekä tiedon jakamisen. Tiedustelu on lähtökohtaisesti tulevaisuussuuntautunutta, mutta se myös selittää ja lisää ymmärrystä menneisyyttä ja nykyisyyttä koskevista tapahtumista. Tiedustelua voidaan tarkastella sekä tasoittain, tyypeittäin että lajeittain.

Tässä tutkimuksessa tarkastelunäkökulmana on *strateginen tiedustelu*. Sillä tarkoitetaan tiedustelun ylintä, kansallisen turvallisuuspolitiikan tasoa. Kansallinen turvallisuuspolitiikka määrittelee strategisen tiedustelun tiedustelukohteet, -alueet ja sisällön. Strateginen tiedustelu on laaja-alaista ja moniulotteista. Sen tarkoituksena on mahdollistaa päätöksenteko kansallisiin intresseihin ja turvallisuuteen vaikuttavissa asioissa. Strategisen tiedustelun tietoa voidaan käyttää sekä päätöksenteon valmistelussa että päätöksenteossa lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä.

1.2. Tutkimusasetelma

Tutkimuksen tieteenfilosofiset lähtökohdat pohjautuvat pragmatismiin. Pragmatismille on luonteenomaista joustavuus, mikä mahdollistaa tutkimuskohteen lähestymisen monimenetelmäisesti ja poikkitieteellisesti. Keskiössä on ongelmanratkaisu, ei tiukka metodin noudattaminen. Joustavuus ei kuitenkaan tarkoita relativismia tai menetelmällistä opportunistia. Pragmatistiseen tieteenfilosofiaan pohjautuvassa tutkimuksessa metodologiset valinnat ovat aina perusteltuja ja ne pyritään tekemään ymmärrettäviksi.

Joustavuuden ohella pragmatismille on tunnusomaista kaksi perusolettamusta. Ensimmäkin tiedon tuottaminen nähdään sosiaalisena ja diskursiivisena toimintana. Tieteellinen tieto muodostuu vuorovaikutuksessa sekä tiedeyhteisön että muiden yhteisöjen kanssa. Toiseksi tutkimuksen tavoitteena on ensisijaisesti käyttökelpoisen tiedon tuottaminen.² Jotta vuorovaikutus muun tiedeyhteisön kanssa on mahdollista, on tutkimus kyettävä sitomaan aiempiin tutkimuksiin. Tästä syystä aiempi tutkimuskirjallisuus on keskeisessä roolissa tässä tutkimuksessa ja laaja-alainen perehtyminen tutkimuskirjallisuuteen katsotaan välttämättömäksi. Tutkimusta ohjaava pragmatistinen maailmankuva ja siihen perustuvat metodologiset valinnat esitellään luvussa 2. Tutkimusasetelma on esitetty tämän alaluvun lopussa (kuva 1).

² Friedrichs & Kratochwil (2009).

Tämä tutkimus kuuluu ensisijaisesti laadullisen tutkimuksen perinteeseen, mutta monivaiheisessa tutkimuksessa hyödynnetään sekä käsite-, kirjallisuus- että tapaustutkimusta. Tutkimusaineiston analyysi toteutetaan sisällön analyysillä ja erittelyllä. Tutkimusprosessi etenee hermeneuttisella tutkimusotteella, jossa esiymmärrys luodaan paikantamalla tutkimuskohde tutkimusalojen kentässä. Esiymmärrys muodostaa pohjan vastaamiselle varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Vaikka kyse on strategian oppiaineen diplomityöstä, tutkimuskohteen nähdään sijoittuvan kolmen tutkimusalan leikkauspisteeseen. Strategian tutkimuksen ohella keskeisiä tutkimusaloja ovat tiedustelun tutkimus ja tulevaisuuden tutkimus. Strategia muodostaa tutkimuskohteen tarkastelutason, kansallisen turvalisuuspolitiikan alan. Tiedustelun tutkimus puolestaan rajaa tutkimuskohteen kontekstin ja käyttötarkoituksen. Tulevaisuuden tutkimus määrittelee tutkimuskohteen olevaa ilmiötä, tulevaisuutta ja sen arviointia. Tutkimuksen näkökulma, tutkimusalojen olettamuksista muodostuva teoreettinen viitekehys esitellään luvussa 3 (kuva 4).

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastataan luvussa 4 tulkitsevaa käsitetutkimusta hyödyntäen. Tutkimusaineistona käytetään tiedustelun tutkimusalan pääsääntöisesti englanninkielistä tutkimuskirjallisuutta. Tulkinnan viitekehys määritellään väljästi strategisen tiedustelun kontekstiksi. Käsitetutkimuksen oletuksena on, ettei tulevaisuuden arviointia ole määritelty tarkasti tai määritelmä on jäsentymätön suomalaisen tutkimuskirjallisuuden vähäisyyden vuoksi. Englanninkielistä tiedustelun tutkimusalaa (*intelligence studies*) käsittelevää kirjallisuutta on runsaasti saatavilla, mutta sen hyödyntäminen on haasteellista suomen kielen ja englannin kielen välillä olevan sanastollisen epäsuhdan vuoksi. Suomen kielessä, osittain samaa tarkoittavia, tulevaisuuden arvioimista kuvaavia sanoja on kaksi: *ennakoida* ja *ennustaa*. Englanninkielisiä vastineita on sanakirjasta riippuen löydettävissä 21–24.³ Kielitoimiston sanakirjan mukaan *ennakoida* tarkoittaa:

1. ”ottaa ennakolta huomioon. (Laskelmissa on ennakoitu myös tuleva tarve.)
2. edeltää t. enteillä olemassaolollaan, toiminnallaan jtk myöhempää. (Uutta tyyliä ennakoi rakennus. Levottomuudet ennakoiivat kapinaa.)
3. ennustaa. (Inflaation ennakointiin kiihtyvän.)”⁴

³ Suomienglantisanakirja.fi mukaan *ennakoida* kääntyy englanniksi *anticipate* ja *foreshadow*. Ennustaa-sanan englanninkieliset vastineet ovat *forecast, foretell, predict, bode, prophesy, foresee, divine, tell the future/fortunes, read the signs, draw up a forecast, prognosticate, presume, assume, think likely, suspect, herald, augur, presage, portend*. [http://www.suomienglantisanakirja.fi/], viitattu 25.5.2017. Sanakirja.org mukaan *ennakoida* kääntyy englanniksi *anticipate, foreshadow, forecast, predict, foresee, usher ja betoken*. Ennustaa-sanan englanninkieliset vastineet ovat *forecast, foretell, bode, predict, prophesy, foresee, divine, tell, scry, read, prognosticate, abode, presume, assume, think likely, suspect, herald, augur, presage, portend*. [http://www.sanakirja.org/], viitattu 25.5.2017.

⁴ Kielitoimiston sanakirja [https://www.kielitoimiston.sanakirja.fi/], viitattu 25.5.2017. Sulut on lisätty.

Ennustaa puolestaan tarkoittaa:

1. ”esittää (taikuuteen perustuva t. järkipерäinen) arvio tulevaisuudesta, laatia ennuste, ’povata’. (Ennustaa korteista, kädestä, tähdistä. Ennustaa jkn kuolema. Ennustaa säättä, tuleva kehitys. Hänestä ennustetaan seuraavaa pääministeriä. Saksan ennustettiin häviävän.)
2. olla enteenä jstak tulevasta, enteillä, tietää, merkitä, luvata, ennakoida. (Taivas ennusti myrskyä. Tämä ei ennusta hyvää.)”⁵

Tulevaisuuden arvioinnin käsitteeseen sisältyvän merkitysten tulkinnan jälkeen tutkimuskohdetta lähestytään tarkastelemalla tulevaisuuden arvioinnista tehtyä empiiristä tutkimusta. Toiseen tutkimuskysymykseen vastataan kirjallisuustutkimuksen avulla. Tavoitteena on kuvata, miten eri tavoin tulevaisuuden arviointia on strategisen tiedustelun kontekstissa tutkittu ja mitä suosituksia tulevaisuuden arvioinnista on tutkimusten perusteella laadittu. Tutkimusaineistona on tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa käsittelevät empiiriset tutkimukset. Tutkimusaineisto on hankittu pääosin tiedustelun tutkimusalan johtavista aikakausijulkaisuista: *Intelligence and National Security* ja *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. Kirjallisuustutkimus on esitetty luvussa 5.

Kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen muodostaa tutkimuksen teoreettisen osuuden. Osio voisi sellaisenaan toimia itsenäisenä tutkimuksena, mutta tällöin tutkimuskohdetta lähestyttäisiin vain teoreettisesti ja pragmatismissa tavoitteena oleva tiedon käyttökelpoisuus kyseenalaistuisi. Tästä syystä tutkimukseen sisällytetään empiirinen vaihe, jossa tutkimuskohdetta tarkastellaan erityisesti suomalaisessa kontekstissa. Tämä on perusteltua erityisesti suomalaisen tutkimuksen vähäisyyden vuoksi.

Empiirisessä osuudessa tulevaisuuden arviointia lähestytään suomalaisen strategisen tiedustelun kontekstissa. Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastattaessa tutkimusotteena hyödynnetään tapaustutkimusta, jonka tavoitteena on mahdollisimman kattavasti kuvata miten tutkimusaineistona olevassa tiedustelutuotteessa arvioidaan tulevaisuutta. Tarkasteltavana tapauksena on tiedustelutuotteeseen sisältyvä tulevaisuudenarviointi, ja kontekstin muodostaa suomalaisen sotilastiedustelun määrääaikaistuote. Tutkimusaineistoa analysoidaan kirjallisuustutkimuksen avulla muodostetun analyysirungon pohjalta. Yhteensä analysoitavia kohteita on yksitoista. Tulokset esitetään tiivistetysti numeerisessa muodossa pääsääntöisesti prosentuaalista jakaumaa osoittavien kuvioiden avulla. Kolmatta tutkimuskysymystä käsittelevä osio on

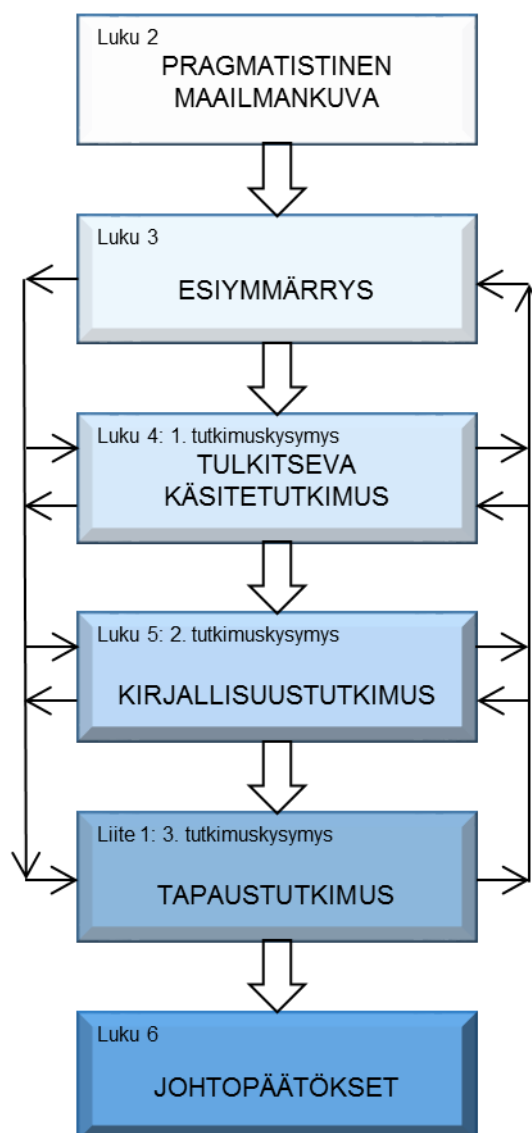
⁵ Sama. Sulut pois lukien ”taikuuteen perustuva t. järkipерäinen” on lisätty.

luokiteltu lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24.1 §:n 10 kohdan mukaan suojaustasolle IV (STIV) eli käyttö rajoitettu. Maanpuolustuskorkeakoulun ohjeen mukaisesti osio on sijoitettu erilliseen liitteeseen.⁶ Suojaustason IV materiaalin käsittelyyn oikeutetun lukijan on syytä tutustua tähän osioon ennen johtopäätöksiin siirtymistä.

Johtopäätösosiossa tehdään yhteenveto kolmivaiheisen tutkimuksen tutkimustuloksista ja pohditaan tulosten merkitystä. Osioon sisältyy myös tutkimuksen luotettavuudenarviointi, vaikka jokaisen tutkimuskysymykseen vastattaessa jo pohditaan tutkimuksen luotettavuutta. Erityisesti empiirisen osion osalta luotettavuusarviointiin liittyvä tarkastelu toteutetaan pääosin tutkimuskysymystä käsittelevässä luvussa. Tutkimuksen lopuksi tehdään muutama tutkimuksen aikana esille tulleista tutkimusaukoista tai tutkimustuloksista kumpuava jatkotutkimusesitys.

Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan tulevaisuuden arvioinnin epäonnistumiseen ja onnistumiseen liittyvät tekijät sekä tulevaisuuden arvioinnin analyysimenetelmät. Koska merkittävä osa tiedustelua käsittelevästä kirjallisuudessa jo tarkastelee tiedustelun epäonnistumisia (*intelligence failure*), tässä tutkimuksessa niiden tarkastelua ei pidetty tarkoituksenmukaisena. Aiheita sivutaan silloin, kun sen katsotaan tuovan lisäarvoa tulevaisuuden arvioinnin yleiselle kuvaukselle. Analyysimenetelmien sisällyttäminen tutkimukseen ei ollut mahdollista opinnäytteen puitteissa, sillä tällöin tarkastelusta olisi muodostunut liian laaja. Toisaalta kolmanteen tutkimuskysymykseen vastattaessa tulevaisuuden arviointia tarkastellaan nimenomaan tiedustelutuotteen eli tiedustelusyklin osalta tuottamisen ja jakamisen näkökulmasta. Tällöin analyysimenetelmien käsittely ei ole välttämätöntä.

⁶ Sotatieteelliset opinnäytetyöt ja harjoitustyön laadinta. AL18370/10.11.2015.

Kuva 1. Tutkimusasetelma

2. PRAGMATISTINEN MAAILMANKUVA TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTANA

Tiede voidaan määritellä sekä toiminnaksi että yhteiskunnalliseksi instituutioksi. Inhimillisenä toimintana se on järjestelmällistä ja järkipäristä uuden tiedon hankintaa. Vaatimus uudesta tiedosta sulkee tieteen käsitteen ulkopuolelle toiminnot, joissa on kysymys vain aikaisemmin hankittujen tietojen järjestämisestä kuten erilaisista selvitystöistä. Näkemys tieteestä dynaamisena toimintana pitää sisällään käsityksen tieteen tulosten muuttuvuudesta.⁷ Määrittely yhteiskunnalliseksi instituutioksi puolestaan merkitsee, että tiedettä harjoitetaan yhteisesti hyväksytyjen tai vakiintuneiden tapojen ja pelisääntöjen mukaan. Pelisääntöjä voidaan niiden laajuudesta riippuen nimittää sekä paradigmoiksi, teorioiksi, käsitteiksi, malleiksi että laeiksi.⁸ Ihmistieteellisen tutkimuksen kuten strategian tutkimuksen haasteena on, ettei tutkijan ole mahdollista olla tutkittavaan asiaan nähden täysin ulkopuolinen tai tutkimuskohteeseen vaikuttamaton tekijä. Tutkimuskohteen ja -näkökulman valinta vaikuttaa väistämättä tapaan tehdä tutkimusta.⁹

Jouni Tuomi ja Anneli Sarajärvi korostavat laadullisen tutkimuksen ominaispiirteinä havaintojen teoriapitoisuutta. Tutkimustulokset ovat riippuvaisia siitä, millainen yksilön käsitys ilmiöstä on, millaisia merkityksiä tutkittavalle ilmiölle annetaan ja millaisia välineitä tutkimuksessa käytetään. Vaikka tieteen yleisenä kriteerinä pidetään objektiivisuutta, he kyseenalaistavat puhtaasti objektiivisen tiedon olemassaolon. Kaikki tieto on siinä mielessä subjektiivista, että tutkija päättää tutkimusasetelmasta oman ymmärryksensä varassa.¹⁰ Anu Puusan ja Pauli Juutin mukaan jokaisella tutkijalla on implisiittiset tai eksplisiittiset tieteen tekemistä ohjaavat taustaoletukset. Ne luovat perustan ja määrittävät tutkimuksen tavoitteita, toteutustapoja ja tuloksia ottaen kantaa siihen, kuinka tiedettä tulisi harjoittaa ja mitkä ovat tiedon saamisen ehdot todellisuudesta. He toteavat kysymyksen olevan lopulta siitä, kuinka tietoinen tutkija itse niistä on ja kuinka hyvin hän pystyy tuomaan ne tutkimusraportissaan esille.¹¹

Tässä luvussa kuvataan tutkimusta ohjaavat, *pragmatistiselle maailmankuvulle* rakentuvat tieteenfilosofiset lähtökohdat. Maailmankuvalla tarkoitetaan toimintaa ohjaavien uskomusten

⁷ Haaparanta & Niiniluoto (2016), s. 28–31.

⁸ Teorian, lain ja mallin suhteesta katso esimerkiksi Niiniluoto (1980), s. 192–207.

⁹ Sipilä & Koivula (2014), s. 7–10.

¹⁰ Tuomi & Sarajärvi (2013), s. 20. Katso myös Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2013), s. 161. Vaikka yleispätevän tieteen metodin olemassaolo ei ole kiistatonta, on tieteen yleisinä kriteereinä pidetty objektiivisuutta, julkisuutta, itsensä korjaavuutta, kriittisyyttä, autonomisuutta ja edistyvyyttä. Haaparanta & Niiniluoto (2016), s. 34–42.

¹¹ Puusa & Juuti (2011), s. 13.

systemiä, yleistä filosofista näkemystä maailmasta ja tutkimuksen luonteesta. Sen synonyymina voidaan käyttää myös termiä paradigma.¹² Koska suomalaisessa strategian tutkimuksessa ei ole Torsti Sirénin Puolan puolustusidentiteettiä käsittelevää väitöskirjaa¹³ lukuun ottamatta tarkasteltu pragmatismia erityisesti tieteenfilosofisena näkökulmana, pragmatismiin varsin laaja tarkastelu tässä yhteydessä katsotaan välttämättömäksi. Toistaiseksi pragmatismiin on viitattu lähinnä käytännönläheisenä toimintana.¹⁴ Strategian alan oppikirjaksi mainitussa *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen* -teoksessa *pragmatismi* ja *pragmaattisuus* liitetään ensisijaisesti joko tiedon hankkimiseen¹⁵, tiedon tarkoitukseen¹⁶ tai toimintatapaan¹⁷. Maanpuolustuskorkeakoulun *Doria*-julkaisuarkistosta hakusanoilla ”pragmatismi” AND ”strategia” löytyneille teoksille tehty karkea sisällönanalyysi tukee väitettä. Kooste on esitetty liitteessä 2.¹⁸

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan pragmatismia käsitteenä ja erityisesti käsitteen monimerkitysisyyttä. Toisessa alaluvussa esitellään pragmatismiin lyhyt historia ja kuvataan sekä pragmatismiin monimuotoisuutta että pragmatisteille yhtäläisiä piirteitä. Kolmannessa alaluvussa tarkastellaan, miten pragmatismia on hyödynnetty strategian tutkimuksen sisä-tieteen, kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa¹⁹, koska pragmatistista strategian tutkimusta ei ollut löydettävissä. Oletuksena on, että näitä samoja lähestymistapoja voitaisiin hyödyntää myös strategian tutkimuksessa. Neljännessä alaluvussa tutkitaan pragmatismiin liittymistä muihin tieteenfilosofioihin. Lopuksi kerrotaan, miten pragmatismi näkyy tämän tutkimuksen metodologisina valintoina.

¹² Creswell (2014) s. 5–11. Creswell erottaa postpositivistisen, konstruktivistisen, transformatiivisen ja pragmatistisen maailmankuvan. Maailmankuvat eroavat toisistaan niiden ontologisilta, epistemologisilta, aksiologisilta, metodologisilta sekä retorisisilta (tutkimuskielellisiltä) valinnoiltaan. Maailmankuva määrittää tutkimustavan valintaa.

¹³ Sirén (2009). Tosin Sirén pohjaa tutkimuksensa ensisijaisesti konstruktivismiin.

¹⁴ *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen* -teoksessa pragmatistiseen tieteenfilosofiseen kirjallisuuteen viitataan *Keskeistä kirjallisuutta* -osiossa. Esimerkkeinä mainitut neljä teosta käsittelevät Peircen, Deweyn ja Jamesin ajatuksia. Sivonen (2013a), s. 333. Huomionarvoista on, että strategian opinnäyteoppaaksi nimetyssä *Kuinka strategioita tutkitaan* -teoksessa sen sijaan mainitaan ainoastaan ”pragmaattinen lähteiden valinta”. Teoksessa esitellään muutoin varsin kattavasti strategian tutkimuksen teoriakoulukuntia. Sipilä & Koivula (2014), s. 71.

¹⁵ Mika Kerttunen mainitsee pragmatismiin tiedon hankkimisen yhteydessä: ”tiedon hankkimisen kolme ehkä yleisintä tapaa (...) toimintaan perustuva pragmatismi”. Kerttunen (2013), s. 48.

¹⁶ Pekka Sivonen toteaa, että ”strategian tutkimuksella on pragmaattinen intressi”, ”pragmaattinen intressi on (...) toimintasuositusten antamiseen liittyvä kiinnostus” sekä ”pragmaattinen intressi liittyy (...) haluun varautua riskeihin ja vaikuttaa tulevaan”. Sivonen (2013c), s. 127 ja 141.

¹⁷ Joonas Sipilä puhuu ”pragmaattisesta, instrumentaalista lähestymistavasta” (Sipilä 2013, s. 79). Juha-Antero Puustola ja Tiina Tarvainen toteavat strategian tutkimuksesta, että ”tutkimukseen kuuluu tietty käytännönläheisyys ja pragmaattisuus”. Puustola & Tarvainen (2013), s. 252.

¹⁸ Sanahaku on haettu 15.1.2017. *Taisto*-tietokannasta ei löytynyt yhtään suomalaista teosta näillä hakusanoilla

¹⁹ Englannin kielessä kansainvälisen politiikan tutkimuksesta käytetään usein nimitystä kansainvälisten suhteiden tutkimus (*international relations*, IR). Siinä tarkastellaan valtioiden ja ei-valtiollisten organisaatioiden kansainvälistä toimintaa. Tutkimusaiheet voidaan ryhmitellä kolmeen osa-alueeseen: kansainväliseen politiikkaan, kansainväliseen poliittiseen talouteen ja kansainväliseen oikeuteen. Shirayev & Zubok (2016), s. 4–5. Kansainvälisten suhteiden tutkimus ei ole yhtä valtiokeskeistä kuin strategian tutkimus.

2.1. Pragmatismi käsitteenä

Pragmatismien uskottavuuteen teoreettisena suuntauksena on ymmärrettävästi vaikuttanut termin sekoittuminen arkikielessä käytössä olevaan käytännöllisyyteen.²⁰ Esimerkiksi Merriam-Webster sanakirjan mukaan pragmatismilla tarkoitetaan sekä käytännöllistä lähestymistapaa ongelmiin ja tilanteisiin (*practical*) että amerikkalaista filosofista suuntausta.²¹ Myös suomenkielessä monimerkityksisyys on ilmeistä. Kielitoimiston sanakirjan mukaan pragmatismi tarkoittaa ”*filosofista suuntaa, jonka mukaan tiedon edellytyksenä ja päämääränä on käytännön toiminta*”. Pragmaattisella puolestaan viitataan ”*käytäntövaltaiseen; hyötyä ja tuloksia korostavaan*”.²²

Pragmatismi termin käyttö politiikassa ja tutkimuksessa on ollut omiaan aiheuttamaan hämmennystä. Etenkin ulkopoliitikassa pragmatismilla viitataan usein politiikkaan, jossa ratkaisut eivät perustu ideologisiin sitoumuksiin, vaan tarjoutuvien tilanteiden hyödyntämiseen. Yhteiskuntatieteiden tutkimuksessa sillä on myös tarkoitettu tutkimusta, jossa ei noudateta tiukoja metodologisia periaatteita, vaan menetelmiä käytetään valikoivasti.²³

Patrick Baert erottaa pragmatismien ja edellä kuvatun pragmaattisuuden, pragmaattisen toimintatavan. Hänelle pragmatismi tarkoittaa hyvin artikuloitua filosofista tai teoreettista kantaa, kun taas pragmaattisuudella viitataan teorioiden ja tekniikoiden jopa opportunistiseen valintaan. Baert suhtautuu epäilevästi menetelmälliseen pragmaattisuuteen. Ensinnäkin parhaiten sopivan tutkimusmenetelmän valinta sisältää implisiittisen ajatuksen siitä, että yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tarkoituksena olisi kuvastaa ulkoista todellisuutta mahdollisimman tarkasti. Toiseksi menetelmällinen pragmaattisuus kyseenalaistaa kaiken filosofisen pohdinnan tieteessä. Pragmatismissa ei pidetä tarpeettomana tieteenfilosofisia kysymyksiä. Turhaa on vain sellainen pohdinta, jolla ei ole käytännöllisiä seuraamuksia. Etenkin ontologiset kysymykset sivuutetaan skolastisina.²⁴

Hämmennystä on aiheuttanut myös se, että pragmatistit ovat kutsuneet omaa ajatteluaan eri nimillä. Alun perin pragmatismi-termiä käytettiin hyvin rajoitetusti. Sillä viitattiin Charles S. Peircen merkityksen teoriaan ja William Jamesin totuusteoriaan, joka laajensi niin sanottua Peircen maksimiamia. Kumpikaan, Peirce tai James, ei itse käyttänyt pragmatismi-termiä ku-

²⁰ Bauer & Brighi (2009b), s. 3.

²¹ Merriam-Webster [<https://www.merriam-webster.com/dictionary/pragmatism>], viitattu 16.1.2017.

²² Kielitoimiston sanakirja [<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>], viitattu 16.1.2017.

²³ Baert (2008), s. 48.

²⁴ Sama, s. 48–49.

vaamaan koko filosofista ajatteluaan.²⁵ Peirce otti jopa myöhemmin käyttöön *pragmatisismi*-termin tarkoituksenaan erottaa ajattelutavasta, jonka sanottiin pohjautuvan hänen alkuperäisiin ajatuksiinsa, mutta jonka hän itse koki vieraaksi.²⁶ James kutsui sen sijaan itseään usein *pluralistiksi*, John Dewey *eksperimentalistiksi* tai *instrumentalistiksi* (myös *instrumentaaliksi eksperimentalistiksi*²⁷) ja F.C.S. Schiller *humanistiksi*.²⁸ Toisaalta uuspragmatistit ovat kehittäneet pragmatismia sellaisille uusille alueille, joita voi olla vaikea yhdistää aiempaan filosofiseen perinteeseen.²⁹

2.2. Pragmatismi monimuotoisena teoreettisena suuntauksena

Pragmatismi filosofisena suuntauksena syntyi 1800-luvun lopussa Yhdysvalloissa. Sen katsotaan alkaneen Massachusettsin Cambridgen yliopiston epämuodollisen keskustelukerhon, niin kutsutun metafyyssisen seuran tapaamisista. Pragmatismien perustajana pidetään yleisesti Peirceä, vaikka Peircen kollega James käytti pragmatismi-termiä tiettävästi ensimmäisenä julkisesti vuonna 1898.³⁰ Pragmatistista liikettä vei eteenpäin nimenomaan James, mutta myös John Deweyllä, Josiah Roycella, Georg Herbert Meadilla ja brittifilosofi F.C.S. Schillerillä oli oma osuutensa.³¹ Maailmantietoisuuteen pragmatismi nousi 1900-luvun alussa Jamesin julkaistua teoksensa *Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking*.³²

Peircen ja Jamesin ajattelussa on merkittäviä eroja. Sami Pihlström on kiteyttänyt eron seuraavasti: Peirce pyrki kehittämään tiukasti loogisen menetelmän, joka auttaisi ymmärtämään tieteellisten käsitteiden merkityksiä. Hän kiinnitti huomiota käsitteenmuodostukseen ja väitteiden empiirisen testaamisen välisiin yhteyksiin. Jamesin asenne oli käytännönläheisempi. Hän oli kiinnostunut soveltamaan pragmatismia myös muihin elämänalueisiin kuten etiikkaan ja uskoon. Peircen ja Jamesin välinen jännite elää pragmatismien perinteessä myös nykypäivänä. Karkeasti sanottuna Jamesin perillisille pragmatismi on kaiken ajattelun, logiikankin perusta. Peircen seuraajille pragmatismi on sen sijaan mukana vain osana laajempaa loogisesti toisiinsa sidottujen periaatteiden muodostamaa systeemiä.³³

²⁵ Bernstein (2010), s.10–11.

²⁶ Baert (2009), s. 48.

²⁷ Bernstein (2010), s. 11.

²⁸ Bauer & Brighi (2009b), s. 3.

²⁹ Baert (2009), s. 48.

³⁰ Bernstein (2010), s. 1–3.

³¹ Pihlström (2008a), s. 21.

³² Bernstein (2010), s.3–4.

³³ Pihlström (2008a), s. 22–35.

Pragmatismi sai alkunsa erityisessä sosiaalisessa ja poliittisessä kontekstissa. Filosofisen suuntauksen syntymistä on selitetty 1800-luvun lopun Yhdysvaltojen kriittistä ja skeptistä asennetta suosineella ilmapiirillä.³⁴ Klassiset pragmatistit saivat vaikutteita eurooppalaisesta filosofiasta kuten Kantin ja Hegelin opeista sekä Darwinin evoluutioteoriasta. Pragmatismi syntyi kuitenkin tietoisesti amerikkalaisena filosofiana. Deweyn sanoin siinä oli kyse eurooppalaisen ajattelun ”*uudelleen sovittamisesta*” amerikkalaiseen yhteiskuntaan.³⁵ Pragmatismien yhteiskunnalliset yhteydet näkyivät alusta saakka läheisenä suhteena yhteiskuntatieteisiin. Kukoistuskaudellaan se synnytti omaleimaisen yhteiskuntatieteellisen perinteen. Sen ilmentymiä ovat sittemmin historiaan jääneet Chigagon koulukunta sosiologiassa, institutionaalinen koulukunta taloustieteessä ja behavioralismiksi kutsuttu suuntaus politiikassa.³⁶

Pragmatismi oli voimissaan Deweyn ansiosta vielä 1930-luvulle tultaessa. Sen vetovoima alkoi hiipua Euroopasta Yhdysvaltoihin natsivainojen paenneiden emigranttien mukana kulkeutuneen loogisen empirismin myötä.³⁷ Tilanne yhteiskuntatieteiden alalla muuttui pragmatismille otolliseksi vasta 1970-luvun jälkeen behavioralististen lähestymistapojen vastustuksen ja tieteellisen realismin kritiikin myötä. Postmodernismi, poststrukturalismi, feminismi ja sosiaalinen konstruktivismi valmistelivat osaltaan tilaa. Huomattavassa roolissa oli kielellisten käytäntöjen merkitystä korostava, niin sanottu lingvistinen käänne. Pragmatismien keskittyessä käytäntöihin laajemmin se voidaankin mieltää seuraavaksi loogiseksi askeleeksi.³⁸

Klassisen pragmatismien perinnettä on jatkanut uuspragmatismi 1980–1990-luvuilla. Sen tunnetuimpia edustajia ovat Hilary Putnam ja Richard Rorty.³⁹ Tosin pragmatismien uuden vaiheen alkuna voidaan pitää jo vuonna 1951 W.V.O. Quinen esittämää analyttisen ja synteettisen totuuden erottelun hylkäämistä⁴⁰, Wilfrid Sellarsin ja Donald Davidsonin analyttistä filosofiaa⁴¹ unohtamatta. Rortyn ja Putnamin jälkeen pragmatistinen traditio on saanut joukon uusia kolmannen aallon edustajia. Uutta polvea edustavat esimerkiksi Richard Shustermanin *somaestetiikka*, Cornel Westin *profetiaallinen pragmatismi* sekä Cheryl Misakin *uusi pragmatismi*. Uusista vivahteista huolimatta myös klassisten pragmatistien, kuten Deweyn ja Peircen oppien, kannatus on ollut vahvaa.⁴²

³⁴ Käpylä (2016), s.19.

³⁵ Bernstein (2010), s. 5–9. Katso myös Niiniluoto (2008), s. 63.

³⁶ Kilpinen (2008), s. 91–92.

³⁷ Käpylä (2016), s. 19.

³⁸ Peltonen (2015a).

³⁹ Pihlström (2008), s. 21–22.

⁴⁰ Niiniluoto (2008), s. 61.

⁴¹ Bernstein (2010), s. 13.

⁴² Käpylä (2016), s. 20.

Pragmatismista ei ole vuosisadan kuluessa kehittynyt yhtenäistä teoreettista rakennelmaa. Pihlströmin mukaan pragmatismien perinteen eheyteen voidaan suhtautua ainakin neljällä tavalla. Ensiksikin voidaan väittää, että vain Peircen oma oppi on kestävä filosofinen näkemys ja myöhemmät pragmatismien muotoilut ovat Peircen alkuperäisten käsitysten vääristelyä tai vääriymmärtämistä. Toiseksi voidaan painottaa Peircen pragmatismien ensisijaisuutta, mutta tunnustaa myös muita Peircen ajattelusta poikkeavia kehityslinjoja. Tämän näkemyksen mukaan on olemassa kaksi pragmatismia. Kolmanneksi voidaan korostaa lähes kaikille yhteisiä teemoja: kokemusta, tarkoitusta, päämäärää, jatkuvuutta, luovuutta, kasvua, tapaa, toimintaa, arvoja ja naturalismia. Neljänneksi voidaan erottaa näkemys, jonka mukaan myös Rortyn uuspragmatismi hyväksytään osaksi pragmatismien moni-ilmeistä ja vaikeasti hahmottuvaa perinnettä. Tämän ajattelutavan mukaan pragmatistien välillä on sekä yhtäläisyyksiä että valtavia eroja. Moninaisuus tulkitaan merkinä filosofisesta elinvoimasta, ei suuntauksen vääristymisestä. Pragmatismien ajatellaan muotoutuvan yhtä lailla avoimiksi jäävistä kysymyksistä kuin vastauksista ja valmiista opeista.⁴³ John Petersin sanoin ”*pragmatismi syntyi monimuotoisena*”.⁴⁴

Pragmatismien yhtäläisiä piirteitä ovat korostaneet useat tutkijat. Esimerkkeinä mainittakoon Hilary Putnam, Patrick Baert ja suomalaisista Hannes Peltonen. Putnamin mukaan pragmatismien tärkeimpiä aineksia ovat fallibilismi ja pluralistinen holismi. Fallibilismilla tarkoitetaan kaiken tiedon etsinnän epävarmuuden tunnustamista. Pluralistisella holismilla viitataan puolestaan vaihtoehtoisten käytäntöjen ja kielellisten hahmotustapojen moninaisuuteen ja metafysisen realismin hylkäämiseen maailman yksikäsitteisestä rakenteesta.⁴⁵ Baert korostaa pragmatismia yhdistävinä tekijöinä fallibilismin ohella humanismia, totuuden perustallisuuden hylkäämistä (anti-foundationalismia), objektiivisen tiedon kyseenalaistamista ja teoria–käytäntö–vastakkainasettelun torjumista.⁴⁶ Hannes Peltonen painottaa käytäntöihin keskittyvää ja niiden käytännöllisten seuraamusten tutkimista. Myös kartesiolaisuuden perinteen hylkääminen sekä fallibilismin ja kontekstuaalisuuden hyväksyminen korostuvat hänen näkemyksissään.⁴⁷

Baertin mainitsema totuudellisuuden hylkääminen tarkoittaa kriittistä suhtautumista tieteelliseen tietoon. Pragmatismien mukaan tieteellinen tieto heijastaa aina tutkijan intressejä. Totuudellisuuden hylkääminen on yhteensopiva fallibilismin kanssa. Pragmatismissa tämä tarkoit-

⁴³ Pihlström (2008), s. 22–24.

⁴⁴ ”...*It was a doctrine born plural.*” Peters (1994), s. 679.

⁴⁵ Putnam (1995) Niiniluodon (2008), s. 61 mukaan.

⁴⁶ Baert (2009), s. 49–50.

⁴⁷ Peltonen (2015a).

taa valmiutta kyseenalaistaa vakiintuneita uskomuksia ja korvata ne käyttökelpoisemmilla. Teoria–käytäntö–vastakkainasettelun torjumisella puolestaan viitataan pragmatismiin tietokäsitkseen. Tiedon ei katsota olevan platonilaisittain passiivisesti ja täsmällisesti todellisuutta heijastavaa. Koska maailma ei ole olemassa irrallisena, inhimillisestä toiminnasta riippumattomana, ei tiedon ja käytännön erottaminen ole mielekäästä. Tietoa on aina arvioitava sen käytännöllisen vaikuttavuuden perusteella.⁴⁸

2.3. Pragmatismi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa

Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen niin kutsutun ”kolmannen debatin”⁴⁹ myötä kiinnostus tieteenfilosofiaa kohtaan on ollut aktiivista. Keskusteluun ovat osallistuneet sekä postpositivistista näkökulmaa puolustavat että pragmatistista lähestymistapaa edustavat tutkijat.⁵⁰ Shane Ralston mainitsee filosofisen pragmatismien edustajiksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa Molly Cochranin, Harry Gouldin, Friedrich Kratochwilin, Nicholas Onufin, Patrick Baertin sekä Jonathan P. Isacoffin.⁵¹ Juha Käpylä lisää luetteloon Jörg Friedrichsin, Gunther Hellmannin, Patrick Thaddeus Jacksonin, Rudra Silin ja Peter J. Katzensteinin. Suomalaisista hän viittaa Helena Rytövuori-Apuseen ja Anni Kankaaseen. Pragmatismia voidaan todeta nousseen yhdeksi kansainvälisen tutkimuksen tieteenfilosofiseksi lähtökohdaksi.⁵² Puhutaan jopa ”pragmatisesta käänteestä”.⁵³

Pragmatismien tuomien mahdollisuuksien kartoittamiseksi on syytä tarkastella muutamia näkemyksiä siitä, mitä pragmatismista on kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa kirjoitettu.⁵⁴ Käsittelyyn on valittu kolme kirjoitusta. Aluksi perehdytään Friedrichsin ja Kratochwilin metodologiseen tarkasteluun *On Acting and Knowing: How Pragmatism Can Advance International Relations Research and Methodology*, joka on yksi viitatuimmista pragmatismia kan-

⁴⁸ Baert (2009), s. 49–50.

⁴⁹ Kolmas debatti käsitteen teki tunnetuksi Yosef Lapid (1989) artikkelissaan *The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Postpositivist Era*. Lapid katsoi kansainvälisten suhteiden tutkimukseen ajautuneen samanlaiseen sisäiseen ristiriitaan kuin 1930–1940-luvuilla ja 1950–1960-luvuilla. Tällä kertaa kyse oli rationalistista ja reflektiivistä tietoteoriaa edustavien näkökulmien vastakkainasettelusta.

⁵⁰ Käpylä (2016), s. 15. Kriittisten realistien edustajina Käpylä mainitsee tässä yhteydessä Heikki Patomäen, Colin Wightin, Jonathan Josephin ja Milja Kurjen.

⁵¹ Ralston (2011), s. 86–92.

⁵² Katso myös Käpylä (2016), s. 15–16.

⁵³ Katso esimerkiksi Peltonen (2015a), Peltonen (2015b). Asiasta käytetään myös sanontaa ”practice turn”. Katso esimerkiksi Bueger & Gadinger (2015).

⁵⁴ Suomalaisia pragmatismia käsitteleviä kansainvälisen politiikan tai kansainvälisten suhteiden väitöskirjoja olisi ollut saatavilla kolme. Anni Kankaan (2007) väitöskirja on semioottinen analyysi Suomen Venäjän politiikan poliittisesta mielikuvituksesta vuodesta 1918 1930-luvulle. Harri Mikkolan (2013) ja Juha Käpylän (2016) väitöskirjat ovat puolestaan metateoreettisia tarkasteluja uuspragmatismien soveltamismahdollisuuksista. Väitöskirjat olisivat voineet olla esimerkitapauksia siitä, miten pragmatismia on sovellettu tutkimuksessa. Ne jouduttiin jättämään tutkimuksen ulkopuolelle opinnäytteen tilarajoitteiden vuoksi.

sainvälisten suhteiden tutkimuksessa käsittelevistä artikkeleista.⁵⁵ Seuraavaksi tarkastellaan johdanto- ja johtopäätöslukuja Harry Bauerin ja Elisabetta Brighin kokoomateoksesta *Pragmatism in International Relations*, joka on ensimmäinen kokonainen kirja, missä arvioidaan poikkitieteellisesti pragmatismien mahdollisuuksia kansainvälisten suhteiden tutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Shane Ralstonin kirjallisuuskatsaus *Pragmatism in International Relations Theory and Research* on otettu mukaan artikkelin suppeudesta huolimatta, sillä Ralston on myöhemmin toimittanut filosofista pragmatismia ja kansainvälisiä suhteita käsittelevän kokoomateoksen. Tämän vuoksi on oletettavaa, että hänellä on huomattavasti laajempaa näkemystä aiheesta kuin mainittu kirjallisuuskatsaus antaa olettaa. Vähemmän viitattuna artikkelina se saattaa tuoda esiin myös erilaisia mielenkiintoisia näkökulmia.

Friedrichs ja Kratochwil kritisoivat perinteistä, tiukkoja kriteereitä noudattavaa metodologiaa yhteyden kadottamisesta käytännön elämään. Kansainvälisten suhteiden tutkimus kamppailee heidän mukaansa kahden ongelman kanssa. Yhtäältä tutkimuksessa pyritään tiukkojen lainomaisien lauseiden muodostamiseen. Toisaalta keskustellaan tieteenalan epistemologisista perusteista, vaikka tieteenfilosofiassa on hyväksytty näkemys tieteestä tieteentekijöiden kommunikatiivisena käytäntönä. Tämä huomioiden yhteiskuntatieteellinen tutkimus ei voi heidän mukaansa enää pitäytyä ehdottomissa tieteenalasta riippumattomissa ja ajattomissa metodisäännöissä. Tiukkojen metodisääntöjen noudattamisella voidaan varmistaa looginen johdonmukaisuus ja pikkutarkkuus tutkimuksessa, mutta siinä unohdetaan inhimillisen tiedon tuottamisen perimmäinen tarkoitus eli tehokkaan ja käyttökelpoisen tiedon tuottaminen. Stephen Toulminiin viitaten Friedrichs ja Kratochwil väittävät tieteellisissä oppikirjoissa kuvattujen menetelmien olevan ihanteita, joilla rakennetaan sellaista tiedettä, mitä ei todellisuudessa ole koskaan ollut edes olemassa. He toteavat: *“On aika tehdä pragmaattinen käänne tutkimuksessa ja metodologiassa”*.⁵⁶

Metodologiseksi keinoksi epistemologisesta umpikujasta vapautumiseen Friedrichs ja Kratochwil esittävät pragmatismia. Heille pragmatismi ei ole tekosyy välttyä epistemologisilta ja metodologisilta tarkasteluilta ja keskittyä puhtaasti empiiriseen tutkimukseen. Se on tutkimusmenetelmä, johon kuuluu sekä epistemologinen että metodologinen tietoisuus. Johdonmukainen pragmatistinen näkökulma muodostuu kahdesta perusoletuksesta. Ensinnäkin tiedon tuottaminen tunnustetaan sosiaaliseksi ja diskursiiviseksi toiminnaksi. Toiseksi tutkimuk-

⁵⁵ Google Scholarin otsikkohaun (haettu 18.1.2017) perusteella hakusanoilla ”pragmatism” AND ”international relations” Friedrichsin ja Kratochwilin artikkeli on viitatuin (viittauksia 232). Toiseksi viitatuin teos on Bauerin ja Brighin kokoomateos (58 viittausta). Ralstonin katsaus on vasta kymmenenneksi viitatuin viidellä viittauksella. Hänen kokoomateokseensa on viitattu neljästi.

⁵⁶ Friedrichs & Kratochwil (2009), s. 701–702.

sella pyritään tuottamaan käyttökelpoista tietoa. Pragmatismi perustetaan pienin varauksin sekä totuuden *konsensusteoriaan* että *epistemologiseen instrumentalismiin*. Totuuden konsensusteoria määrittyy korrespondenssiteorian vastakohtana tarkoittaen Friedrichsille ja Kratochwilille sitä, että tieteellinen tieto muodostuu vuorovaikutuksessa sekä tiedeyhteisön sisällä että vuorovaikutuksessa muiden yhteisöjen kanssa. Ontologinen realismi⁵⁷ nähdään puolestaan epistemologisen instrumentalismin vastakohtana. Epistemologisessa instrumentalismissa tiedon tarkoitukseksi asetetaan monimutkaisten sosiaalisten ilmiöiden ymmärtäminen ja/tai havaittujen säännönmukaisuuksien selittäminen. Tiedon hyvyttä arvioidaan sillä perusteella, miten hyvin se mahdollistaa ”suunnistamisen” sosiaalisessa maailmassa. Käytännöllisenä esimerkkinä pragmatistisesta metodologiasta Friedrichs ja Kratochwil esittelevät *abduktioon* perustuvan tutkimusstrategian. Muina kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa käytettävänä pragmatistisina menetelminä he mainitsevat teoriasynteessin ja analyttisen eklektismin.⁵⁸

Bauer ja Brighi puolestaan toteavat, ettei pragmatismi muodosta kansainvälisten suhteiden teoriaa. Heidän mukaansa pragmatismi kuitenkin tarjoaa sekä epistemologisia, metodologisia ja normatiivisia keinoja kansainvälisten suhteiden tutkimuksen uuden painopisteen ja eetoksen luomiseen. Epistemologisella tasolla pragmatismi on vaihtoehto konstruktivismille. Pragmatismen antiskeptinen ja jyrkkiin epistemologisiin valintoihin sitoutumaton lähestymistapa mahdollistaa tietoteoreettisten haasteiden välttämisen ja keskittymisen käytäntöön ja ongelmallisiin tilanteisiin. Metodologisesti pragmatismi rohkaisee poikkitieteellisyyteen, tieteellisiin kokeiluihin ja avoimeen keskusteluun kilpailevien näkökulmien kanssa. Tieteenalarajoja ei tule ottaa liian vakavasti, vaan tutkimuksessa voidaan hyödyntää valikoivuutta eli eklektisimiä. Normatiivisesti pragmatismi muistuttaa tieteenalaa sen alkuperäisestä poliittisesta, eettisestä ja normatiivisesta kutsumuksesta. Pragmatismen mukaan tiedon tarkoituksena on yhteinen hyvä, jälleenrakennus ja emansipaatio. Myös kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa tulisi ottaa vastuuta kansainvälisistä ongelmien ratkaisusta.⁵⁹

Kokoomateoksen johtopäätöksissä Bauer ja Brighi muotoilevat hieman ironisesti ”*pragmatistisen julistuksen*” kansainvälisten suhteiden tutkimukseen. Sen mukaan pragmatistinen tutkimus tulee perustua kymmenelle teesille. Ensinnäkin käytäntö tulee asettaa etusijalle. Toiseksi tietoa on pidettävä inhimillisenä luomuksena ja siten kielivälitteisenä, yhteiskuntasidonnaisena ja historiallisesti rakentuneena. Kolmanneksi tieto on nähtävä ensisijaisesti apuvälineenä. Neljänneksi tietoa ei pidetä todellisuuden täydellisenä kuvaajana, sillä teoria ja käytäntö ovat

⁵⁷ Ontologisella realismilla viitataan ulkoisesta havaittajasta riippumattoman todellisuuden olemassaoloon. Metodologisen instrumentalismin ja tieteellisen realismin suhteesta katso esimerkiksi Niiniluoto (1980), s. 228–234.

⁵⁸ Friedrichs & Kratochwil (2009).

⁵⁹ Bauer & Brighi (2009b), s. 2 ja 6.

aina yhteen punoutuneet. Viidenneksi pidättäydytään radikaalista skeptisismistä, vaikka tiedon erehtyväisyys tunnustetaan. Kuudenneksi tiedon ymmärretään liittyvän aina kokemukseen ja arvioon. Seitsemänneksi tutkimuksessa kunnioitetaan metodien ja näkökulmien monimuotoisuutta ja hyödynnetään metodologista valikoivuutta. Kahdeksanneksi sitoudutaan avoimeen dialogiin ja edesautetaan yhteisymmärryksen saavuttamista, mutta ongelmakohtia ollaan valmiita arvioimaan tarvittaessa myös kriittisesti. Yhdeksänneksi muistetaan, etteivät selitykset ja ennusteet ole ainoita tavoitteita, vaan tutkimuksessa pyritään myös emansipaatioon ja yhteiseen hyvään. Kymmenenneksi uskotaan sosiaalisen todellisuuden pysyvään määrittelemättömyyteen, luovan toiminnan mahdollisuuksiin ja uusiin käytänteisiin, joiden kehittämiseen tutkijat myös itse vaikuttavat.⁶⁰

Ralston tarkastelee kirjallisuuskatsauksessaan filosofisen pragmatismien ja kansainvälisten suhteiden tutkimuksen liittymäkohtia. Hänen mukaansa pragmatistisesti suuntautuneen kansainvälisten suhteiden teorian ja metodologian haasteet liittyvät usein pragmatismien määrittelyyn. On epäselvää, riittääkö pragmatismien määrittely yleisesti vai tarvitaanko kansainvälisten suhteiden tutkimuksen päämääriin kapeasti sovitettua pragmatismia. Hän toteaa, ettei filosofinen pragmatismi sovi sellaisenaan mihinkään perinteiseen kansainvälisten suhteiden teoreettiseen viitekehykseen kuten realismiin, liberalismiin ja konstruktivismiin, mutta parhaiten se on yhteen sovitettavissa konstruktivistisen teorian kanssa.⁶¹

Katsauksessaan Ralston hahmottelee John Deweyn ja Richard Rortyn filosofian innoittamaa pragmatistista kansainvälisten suhteiden teoriaa, joka on joustava ja ”kelluu” vapaasti moninaisten ajatusrakennelmien välillä. Pragmatistinen kansainvälisten suhteiden teoria auttaa tutkijoita luomaan työkaluja globaalien ongelmien ratkaisemiseksi räätälöimällä moninaisten oppirakennelmien joukosta kansainväliseen tilanteeseen kulloinkin parhaiten soveltuvia menetelmiä. Hän esittää, että kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa pragmatismi nähtäisiin sekä työkalupakkina, yhteensopivana metodologisen valikoivuuden ja pluralismin kanssa että voimavarana tieteenalan opetuksessa. Käytännön ja teorian yhdistäminen tulisi olla keskiössä.⁶² On huomionarvoista, että Ralstonin suhtautuminen pragmatismien epistemologiaan ja metodologiaan perusteisiin on väljempää kuin Friedrichsin ja Kratochwilin tai Bauerin ja Brighin. Ralston vaikuttaa sisällyttävän myös tutkimuskohteesta riippuvan, tutkimusmenetelmien käytännölliseen soveltuvuuteen perustuvan pragmaattisen lähestymistavan pragmatismiin ilman tutkimukseen liittyviä epistemologisia ja metodologisia pohdintoja.

⁶⁰ Bauer & Brighi (2009a), s. 164.

⁶¹ Ralston (2011).

⁶² Sama.

2.4. Pragmatismien liittyminen muihin tieteenfilosofioihin

Pragmatismia on usein syytetty relativismista ja käytännön asettamisesta kaiken teorian edelle. ”*Totta on se, mikä toimii käytännössä*”⁶³, lienee yksi käytetyin, mutta virheellisesti ymmärretty lausahdus sekä pragmatismien totuuskäsityksestä että koko filosofisen suuntauksen ytimeistä. Käytäntö ei ole ainoa mittari eikä totuuden vastaavuusteorian hylkääminen automaattisesti tarkoita kaiken yhteismitattomuutta. Vaikka pragmatismissa unohdetaan lähinnä ontologiaan liittyvät pohdinnat merkityksettöminä, ei seurauksena ole tieto-opillinen anarkismi. Feyerabendiläinen tulkinta ”*kaikki käy*”⁶⁴ ei ole yhteensopiva pragmatismien kanssa. Kuten aiemmin Friedrichsin ja Kratochwilin artikkelin käsittelyn yhteydessä todettiin, totuuden konsensusteoria ja epistemologinen instrumentalismi ovat saman kolikon kääntöpuolia.⁶⁵ Konteksti, suhde tiedeyhteisöön ja muuhun yhteisöön on ratkaiseva tietoa määriteltäessä.

Eero Kilpisen mukaan pragmatismiin perustuvaan tieteseen liittyvät ymmärtämisvaikeudet ovat seurausta ennen kaikkea eri perinteiden erilaisista ja jopa vastakkaisista näkemyksistä siitä, miten inhimillistä toimintaa tulisi tarkastella. Klassiselle eurooppalaiselle filosofialle ja siihen pohjautuvalle yhteiskuntatieteelle inhimillinen toiminta on kontingentti empiirinen ilmiö, joka tulee selittää. Pragmatismille toiminta on puolestaan universaali ilmiö, joka ei kaipaa mitään selitystä. Päinvastoin se toimii itse selityksenä.⁶⁶

Eurooppalainen filosofia ja amerikkalaista perintöä oleva pragmatismi eivät ole kuitenkaan täysiä vastakohtia toisilleen. Bernstein korostaa monien eurooppalaisten filosofioiden ja pragmatismien yhteisiä juuria. Sekä Charles S. Peirceä, Ludwig Wittgensteiniä että Martin Heideggeriä yhdisti kartesiolaisuuden kritiikki. Kiistäessään kartesiolaisen puhtaan epäilyn jokainen asettui omalla tavallaan perinteistä epistemologiaa ja metafysiikkaa vastaan pyrkien tarjoamaan vaihtoehdoisen tavan ymmärtää sosiaalista olemista. Filosofiset perinteet ovat myös sekoittuneet, sillä pääosa uusista pragmatisteista on saanut vaikutteita Wittgensteinin myöhäisfilosofiasta. Tämä pätee niin Richard Rortyyn, Hilary Putnamiin, Wilfrid Sellarsiin, Robert Brandomiin kuin Jürgen Habermasiin.⁶⁷ Kielipeliin ja elämänmuotojen moneutta korostava näkemys on suorassa yhteydessä pragmatismien ydinsisältöön. Käytäntömme ovat yhtä moninaisia kuin ne kielelliset käyttäytymistavat, joihin osallistumme.⁶⁸

⁶³ Katso esimerkiksi Tuomi & Sarajärvi (2009), s. 135 tiivistys: ”Uskomus on tosi, jos se toimii ja on hyödyllinen.”

⁶⁴ Raatikainen (2004), s. 46–49.

⁶⁵ Friedrichs & Kratochwil (2009), s.710–711.

⁶⁶ Kilpinen (2008), s. 92.

⁶⁷ Bernstein (2010), s. 15–22.

⁶⁸ Pihlström (2014).

Kontekstuaalisuus, intersubjektiivisuus ja kielen merkitys ovat pragmatismia ja konstruktivismia yhdistäviä tekijöitä. Harry D. Gould ja Nicholas Onuf näkevätkin konstruktivismin osin periytyvän pragmatismista.⁶⁹ Toisaalta pragmatismia voidaan pitää myös konstruktivismin ja realismin välimaastossa. Pragmatisti ei voi hylätä realismia, koska kaikki toiminta tapahtuu jo olemassa olevassa maailmassa, jonka olemassa olevat asiat ”kovat faktat” on otettava huomioon. Toisaalta realismi on pragmatismille alisteista, koska oletukset maailman ”kovista faktoista” edellyttävät jo jonkin käytännöllisesti muovautuneen kontekstin, jonka puitteissa niillä on merkitys.⁷⁰ Sami Pihlströmin sanoin:

”Emme koskaan voi loppuun saakka, pohjia myöten, perustella kaikkia lähtökohtiamme. Meidän on jatkuvasti elettävä ja toimittava maailmassa uskomustemme ja käsitystemme varassa; pragmatismien mukaan uskomukset ovat, kuten jo Peirce esitti ”toiminnan tapoja” (habits of action). Niinpä joskus on vain valittava, mihin uskotaan – mihin argumentaation lähtökohtiin (toistaiseksi, varauksellisesti) sitoudutaan.”⁷¹

2.5. Pragmatismi tutkimuksen metodologisina valintoina

Tässä tutkimuksessa pragmatismi metodologisena lähestymistapana tiivistetään kahteen perusolettamukseen. Ensinnäkin tiedon tuottamista pidetään sosiaalisena ja diskursiivisena toimintana. Tieteellinen tieto muodostuu vuorovaikutuksessa sekä tiedeyhteisön että muiden yhteisöjen kanssa. Vuorovaikutus edellyttää sekä aiemman tutkimuskentän riittävää tuntemusta että kykyä tehdä oma tutkimus ymmärrettäväksi. Myös muista tieteenfilosofisista ja teoreettisista lähtökohdista laadittujen tutkimusten kanssa on pyrittävä kommunikoimaan. Vuorovaikutuksen joustavuuden vuoksi pragmatisti ei lukittaudu ehdottomiin, ennalta määritettyihin metodisääntöihin ja katsantokantoihin, vaikka niiden yleinen tuntemus on edellytys toimivalle keskusteluyhteydelle. Pragmatismissa ei suhtauduta vakavasti tieteenalarajoihin, vaan poikkitieteellisyttä, tieteellisiä kokeiluja ja avointa keskustelua kilpailevien näkökulmien kanssa pidetään suositeltavana. Pragmatismi itsessään on monimuotoinen teoreettinen suuntaus.

Toiseksi pragmatistisen tutkimuksen tavoitteena on ensisijaisesti käyttökelpoisen tiedon tuottaminen. Tutkimuksella on oltava käytännöllistä merkitystä. Puhtaasti teoreettisella tutkimuksella on harvoin käytännön sovelluksia, joten pragmatistisen tutkimuksen voidaan ajatella lähtökohtaisesti sisältävän empiirisiä osia. Toisaalta tiedon hyvyttä arvioidaan myös sillä

⁶⁹ Gould & Onuf (2009), s. 26-27.

⁷⁰ Pihlström (2014).

⁷¹ Pihlström (2008b), s. 260.

perusteella, miten hyvin se mahdollistaa ”suunnistamisen” sosiaalisessa maailmassa, joten käsitteellisen selkeyden tuomista tieteelliseen keskusteluun voidaan myös pitää arvokkaana. Pragmatismissa teoriaa ja käytäntöä ei voidakaan asettaa vastakkain. Sosiaalinen maailma ei ole olemassa irrallisena, inhimillisestä toiminnasta riippumattomana, joten tieto missään muodossa ei voi olla passiivisesti ja täsmällisesti todellisuutta heijastavaa. Tutkijan ennakkokäsitykset, näkemykset ja aikaisempi tietämys ohjaavat väistämättä tutkimuksen laatimista ja siten teoria on aina läsnä myös empiirisessä tutkimuksessa. Käyttökelpoisuus edellyttää kykyä asemoida tutkijan oma näkökulma muiden näkökulmien joukkoon.

Pragmatismi ohjaa tutkimuksen metodologisia valintoja. Vuorovaikutukseen pyrkiminen muun tiedeyhteisön kanssa edellyttää laaja-alaista perehtymistä eri tutkimusaloihin ja tutkimusmenetelmiin. Ymmärryksen lisäämiseen pyritään hermeneuttisella tutkimusotteella⁷², jossa esiymmärrys luodaan paikantamalla tutkimuskohde eri tutkimusalojen kentässä ja tutustumalla niiden perusteisiin opinnäytetyön mahdollistamassa laajuudessa. Esiymmärrys muodostaa pohjan vastaamiselle varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskohteena olevaa tulevaisuuden arviointia strategisessa tiedustelussa tarkastellaan laadullisen tutkimuksen eri menetelmien ja erilaisten kirjallisten aineistojen kautta. Vaikka tutkimus kuuluu laadullisen tutkimuksen perinteeseen, myös määrällisiä tutkimustuloksia hyödynnetään tutkimusaineistossa.⁷³

Tutkimuksessa yhdistetään sekä teoreettinen että empiirinen lähestymistapa. Teoreettisessa osiossa käsiteltävällä tutkimuksella luodaan ymmärrys tulevaisuuden arvioinnista strategisen tiedustelun kontekstissa, mitä syvennetään kirjallisuustutkimuksella. Käsiteltävä tutkimus on tarkoitukseenmukainen lähestymistapa, sillä käsitteet ovat suunnistamisen apuvälineitä sosiaalisessa maailmassa ja luovat kommunikaation edellytyksiä. Kirjallisuustutkimuksessa mahdollistetaan tutkimuksen sitominen aiempiin tutkimuksiin. Empiirisessä osiossa tulevaisuuden arviointia tarkastellaan tapaustutkimuksellisella otteella rajatussa kontekstissa, jossa ennen tutkittomasta ilmiöstä luodaan mahdollisimman kattava kuvaus. Empiirisellä osiolla pyritään tuottamaan käytännöllistä merkitystä omaavaa tietoa, mikä mahdollistaa sekä ilmiön syvemmän ymmärtämisen että tarvittaessa kehittämisen.

⁷² Filosofisen hermeneutiikan lähtökohtana on, että mikä tahansa merkitysten kokonaisuus on tulkittavissa. Merkitykset eivät ole olemassa tutkijan oivalluksen ulottuvilla olevina, hyvin määriteltyinä tiedostuksen kohteina. Tutkija pyrkii pääsemään osalliseksi jaetuista merkityksistä, ja tulkinta on aina suhteuttamista kulloisiinkin käsitteisiin ja käytäntöihin. Määttänen (1995), s. 227–232.

⁷³ Tutkimuksesta voitaisiin käyttää pienin varauksin myös nimitystä monimenetelmäinen tutkimus, jolla tarkoitetaan sekä laadullisen että määrällisen aineiston keräämistä ja integroimista samassa tutkimuksessa. Creswell & Plano Clark (2011), s. 2–6. Integroivassa kirjallisuustutkimuksessa yhdistetään sekä laadullista että määrällistä aineistoa. Tapaustutkimuksessa laadullisin menetelmin kerättyä aineistoa käsitellään numeerisesti. Tosin tässä yhteydessä kyse on lähinnä aineiston jäsenetystä ja tiiviistä esittämisestä. Tapaustutkimuksesta puuttuu esimerkiksi tulosten yleistettävyyttä tutkivat testit.

3. TUTKIMUSKOHDE KOLMEN TUTKIMUSALAN LEIKKAUSPIS- TEESSÄ

Edellisessä luvussa esiteltiin tutkimusta ohjaava pragmatistinen maailmankuva ja selitettiin, miten pragmatismi ilmenee tutkimuksen metodologisina valintoina. Tässä luvussa tutkimuskohdetta lähestytään kolmen tutkimusalan kautta. Tutkimuskohteena olevan tulevaisuuden arvioinnin nähdään sijoittuvan kolmen tutkimusalan leikkauspisteeseen, jossa jokaisella tutkimusalalla on oma roolinsa. Strategian tutkimus muodostaa tutkimuskohteen tarkastelutason, kansallisen turvallisuuspolitiikan alan. Tiedustelun tutkimus puolestaan rajaa tutkimuskohteen kontekstin ja käyttötarkoituksen. Tulevaisuuden tutkimus määrittelee tutkittavaa ilmiötä, tulevaisuutta ja sen arviointia.

Tarkastelussa ei ole kyse tarkkarajaisesta ja tiukasti määritellyn teorian esittelystä, vaan esiymmärryksen rakentamisesta eri tutkimusalojen näkökulmista. Teoreettisella viitekehyksellä tässä yhteydessä tarkoitetaan erityistä näkökulmaa, jonka avulla tutkimuskohteesta nousevia havaintoja tarkastellaan.⁷⁴ Luvussa luodaan pohja käsitetutkimukselle, jossa syvennytään tulevaisuuden arviointiin strategisen tiedustelun kontekstissa. Tässä yhteydessä tarkastellaan tutkimuskohteen kannalta keskeisiä käsitteitä kuten *strategia*, *tiedustelu*, *strateginen tiedustelu* ja *tulevaisuus* eri tutkimusalojen yhteydessä. Alaluvut eivät ole keskenään yhteismitallisia, vaan painopiste on luotu tutkimuskohdetta määrittävän kontekstin eli tiedustelun tutkimusalan tarkasteluun. Tästä huolimatta jokaiseen alalukuun sisältyy lyhyen käsitteellisen tarkastelun ohella tutkimusalaakohtaisten teoriakoulukuntien, lähestymistapojen tai lähtökohtaolettamusten käsittely. Luvun lopussa tiivistetään syntynyt esiymmärrys ja esitetään tutkimuksen teoreettinen viitekehys kuvassa 4.

⁷⁴ Alasuutari (2011), s. 79. Harri Mikkola (2013, s.10) toteaa teoreettisen viitekehyksen pitävän sisällään kyseenalaistamattomia metatason ontologisia, epistemologisia, metodologisia ja aksiologisia perusolettamuksia luoden perustan teorialle ja siitä johdetuille johtopäätöksille. Metateoreettiset premissit rajaavat lähtökohtaisesti tieteellisen tutkimuksen mahdollisuuksia ja suuntaa.

3.1. Strategia tutkimuksen kohteena

Strategia käsitteenä

Strategian käsitettä käytetään useissa eri merkityksissä ja yhteyksissä. Kielitoimiston sanakirjan mukaan sana strategia on:

1. ”sodankäynti-, sodanjohtotapa, -taito. (*Sissisodan strategia. Hyökkäys-, puolustusstrategia. Ydinasestrategia.*)
2. *perusluonteinen toimintasuunnitelma; us. = taktiikka. (Ongelman ratkaisussa noudatettava strategia. Uusi markkinointistrategia. Joukkueen pelistrategia pelitaktiikka.)*⁷⁵

Sanan juuret ovat muinaisessa kreikan kielessä. *Strategos* sanalla viitattiin alun perin armeijan ylipäällikköön, sotilasjohtajaan ja *strategia* sanalla sotapäällikkyyteen, sotapäällikölle kuuluviin asioihin.⁷⁶ Kenties tunnetuin strategian määritelmä on peräisin Carl von Clausewitzilta. Sodankäynnistä kirjoittaessaan hän määritteli strategian opiksi taistelujen käyttämisestä sodan päämäärän saavuttamiseen. Sodankäynnin ylätasolla eli strategiassa taistelut tuli sitoa toisiinsa sodan päämäärän edellyttämällä tavalla. Alatasolla, taktiikassa, sen sijaan kyse oli taisteluiden järjestämisestä ja johtamisesta.⁷⁷ Tarkasteltaessa Clausewitzin määritelmää strategiasta on huomioitava määritelmän historiallinen konteksti.⁷⁸ Hänen aikanaan valtion sotilaallinen ja poliittinen johto yhdistyivät yhdessä hallitsijassa. Näin strategian mieltäminen lähes puhtaasti sotilaalliseksi käsitteeksi ei ollut ongelmallista.

Myöhemmin strategian käsitteeseen on tullut lisäulottuvuuksia. Sotilaskielessäkin sillä voidaan filosofisesti viitata ajattelutapaan, missä oleelliset ja epäoleelliset asiat pyritään erottamaan toisistaan ja harkitsemaan tavoitteiden ja keinojen vuorovaikutussuhdetta. Strateginen taso ymmärretään korkeimmaksi toiminnantasoksi, jossa käsitellään tärkeimpiä kokonaisvaltaisia ratkaisuja. Turvallisuuspoliittisessa mielessä sillä voidaan tarkoittaa oppia tai käytännön toimintalinjaa valtion tai liittouman turvallisuuspyrkimysten toteuttamiseksi.⁷⁹ Sotilaallisen ja poliittisen kontekstin lisäksi strategian käsitettä käytetään myös esimerkiksi liikkeenjohdossa ja hallinnossa. Ensimmäisen kerran strategian käyttö liiketaloudellisessa yhteydessä doku-

⁷⁵ Kielitoimiston sanakirja [<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>], viitattu 25.5.2017. Sulut on lisätty.

⁷⁶ Kerttunen (2007), s. 1. Katso myös Rantapelkonen & Koistinen (2016), s. 128 ja Laaksonen (2009), s. 27.

⁷⁷ von Clausewitz (1998), s. 92–93.

⁷⁸ B.H. Liddell Hart on yksi tunnetuimmista Clausewitzin kriitikoista. Hän korosti politiikan ja sodankäynnin erottamista toisistaan. Liddell Hartin määritelmässä strategia tarkoittaa taitoa käyttää sotilaallisia keinoja poliittisen johdon asettamien tavoitteiden saavuttamiseksi. Liddell Hart (1991), s. 321.

⁷⁹ Kerttunen (2007), s. 1.

mentoitii jo 1930-luvulla, mutta käsitteen läpimurto yritysmailmaan alkoi varsinaisesti vasta 1960-luvulla. Alun perin kyseessä lienee ollut metaforinen lainaus. Siksi termin määritelmä on saanut sotatieteistä huomattavasti poikkeavia tulkintoja. Näitä ovat olleet muun muassa suunnitelma, juoni, tapahtumaketju, asema ja näkökulma.⁸⁰

Eri tieteenalakäytänteistä huolimatta strategian käsitteen peruspiirteinä voidaan pitää sitä, että se ilmaisee johtajatukseen, miten edetä asetettuun tavoitteeseen käytettävissä olevien keinojen rajoissa. Yksinkertaistaen kyse on siis siitä, miten voimavaroja hyödynnetään tietyn asetetun tavoitteen saavuttamiseksi.⁸¹ Varsin laaja-alaisen ja sisältöneutraalin määritelmän kannalla on myös Colin S. Gray. Hänen mukaansa strategia käsitteenä ei väistämättä viittaa sotilaallisiin asioihin. Se on alisteinen turvallisuuden käsitteelle, joka puolestaan on yksi politiikan osa-alueista. Grayn mukaan strategiaa on tarkasteltava holistisesti. Vaikka strategia on aikaan ja paikkaan sidottu käytännöllinen hanke, teoriaa ja käytäntöä ei voi erottaa toisistaan. Strategia tulee ymmärtää sekä käsitteellisesti, moraalisesti, kulttuurisesti, maantieteellisesti että teknologisesti. Gray erottaa strategian suurstrategiasta ja sotilasstrategiasta.⁸²

Strategian tutkimus määrittyy tutkimuskohteensa kautta

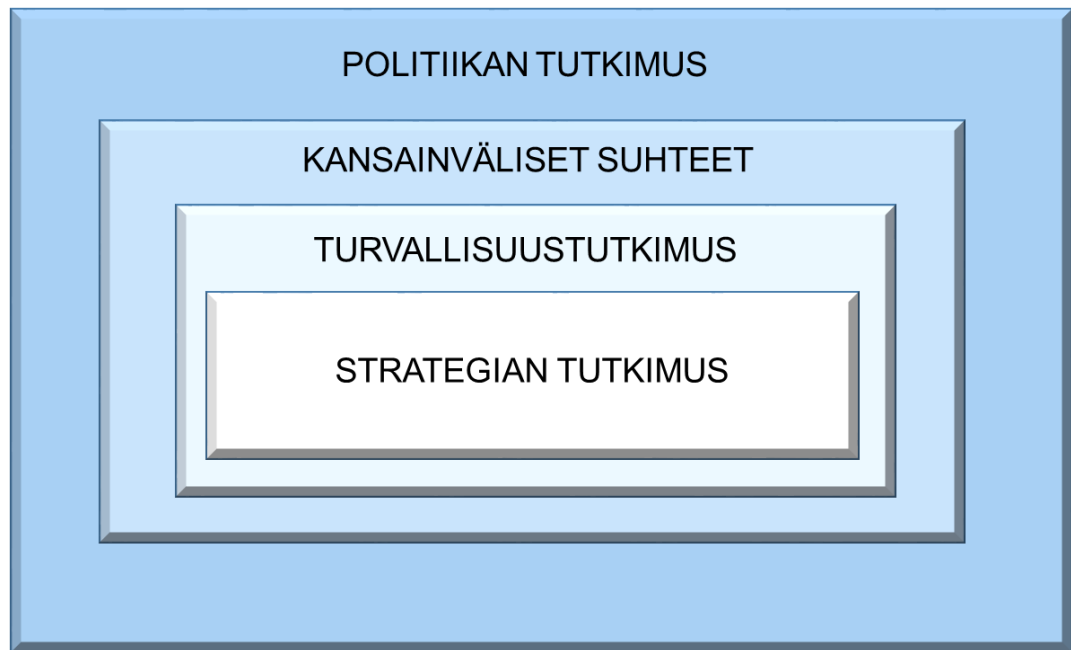
Länsimaisessa kirjallisuudessa strategian tutkimuksella (*strategic studies*) tarkoitetaan tavallisesti valtioiden turvallisuuspoliittisiin päämääriin ja niiden tavoittelemiseen kohdistuvaa tutkimusta. Edellä esitellyn Grayn käsittehierarkian mukaisesti strategian tutkimuksen katsotaan kuuluvan laajempaan turvallisuustutkimuksen kenttään (kuva 2). Suomessa strategian tutkimuksen puitteissa on harjoitettu sekä perustutkimusta että puolustushallintoa palvelevaa tilaustutkimusta. Tutkimuksen soveltava luonne on ajoittain saattanut leimata tieteenalaa muun tiedeyhteisön piirissä hallinnon etujen ja tarpeiden palvelijaksi.⁸³

⁸⁰ Laaksonen (2009), s. 30–34.

⁸¹ Gjelsten & Rekkedal (2013), s. 15.

⁸² Gray (2013), s. 2–3 ja 200–205.

⁸³ Koivula (2013), s. 105–107.

Kuva 2. Strategian tutkimus laajassa turvallisuustutkimuksen kentässä⁸⁴

Strategian tutkimus määrittyy ennen kaikkea tutkimuskohteensa kautta. Sitä voidaan kuvata sekä sotatieteiden kenttään sitoutuvana näkökulmana että varsinaisena tieteenalana. Strategian tutkimuksessa operoidaan usein muilta tieteenaloilta lainatuilla käsitteillä ja malleilla. Tutkimuksessa tukeudutaan niin kansainväliseen politiikkaan, valtio-oppiin, historian tutkimukseen kuin poliittiseen taloustieteeseen.⁸⁵ Baylisin ja Wirtzin mukaan kattavimmin strategiaa tutkitaankin poikkitieteellisestä näkökulmasta. Tutkimuskenttään sisältyvät kansallisen turvallisuuspolitiikan monitahoiset ongelmat edellyttävät sekä politiikan, talouden, psykologian, sosiologian, maantieteen, teknologian että taktiikan perusteiden tietämistä. Poikkitieteellisestä luonteesta huolimatta strategian tutkimusta on kritisoitu liiallisesta keskittymisestä konfliktiin ja voimankäyttöön, etiikan laiminlyönnistä, epätieteellisyydestä, valtiokeskeisyydestä ja kapeasta teoreettisesta lähestymistavasta. Tutkijoiden on jopa sanottu olevan enemmänkin osa ongelmaa kuin ongelman ratkaisua.⁸⁶ Strategian tutkimuksessa on kyse kuitenkin paljosta muustakin kuin asevoimien käytön strategisesta tasosta.⁸⁷ Pelkästään sotilaallisen voiman käyttöön liittyvästä tutkimuksesta voidaan käyttää nimitystä sotilasstrategia.⁸⁸

Strategian tutkimuksessa muut tässä luvussa tarkastellut tutkimusalat, tiedustelun tutkimus ja tulevaisuuden tutkimus, voidaan kuvata niin kutsuttuina välitason teorioina. Ne jäsentävät

⁸⁴ Baylis & Wirtz (2013), s. 14.

⁸⁵ Sipilä & Koivula (2014), s. 19–20. Pekka Sivonen määrittelee strategian tutkimuksen vakiintuneeksi tieteenalaksi, joka on osa sotatieteellistä ja kansainvälisen politiikan tutkimuksen yhteisöä. Strategian tutkimuksen ja opetuksen ainoa yliopistollinen laitos on Maanpuolustuskorkeakoulun Sotataidon laitos. Sivonen (2013a), s. 1.

⁸⁶ Baylis & Wirtz (2013), s. 4–6.

⁸⁷ Sivonen (2013), s.1.

⁸⁸ Katso sotilasstrategian tutkimuksesta tarkemmin esimerkiksi Kerttunen (2013).

tarkemmin rajattujen aihealueiden tutkimusta, mutta niillä ei ole laajempaa soveltamistavoitetta. Vastaavanlaisia välitason teorioita ovat esimerkiksi aluetutkimus ja ulkopoliittikan teoria.⁸⁹ Kuten myöhemmin tiedustelun tutkimusalan yhteydessä käsitellään, julkista tiedusteluun kohdistuvaa tutkimusta suomalaisessa strategian tutkimuksessa on toistaiseksi laadittu varsin vähäisesti.⁹⁰ Sen sijaan tulevaisuudentutkimusta on strategian alalla harjoitettu enemmän. Aiheen merkityksestä kertoo myös tulevan ennakoivia käsittelevän artikkelin liittäminen Maanpuolustuskorkeakoulun strategian alan oppikirjaan.⁹¹

Keskeiset teoriakoulukunnat suomalaisessa strategian tutkimuksessa

Strategian tutkimuksen teoriakoulukuntiin perehdytään ensisijaisesti tarkastelemalla Maanpuolustuskorkeakoulun strategian tutkimusta koskevia oppikirjoja⁹², artikkelikokoomateosta *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*⁹³ ja opinnäyteopasta *Kuinka Strategiaa tutkitaan*⁹⁴. Painopiste on suomalaisen strategian tutkimuksen tarkastelussa. *Kuinka Strategiaa tutkitaan* -teoksessa suomalaisen strategian tutkimuksen yleisimmät teoriakoulukunnat jaetaan tieteenfilosofisilta perusolettamuksiltaan *rationalistisiin* ja *konstitutiivisiin teorioihin*. Rationalistiset teoriat lähestyvät strategian tutkimuksen ongelmakenttää tulkitsijasta riippumattomana ulkoisena todellisuutena tavoitteenaan tarjota selittäviä malleja. Perinteisistä strategian tutkimuksen teoriakoulukunnista oppaassa käsitellään realismia ja liberalismia.⁹⁵ Konstitutiivisten teorioiden ytimessä on puolestaan kritiikki kausaliiteettiajattelua kohtaan. Näistä näkökulmista esimerkkeinä mainitaan *kriittinen turvallisuusteoria*, *sosiaalinen konstruktivismi*, Kööpenhaminan koulukunnan piirissä kehitetty *turvallistamisteoria*, *jälkistrukturalistinen* (postmoderni) *turvallisuustutkimus* sekä *feministinen tutkimusorientaatio*.⁹⁶

Realismi oli strategian tutkimuksen hallitseva näkökulma kylmän sodan aikana. Kyse ei ole yhdestä täsmällisesti määritellystä realismin teoriasta, vaan pikemminkin lähestymistavasta, oppirakennelmasta. Fred Blomberg jakaa realismin kolmeen pääsuuntaukseen: *rakenteelliseen*, *uusklassiseen* ja *hegemoniseen realismiin*. Koulukuntaeroista huolimatta realismi voi-

⁸⁹ Sipilä & Koivula (2014), s. 20.

⁹⁰ Tosin Pekka Visuri tarkasteli jo ensimmäisessä Maanpuolustuskorkeakoulun strategian oppikirjassa, *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*, strategista tiedustelua sotilasstrategian yhteydessä. Visuri (1997), s. 425–429.

⁹¹ Sivonen (2013c).

⁹² Muita ajantasaisia ja kattavia katsauksia suomalaisesta strategian tutkimuksesta ei ollut saatavilla. Visurin (1997) teos jätettiin tarkemman tarkastelun ulkopuolelle, sillä sen julkaisemisesta on kulunut jo kaksikymmentä vuotta. Siinä ei esitetä teoriakoulukuntia vastaavalla tarkkuudella kuin tuoreemmissa oppikirjoissa.

⁹³ Sivonen (2013a).

⁹⁴ Sipilä & Koivula (2014).

⁹⁵ Myös uusmarxilaisuus/strukturalismi mainitaan esimerkkeinä rationalistisista teorioista, mutta näitä ei oppaassa tarkastella. Sipilä & Koivula (2010), s. 26. Russett, Starr & Kinsella nimittävät kolmatta kansainvälisen politiikan hallitsevaa teoreettista paradigmaa radikalismiksi. Siinä korostetaan sekä kansallisten että ylikansallisten luokkien merkitystä. Russett, Starr & Kinsella (2010), s. 27–31.

⁹⁶ Sipilä & Koivula (2014), s. 19–32.

daan tiivistää viiteen perusolettamukseen. Ensinnäkin suvereenit kansallisvaltiot ovat kansainvälisen politiikan tärkeimmät (mutta eivät ainoat) toimijat. Toiseksi kansainvälisen järjestelmän rakenne on anarkinen. Kolmanneksi kansainvälisessä politiikassa on viime kädessä kyse vallasta. Neljänneksi sotilaallisella voimalla ja voimapolitiikalla on keskeinen merkitys. Viidenneksi valtiot toimivat kansainvälisessä politiikassa rationaalisesti omaa kansallista etuaan edistäen.⁹⁷

Kylmän sodan päätyttyä yllättäen realismia kritisoitiin kyvyttömyydestä selittää kansainvälisen politiikan ilmiöitä.⁹⁸ Kansainvälistä yhteistyötä ja vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa, ainakin osittaista luopumista valtiosuvereniteetista on haasteellista perustella valtioiden oman edun tavoittelun logiikalla. Toisaalta viime vuosien tapahtumat kansainvälisessä ympäristössä, kuten Kiinan aluevaatimukset Etelä-Kiinan merellä, Krimin valtaus, Itä-Ukrainan konflikti ja Venäjän sotilaallinen toiminta Syyriassa, vahvistavat jälleen realismin selitysvoimaa.

Kansainvälistä integraatiokehitystä voidaan selittää *liberalistisilla teorioilla*. Niiden taustalla on realismia optimistisempi kuva valtioiden välisistä suhteista. Vaikka liberalismi jakaa realismin käsitykset kansainvälisessä politiikassa vallitsevasta anarkiasta ja kansallisvaltioiden merkityksestä, liberalismissa korostetaan valtioiden yhteisiä intressejä oman edun tavoittelun sijaan. Kansainvälisen yhteistyön, instituutioiden ja lakien uskotaan mahdollistavan kansainvälisen rauhan saavuttamisen.⁹⁹ Koska realismi ja liberalismi perustuvat samalle selittämisen logiikalle, ja ne jopa jakavat joitain käsityksiä kansainvälisen politiikan olemuksesta, niitä voidaan pitää vaihtoehtoisina selitysmalleina kansainvälisen politiikan ilmiöille.

Liberalistinen teoriaperinne pohjautuu Immanuel Kantin ajatuksille (erityisesti Kantin valtiooikeudelliseen tutkielmaan *Ikuinen rauha* vuodelta 1795), joissa korostetaan tasavaltalaisten valtioiden merkitystä kansainväliselle rauhalle. Kuten realismi, myös liberalismi paradigmana sisältää useita, osin toisilleen vastakkaisia teorioita. Vaikka liberalismissa pääosin uskotaan valtioiden tai muiden kansainvälisten toimijoiden sisäisen luonteen merkitykseen kansainvälisessä politiikassa, ovat teoriat eri mieltä sisäisten tekijöiden painoarvosta. Esimerkiksi *tasavaltalaisen liberalismien* mukaan kansainvälinen rauha perustuu ensisijaisesti liberaalien valtioiden liberalismiin. *Neoliberaalit institutionalistit* puolestaan korostavat kansainvälisten instituutioiden merkitystä. Koska realismi ja liberalismi perustuvat samoille tieteenfilosofisille olettamuksille, ja osin jopa jakavat samoja käsityksiä, voidaan niitä tavallisesti pitää yhteismi-

⁹⁷ Blombergs (2013), s. 5–27.

⁹⁸ Sama, s. 5.

⁹⁹ Russett, Starr & Kinsella (2010), s. 27–31

tallisina ja vaihtoehtoisina selitysmalleina kansainvälisen politiikan ilmiöille.¹⁰⁰ Suomalaisessa strategian tutkimuksessa liberalismi ei ole ollut yhtä suosittua kuin realismi.¹⁰¹

Konstitutiiviset teoriat kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ovat syntyneet erityisesti (neo)realistisen ajattelun kritiikistä. Niiden mukaan teoretisointi itse tuottaa todellisuutta eikä vain selitä tulkitusajasta riippumatonta ulkopuolista maailmaa. Tyypillisesti näkökulmana on lausumattomien olettamuksien tarkastelu tosiasioiden sijasta. Konstitutiiviset teoriat eivät muodosta yhtenäistä oppirakennelmaa.¹⁰² Kausaliteettiajatteluun kriittisesti suhtautuvista teorioista käsittelen tässä yhteydessä vain konstruktivismia, sillä se on muita konstitutiivisia näkökulmia yleisempi suomalaisessa strategian tutkimuksessa.¹⁰³

Konstruktivistinen suuntaus on vakiintunut kansainvälisten suhteiden tutkimukseen 1990-luvulla. Sen ytimessä on käsitys sosiaalisesti rakentuneesta todellisuudesta. Konstruktivismi sisältää eri tavoin painottuneita teorioita, mutta Audie Klotzin ja Cecelia M. Lynchin mukaan tutkimusten yhdistävänä tekijänä on vallan käsitteen kuvaaminen diskursiivisen todistusaineiston kautta yhteiskunnallis-historiallisessa kontekstissa. Tutkimukset perustuvat ontologiselle olettamukselle, jonka mukaan sekä rakenne että toimijuus muodostavat todellisuutta, vaikka kumpaakaan näistä ei voida lähtökohtaisesti pitää ensisijaisena.¹⁰⁴ Konstruktivismi on tuonut uutta sisältöä myös vanhoihin käsitteisiin. Sen sanotaan muun muassa palauttaneen kiinnostuksen strategiseen kulttuuriin.¹⁰⁵ Konstruktivismia on kritisoitu loputtomasta asioiden suhteellistamisesta ja kovien materiaalien faktojen puuttumisesta. Tutkimuksen relativistisen luonteen on sanottu tekevän mahdottomaksi minkäänlaisten todennettävien väitteiden esittämisen. Konstruktivismista tuli näkyvä osa suomalaista strategian tutkimusta 2000-luvulla.¹⁰⁶

Kuten jo toisessa luvussa todettiin, suomalaisessa strategian tutkimuksessa ei ole juurikaan tarkasteltu pragmatismia tieteenfilosofisena lähestymistapana.¹⁰⁷ Pragmatismia voidaan siis

¹⁰⁰ Navari (2008), 29–43.

¹⁰¹ Johtopäätös perustuu siihen, ettei teoksessa *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen* tarkastella liberalistista tutkimusperinnettä. Toisaalta Maanpuolustuskorkeakoulun kirjaston *Taisto*-kokoelmätietokannasta löytyi vain kolme strategian oppiaineen pro gradu-opinnäytettä hakusanalla liberalismi (haettu 15.1.2017).

¹⁰² Sipilä & Koivula (2014), s. 28–29.

¹⁰³ Suomalaisen strategian tutkimuksen erityispiirteisiin kuuluu laaja-alaisuus ja institutionaalinen joustavuus. Tästä huolimatta sosiaalista konstruktivismia ja turvallistamisen analyysia lukuun ottamatta muut kriittisen turvallisuustutkimuksen suuntaukset eivät ole nousseet esille. Koivula (2013), s. 105.

¹⁰⁴ Klotz & Lynch (2007), s. 3–4 ja 105–106.

¹⁰⁵ Lantis & Howlett (2013), s. 83–84. Käsitteellä viitataan turvallisuuspolitiikan historialliseen ja yhteiskunnalliseen kontekstiin. Sitä on käytetty sekä selittämään että ennustamaan turvallisuuspolitiikkaa. Iver B. Neumann ja Henricki Heikka kritisoivat aiempaa strategisen kulttuurin tutkimusta operoimisesta vanhentuneella kulttuurin käsitteellä. Kulttuuria ei ole ymmärretty dynaamiseksi kuten muussa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Neumann & Heikka (2005), s. 5–19.

¹⁰⁶ Perheentupa (2013), s. 91 ja 99.

¹⁰⁷ Katso luku 2, s. 9.

toistaiseksi olettaa puuttuvan suomalaisesta strategian tutkimuksesta. Tosin pragmatismilla ja konstruktivismilla on yhdistäviä tekijöitä, ja osa tutkijoista näkee konstruktivismin osin jopa periytyvän pragmatismista.¹⁰⁸ Pragmatismien puutetta voidaan pyrkiä selittämään myös sillä, että strategia on pohjimmiltaan niin käytännönläheistä eli ei-teoreettista ja käytännöllistä eli käytäntöön sovellettavaa toimintaa, ettei pragmatismia ole syytä erikseen korostaa. Ydinasestrategiastaan kuuluisaksi tulleen yhdysvaltalaisen sotilasstrategikon, Bernard Brodien sanoin: ”*Strategian teoria on toiminnan teoriaa.*”¹⁰⁹ Tämän näkemyksen mukaan pragmatismi olisi strategian tutkimukseen sisältyvä piirre, implisiittinen ominaisuus, jota ei tarvitse julki lausua. Toisaalta kyse voi olla siitä, että tutkimusta ei yksinkertaisesti ole, ainakaan eksplisiittisesti, laadittu pragmatistisesta näkökulmasta.

Pragmatistisen strategian tutkimuksen vähäisyyden vuoksi tässä työssä tuodaan siis keskeisten teoriakoulukuntien ulkopuolinen näkökulma suomalaiseen strategian tutkimukseen. Tämä ei tarkoita, etteikö aiemmassa strategian tutkimuksessa olisi voitu huomioida samanlaisia lähestymistapoja kuin tässä tutkimuksessa, mutta ainakaan niissä ei ole eksplisiittisesti tarkasteltu pragmatismia. Koska uudet tutkimukset pyritään sitomaan aiempiin tutkimuksiin, voi vakiintumattoman teoriakentän ulkopuolelle siirtyminen olla haasteellista etenkin opinnäytteissä. Tämä voi selittää pragmatismien puuttumista suomalaisesta strategian tutkimuksesta. Onhan se tullut kansainvälisten suhteidenkin tutkimukseen vasta 2000-luvulla.

3.2. Tiedustelu tutkimuksen kohteena

Tiedustelu käsitteenä

Kielitoimiston sanakirjan mukaan sanalle tiedustelu annetaan kaksi merkitystä:

1. ”kysymys-, kysely, tiedonhankinta. (Talon asukkaille lähetettiin kirjallinen tiedustelu korjattavista kohteista, puhelintiedustelu ja luotto-, hintatiedustelu.)
2. vieraita valtioita koskevien sotilaallisten, taloudellisten, poliittisten yms. tärkeiden tietojen hankkiminen (salaa); tiedusteluorganisaatio(t), -palvelu; sot. vihollista, maastoa yms. omaan toimintaan vaikuttavia seikkoja koskevan tiedon hankkiminen; vrt. vakoilu. (Varusteluteollisuuteen kohdistuva tiedustelu. Elektroninen tiedustelu. Kuuntelutiedustelu. Satelliittitiedustelu. Tiedustelun selville saamat asiat. Jalkaväen, tykistön tiedustelu. Majoituksen, asemien tiedustelu.)”¹¹⁰

¹⁰⁸ Katso luku 2.4, s. 19.

¹⁰⁹ ”*Strategic theory is a theory of action.*” Brodie (1971–1972), s. 152.

¹¹⁰ Kielitoimiston sanakirja [<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>], viitattu 25.5.2017. Sulut on lisätty.

Tässä tutkimuksessa tiedustelua tarkastellaan sanakirjan määrittämässä toisessa merkityksessä. Tosin tuokaan merkitys ei ole yksiselitteinen. Siinä viitataan tiedusteluun sekä toimintana (tietojen hankkiminen), organisaationa (tiedustelupalvelu) että tietona (tiedustelun selville saamat asiat). Tarkoituksellista tai ei, selityksellä on yllättävän paljon samankaltaisuutta yhdysvaltalaisen tiedustelun klassikon Sherman Kentin määritelmän kanssa. Yhdysvalloissa tiedustelun ja tiedusteluanalyysin isäksikin¹¹¹ kutsuttu Kent jakaa 1940-luvun lopulla ilmestyneessä teoksessaan *Strategic Intelligence for American World Policy* tiedustelun kolmeen osatekijään. Määritelmän mukaan tiedustelu tarkoittaa sekä tiedusteluprosessissa tuotettavaa *tietoa*, tietoa tuottavaa *organisaatiota* että tiedon tuottamisen *prosessia*.¹¹²

Kentin jakoa mukailevia tiedustelun moniulotteisuutta kuvaavia määritelmiä ovat tarjonneet sekä hänen aikalaisensa että myöhemmät tutkijat. Esimerkiksi Harvardin yliopiston professori ja politiikan tutkija Harry Howe Ransom kirjoitti kymmenisen vuotta myöhemmin tiedustelun viittaavan sekä prosessiin että tuotteeseen. Hänen mukaansa tiedustelun tavoitteena on päätöksenteon ja toiminnan mahdollistavan informaation tuottaminen.¹¹³ Entinen brittiläinen tiedustelu-upseeri Michael Herman puolestaan jakaa 2000-luvun alussa ilmestyneessä teoksessaan tiedustelun neljään kokonaisuuteen: toimintaan, kohteisiin, tuotteeseen ja funktioon.¹¹⁴ Hänen määritelmänsä on sovitettavissa Kentin kolmijakoon sillä tarkennuksella, että kohde–funktio–jaottelu on hienosyisempi kuvaus Kentin organisaatio-tekijästä. Kyse on sekä informaatiota tuottavan organisaation suorasta että epäsuorasta objektista.¹¹⁵ Kentin määritelmän voidaan todeta periytyneen myös nykyisiin Yhdysvaltojen asevoimien ohjeisiin.¹¹⁶

¹¹¹ *A Look Back ... Sherman Kent: The Father of Intelligence*, 2013, [<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/sherman-kent-the-father-of-intelligence.html>], viitattu 13.2.2017.

¹¹² ”...the word intelligence is used not merely to designate the types of knowledge...and the organization to produce this knowledge, it is used as a synonym for the activity which the organization performs.” Kent (1951), s. 151. Kentin teos julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1949.

¹¹³ Ransom (1958), s. 6–7.

¹¹⁴ Herman (2001), s. 4–6. Vertaa määritelmää myös Andrew Rathmellin (2002), Mark Lowenthalin (2017) ja Hank Prunckunin (2010) versioihin. Rathmell soveltaa Douglas Dearthin muunnelmaa, minkä mukaan tiedustelu tarkoittaa prosessia (tiedustelusykliä), ammattikuntaa (organisaatiota) ja politiikkaa. Poliitikalla viitataan siihen, että tiedustelu on arviosta ja tulkinnasta riippuvainen taito, ja siten sen tuotteet ovat alttiita poliittisille vaikutteille. Vaikutteet voivat olla sekä organisatorisia, byrokraattisia ja puoluepoliittisia paineita että yksilöllisiä ja institutionaalisia kognitiivisia suodattimia. Rathmell (2002), s. 88–89. Lowenthalin mukaan tiedustelu tarkoittaa kansalliselle turvallisuudelle tärkeän tiedon tuottamisen prosessia, prosessin tuotteita, prosessien suojaamista vastatiedustelun keinoin ja laillisten tiedusteluoperaatioiden suorittamista. Lowenthal (2017), s. 10. Prunckunille tiedustelu tarkoittaa sekä tiedon tuottamisen prosesseja, prosessissa tuotettua tietoa, tietoa käsitteleviä organisaatioita että näiden organisaatioiden tiedusteluprosessissa tuottamia raportteja. Prunckun (2010), s. 3.

¹¹⁵ Rønn & Høffding (2012), s. 701.

¹¹⁶ “Intelligence is 1. The product resulting from the collection, processing, integration, evaluation, analysis, and interpretation of available information concerning foreign nations, hostile or potentially hostile forces or elements, or areas of actual or potential operations. 2. The activities that result in the product. 3. The organizations engaged in such activities.” Joint Publication 2-0, Joint Intelligence, 22.10.2013, s. GL-8.

Toistuvista viittauksista huolimatta Kentin määritelmää ei voida kuitenkaan pitää ensisijaisena. Tiedustelun käsitteellisen selkeyden puolesta argumentoineen Michael Warnerin mukaan yleisesti hyväksytyyn määritelmän löytäminen tiedustelun tutkimuskirjallisuudesta on lähes mahdoton tehtävä. Tiedustelun tutkimukselle on ollut tyypillistä, että tutkijat ovat pyrkineet käsitteen uudelleen määrittelyyn huomioimatta välttämättä aiempaa kirjallisuutta.¹¹⁷ Tiedustelu käsitteenä on nähty jopa yhdeksi tiedustelun tutkimusalan keskeisimmistä kysymyksistä.¹¹⁸ Aiempia määritelmiä on pidetty vanhentuneina uudessa toimintaympäristössä, minkä vuoksi uudelleen määrittely on katsottu välttämättömäksi.¹¹⁹ Stephen Marrinin mukaan pohjimmiltaan kyse on kuitenkin tiedustelun tutkimusalan kasautumattomuudesta, joka johtaa vanhojen ideoiden ja käsitteiden ”uudelleen keksimiseen” sen sijaan, että kyettäisiin edistämään tutkimusalan kehitystä.¹²⁰

Tiedustelun määritelmästä useita artikkeleita kirjoittanut Warner katsoo tutkijoiden jakautuvan karkeasti kahteen leiriin sillä perusteella, miten he määrittelevät tiedustelun. Toiset näkevät tiedustelun ensisijaisesti *päätöksenteon mahdollistavana informaationa*. Toiset puolestaan pitävät tiedustelua *sodankäyntinä salaisin keinoin*, sisällyttäen siihen päätöksentekijöiden informoimisen lisäksi päätösten toteuttamisen.¹²¹ Ensimmäiseen leiriin voidaan lukea esimerkiksi Washington Platt¹²², Thomas F. Troy¹²³ ja David Kahn¹²⁴. Warner itse kuuluu jälkimmäiseen joukkoon korostaen salaamisen merkitystä tiedustelua määrittävänä tekijänä. Warnerille tiedustelu tarkoittaa ennen kaikkea salaista, valtiollista toimintaa, jonka tarkoituksena on sekä ymmärtää ulkomaisia toimijoita että vaikuttaa niihin.¹²⁵ Eryityisesti tiedustelun salainen luonne erottaa sen muusta valtiolliseen päätöksentekoon käytettävästä informaatiosta ja toiminnasta. Hän kuitenkin korostaa, että vaikka tiedustelun tavoitteena on luoda päätöksentekoa, se muodostaa vain osan päätöksenteossa hyödynnettävästä informaatiosta. Salaisiin operaatioihin turvaudutaan ainoastaan silloin, kun panokset ovat riittävän korkeat eikä tuloksia saavuteta muilla menetelmillä. Warnerin realistisessa maailmankuvassa salaaminen luo kilpailuedun. Haittapuolena tosin on päätöksenteon hidastuminen ja tehokkuuden laskeminen. Salaamisen pitää siis olla taloudellista ja harkinnanvaraista. Huomionarvoista Warrenin mää-

¹¹⁷ Warner (2002).

¹¹⁸ Johnson & Shelton (2013), s. 110.

¹¹⁹ Tiedustelun uudelleen määrittelyn tarpeesta ovat argumentoineet esimerkiksi Kristan J. Wheaton ja Michael T. Beerbower (2006) sekä Alan Breakspear (2013).

¹²⁰ Marrin (2016).

¹²¹ Warner (2009), s. 16–17. Katso myös Warnerin muut tiedustelun määritelmää käsittelevät artikkelit: Warner (2002), (2012) ja (2014).

¹²² Platt toteaa tiedustelun tarkoittavan merkityksellistä toteamusta, joka on johdettu tarkoituksellisesti valikoidusta, arvioidusta ja tulkitusta informaatiosta sekä ilmaistu niin, että sen merkitys käsillä olevan kansallisen politiikan ongelman kannalta on selvä. Platt (1957), s. 8.

¹²³ Troy määrittelee tiedustelun yksinkertaisesti tiedoksi vihollisesta. Troy (1991), s. 433.

¹²⁴ Kahnille tiedustelu on laajasti määriteltynä informaatiota. Kahn (2001), s. 79.

¹²⁵ Warner (2014), s. 27.

ritelmässä on, että hänelle tieto ja toiminta, informaatio ja toimeenpano ovat erottamattomia valtiollisella tasolla. Näin ollen myös peiteoperaatiot ovat olennainen osa tiedustelua, ainakin yhdysvaltalaisessa kontekstissa.¹²⁶

Warnerin käsityksiin tiedustelun salaisesta luonteesta ja peiteoperaatioista yhtyvät muun muassa Mark Lowenthal¹²⁷, Len Scott¹²⁸, James Der Derian¹²⁹ sekä Peter Gill ja Mark Phythian¹³⁰. Tosin Gillin ja Phythian määritelmän keskiössä on *turvallisuus*. Heille tiedustelu on yksi valtion harjoittamista valvonnan muodoista. Tiedustelu koostuu salaisesta toiminnasta (informaation hankinnan suunnittelu, hankinta, analyysi ja jakaminen), jonka tarkoituksena on suhteellisen turvallisuuden ylläpitäminen tai parantaminen. Turvallisuus saavutetaan tuottamalla ennakkovaroitus uhkista tai luomalla sellaiset olosuhteet, joissa uhkat on torjuttavissa. Ennakkovaroitus mahdollistaa ennaltaehkäisevän toimintalinjan tai -strategian toimeenpanon, mikä sisältää tarvittaessa myös salaisia operaatioita.¹³¹

Tulevaisuuden ennakointi on keskeinen osa tiedustelua usealle tiedustelun tutkijalle.¹³² Esimerkiksi Alan Breakspearin mukaan tiedustelu tarkoittaa yhteisön kykyä ajoissa tapahtuvaan ja toiminnan mahdollistavaan muutoksen ennustamiseen (*forecast*). Kyvyssä on kyse sekä ymmärryksestä (*insight*) että ennakoinnista (*foresight*). Tavoitteena on tunnistaa tapahtumassa oleva joko positiivinen (*mahdollisuus*) tai negatiivinen (*uhka*) muutos.¹³³ Tiedustelun määrittelmistä kirjallisuuskatsauksen laatineiden Kira Vrist Rønnin & Simon Høffdingin mukaan tiedustelu tuotteena on tulevaisuussuuntautunutta, kumottavissa olevaa, päätöksentekijöiden tukemiseksi tuotettavaa tietoa. Se ei ole vain esitietoa, kuten ”jotakin enemmän kuin informaatio” (*plus something*), ”ennakkotietoa” (*foreknowledge*) tai ”erityistä, toimintaan suuntautunutta tietoa” (*actionable knowledge*). Heille tiedustelu on aitoa tietoa, vaikkakin fallibilistisessä merkityksessä. Rønn & Høffding samaistavat tiedusteluanalyysin muihin tulevaisuussuuntautuneisiin tieteellisiin menetelmiin.¹³⁴ Alan Rathmell puolestaan määrittelee tiedustelun

¹²⁶ Warner (2012), s. 223–240.

¹²⁷ Lowenthal (2017), s. 5.

¹²⁸ Scott (2004).

¹²⁹ Der Derian (1992), s. 21.

¹³⁰ Gill & Phythian (2006), s. 7 ja 29.

¹³¹ Sama.

¹³² Katso myös tiedusteluanalyysia väitöskirjassaan soveltaneen John D. Hartin määritelmä. Sen mukaan informaatio koostuu tietoyksiköistä (*data point*), kun taas tiedustelulla on ennakoivaa arvoa. Hart (2014), s. 76.

¹³³ Breakspear (2013), s. 692.

¹³⁴ Rønn & Høffding (2012). Relativismin välttämiseen Rønn ja Høffding hyödyntävät David Lewisin kontekstuaalista epistemologiaa. Lewisille tieto on modaalinen käsite, mikä tarkoittaa, että väittämän määrittely todeksi edellyttää muiden mahdollisten tilanteiden tarkastelua. On määriteltävä, mitkä mahdollisuudet ovat tiedon muodostamisen kannalta olennaisia ja mitkä epäolennaisia. Yksinkertaistaen Lewisin sääntö kuuluu: ”*Henkilö S tietää että p, mikäli S:n todistusaineisto poissulkee kaikki ei-p mahdollisuudet lukuun ottamatta niitä mahdollisuuksia, jotka on asianmukaisesti sivuutettu*”. Huomionarvoista on, että tässä määritelmässä tieto on kiinteässä yhteydessä tiedon tuottamisen prosessiin.

tehtäväksi asiakkaan tarpeita vastaavan, kohdistetun, toiminnan mahdollistavan sekä ennakoivan (*predictive*) tiedon tuottamisen. Gillin ja Phythianin käsitystä salaamisen välttämättömyydestä hän ei kuitenkaan allekirjoita. Rathmellille salaiset lähteet ja menetelmät myötävaikuttavat tiedusteluprosessissa, mutta eivät määrittele sitä.¹³⁵

Itse asiassa huomattavalla osalle asiantuntijoista salaaminen ei ole tiedusteluun välttämättömästi sisältyvä elementti.¹³⁶ Jennifer Sims toteaa oman toiminnan salaamisen ja vastustajan salaisuuksien paljastamisen olevan usein kriittistä menestymisen kannalta, mutta tämä ei päde kaikissa tilanteissa. Salaaminen voi jopa johtaa epäonnistumiseen. Simsille tiedustelussa on ennen kaikkea kyse *suhteellisesta päätöksentekoa* vastustajaan nähden. Tämä voidaan saavuttaa joko parantamalla omaa tai heikentämällä vastustajan päätöksentekokykyä. Simsin huomio kiinnittyy päätöksentekijän ja tiedustelutoimijan suhteeseen. Tiedustelu on toimintaa, jolla kerätään, analysoidaan ja jaetaan informaatiota kilpailutilanteessa olevalle päätöksentekijälle päätöksentekotasosta tai kontekstista riippumatta. Totuus ja täydellinen tarkkuus eivät ole tiedustelun kriittisiä mittareita, mutta käytettävän informaation on oltava parempaa kuin vastustajalla kyseessä olevalla päätöksentekohetkellä.¹³⁷ Päätöksentekijän ja tiedusteluorganisaation suhdetta painottavat myös Robert M. Clark¹³⁸ sekä Kristan J. Wheaton ja Michael Beerpower. Clarkia mukaillen Wheaton ja Beerpower toteavat tiedustelun olevan kaikista lähteistä informaatiota keräävä, ulkoiseen toimintaympäristöön keskittynyt prosessi, jonka tarkoituksena on vähentää päätöksentekijän epävarmuutta.¹³⁹

Kuten edellä käsitellyistä määritelmistä voidaan todeta, tiedustelun tutkijat ovat eri mieltä siitä, tulisiko tiedustelu määritellä mahdollisimman suppeasti vai laajasti. Onko tiedustelu olemukseltaan pysyvä¹⁴⁰ vai tuleeko se uudelleen määritellä menetelmien ja kontekstin muuttuessa? Onko tiedustelu vain valtion ja kansallisen politiikan yhteydessä käytettävä käsite vai onko kyse yleisestä ilmiöstä? Yhtenä esimerkkinä erittäin laajasta määritelmästä on vielä syytä mainita Robert David Steelen mielenkiintoinen *kollektiivisen tiedustelun* käsite. Hänen mukaansa tiedustelu tarkoittaa päätöksentekotukea, joka on tarkoitettu koko ihmiskunnalle, ei

¹³⁵ Rathmell (2002), s. 88–89.

¹³⁶ Katso esimerkiksi Milton Diazin (2010) Q-metodologiaa hyödyntävä tutkimus, jossa haastateltiin 66 tiedustelun asiantuntijaa, sotateoreetikkoa ja akateemikkoja. Tutkimustuloksena oli määritelmä, jonka mukaan tiedustelu tarkoittaa ”mitä tahansa tietoa tuottavaa prosessia, jonka tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää päätöksenteossa ja kilpailijan prosesseihin, tietoon ja päätöksiin vaikuttamisessa sekä tietoa, jolla voidaan vaikuttaa kilpailijan uhatessa (joko todellisesti tai kuvitellusti) omiin prosesseihin, tietoon tai päätöksentekoon kansallisen politiikan kysymyksissä”. Tutkimuksen perusteella tiedustelun osatekijät ovat prosessi, tieto ja päätöksenteko. Rajoittavina tekijöinä ovat kansallinen politiikka ja kilpailutilanne. Salaamista ei sen sijaan pidetty rajoittavana tekijänä.

¹³⁷ Sims (2009) ja (2014).

¹³⁸ Clark (2004), s. 13–14.

¹³⁹ Wheaton & Beerpower (2006), s. 329–330.

¹⁴⁰ Warnerin mukaan tiedustelu tarkoittaa nykyään karkeasti samaa kuin mitä se tarkoitti jo 1500-luvulla. Warner (2009), s. 16–17.

vain johtajille. Tiedustelua harjoitetaan kaikissa kahdeksassa informaatiota käsittelevässä yhteisössä: avoimessa tiedeyhteisössä, siviiliyhteiskunnassa, kaupan alalla, valtionhallinnossa, poliisitoiminnassa, asevoimissa ja voittoa tavoittelemattomissa kansalaisjärjestöissä. Informaatio on syöte ja tiedustelu on prosessin lopputuote. Tiedustelu on räätälöity vastaus olemassa olevaan kysymykseen kontekstista riippumatta. Kyse on pohjimmiltaan merkitysten antamisesta, mikä toteutuu parhaiten avointen lähteiden tiedustelulla. Ainoan poikkeuksen tähän muodostaa vastatiedustelu, joka keskittyy vastapuolen tiedustelun paljastamiseen. Vaikka kollektiivinen tiedustelu on vielä lapsenkengissä, Steelen tavoitetilassa jokainen kansalainen kerää, tuottaa ja hyödyntää tiedustelutietoa. Tiedustelu, päätöksenteon tukeminen, on kansalaisvelvollisuus demokraattisessa ja oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa. Tulevaisuudessa älykkään valtion tiedustelu yhdistää kaikki kahdeksan informaatiota käsittelevää yhteisöä. Ne muodostavat monikansallisen, monivirastaisen, monitieteellisen ja monialueellisen verkoston, jossa jaetaan informaatiota ja annetaan merkityksiä. Steelen avainsana on integroituminen.¹⁴¹

Ruotsalainen Wilhelm Agrell sen sijaan argumentoi painokkaasti laajaa määritelmää vastaan. Usein viitatussa artikkelissaan hän toteaa: ”*Mikäli kaikki on tiedustelua, silloin mikään ei ole tiedustelua*”. Hänen mukaansa jokaisen käsitteen merkitys piilee sen rajauksissa. Agrellille tiedustelun ytimessä oleva tiedusteluanalyysi ei ole pelkästään informaation prosessointia eikä informatiikkaa tule sotkea tiedusteluanalyysiin. Tiedusteluanalyysissa yhdistyvät sekä journalismin dynamiikka että tieteellinen ongelmanratkaisu, mutta tiedusteluanalyysia määrittävä tekijä on epävarmuus ja epävarmuuden hallinta, jopa hyödyntäminen. Agrell korostaa teorian, verifioitavien metodien, koulutuksen ja itsereflektion merkitystä. Samalla hän kuitenkin toteaa, että hyvän analyytikon älylliset ja psykologiset ominaisuudet ovat varsin harvinaisia.¹⁴² Vaikka tiedustelu ei ole salaista tiedettä, siinä on kyse tieteellisten menetelmien usein salaisesta soveltamisesta sellaisten ongelmien ratkaisuun, jotka ovat luonteeltaan operatiivisia ja strategisia, eivät tieteellisiä.¹⁴³ Suppean rajauksen puoltamisesta huolimatta Agrell ei kuitenkaan tarkoin kuvaa niitä erityispiirteitä, jotka erottavat tiedustelun muista toiminnoista.

Miten tähän edellä esitettyyn tiedustelun moniulotteisuuteen tulisi sitten suhtautua? Huomioiden aiheen keskeisyyden tiedustelun tutkimuksessa, yllä esitetty käsitetarkastelu on vain pinnaraapaisu. Tarkoituksellisesti vähälle käsittelylle on jätetty eri tiedusteluorganisaatioiden

¹⁴¹ Steele (2014).

¹⁴² Agrell (2002).

¹⁴³ Agrell (2012), s. 59–60 ja 199.

käyttämät määritelmät.¹⁴⁴ Johtopäätöksenä voidaan todeta, että liian ahtaassa määritelmässä menetetään merkittävä osa ilmiön monimuotoisuudesta, mutta liian yleisessä määritelmässä ei kyetä saavuttamaan ilmiön perimmäistä olemusta. Kysymys on siis tasapainon saavuttamisesta ja toisaalta tarkastelunäkökulman määrittämisestä. Yhtenä keinona voisi olla tiedustelun jakaminen ja tarkastelu joko tasoittain, tyypeittäin tai lajeittain.

Tiedustelu jaetaan tasoittain joko strategiseen, operatiiviseen ja taktiseen¹⁴⁵ tai pelkästään strategiseen ja taktiseen¹⁴⁶. Operatiivinen tiedustelu liitetään usein sotilastiedusteluun ja sillä viitataan sodankäyntitasoon.¹⁴⁷ Tiedustelutyypeillä voidaan tarkoittaa tiedustelutuotteiden tarkoitusta, kohdetta tai aihepiiriä. Sherman Kent jaottelee tiedustelun toiminnallisiin luokkiin: tapahtumia kuvaavaan perustiedusteluun, ajankohtaiseen tiedusteluun ja arvioivaan tiedusteluun.¹⁴⁸ Yksinkertaisempi tapa on tehdä kahtiajako ajankohtaiseen ja tutkimuksellisen (research) tiedustelun välillä, jossa jälkimmäinen pyrkii syvälliseen ymmärrykseen ja pitkän aikavälin arviointiin.¹⁴⁹ Hienosyisempi jaottelu perustuu perus-, ajankohtaisen, arvioivan sekä ennakkovaroitukseen tähtäävän tiedustelun ja maalittamisen erotteluun.¹⁵⁰ Kiinnostuksen kohteen perusteella tiedustelu jaetaan yksinkertaisesti joko ulkomaan ja kotimaan tiedusteluun¹⁵¹, tarkemmin kansallisen turvallisuuden, turvallisuus-, puolustus- ja ulkomaan tiedusteluun¹⁵² tai kansallisen turvallisuuden, poliisi-, sotilas-, yritys- ja yksityiseen tiedusteluun¹⁵³ Aihepiireittäin tiedustelu on eroteltavissa esimerkiksi diplomaattiseen tai poliittiseen, sotilaalliseen, taloudelliseen tai sosiaaliseen tiedusteluun.¹⁵⁴ Tiedustelulajeilla tarkoitetaan yleensä tiedonhankintakeinoja, joita ovat muun muassa signaali-, henkilö-, geo- ja kuvaus-, avointen lähteiden, talous-, ominaispiirre- sekä tunnistetiedustelu.¹⁵⁵

¹⁴⁴ Suomessa ei ole toistaiseksi erillistä tiedustelua koskevaa lainsäädäntöä eikä siksi julkisia, virallisia määritelmiä. Puolustusministeriön asettaman tiedonhankintalakiyöryhmän mietinnössä tiedustelu määritelmällisesti jaetaan sotilas-, siviili-, turvallisuus- ja rikostiedusteluun. Tiedustelu on: ”Julkisiin ja ei-julkisiin lähteisiin kohdistuvaa tiedonhankintaa, jonka tarkoituksena on kartoittaa ja lisätä ymmärrystä erilaisista uhista, riskeistä, mahdollisuuksista ja muutoksista niin maan sisällä kuin rajojen ulkopuolella. Tiedustelutoiminnan tavoitteena on tuottaa varhaisvaiheen tietoa, joka mahdollistaa uhkiin, riskeihin, mahdollisuuksiin ja muutoksiin vaikuttamisen ja varautumisen. Tiedusteluun kuuluu tiedon analysointi, jonka avulla erilaisia turvallisuusympäristön epävarmuustekijöitä pyritään jäsentämään, vähentämään ja tapauskohtaisesti myös hyödyntämään.” Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja, Tiedonhankintalakiyöryhmän mietintö (2015), s. 15.

¹⁴⁵ Esimerkiksi Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 6–7.

¹⁴⁶ Esimerkiksi Grabo (2010) s. 11–12 ja Dahl (2013), 21–24.

¹⁴⁷ Esimerkiksi Cox (2009), s. 11–12, Prunckun (2010), s. 6–7 ja Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 7 ja 259–260

¹⁴⁸ Kentin alkuperäiset termit ovat *basic descriptive element*, *the current reportorial element* ja *the speculative-evaluative element*. Kent (1951), s. 11–65.

¹⁴⁹ Johnson & Wirtz (2015), s. 75–76.

¹⁵⁰ Cox (2009), s. 10.

¹⁵¹ Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 7–8.

¹⁵² Cox (2009), s. 12–15.

¹⁵³ Prunckun (2010), s.12–15.

¹⁵⁴ Johnson & Wirtz (2015), s. 75.

¹⁵⁵ Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 88–106 ja Lowenthal (2017), s. 111–156.

Tiedustelu tutkimusalana

Tiedustelu on tutkimusalana nuori. Akateemiseksi se on kehittynyt vasta toisen maailmansodan jälkeen, erityisesti Pohjois-Amerikassa ja Länsi-Euroopassa. Uraauurtavana teoksena voidaan pitää jo aiemmin mainittua Sherman Kentin teosta *Strategic Intelligence for American Policy*.¹⁵⁶ Muita merkittäviä tutkimusalan alkuvuosikymmenten kirjoittajia ovat olleet yhdysvaltalaiset Lyman B. Kirkpatrick Jr., Harry Howe Ransom, Roger Hilsman, David Kahn ja David Wise. Loch K. Johnsonin mukaan tiedustelun tutkimus oli ensimmäisinä vuosikymmeninä varsin pintapuolista. Edellä mainittujen teosten ohella kirjallisuus muodostui muistelmista ja elämänerroista, tiedustelun onnistumisten tai epäonnistumisten tarkastelusta, tiedon jakamiseen liittyvän problematiikan käsittelystä, Neuvostoliiton Yhdysvaltojen vastaisten tiedusteluoperaatioiden selvittelystä, jopa epäuskottavilta vaikuttavista paljastuksista, yksittäisistä Kentin ja Ransomin hengessä kirjoitetuista tieteellisistä artikkeleista, muutamista oppikirjoista ja satunnaisista salaista palvelua käsittelevistä sanomalehtiartikkeleista.¹⁵⁷

Käänteentekeväksi vuodeksi tiedustelun tutkimusalan historiassa muodostui vuosi 1975. Tuolloin *New York Times* -lehden artikkelissa väitettiin Yhdysvaltojen keskustiedustelupalvelun (Central Intelligence Agency, CIA) vakoilevan kansalaisiaan. Epäilyjen pohjalta käynnistettiin useita tutkimuksia, jotka tuottivat huomattavasti julkista aineistoa. Virallisten tutkimusten myötä myös akateeminen kiinnostus tiedustelua kohtaan lisääntyi. Yliopisto-opetuksessa tiedustelua ryhdyttiin tarkastelemaan olennaisena osana ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä kansainvälisiä suhteita. Eri puolilla Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Iso-Britanniaa aloitettiin myös tiedustelua käsittelevien akateemisten kurssien järjestäminen.¹⁵⁸ Tiedustelusta ryhdyttiin puhumaan kansainvälisten suhteiden ja diplomatian viimeisenä puuttuvana ulottuvuutena.¹⁵⁹

Pääosa tiedustelua käsittelevästä kirjallisuudesta on edelleen peräisin Yhdysvalloista, Kanadasta ja Iso-Britanniasta. Toisin kuin Länsi-Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa, tiedustelun tutkimus ei ole kaikkialla akateeminen tutkimusala tai edes tutkimuskohde. Joissakin maissa on sekä vaikeaa löytää aiheeseen liittyvää informaatiota että jopa vaarallista ylipäättään kirjoittaa tiedustelutoiminnasta. Peter Gillin mukaan tiedustelun tutkimus on viimeisen neljänneksivuosisadan aikana keskittynyt kolmelle alueelle: Iso-Britanniassa ja muualla Euroopassa tut-

¹⁵⁶ Kent (1951).

¹⁵⁷ Johnson (2007). Johnson mainitsee tärkeimmiksi alkuvuosikymmenten teoksiksi Kirkpatrick Jr:n *The Real CIA* (1968) ja *The U.S. Intelligence Community* (1973), Ransomin *Central Intelligence and National Security* (1958) ja *The Intelligence Establishment* (1970), Hilsmanin *Strategic Intelligence and National Decisions* (1956), Kahnin *The Codebreakers: The Story of Secret Writing* (1967) ja Wisen *The Espionage Establishment* (1967) ja *The Politics of Lying* (1973).

¹⁵⁸ Johnson (2014), s. 4.

¹⁵⁹ Brittidiplomaatti Sir Alexander Cadoganin päiväkirjoista peräisin olevan sanonnan tekivät tunnetuksi Christopher Andrew ja David Dilks. Andrew & Dilks (1984).

kimus on ollut historiallista tarkastelua johtuen salaisten tiedusteluarkistojen avaamisesta. Yhdysvalloissa historian tutkimuksen ohella on painottunut tiedusteluorganisaatioihin ja tiedustelun järjestäytymiseen liittyvä tutkimus sekä julkisen valvonnan että toiminnan tehokkuuden näkökulmasta. Itä-Euroopassa, Latinalaisessa Amerikassa, Afrikassa ja Aasiassa näkökulmana on ollut sen sijaan organisaatiotutkimus ja tiedustelun demokratisoituminen.¹⁶⁰

Len Scott ja Peter Jackson jakavat tiedustelun tutkimukseen kolmeen ryhmään niiden lähestymistavan perusteella. Kahdessa ensimmäisessä ryhmässä tiedustelu nähdään ulko- ja turvallisuuspolitiikan välineenä. Ensimmäisessä ryhmässä tutkimus keskittyy tiedustelun ja päätöksentekijän suhteeseen. Tiedustelua tutkitaan lähinnä yksittäisten poliittisten päätösten selittämiseksi, ja tähän ryhmään kuuluvat erityisesti historialliset tutkimukset. Toisessa ryhmässä pyritään luomaan yleisiä malleja, joiden avulla voitaisiin selittää tiedusteluprosessin onnistumisia tai epäonnistumisia. Lähestymistapa on politiikan tutkimukselle ominainen, ja tutkimus keskittyy analyysi- ja päätöksentekotasoihin. Kolmannessa ryhmässä sen sijaan tarkastellaan tiedustelua valtion harjoittaman valvonnan poliittisena välineenä.¹⁶¹

Loch K. Johnsonin jako on hieman toisenlainen. Hänen mukaansa tiedustelun tutkimus jakautuu neljään osa-alueeseen: tiedustelun historian, rakenteen ja teorian tutkimukseen; tiedustelun tehtävien tarkasteluun (informaation keräämisen ja tulkinnan, vastatiedustelun ja peiteoperaatioiden); tiedustelun vastuullisuuden (*accountability*), etiikan ja reformin käsittelyyn sekä tiedustelun johtamisen ja hallinnon tutkimukseen. Sitä, miten tiedustelusta voitaisiin tehdä vähemmän altis epäonnistumisille, ei ole Johnsonin mukaan tarpeeksi tutkittu.¹⁶²

Suomalaista tiedustelua koskevaa tutkimusta on toistaiseksi laadittu varsin vähäisesti Maanpuolustuskorkeakoulun ulkopuolella. Tutkimus on Peter Gillin jaottelun mukaisesti samankaltaista muun eurooppalaisen tutkimuksen kanssa painottuen aihepiirin historialliseen tarkasteluun. Esimerkkeinä mainittakoon suojelupoliisin historiaa käsittelevät *Turvallisuuspoliisi 75 vuotta*¹⁶³ ja *Ratakatu 12 – Suojelupoliisin historia 1949–2009*¹⁶⁴ sekä henkilöhistoriateos *Armeijan silmänä ja korvana, tiedustelupäällikkö Raimo Heiskanen*¹⁶⁵. 2000-luvulla suojelupoliisista on laadittu muutamia opinnäytteitä, joista osa on ilmestynyt suojelupoliisin omina jul-

¹⁶⁰ Gill (2008).

¹⁶¹ Scott & Jackson (2004), s. 2–7.

¹⁶² Johnson (2015), s. 5–13.

¹⁶³ Simola & Salovaara (1994).

¹⁶⁴ Simola (2009).

¹⁶⁵ Suominen (2012).

kaisuina.¹⁶⁶ Myös Jan-Peter Paulin teoksessa *Tiedustelu 2000-luvulla* käsitellään suojelupoliisia. Tosin hänen teoksessaan kyse on pääasiassa tiedustelun perusteoksesta, jossa tarkastellaan sekä tiedustelun historiallista kehitystä, tiedusteluyhteistyötä, taloudellista tiedustelua että terrorismia ja propagandaa.¹⁶⁷ Englanninkielisistä artikkeleista mainitaan Lauri Holmströmin *Intelligence Culture, Economic Espionage, and the Finnish Security Intelligence Service*, joka on julkaistu ei-englanninkielisten maiden tiedusteluun keskittyvässä kokoomateoksessa. Artikkelit esittelee sekä suojelupoliisin historiaa että pohtii sen tiedustelukulttuuria.¹⁶⁸

Maanpuolustuskorkeakoulussa tiedustelua on tutkittu kaikilla kurssitasoilla sotatieteellisestä näkökulmasta sekä taisteluteknisellä, taktisella, operatiivisella että strategisella tasolla. *Doria*-tietokannasta asiansanalla tiedustelu löytyi yhteensä 40 opinnäytettä. Tutkimuksia on laadittu sekä johtamisen ja sotilaspedagogiikan, sotatekniikan, operaatiotaidon ja taktiikan että strategian töinä.¹⁶⁹ Strategian laitoksen julkaisuina tai oppiaineen opinnäytteinä mainittakoon Pasi Välimäen, John D. Hartin ja Aku Antikaisen tutkimukset. Välimäki tarkastelee tutkimuksessa *Intelligence in peace support operations* tiedustelua YK:n mandaatilla toteutettavissa rauha- ja haastukevissa operaatioissa. Tutkimus kohdistuu tiedustelun merkitykseen, tiedustelun ja operaation johdon vuorovaikutukseen sekä tiedustelun organisointiin.¹⁷⁰ John D. Hart tutkii väitöskirjassaan *The Analysis of Competing Hypotheses (ACH) in the Assessment of Chemical Warfare Activities* kolmea kemiallisten aseiden valvontaa koskevaa tapausta tiedusteluanalyysin keinoin.¹⁷¹ Aku Antikainen keskittyy yleisesikuntaupseerikurssin diplomityössä *Strateginen ennakkovaroitus ja päätöksenteko: haasteet Ukrainan kriisin ennakoinnissa* strategiseen ennakkovaroitukseen ja siihen liittyvään päätöksentekoon. Tutkimuskirjallisuuden perusteella tunnistetaan sekä ennakkovaroitukseen että päätöksentekoon liittyviä haasteita, joita tarkastellaan Ukrainan kriisin alkuvaiheiden (2013–2014) tapahtumien valossa.¹⁷²

¹⁶⁶ Suojelupoliisin julkaisuina on ilmestynyt Paavo Selinin (2004) pro gradu *Britannian turvallisuuspalvelu ja Suomen suojelupoliisi – Vertaileva tutkimus virastojen eroista ja yhtäläisyyksistä* sekä Minna Halkolan (2006) pro gradu *Supo valokeilassa – Suojelupoliisin teletunnistetiäotäpätäus julkisuudessa 2004–2005*. Muista 2000-luvulla laadituista opinnäytteistä mainittakoon Selinin (2008) lisensiaatintutkimus *Turvallisuuspalvelu vai turvallisuuspoliisi – Vertaileva tutkimus valtior tiedustelutehtävien organisoinnista*, Marjukka Ahon (2011) pro gradu *Terrorismin torjuntaa ja turvallisuuden takaamista – Suomen turvallisuusuhkat Suojelupoliisin näkökulmasta* sekä Mikko Kurttilan pro gradu (2015) *Mitä tiedustelusta kirjoitettiin? – Suojelupoliisi ja tiedonhankintaläkitäryhmä mediassa 2013–2015*.

¹⁶⁷ Paul (2005).

¹⁶⁸ Holmström (2013). Englanninkielisistä suomalaisten laatimista teoksista voidaan mainita myös tulevaisuudentutkija Tuomo Kuosan (2014) *Towards Strategic Intelligence – Foresight, Intelligence, and Policy-Making*. Teoksessa ei kuitenkaan tarkastella erityisesti suomalaista tiedustelua. Empiirisessä osuudessa on haastateltu kolmea suomalaista, joilla on henkilökohtaista kokemusta joko tiedustelutoimijana tai tiedustelun asiakkaana.

¹⁶⁹ Hakutulos on tarkastettu 4.6.2017. Hakusanalla ”tiedustelu” tuloksia on huomattavasti runsaammin. Huomionarvoista on, että merkittävä osa töistä on ei-julkisia läki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 mukaan. Tämän tutkimuksen yhteydessä ei käsitellä ei-julkisia töitä.

¹⁷⁰ Välimäki (2000). Julkaisu pohjautuu vuonna 1998 laadittuun yleisesikuntaupseerikurssin diplomityöhön.

¹⁷¹ Hart (2014).

¹⁷² Antikainen (2015).

Tiedustelun tutkimusalan johtavissa englanninkielisissä julkaisuissa on ilmestynyt myös muutamia suomalaista tiedustelua käsitteleviä artikkeleita.¹⁷³ Muusta kuin historiallisesta lähestymistavasta laadituista töistä mainittakoon Olli Teirilän *Small State Intelligence Dilemmas: Struggling between Common Threat Perceptions and National Priorities* ja Olli Teirilän ja Hanna Nykäsen *The Public Dimension of Intelligence Culture: The Search for Support and Legitimacy*. Teirilän artikkelissa käsitellään pienen valtion tiedusteluongelmia ja muuttuvan turvallisuusympäristön aiheuttamia haasteita. Vertailukohtana käytetään sekä Ruotsia että Alankomaita.¹⁷⁴ Teirilän ja Nykäsen artikkelissa tarkastellaan suomalaista tiedustelua läpinäkyvyyden, laillisuuden ja legitimitetin näkökulmasta. Vertailukohtana käytetään jälleen Ruotsia.¹⁷⁵

Tiedustelun teoria

Tiedustelukirjallisuuden runsaudesta huolimatta tiedustelua tutkimusalanana pidetään teoreettisesti alikehittyneenä. Asiantuntijat ja tutkijat ovat argumentoineet käsitteen määrittelyn ja teoreettisen tutkimuksen välttämättömyydestä, mutta samalla he ovat kritisoineet tutkimusta teorioiden puuttumisesta. Muun muassa Walter Laquer (1985)¹⁷⁶ ja David Kahn (2001) tuomitsivat aikanaan kaikki aiemmat yritykset tiedustelun teorioiden laatimisesta epäonnistuneiksi. Kahnin mukaan kyse oli kyvyttömyydestä laatia todennettavia teorioita.¹⁷⁷ Tosin Richard Betts totesi jo vuonna 1978 puutteiden liittyvän lähinnä normatiivisiin teorioihin. Tiedustelujärjestelmän toimintaa kuvailevia, empiirisiä teorioita, erityisesti tiedustelun epäonnistumisten osalta oli laadittu riittämiin jo lähes neljäkymmentä vuotta sitten. Normatiivisten teorioiden puuttuessa yksittäisten tapausten pohjalta ei kuitenkaan kyetä toteuttamaan reformeja, jotka estäisivät tulevia epäonnistumisia.¹⁷⁸

Kritiikistä huolimatta tiedustelun teoreettinen tutkimus on lisääntynyt 2000-luvulla.¹⁷⁹ Selittäviksi syiksi on esitetty sekä kylmän sodan päättymisestä seurannutta avoimuuden lisääntymistä ja arkistojen avautumista, yleistä demokratisoitumiskehitystä ja 2000-luvun alun merkittä-

¹⁷³ Damien van Puyvelde ja Sean Curtisin mukaan vuoteen 2015 mennessä suomalaiset ovat julkaisseet *Intelligence and National Security* sekä *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* -julkaisuissa yhteensä yhdeksän artikkelia. van Puyvelde & Curtis (2016), s. 1044.

¹⁷⁴ Teirilä (2015).

¹⁷⁵ Teirilä & Nykänen (2016).

¹⁷⁶ Laqueur (1985), s. 8.

¹⁷⁷ Kahn (2001), s. 79.

¹⁷⁸ Betts (2009). Artikkelin on julkaistu alun perin vuonna 1978.

¹⁷⁹ Johnson (2014), s. 9–13 ja Warner (2014), s. 25–26.

viä epäonnistumisia tiedustelussa.¹⁸⁰ Teoreettisen tarkastelun yksi keskeisimmistä pyrkimyksistä on ollut estää epäonnistuminen tulevaisuudessa. Esimerkiksi Jennifer Simsin mukaan tiedustelu ei voi onnistua käytännössä, ellei tiedustelun syvintä olemusta ymmärretä. Hänen mukaansa hyvän teorian avulla on mahdollista välttää haitalliset kognitiiviset vinoumat.¹⁸¹ Vastakkaisiakin mielipiteitä teorioiden hyödyllisyydestä on toki esitetty. Muun muassa Philip H.J. Davies on suhtautunut epäillen Yhdysvalloissa tapahtuneeseen tiedustelun teorioiden kehittämiseen todeten teorioiden kehittymisen olevan käänteisesti verrannollinen institutionaaliseen järjestykseen ja koordinaatioon. Vaikka käsitteellinen selkeys on tärkeää, hänen mukaansa teorioiden tulee olla mahdollisimman empiirisiä.¹⁸²

Loch K. Johnsonin mukaan hyvä tiedustelun teoria on ennen kaikkea selittävä ja myös hänen mukaansa teorian on vastattava vähintäänkin kysymykseen, milloin tiedustelu todennäköisesti onnistuu tai epäonnistuu. Teoreettiseksi viitekehykseksi Johnson esittää tiedustelukirjallisuudessa vakiintunutta käsitettä, tiedustelusykliä. Käsitteen analyttinen hyödyllisyys perustuu Johnsonin mukaan sen kykyyn kiinnittää huomio tiedustelun eri prosesseihin.¹⁸³ Tiedustelusykli on yksinkertaistettu kehämäinen mallinnus iteratiivisista ja jatkuvista tiedustelun sisäisistä prosesseista ja niiden keskinäisistä vuorovaikutussuhteista sekä tiedustelun asiakkaan ja tiedon tuottajan välisestä suhteesta. Lähteestä riippuen tiedustelusykli koostuu neljästä–kuudesta vaiheesta sisältäen tiedonhankinnan suunnittelun ja ohjaamisen, tiedonhankinnan, tiedon käsittelyn, tiedon analysoinnin ja tuottamisen sekä tiedon jakamisen (raportoinnin).¹⁸⁴ Puolustusministeriön kuvaamassa tiedustelusyklissä havainnollistuu tiedustelun asiakkaan ja tiedon tuottajan suhde sekä analysoinnista ja raportin laatimisesta tuleva palaute tiedonhankintaan (kuva 3).

¹⁸⁰ Gill, Marrin & Phythian (2009). Peter Gillin, Stephen Marrinin ja Mark Phythianin toimittama kokoomateos koostuu kahdestatoista tiedustelun teoriaa käsittelevästä artikkelista. Teoksen julkaisun taustalla on RAND Corporationin ja Office of the Director of National Intelligence (ODNI) yhteistyössä vuonna 2005 järjestämä tiedustelun teoriaa käsittelevä työpaja, johon osallistui 40 arvostettua tiedustelun tutkijaa Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta. Seminaariaineisto on löydettävissä raporttina Treverton, Gregory F.; Seth G. Jones; Steven Boraz & Phillip Lipsy, 2005. *Toward a Theory of Intelligence: Workshop Report*. [https://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF219.html], viitattu 12.4.2017. Työpajaa seurasi seminaarien jatkumo Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa.

¹⁸¹ Sims (2014).

¹⁸² Davies (2009).

¹⁸³ Johnson (2003) ja (2009).

¹⁸⁴ Omand (2014).

Kuva 3. Tiedustelusykli Suomen puolustusministeriön mukaan¹⁸⁵

Tiedustelusykli on käsitteenä vakiintunut, mutta sen selitysarvoa on erityisesti 2000-luvulla kyseenalaistettu.¹⁸⁶ Sitä on kritisoitu muun muassa liian teoreettisena, monimutkaisia prosesseja yksinkertaistavana¹⁸⁷, kylmän sodan jäänteinä ja innovatiivista tiedusteluanalyysia rajoittavana¹⁸⁸ sekä yksipuolisena mallina, joka ei huomioi kaikkia tiedustelutoimintoja esimerkiksi vastatiedustelua ja peiteoperaatioita¹⁸⁹. Tässä tutkimuksessa tiedustelusyклиä käytetään jäsentämään tiedustelua ilmiönä.

3.3. Tulevaisuus tutkimuksen kohteena

Tulevaisuus käsitteenä

Tulevaisuudella tarkoitetaan ”*edessä olevaa, tulevaa aikaa, vastaisuutta*”.¹⁹⁰ Tietoisuus tulevaisuudesta on ihmiselle arkipäiväistä ja luontaista. Tietoa tulevaisuudesta tarvitaan niin jokapäiväisestä elämästä selviämiseen, elinkeinon harjoittamiseen kuin jälkeläisten hyvinvoinnin takaamiseen. Tulevaisuudesta tietämisen ja tulevaisuudessa suunnistamisen merkitys korostuu, kun käsillä on yksilöä laajemman, sosiaalisen organismin eli yhteiskunnan selviäminen.

¹⁸⁵ Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja, Tiedonhankintalakeyryryhmän mietintö (2015), s. 15.

¹⁸⁶ Lyhyt katsaus tiedustelusyklisestä, sen kritiikistä ja vaihtoehtoisista malleista on esimerkiksi David Omandin (2014) artikkelissa *The Cycle of Intelligence*. Vaihtoehtoja syklisen prosessin tilalle ovat esittäneet esimerkiksi Robert M. Clark (2004), s.17–21, Alfred Rolington (2013), s. 166–171 sekä Kristan J. Wheaton (2011).

¹⁸⁷ Marrin (2009).

¹⁸⁸ Agrell (2009), s. 107–109.

¹⁸⁹ Hulnick (2006).

¹⁹⁰ Kielitoimiston sanakirja [<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>], viitattu 16.1.2017.

Tulevaisuustieto, tulevaisuudesta tietäminen, mahdollistaa kulloiseenkin tilanteeseen soveltuvien valintojen tekemisen. Pentti Malaskan mukaan tulevaisuustietoisuus on miljoonien vuosien perintöä ja yhteydessä tekniikan kehitykseen. Tulevaisuus ”keksittiin” viimeistään silloin, kun kädelliset 2,5 miljoonaa vuotta sitten oppivat valmistamaan työkaluja. Työkalujen valmistaminen edellytti motivaatiota ja päämäärää, joka ei ollut läsnä vielä sillä hetkellä.¹⁹¹

Tulevaisuus on määritelmällisesti jotain, jonka olemassaolon vaistomaisesti tiedostamme, mutta jota ei vielä ole olemassa. Se on sekä välittömän havaintokykymme että aiempien kokemustemme ulottumattomissa. Se on avoin, kuviteltavissa oleva aika, jonka sisältöön vaikuttavat niin omat kuin muiden tekemät valinnat. Jos emme tieteenfilosofiassa ole päässeet yksimielisyyteen siitä, mitä on olemassa (*ontologia*) ja miten me tästä olevasta saamme tietoa (*epistemologia*), on itsestään selvää, että tulevaisuudesta tietäminen käsitteenä on vielä ongelmallisempi. Se on yhtä kuin väittäisimme tietävämme olemattomasta. On lähes mahdotonta tietää sellaisesta, jota emme voi havainnoida tai palauttaa muistiin. Koska voimme vain kuvitella tulevaisuuden olemassaolon, tulevaisuudesta tiedettävien asioiden tulisi olla joko ikuisia, järkeiltävissä olevia tosiasioita, Platonin ideoita tai nykyhetkestä väistämättä seuraavia tosiasioita.

Niiniluodon mukaan tulevaisuudesta tietämistä tarkastellessa on huomioitava sekä tulevaisuudessa totta olevat lauseet että tulevaisuutta koskevat todet lauseet. Hän toteaa vain välttämättömien, jo nyt tosiksi tiedettyjen, matemaattisten totuuksien, matemaattisesta varmuudesta seuraavien totuuksien, muuttumattomia invariansseja ilmaisevien luonnonlakien ja historiallisten tieteiden antaman totuudenmukaisen tiedon olevan totta myös tulevaisuudessa. Sen sijaan luotettavimpiinkin, klassiseen deterministiseen mekaniikkaan perustuviin ennustuksiin, kuten ”*vuonna 2050 tapahtuu auringonpimennys*” liittyy *ceteris paribus* -ehto. Tämä tarkoittaa, että tarkasteltavaa systeemiä ei saa ulkoapäin häiritä liian rajusti. Asia monimutkaistuu entisestään, jos ennuste koskee vapaan tahdon omaavaa toimijaa, joka voi omilla toimillaan joko myötävaikuttaa tai estää tapahtuman toteutumisen. Tulevaisuuden ei-väistämättömistä, kontingenteista tapahtumista ei Niiniluodon mukaan voi olla tietoa platonilaisessa, vahvassa merkityksessä. Tieto Platonin klassisen määritelmän mukaan edellyttää totuutta: ”Jos tiedämme, että p, niin p on tosi”. Koska tulevaisuutta ei ole vielä olemassa, ei mikään sitä koskeva lause voi olla tässä mielessä totta.¹⁹²

¹⁹¹ Malaska (2013), s. 14–16.

¹⁹² Niiniluoto (2013), s. 23–24. Katso myös Niiniluoto (2003), s. 320.

Tulevaisuudentutkimus ja tulevaisuussuuntautunut tutkimus

Tulevaisuudesta tietäminen ei siis empiirisessä mielessä ole mahdollista. Tämä ei silti poista inhimillistä tarvetta tulevaisuuteen suuntautuneelle ajattelulle ja tutkimukselle. *Tulevaisuudentutkimuksella* tarkoitetaan tieteenalaa, joka perustuu tulevaisuuden monien kehitysmahdollisuuksien tutkimukseen.¹⁹³ Se on tulevaisuutta koskevan intuitiivisen tai muun tietämyksen keräämistä, kriittistä analysointia, luovaa syntetisointia ja systemaattista esittämistä. Tutkimuksen näkökulma määräytyy toimivasta subjektista, jonka kannalta tulevaisuutta tarkastellaan.¹⁹⁴ Tieteenalan nimitys ei ole vakiintunut. Vaihtoehtoisina suomenkielisinä niminä käytetään muun muassa *tulevaisuuden tutkimusta*, *tulevaisuuksientutkimusta*, *tulevaisuustutkimusta* ja *futurologiaa*.¹⁹⁵ Nykyaikaisen tulevaisuudentutkimuksen alkujuuria on etsitty sekä Luis de Molinan ajatuksista 1500-luvun lopulta¹⁹⁶ että Valistuksen ajan utopioista ja dystopioista 1700-luvulta¹⁹⁷. Rajanveto tulevaisuudentutkimuksen ja tieteiskirjallisuuden välillä on ajoittain vaikeaa ja arvioitsijasta riippuvaista.¹⁹⁸

Modernin tulevaisuudentutkimuksen oppi-isäksi kutsuttu Ossip K. Flechtheim otti vuonna 1943 käyttöön termin futurologia. Futurologian metodologiset oletukset tulevaisuudesta tietämiselle kiteytyvät neljään kohtaan. Ensinnäkin maailman dynaaminen rakenne synnyttää uusia mahdollisuuksia ihmisen intentionaaliselle toiminnalle ja intresseille. Toiseksi muutoksien esiintyminen voi olla tunnistettavissa etukäteen ja niiden suunta ja nopeus voidaan tapauskohtaisesti ennakoida karkeasti. Kolmanneksi myös reaali maailman kehitystä vastaamattomat ennakoinnit ja arviot ovat arvokkaita auttaessaan selventämään tehtävää ja ymmärtämään kriisitilanteen aiheuttamia seurauksia. Neljänneksi ihmisellä on valinnan vapaus vaikuttaa tulevaisuuden muotoutumiseen menneisyyden asettamissa kehyksissä mutta ei menneisyyden määräämänä. Metodologisten oletuksien lisäksi Flechtheim hahmotteli tulevaisuudentutkimukselle yleisesti maailman parantamiseen ja pelastamiseen keskittyvät aihealueet.¹⁹⁹

Flechtheimin metodologiset oletukset ovat yhä ajankohtaisia ja yleisesti tunnustettuja. Esimerkiksi Pohjoismaiden suurimman ja Suomen ainoan akateemiseen tulevaisuudentutkimukseen keskittyneen tutkimuslaitoksen, Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen, lähtökohdat ovat

¹⁹³ Kuusi, Bergman & Salminen (2013), s. 331.

¹⁹⁴ Rubin (2003), s. 905.

¹⁹⁵ Englanninkielisiä nimityksiä ovat esimerkiksi *futures research*, *futures studies* ja *futurology*. Patrick van der Duin luettelee näiden lisäksi vielä 13 muuta nimitystä tulevaisuudentutkimukselle. van der Duin (2007), s. 12.

¹⁹⁶ Malaska (2013), s. 17–18.

¹⁹⁷ Bell (1997b), s. 63–65.

¹⁹⁸ Söderlund & Kuusi (2003), s. 254–255. Söderlund ja Kuusi toteavat, että yhtä lailla tulevaisuudentutkimuksen utopiakirjallisuuden esimerkkeinä voitaisiin pitää jo 1500-luvun alussa julkaistua Thomas Mooren *Utopiaa* ja Francis Baconin 1600-luvulla kirjoittamaa *Uusi Atlantis* -teosta.

¹⁹⁹ Malaska (2013), s. 21. Flechtheimin panoksesta tulevaisuudentutkimukseen katso myös Söderlund & Kuusi (2003), s. 262–263.

samankaltaisia Flechtheimin ajatusten kanssa. Niissä korostetaan tulevaisuuden ennustamattomuutta ja ennalta määräämättömyyttä. Tulevaisuuteen katsotaan voitavan vaikuttaa sekä teoilla että valinnoilla.²⁰⁰ Flechtheimin ajatusten ajattomuus näkyy myös tulevaisuudentutkimuksen sisällössä. Kansainvälisen, Millennium-projektin 60 vuotta myöhemmin määrittelemät 15 tulevaisuudentutkimuksen aihealuetta ovat Flechtheimin aiheiden kanssa yhteneviä eräitä tekniikan kehityksen mukanaan tuomia kohtia lukuun ottamatta.²⁰¹

Sen sijaan Flechtheimin käyttämään futurologia termiin suhtaudutaan ristiriitaisesti. Pentti Malaska erottaa tulevaisuudentutkimuksen tieteenalalla kolme peruskäsitettä: *futurologia*, *tulevaisuudentutkimus* ja *ennakointi*. Hänen mukaansa futurologia tarkoittaa nykyterminologiassa tulevaisuudentutkimuksen perustutkimusta ja tieteenfilosofiaa tulevaisuudentutkimuksen perusolettamuksista sekä spekulatiivista tulevaisuudentutkimusta maailman ilmiöiden reaalisesta kehityksestä. Tulevaisuudentutkimuksella sen sijaan viitataan yleiseen, millaiseen tahansa tieteellisesti kurinalaiseen tulevaisuudentutkimukseen. Ennakointi (foresight) puolestaan on soveltavaa, päätöksenteon tueksi harjoitettavaa tulevaisuudentutkimusta.²⁰² Osmo Kuusi ei pidä futurologia käsitettä mielekkäänä sen harhaanjohtavien assosiaatioiden vuoksi ja erityisesti siksi, että siitä puuttuu tärkeä monien tulevaisuuksien näkökulma. Hänen mukaansa tulevaisuuksientutkimus kuvaa tieteenalaa parhaiten, sillä tutkimuksen keskeisenä linjauksena on sitoutuminen moneen tulevaisuuteen yhden sijasta.²⁰³

Tulevaisuudentutkimuksen lähestymistapoja voidaan tyypitellä usealla eri tavalla. Eleonora Masini jaottelee tulevaisuudentutkimuksen filosofiset ja historialliset lähestymistavat ekstrapolaatioon perustuvaan analyysiin eli menneen kehityksen pohjalta tehtyyn arviointiin, utopia-ajatteluun ja visiointiin.²⁰⁴ Mika Mannermaa jakaa tutkimuksen sen tarkoituksen perusteella joko teknokraattiseen tai humanistiseen tutkimukseen. Varsinaiset paradigmat ovat hänen mukaansa kuvaileva eli ennustava paradigma, skenaario eli vaihtoehtoisten tulevaisuuksien paradigma ja evolutionaarinen eli kompleksiseen ja ennakoimattomaan kehitykseen perustuva paradidgma.²⁰⁵ Sen sijaan Soheil Inayatullah samaistaa tulevaisuudentutkimuksen lähestymistavat muun tieteellisen tutkimuksen kanssa. Hänen mukaansa ne ovat ennakoiva, kulttuurinen tai tulkitseva sekä kriittinen lähestymistapa.²⁰⁶ Inayatullahin tavoin myös Anita

²⁰⁰ Tulevaisuudentutkimuskeskus. [<http://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/esittely/Sivut/tutu.aspx>], viitattu 1.2.2017. Sivuilla esitetyt tulevaisuudentutkimuksen lähtökohdat ovat peräisin yhdysvaltalaiselta tulevaisuudentutkijalta Roy Amaralta

²⁰¹ Malaska (2013), s. 21.

²⁰² Malaska (2013), s. 19.

²⁰³ Kuusi (2013), s. 10.

²⁰⁴ Masini (1999).

²⁰⁵ Mannermaa (1991).

²⁰⁶ Inayatullah (1990).

Rubin ajattelee lähestymistapojen olevan löydettävissä laajemmaltikin tieteessä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Hän jaottelee tulevaisuudentutkimuksen ennakoivaan, kulttuuriseen tai tulkitsevaan, kriittiseen sekä analyttiseen lähestymistapaan.²⁰⁷

Huomioiden Inayatullahin ja Rubinin esittämät, tieteelliseen lähestymistapaan liittyvät samankaltaisuudet on ymmärrettävää, että tulevaisuudentutkimuksen asema itsenäisenä tieteenalana on kyseenalaistettu.²⁰⁸ Suomessa tulevaisuudentutkimuksen katsottiin vielä 1990-luvulla olevan enemmän tiedon ja tutkimuksen alue kuin spesifi tieteenala tai oppiaine.²⁰⁹ Asemaa erityistieteenä vaikeuttaa myös se, että toisin kuin pääsääntöisesti muilla tieteenaloilla, tulevaisuudentutkimuksella ei ole omaa, erillistä tutkimuskohdetta. Tulevaisuudentutkimus ei ole ainoa tieteenala, jonka tutkimus suuntautuu tulevaisuuteen. Yleistäen voidaan todeta kaiken tieteellisen tutkimuksen olevan tulevaisuussuuntautunutta. Vaikka tutkimuskohdetta lähestytäisiin historiallisesti, tietoa hankitaan sekä nykyisyyttä että tulevaisuutta varten. Menneisyys ei tarvitse itseään koskevaa tietoa.²¹⁰ Myös tulevaisuudentutkimuksen metodit ovat osin samankaltaisia kuin muissa tieteissä. Erityisesti suunnittelua ja päätöksentekoa avustavaa tulevaisuudentutkimusta on haasteellista erottaa niin sanotusta normaalista tutkimuksesta. Tulevaisuudentutkimuksen arvostus muissa tieteissä perustuukin usein tulevaisuudentutkimuksessa laadittuun teoreettiseen ja metodiseen kehittelyyn, jolle on kysyntää yli oppiaine- ja tiederajojen.²¹¹ Tulevaisuudentutkimuksella on myös korkea yhteiskunnallinen sovellusarvo.²¹²

Huolimatta tiiviistä yhteyksistään muihin tieteesiin nykyään tulevaisuudentutkimusta pidetään kansainvälisesti laaja-alaisena tieteenalana, joka on sekä korostetun ongelmakeskeistä että tieteidenvälistä. Olavi Borg kiteyttää sen erityispiirteet kuuteen kohtaan. Ensimmäkin tulevaisuudentutkimus eroaa puhtaasti hallinnollisesta tutkimuksesta jopa yli 20 vuoden päähän ulottuvan aikaperspektiivinsä vuoksi, mikä mahdollistaa irrottautumisen talouspoliittisista ja hal-

²⁰⁷ Rubin (2014).

²⁰⁸ Katso esimerkiksi Borg (2013), s. 46–47.

²⁰⁹ Borg (2013), s. 43.

²¹⁰ Männikkö (2013), s. 31–38. Männikkö näkee monia yhtäläisyyksiä historian ja tulevaisuudentutkimuksen välillä. Ne ovat toisistaan riippuvaisia aikatieteitä, vaikka aikaulottuvuutta tarkastellaan eri suunnista. Tulevaisuudentutkimusta voidaan pitää historian tutkimuksen jatkumona.

²¹¹ Borg (2013), s. 46–51. Lyhyt, mutta suhteellisen kattava esittely tulevaisuudentutkimuksen perusmenetelmistä on esimerkiksi menetelmäoppaasta *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Metsämuuronen (2009), s. 292–328. Esimerkkejä tulevaisuudentutkimuksen eri menetelmien sovelluksista löytyy sekä *Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovellukset* (Kamppinen, Kuusi & Söderlund 2003) että *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* (Kuusi, Bergman & Salminen 2013) -kokoomateoksista.

²¹² Tulevaisuudentutkimuksen korkeasta yhteiskunnallisesta arvosta Suomessa kertoo muun muassa eduskunnan yhteydessä toimiva tulevaisuusvaliokunta. Se valmistelelee kerran vaalikaudessa julkaistavan yhteiskunnan pitkän ajan valintoja käsittelevän tulevaisuusselonteon. Lisäksi valtioneuvoston kanslia ja Sitra koordinoivat kansallista ennakkointiverkostoa, jonka tavoitteena on edistää tulevaisuutta koskevan tiedon ja näkemysten käyttöä päätöksenteossa. Katso tarkemmin tulevaisuusvaliokunnan toiminnasta [<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/valiokunnat/tulevaisuusvaliokunta/Sivut/default.aspx?Val>], valtioneuvoston kanslian koordinoimasta tulevaisuus-työstä [<http://vnk.fi/tulevaisuustyö>] ja kansallisesta ennakkointiverkostosta [<http://foresight.fi/>], viitattu 2.2.2017.

linnollisista sitoumuksista. Toiseksi tulevaisuudenkulkua ei rakenneta pääsääntöisesti tasa-painomallien ja kehityksen lineaarisuusoletusten varaan, vaan tutkimuksessa korostetaan historiallisia epäjatkuvuuksia ja systeemin epätasapainoisia tai kaaosmaisia tiloja kehitysurien kuvaajina ja selittäjinä. Kolmanneksi tutkimuskohteita pyritään tarkastelemaan holistisesti. Neljänneksi tulevaisuudentutkimukseen liittyy usein normatiivinen elementti. Viidenneksi arkitiedon ja tieteellisen tiedon rajaan suhtaudutaan pehmeämmin kuin positiivis-empirisessä tutkimuksessa. Kuudenneksi tutkimuksessa ollaan erityisen kiinnostuneita ihmisen ja ihmiskunnan tulevaisuutta uhkaavista globaaleista ympäristö- ja väestöongelmista.²¹³

Tulevaisuudentutkimuksen tulevaisuuskäsitys ja siihen liittyvää käsitteistöä

Toisen maailmansodan jälkeen tulevaisuudentutkimuksessa kehitettiin erityisesti suunnittelua ja päätöksentekoa avustavia menetelmiä varsinkin Yhdysvalloissa. Operaatio- ja kapasiteetti-analyysit, peliteoria sovellutuksineen ja erilaiset simulointimenetelmät syntyivät puolustushallinnon tarpeista.²¹⁴ 1970-luvulta alkaen huonot kokemukset tulevaisuuden, erityisesti talouskehityksen, ennustamisessa alkoivat viedä pohjaa teknisluonteisilta menetelmiltä. Painopiste siirtyi ennustamisesta vaihtoehtoisten tulevaisuuksien tarkasteluun.²¹⁵ Vaihtoehtoisia kehityskulkuja viestiviä käsitteitä ovat *mahdolliset maailmat*, mahdollisiin maailmoihin johtavat *tulevaisuuspolut* ja *skenaariot* sekä tulevaisuuspoluista muodostuva *mahdollisten maailmojen polusto*. Mahdollisilla maailmoilla tarkoitetaan niitä asiantiloja ja tapahtumakulkuja, jotka voivat periaatteessa jonkun toimijan toimenpiteillä olla saavutettavissa tai niistä huolimatta toteutua. Maailmoilla on erilaiset aineelliset ja inhimilliset esiintymisen edellytykset, joista ihmisillä on enemmän tai vähemmän täsmällistä tietoa.²¹⁶

Kemppinen ja Kuusi perustelevat mahdollisten maailmojen tutkimuksen tarvetta tulevaisuudentutkimuksen emergentillä systeemiontologialla. Systeemiontologian mukaan todellisuus on perusluonteeltaan systeeminen koostuen toisistaan erillisistä mutta toisiinsa kytkeytyvistä ja vaikuttavista rakennusosista ja ympäristöstä, josta sen erottaa systeemin rajapinta. Tieteellinen tieto on tällöin tietoa systeemien eli rajapinnallisten entiteettien tai kohteiden ominaisuuksista ja niiden suhteista joko toisiin kohteisiin tai tietävään oloon itseensä. Emergenttisyys puolestaan viittaa siihen, että todellisuuden ylemmillä tasoilla syntyy uusia ominaisuuksia, joita ei ole eikä voi olla alemmilla tasoilla. Todellisuuden monitasoisuus ja emergenttisyys tekee ennakkoinnista sitä vaikeamman mitä korkeammalle todellisuuden tasojärjestelmässä siirrytään. Tästä syystä tarvitaan tulevaisuudentutkimusta, joka pyrkii kartoittamaan niitä

²¹³ Borg (2013), s. 44.

²¹⁴ Sama, s. 44–46.

²¹⁵ Söderlund & Kuusi (2003), s. 252. Katso myös Männikkö (2013), s. 31.

²¹⁶ Kemppinen, Malaska & Kuusi (2003), s. 26. Muita termejä ovat tulevaisuuspuu ja tulevaisuuksien kartta.

erilaisia mahdollisuuksia, joiksi todellisuudet voivat muuttua.²¹⁷ Tulevaisuustiedolla ei tarkoiteta siis vain tietoa yhdestä, todennäköisimmästä tulevaisuudesta, vaan tietoa useasta mahdollisesta tulevaisuudesta, vaikka tarkastelun kohteena olisi kerrallaan yksi vaihtoehto.

Itse asiassa tulevaisuustiedon käsite on vielä laveampi. Tulevaisuudentutkimuksen kohteena ovat mahdollisten lisäksi myös toivotut tulevaisuuden tilat.²¹⁸ Masini käyttää nimityksiä *mahdolliset, todennäköiset, todennäköisimmät ja toivotut tulevaisuudet*.²¹⁹ Klassikoksi nousseessa Wendell Bellin kaksiosaisessa teoksessa *Foundations for Future Studies* tulevaisuudentutkimuksen tehtävät kiteytetään seuraavasti: mahdollisten ja todennäköisten tulevaisuuksien tutkiminen, tulevaisuuskuvioiden tutkiminen, tulevaisuudentutkimuksen tietoteoreettisten ja eettisten perusteiden tutkiminen, nykykehityksen suuntaa selittävien historiallisten kehityspolkujen tutkiminen, tiedon ja arvojen yhdistämiseen perustuva yhteiskunnallinen vaikuttaminen, demokraattisen osallistumisen lisääminen tulevaisuuden hahmottamisessa ja tulevaisuuden toimintavaihtoehtojen esittäminen.²²⁰ Laaja-alaisen tehtäviensä vuoksi tulevaisuudentutkimuksen tieto on muita tieteenaloja yleisempää, ei-väistämättömiä ja intentionaalisia ilmiöitä koskevaa näkemyksellistä tietoa.²²¹ Tutkimukseen kuuluu oman ja yhteisen toiminnan vastuullinen harkinta ja suunnittelu tieteellisen tutkimuksen avulla. Päätehtävänä ei ole kertoa, miten maailma tosiasiallisesti tulee kehittymään, vaan tutkia koko eteemme avautuvaa tulevaisuuspuuta, kartoittaa mahdollisia vaihtoehtoja ja arvioida niiden todennäköisyyksiä ja toivottavuutta.²²² Kuusen mukaan tulevaisuudentutkimuksen käsitykset ovat tulevaisuuteen orientoitumista helpottavia tulevaisuuskarttoja, eivät ennusteita.²²³

2000-luvulla tulevaisuudentutkimuksessa on alettu kiinnittää enemmän huomiota myös yllättäviin kehityskulkuihin.²²⁴ Nassim Talebin kyettyä ennakoimaan pääosin yllätyksenä tulleen talouskriisin teoksessaan *Musta Joutsen* ryhdyttiin termiä musta joutsen käyttämään yleisesti. Mustalla joutsenella tarkoitetaan harvinaista, äkillistä, epätodennäköistä ja subjektiivisesti odottamatonta tapahtumaa, jolla on laajoja, joko suotuisia tai epäsuotuisia vaikutuksia.²²⁵ Sen

²¹⁷ Kamppinen & Malaska (2003), s. 57–65.

²¹⁸ Masini (1999), s. 6–10 ja Borg (2013), s. 44.

²¹⁹ Masini (1994), s. 8–10. Alkuperäiset termit ovat *possible, probable, plausible ja preferable*.

²²⁰ Bell (1997a), s. 73–97.

²²¹ Malaska (2013), s. 22.

²²² Niiniluoto (2003), s. 325–327. Niiniluodon mukaan arvot ja tosiasiat on pidettävä tutkimuksessa erillään. Tulevaisuudentutkimus voi olla maailman aktiivista muuttamista ja kehittämistä palvelevaa tiedettä, jos malli otetaan deskriptiivisen luonnontieteen sijasta soveltavien suunnittelutieteiden piiristä. Niiniluoto 2013, s. 24–28.

²²³ Kuusi (2013), s. 9.

²²⁴ Sama, s. 12.

²²⁵ Taleb (2010), s. xxi–xxv. Teos on julkaistu alun perin vuonna 2007. Esimerkki termin arkipäiväistymisestä on eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan vuonna 2013 järjestämä mustat joutsenet -aiheinen kirjoituskilpailu. Tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 4/2013 [https://www.eduskunta.fi/FI/tietoeduskunnasta/julkaisut/tuvj_4+2013.pdf], viitattu 2.2.2017.

taustalla on käsitys maailman kompleksisesta, ennakoimattomasta luonteesta, mutta termillä on ennen kaikkea käytännöllinen tarkoitus. Vaikka mustia joutsenia ei kyetä ennakoimaan, niiden huomioiminen helpottaa elämistä ja suunnistamista epävarmuuksien maailmassa. Mustia joutsenia voidaan kuvitella ennakkoluulottomassa ajatteluprosessissa osana yleistä toimintaympäristön luotausta. Epäjatkuvuuksien ja radikaalisti uusien mahdollisuuksien tai riskien tunnistaminen mahdollistaa valmistautumisen niiden varalle. Mustat joutsenet ovat tärkeä lisä lineaariseen, ennustettavaan ja tieteelliseen maailmankuvaan.²²⁶

Muita tulevaisuuden yllättäviin kehityskulkuihin liittyviä termejä ovat *villit kortit*, *heikot signaalit*, *hiljaiset signaalit*, *muutoksen siemenet* ja *ennakkovaroitusmerkit*, joita käytetään sekä saman- että erisisältöisinä käsitteinä. Kaikkiin niihin sisältyy implisiittinen oletus, jonka mukaan tulevaisuuksien voitaisiin nähdä muodostuvan ennakkomerkeistä. Elina Hiltunen ja Osmo Kuusi ovat esittäneet näkemyksen tulevaisuusmerkin signifikaatioprosessista. Charles S. Peircen kolmiulotteiseen merkkikäsitteeseen pohjautuva tulevaisuusmerkki koostuu objektista, tulkinnasta ja merkkipäälisestä. Lähtökohtana on, että uudesta nousevasta asiasta joko lähtee tai siitä lähetetään signaaleja. Prosessissa on erotettavissa itse nouseva asia, signaalit nousevasta asiasta ja muutokseen tavalla tai toisella liittyvät aktorit. Aktorin mahdollisuutena on joko jättää uusi asia huomioimatta, tulkita asia väärin ja toimia väärintulkinnan mukaan tai tulkita sekä toimia oikein.²²⁷ Mikäli näkemys tulevaisuuden ennakkomerkeistä hyväksytään, heikkojen signaalien tai muiden ennusmerkkien tunnistaminen voisi johtaa esimerkiksi mahdollisten mustien joutsenten jäljille.

3.4. Esiymmärrys ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa tutkimuskohdetta lähestyttiin kolmen tutkimusalan kautta, joiden leikkauspisteeseen tutkimuskohteen nähdään sijoittuvan. Strategian tutkimuksessa keskitytään tavallisesti valtioiden turvallisuuspoliittisiin päämääriin ja niiden tavoittelemiseen. Se on valtiokeskeinen lähestymistapa, mutta tutkimuskohteen tarkastelussa huomioidaan laaja-alaisesti valtion turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia tekijöitä. Asevoimien käyttöön liittyvä tutkimus on vain osa strategian tutkimuksesta. Strategian tutkimus muodostaa tässä tutkimuksessa tutkimuskohteen tarkastelutason, kansallisen turvallisuuspolitiikan alan.

²²⁶ Heinonen & Ruotsalainen (2013), s. 304–314. Artikkelissa esitetyt johtopäätökset perustuvat kirjallisuuskatsaukseen, joka kattaa tammikuun 1995–tammikuun 2011 välissä ilmestyneet mustia joutsenia ja villejä kortteja käsitelleet artikkelit tulevaisuudentutkimusta käsittelevissä julkaisuissa.

²²⁷ Hiltunen (2013), s. 296–298.

Tiedustelun tutkimusala rajaa tutkimuskohteen kontekstin ja käyttötarkoituksen. Tutkimusala on vielä varsin nuori, ja erityisesti suomenkielistä, julkista tutkimusta on toistaiseksi saatavilla vähäisesti. Todennäköisesti tutkimusalan nuoruudesta johtuen yksi alan keskeisimmistä debaateista liittyy edelleen tiedustelun määritelmään eikä yleisesti hyväksytyä määritelmää ole löydetävissä. Toisaalta tutkimusalaa pidetään myös kasautumattomana, mikä johtaa vanhojen ideoiden ja käsitteiden ”uudelleen keksimiseen”. Kasautumattomuuden vuoksi tutkimusalan klassikoista on mahdollista löytää edelleen päteviä selitysmalleja.

Tässä tutkimuksessa *tiedustelu* nähdään tiedon, organisaation ja toiminnan muodostamaksi, toisistaan erottamattomaksi kokonaisuudeksi, jonka tarkoituksena on päätöksenteon tukeminen eri tasoilla. Tiedustelua toimintana jäsennetään tiedustelusyklillä, joka kuvaa tiedustelun sisäisten prosessien ja tiedustelun asiakkaan ja tiedon tuottajan välistä suhdetta. Se sisältää tiedonhankinnan suunnittelun ja ohjaamisen, tiedonhankinnan, tiedon käsittelyn, tiedon analysoinnin ja tuottamisen sekä tiedon jakamisen. Tiedustelu on lähtökohtaisesti tulevaisuussuuntautunutta, mutta se myös selittää ja lisää ymmärrystä menneisyyttä ja nykyisyyttä koskevista tapahtumista. Salaisuus tai turvallisuus liitetään usein tiedusteluun, mutta ne eivät ole sitä ensisijaisesti määrittäviä tekijöitä. Tiedustelua voidaan tarkastella sekä tasoittain, tyypeittäin että lajeittain. Tässä tutkimuksessa tarkastelunäkökulmaksi on valittu strateginen tiedustelu.

Kentin mukaan strategisella tiedustelulla tarkoitetaan kansalliselle selviämislle elintärkeää tietoa, jonka tehtävänä on valtion ulkopoliittikan ohjaaminen oikea-aikaisesti oikeaan suuntaan.²²⁸ Washington Platt toteaa tiedon liittyvän pääasiassa muiden valtioiden kykyihin, haavoittuvuuksiin ja todennäköisiin toimintavaihtoehtoihin. Asioita tarkastellaan moniulotteisesti. Strateginen tiedustelu sisältää politiikkaan; asevoimiin; talouteen; sosiologisiin ja väestöllisiin tekijöihin; kuljetukseen, liikenteeseen ja tietoliikenteeseen; tieteeseen ja teknologiaan; maantieteeseen ja olosuhteisiin sekä avainhenkilöihin liittyvää tietoa.²²⁹ Adda Bozeman korostaa strategista tiedustelua valtion kansainvälisten suhteiden menestyksellisen hoitamisen edellytyksenä. Se mahdollistaa sekä pitkän että lyhyen tähtäimen päätösten tekemisen.²³⁰ Sen sijaan monet muut korostavat strategisen tiedustelun aikaulottuvuuden pituutta.²³¹ Ajan ja tiedustelutiedon laajuuteen liittyvää problematiikkaa on pyritty ratkaisemaan termillä kansallisen turvallisuuden tiedustelu. Tällöin kansalliselle turvallisuudelle tärkeisiin kysymyksiin sisällytetään sekä strategista että taktista tiedustelutietoa.²³²

²²⁸ Kent (1951), s. 151.

²²⁹ Platt (1957), s. 8–10. Platt lainaa jopa Terentiusta "*Homo sum, humani nihil a me alienum puto*" ("Olen ihminen, eikä mikään inhimillinen ole minulle vierasta").

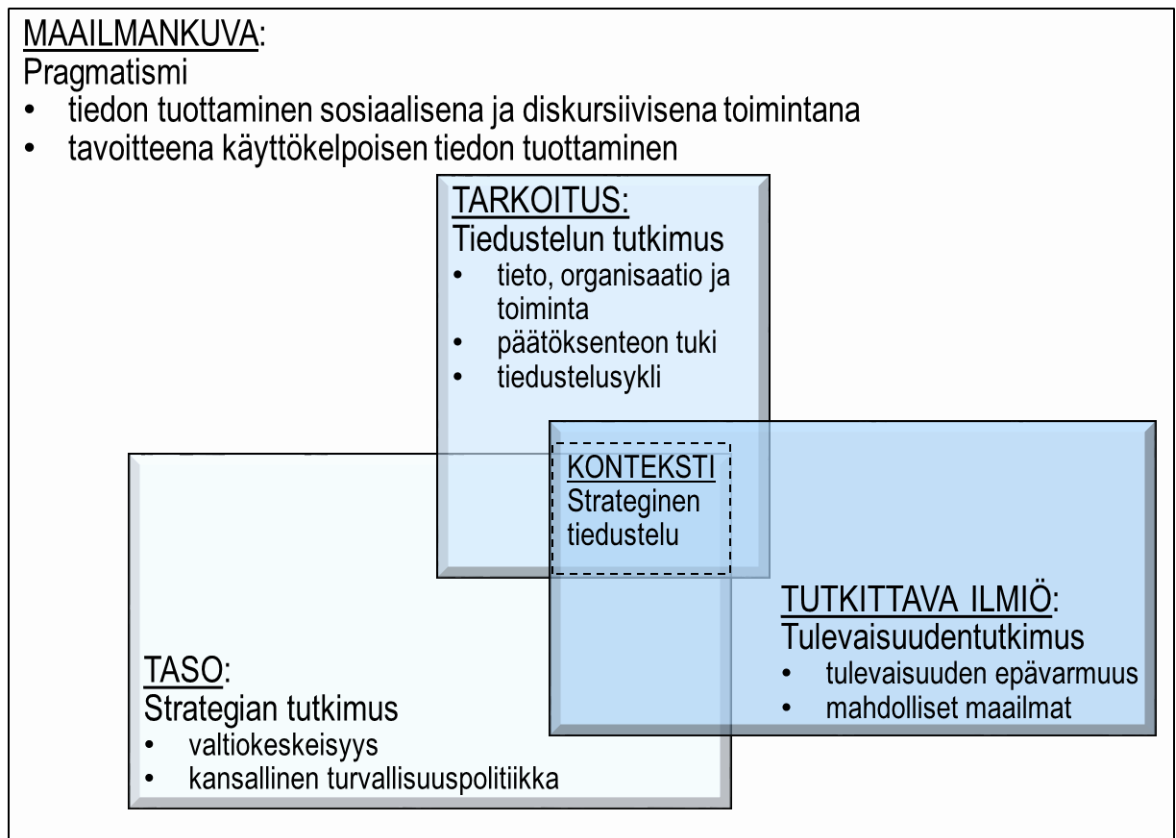
²³⁰ Bozeman (1992), s. 1–3 ja 24–25.

²³¹ Esimerkiksi Dahl (2013), s. 22 ja Kuosa (2014), s. 15.

²³² Johnson (2010), s. 3.

Tässä tutkimuksessa *strategisella tiedustelulla* tarkoitetaan tiedustelun ylintä, kansallisen turvallisuuspolitiikan tasoa. Kansallinen turvallisuuspolitiikka määrittelee strategisen tiedustelun tiedustelukohteet, -alueet ja sisällön. Strateginen tiedustelu on laaja-alaista ja moniulotteista. Sen tarkoituksena on mahdollistaa päätöksenteko kansallisiin intresseihin ja turvallisuuteen vaikuttavissa asioissa. Strategisen tiedustelun tietoa voidaan käyttää sekä päätöksenteon valmistelussa että päätöksenteossa lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä.

Tulevaisuudentutkimus määrittelee tutkittavaa ilmiötä, tulevaisuutta ja sen arviointia. Tulevaisuus on arkipäiväinen, mutta määritelmällisesti olemassa olematon. Siitä ei voida esittää empiirisesti tosia lauseita. Tulevaisuutta voidaan lähtökohtaisesti vain arvioida. Tulevaisuutta tarkastellaan vaihtoehtoisten, mahdollisten maailmojen polustona, jonka suuntaan vaikuttavat niin omat kuin muiden tekemät valinnat. Tulevaisuuden tiloja voidaan kuvata mahdollisiksi, todennäköisiksi, todennäköisimmiksi tai toivotuiksi. Toisaalta tulevaisuus sisältää myös yllättäviä kehityskulkuja, joita emme voi ennakoida. Niitä voidaan pyrkiä kuvittelemaan ennakkoluulottoman ajatteluprosessin avulla osana yleistä toimintaympäristön luotausta, jonka tavoitteena on mahdollistaa varautuminen.

Kuva 4. Tutkimuskohde kolmen tutkimusalan leikkauspisteessä

4. TULEVAISUUDEN ARVIOINTI KÄSITTEENÄ STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA

Tässä luvussa vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: miten tulevaisuuden arviointi strategisessa tiedustelussa määritellään tiedustelun tutkimuskirjallisuuden mukaan ja mitkä ovat tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet sekä siihen liittyvät keskeiset tekijät? Tutkimusmenetelmänä on tulkitseva käsitetutkimus. Tutkimusaineistona käytetään tiedustelun tutkimusalan pääsääntöisesti englanninkielistä tutkimuskirjallisuutta. Yhteensä tutkimuskysymykseen vastaamisessa hyödynnetään 68 artikkelia tai teosta, joiden kirjoittamiseen on osallistunut 63 asiantuntijaa. Tutkimusaineistoa täydennetään muutamalla valtiollisella julkaisulla.

Ensimmäisessä alaluvussa kerrotaan käytetty tutkimusmenetelmä, perustellaan tutkimusmenetelmän valinta ja selitetään, miten tutkimus on toteutettu. Toisessa alaluvussa esitellään tutkimusaineiston valintaprosessi, tutkimusaineisto ja tutkimusaineiston analyysin suoritustapa. Kolmannessa alaluvussa kuvataan tutkimustulokset sisällönanalyysin perusteella syntyneiden teemojen mukaisesti. Teemat on muodostettu strategisen tiedustelun tehtävien mukaan. Viisi tehtävää ovat *ajankohtainen, ennakkovaroituksen antava, arvioiva, varautumista ja pitkän aikavälin suunnittelua tukeva tiedustelu*. Tehtävät eivät ole sellaisenaan yhdenkään tutkijan tai minkään tiedusteluorganisaation viralliseen näkemykseen, vaan perustuvat tutkijan tekemään kokoavaan tulkintaan tutkimusaineistosta. Neljännessä alaluvussa kuvataan tutkimusaineistosta nousseet strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet. Ominaispiirteiden tunnistamisessa hyödynnetään vastakkainasettelua *tulevaisuuden arviointi – menneisyydestä tietäminen*. Lopuksi johtopäätöksissä esitetään käsitetutkimuksen perusteella muodostunut käsitys tulevaisuuden arviointiin liittyvistä keskeisistä tekijöistä.

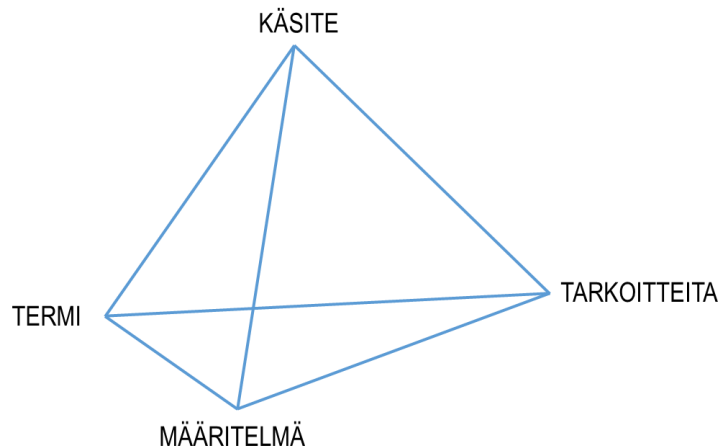
4.1. Tulkitseva käsitetutkimus tutkimusmenetelmänä

Käsitetutkimuksen kohteena ovat tutkimusalueen käsitteet, niiden sisällöt, merkitykset sekä keskinäiset suhteet. Sana *käsite* on peräisin 1550-luvulta latinan kielen sanasta *conceptum*, joka tarkoittaa luonnosta tai abstraktia.²³³ Nykykielessä käsitteellä tarkoitetaan ”*ajattelun luomaa abstraktia hahmoa tai asialle ominaisten piirteiden kokonaisuutta*”.²³⁴ Käsitteet antavat merkityksen sanoille. Kaikki käsitteet eivät kuitenkaan ole sanoja eivätkä kaikki sanat

²³³ Rantapelkonen & Koistinen (2016), s. 16.

²³⁴ Kielitoimiston sanakirja [<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>], viitattu 20.6.2017.

käsitteitä.²³⁵ Käsitteet ovat tavallaan ajattelun perusyksiköitä sisältäen idean tai ideoiden systeemin.²³⁶ Kielitieteessä C.K. Ogdenin ja I.A. Richardsin (1923) esittämää klassista semanttista kolmiota käytetään havainnollistamaan *symbolin* (kielellisen merkin), *käsitteen* ja *tarkoitteen* (viittauksen kohteena olevan olion, ominaisuuden tai asiantilan) välistä suhdetta.²³⁷ Heidi Suonuuti on lisännyt kolmioon *määritelmän* eli käsitteen kielellisen kuvauksen. Suonuutin tetraedissa kuvataan *tarkoitteen*, *käsitteen*, *määritelmän* ja *termin* (symbolin tai sanan) väliset yhteydet (kuva 5).²³⁸

Kuva 5. Tarkoitteen, käsitteen, määritelmän ja termin väliset suhteet

Riippumatta siitä, minkälaisella monikulmiolla käsitteiden, kielen ja asioiden suhdetta kuvataan, mallien taustalla on oletus siitä, että todellisuudesta havaittuja ja koettuja asioita tulkitaan ja nimetään. Kyse ei ole siis muuttumattomasta ja ennalta annetusta todellisuudesta. Tulkinnassa kieli palvelee sekä ajattelua että kommunikointia. Jotta käsitteiden käyttöön perustuva toiminta olisi mahdollista, on todellisuuden tulkitsemisen pohjaututtava ainakin osittaiseen jaettuun ymmärrykseen. Yhteisen ymmärryksen muodostuminen on sitä tärkeämpää, mitä käsitteellisemmäksi ihmisten välinen vuorovaikutus muodostuu.

Käsitteiden analysointia, erittelyä ja määrittelyä tarvitaan jokaisessa tutkimuksessa. Käsitteillä kommunikoidaan, rajataan tutkimusta, muodostetaan tutkimuksen tarkastelunäkökulma eli viitekehys ja hahmotetaan tutkittavaa ilmiötä yleisellä, teoreettisella tasolla. Käsitetutkimus

²³⁵ Kuusisto (2008), s. 104.

²³⁶ Näsi (1980), s. 10.

²³⁷ Tieteen termipankki [http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:semanttinen_kolmio], viitattu 20.6.2017. Niiniluoto tosin toteaa, että jo keskiajan kielentutkijat erottivat toisistaan sanaan liittyvän *muodon*, *referentin* (siis olion, johon sana viittaa tai jonka nimi se on) sekä merkityksen eli ihmismieleessä olevan käsitteen, joka välittää sanan ja sen referentin välisen yhteyden. Niiniluoto (1980), s. 118.

²³⁸ Suonuuti (2006), s. 11–12.

voi toimia joko pohjana empiiriselle tutkimukselle, kuten tässä tutkimuksessa, tai sitä voidaan käyttää itsenäisenä tutkimuksena. Käsitteiden tutkimuksen kautta on mahdollista ymmärtää tarkastelun kohteena olevan käsitteen sisällön lisäksi käsitteen kuvaamaa kohdeilmiötä. Käsitteiden tutkimuksesta käytetään sekä nimityksiä *käsitetutkimus* että *käsiteanalyysi*.²³⁹

Anita Nuopponen mukaan käsiteanalyysi on yläkäsite, joka jakautuu *terminologiseen käsiteanalyysiin*, *perinteiseen käsiteanalyysiin* ja *tulkitsevaan käsitetutkimukseen*. Terminologisessa käsiteanalyysissä kyse on sanastotyöhön kuuluvasta toiminnasta, jossa selvitetään ja kuvataan tiettyyn kokonaisuuteen kuuluvat käsitteet ja niiden suhteet toisiinsa. Perinteinen käsiteanalyysi puolestaan on tavoitteellisesta käsiteongelman ratkaisua. Käsitteitä muodostetaan analyttisen ja synteettisen pohdinnan kautta oivallusta ja jo tunnettuja käsitteitä hyväksi käyttäen. Tulkitsevassa käsitetutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kirjoitetussa, tekstuaalisessa muodossa olevien käsitteiden ja niiden määritelmien merkitysten tulkinnasta.²⁴⁰

Tulkitsevan käsitetutkimuksen katsotaan syntyneen perinteisen käsiteanalyysin kritiikistä 1980-luvulla. Vaikka se on kuvattu erityisesti organisaatio- ja johtamistutkimuksen metodina, sitä voidaan hyödyntää myös muilla ihmistieteiden alueilla.²⁴¹ Tulkitsevassa käsitetutkimuksessa tutkija tulkitsee kiinnostuksen kohteena olevan käsitteen merkityksiä valitusta teoreettisesta näkökulmasta ja pyrkii siten laajentamaan johonkin käsitteeseen liittyvää ymmärrystä. Tuomo Takala ja Anna-Maija Lämsä jaottelevat tulkitsevan käsitetutkimuksen neljään lajiin, jotka ovat *heuristinen*, *teoriaa seuraileva*, *kuvaileva* ja *kriittinen tulkitseva käsitetutkimus*.²⁴²

Tässä tutkimuksessa tutkimusmenetelmänä käytetään *kuvailevaa tulkitsevaa käsitetutkimusta*. Kuvailevassa tutkimuksessa lähtökohtaolettamuksissa korostuu käsitteen ymmärtävä selittäminen. Tutkimuksella pyritään kuvaamaan ja selventämään käsitteeseen liitettyjä erilaisia merkityksenantoja. Teoreettinen viitekehys voi toimia väljänä näkökulmana.²⁴³ Käsitetutkimuksen ensisijaisena tavoitteena on siis muodostaa mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva käsitteestä käytettävän tutkimusaineiston perusteella. Strateginen tiedustelu muodostaa tarkastelunäkökulman, jonka yhteydessä tulevaisuuden arvioinnille annettuja erilaisia merkityksiä tarkastellaan. Ensisijaisena tavoitteena ei ole yhdenmukaisen määrittelyn tai ymmärryksen

²³⁹ Puusa (2008), s. 36–38.

²⁴⁰ Nuopponen (2009), s. 309–310. Käsitetutkimuksen luokittelutapoja on useita. Esimerkiksi Tuomo Takala ja Anna-Maija Lämsä jakavat käsitetutkimuksen perinteiseen käsiteanalyysiin ja tulkitsevaan käsitetutkimukseen. Takala & Lämsä (2001), s. 372. Samanlaisen jaottelun kannalla on myös Tuija Kuusisto (2008), s. 105–106. Jari Rantapelkonen ja Lotta Koistinen käyttävät sen sijaan yläkäsitteenä käsiteanalyysia, jonka he jakavat perinteiseen analyttiseen käsiteanalyysiin, tulkitsevaan käsitetutkimukseen, dynaamiseen käsiteanalyysiin ja käsitkarttaan. Rantapelkonen & Koistinen (2016) s. 57.

²⁴¹ Kuusisto (2008), s. 106.

²⁴² Takala & Lämsä (2001), s. 378 ja 385–386.

²⁴³ Sama, s. 386.

saavuttaminen, vaikka luvun lopussa esitetään käsitetutkimuksen perusteella muodostunut käsitys tulevaisuuden arviointiin liittyvistä keskeisistä tekijöistä. Käsitetutkimus tämän työn yhteydessä luo ensisijaisesti pohjaa empiiriselle tutkimukselle. Opinnäytteen pituudelle asetetut vaatimukset luovat rajoitteita tarkastelun laajuudelle.

Kuvaileva, tulkitseva käsitetutkimus valikoitui tutkimusaineistoon perehtymisen jälkeen tarkoituksenmukaiseksi tutkimusmenetelmäksi kolmesta syystä. Ensinnäkin tulevaisuuden arviointi käsitteenä ei suomenkielisessä tiedustelua tutkivassa kirjallisuudessa ole vakiintunutta, koska suomenkielistä, julkista kirjallisuutta ei ole yksinkertaisesti riittävästi saatavilla. Tutkimusaineistona oli siis käytettävä vieraskielistä, pääosin englanninkielistä materiaalia. Toiseksi suomen ja englannin kielen välillä vallitsee kielellinen epäsuhta. Suomen kielessä tulevaisuuden arvioimista kuvaavia sanoja on vain kaksi, ennakoita ja ennustaa, mutta näille on lukuisia englanninkielisiä vastineita. Kolmanneksi tutkimuksen edetessä kävi ilmi, että englanninkielisen tiedustelun tutkimuksen terminologia vaihtelee.

Vieraskielisen tutkimusaineiston hyödyntämisen, kielelliseen epäsuhtaan aiheuttamien haasteiden ja vakiintuneen termistön puutteen vuoksi tutkimusaineiston katsottiin edellyttävän tulkitsevaa käsittelyä. Tavoitteeksi asetettiin käsitteeseen liittyvän ymmärryksen laajentaminen täsmällisen, yhdenmukaisen määrittelyn sijaan. Kuvaileva, tulkitseva käsitetutkimus sopi hyvin yhteen myös tutkimuksen tieteenfilosofisten olettamusten kanssa. Käsitteen kokoava tarkastelu tuottaa käyttökelpoista tietoa ja mahdollistaa kommunikaation muun tiedeyhteisön kanssa, jota pidetään pragmatismissa arvokkaana. Tällöin tulkitsemiseen väistämättä liittyvä subjektiivisuus ei ole ongelma.

Takalan ja Lämsän mukaan tulkitsevassa käsitetutkimuksessa painottuu enemmän tulkinta kuin teoreettisen filosofian mukainen tiukka käsiteanalyysin menetelmä. Todennäköisesti tästä syystä he eivät erittele tutkimuksen vaiheita tarkasti, vaan toteavat tutkimusprosessin noudattavan hermeneuttista kehää. Hermeneuttisen kehän idean mukaisesti tutkija varautuu jatkuvaan omien ideoiden ja aineiston vuorovaikutuksen tuottamaan tutkimusongelman uudelleen muovaamiseen. Tulkitseva käsitetutkimus on siis prosessi, jossa tulkinta ja aineisto, tulkittavat käsitteet ottavat mittaa toisistaan jatkuvasti loppuun saakka. Vaikka ymmärtäminen on loputon tehtävä, tutkijan on jossain vaiheessa tehtävä päätös jatkuvan tulkinnan lopettamisesta. Kun tehdyt tulkinnat nähdään työn tavoitteiden kannalta riittävän mielenkiintoisiksi ja mielekkäiksi, tutkimusprosessi katkaistaan ja raportoidaan paras mahdollinen tulkinta.²⁴⁴

²⁴⁴ Sama, s. 377–380.

Takalan ja Lämsän kuvaama hermeneuttisen kehän idea antaa varsin vähän konkreettisia työkaluja tutkimuksen laatimiseen. Tästä syystä menetelmällisinä ohjeina sovellettiin Juha Näsin kahta päällekkäisesti hyödynnettävää tai vaihtoehtoista käsiteanalyysiprosessia²⁴⁵ ja Tuija Kuusiston yleistä ohjetta käsitetutkimuksen vaiheista²⁴⁶. Näiden synteeseinä käsitetutkimus eteni seuraavien vaiheiden mukaisesti:

1. Muodostettiin tietopohja kysymyksenasettelun perusteella perehtymällä laaja-alaisesti strategian, tiedustelun ja tulevaisuuden tutkimukseen. Tutkimustulokset on raportoitu aiemmin luvussa 3.
2. Tunnistettiin tutkimusongelman kannalta keskeinen käsite *tulevaisuuden arviointi* ja siihen liittyvät käsitteet kuten *strategia*, *tiedustelu*, *strateginen tiedustelu* ja *tulevaisuus*.²⁴⁷ Tämän vaiheen perusteella hahmottui se, että tulevaisuuden arviointia tarkastellaan strategisen tiedustelun kontekstissa. Tutkimustulokset on raportoitu aiemmin luvussa 3.
3. Haettiin tarkastelun alle otetun käsitteen *tulevaisuuden arviointi* määritelmiä erityisesti tiedustelua koskevasta tutkimuskirjallisuudesta. Tässä vaiheessa havaittiin, että tutkimusaineiston perusteella tulkitseva, kuvaileva käsitetutkimus on tarkoituksenmukainen lähestymistapa.
4. Eriteltiin, vertailtiin ja pohdittiin *tulevaisuuden arviointi* -käsitteeseen liittyviä määrittelyjä, niiden sisältöä ja merkitystä väljästi määrittelystä, strategisen tiedustelun muodostamasta teoreettisesta näkökulmasta.²⁴⁸
5. Määritettiin ja nimettiin *tulevaisuuden arviointi* -käsitteeseen liittyvät ominaispiirteet²⁴⁹.
6. Laadittiin kirjallisuuslähteisiin perustuva kokoava tulkinta käsitteestä *tulevaisuuden arviointi strategisen tiedustelun kontekstissa*. Tulkintaan sisällytettiin kohdeilmion kuvaus.

4.2. Käsitetutkimuksen tutkimusaineisto ja sen analyysi

Tutkimusaineiston valinta muodostui käsitetutkimuksen haasteellisimmaksi vaiheeksi. Tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta

²⁴⁵ Näsi (1980), s. 12–17.

²⁴⁶ Kuusisto (2008), s. 107.

²⁴⁷ Näsi kutsuu tätä ulkoiseksi analyysiksi, jossa tarkastelun alle otetut käsitteet paikannetaan yläkäsitteisiinsä nähden ja erotellaan muista lähisukuisista käsitteistä. Näsi (1980), s. 12–13.

²⁴⁸ Näsi kutsuu tätä vaihetta sisäiseksi analyysiksi. Sisäisessä analyysissä tarkastelun alle otettu käsite puretaan osiin, eritellään ja pohditaan niitä koskevia erilaisia näkemyksiä. Näsi (1980), s. 13.

²⁴⁹ Ominaispiirteet esiintyvät tutkimusaineistossa muita mainittuja piirteitä useammin. Niiden nimeäminen auttaa erottamaan tarkastelun kohteena olevan käsitteen sen lähikäsitteistä. Puusa (2008), s. 40.

etsittiin aluksi suomalaisista tietokannoista kuten Maanpuolustuskorkeakoulun *Taisto*-kokoelmatietokannasta, Kansalliskirjaston ylläpitämästä julkaisuarkistosta *Doriasta* ja Suomen yliopistokirjastojen yhteistietokannasta *Melindasta*. Hakutoiminnolla ”strateginen tiedustelu” AND ”tulevaisuus” ei tietokannoista löytynyt yhtään varsinaisesti tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa käsittelevää teosta. Hakua laajennettiin *Ebsco*, *JSTOR*, *Scopus* ja *Web of Science* -tietokantoihin sekä *Google Scholar* -palveluun. Hakutoiminnolla ”strategic intelligence” AND ”future” saatiin esimerkiksi JSTOR-tietokannasta 14.7.2016 tulokseksi yli 518 837 tulosta. Kun tulos rajattiin koskemaan tiivistelmiä, se putosi 1588. Huomionarvoista on, että hakutuloksissa oli aineistoa yli 60 eri tutkimusalalta tai aihealueelta. Tämä selittyy osin sillä, että englanninkielellä sana ”intelligence” tarkoittaa myös älykkyyttä. Kansainvälisten suhteiden ja politiikan alalta aineistoa oli yhteensä 478.²⁵⁰

Tietokantahakujen tuloksia selattiin otsikkotasolla. Tällöin kävi ilmi, etteivät hakutoiminnot tuottaneet sellaisia artikkeleita, joiden oli jo aiemmin tiedustelun tutkimusalaan perehdyttäessä todettu tarkastelevan tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa. Tarkempi perehtyminen tähän kirjallisuuteen paljasti, että tulevaisuuden arviointia käsiteltiin usean eri termin kuten *anticipatory intelligence*, *estimative intelligence*, *indications intelligence*, *warning intelligence* ja *futures intelligence* yhteydessä. Sen sijaan, että olisi jatkettu tietokantahakuja useilla eri variaatioilla mahdollisesti huonoin tuloksin, päätettiin keskittyä etsimään aineistoa tiedustelua käsittelevistä tieteellisistä aikakausjulkaisuista.

Aineiston haku rajattiin kahteen tiedustelun tutkimusalan johtavaan julkaisuun *Intelligence and National Security (INS)* ja *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence (IJIC)*. Molemmat ovat Taylor & Francis Groupin toimittamia ja perustettu vuonna 1986. *INS*-julkaisua pidetään hieman akateemisemmin painottuneena kuin *IJIC*:a, jonka alkuperäinen tarkoitus on ollut palvella tiedustelun ammattilaisia. Kaikki *INS*:n artikkelit ovat vertaisarvioituja. *IJIC*:ssa tarkastuksen suorittaa sen sijaan toimituskunta. Molemmilla julkaisuilla on kuitenkin merkittävä rooli tiedustelun tutkimusalan kehittämisessä.²⁵¹

INS ja *IJIC* eivät ole toki ainoita tiedustelun tutkimusalan julkaisuja. Niiden valintaan vaikutti luonnollisesti se, että molemmat julkaisut tilataan Maanpuolustuskorkeakoululle ja niiden arkistoihin on vapaa pääsy Maanpuolustuskorkeakoulun kirjastosta. Taylor and Francis

²⁵⁰ JSTOR -tietokannan suodatustoiminnoissa ei ole mahdollisuutta rajata aineistoa käsittämään tiedustelun tutkimusala. Scopus -tietokannasta samalla haulilla 14.7.2016 (rajauksella ”social sciences”, ”art and humanities”, ”psychology”, ”decision sciences”, ”multidisciplinary” AND ”english” including ”books”, ”book chapters”, ”articles”, ”conference paper”) tulokseksi saatiin 251.

²⁵¹ van Puyvelde & Curtis (2016), s. 1040–1041.

Groupin sivustolta olisi ollut pääsy myös *the International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs*; *Journal of Intelligence History* ja *Journal of Policing, Intelligence and CounterTerrorism* -julkaisuihin. Ensimmäinen rajattiin pois, koska aiemmin espanjankielisenä ilmestyneen lehden artikkeleita on saatavilla englanninkielisinä vasta vuodesta 2016 alkaen. Toinen ja kolmas jätettiin tarkastelematta niiden suppeamman fokuksen vuoksi. Muista julkaisuista *Journal of Intelligence Analysis* ja *Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence* rajattiin ulkopuolelle, koska ne ovat maksullisia. Tutkimusalan vanhin julkaisu, CIA:n *Studies in Intelligence*, jäi pois, koska se on yhden, valtiollisen tiedustelutoimijan julkaisu. Tosin tuosta julkaisusta vapaasti saatavilla olisi ollut vain julkinen osa.

INS ja *IJIC*-verkkojulkaisuista²⁵² käytiin läpi kaikki vuodesta 2000 alkaen ilmestyneet artikkelit, koska tutkimus haluttiin keskittää mahdollisimman tuoreeseen tutkimusaineistoon. Viimeisimmät tutkimuksessa huomioitavat julkaisut ovat *INS*:n osalta vuoden 2017 numero kolme ja *IJIC*:n osalta numero kaksi. Yhteensä artikkeleita luettiin otsikkotasolla 1158. Näistä 642 on julkaistu *INS*:ssa ja 516 *IJIC*:ssa. Tarkempaan tarkasteluun poimittiin artikkelit, joiden otsikosta tai tiivistelmästä pääteltiin, että artikkelissa käsitellään tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa. Tätä ei tarvinnut kuitenkaan eksplisiittisesti ilmaista otsikossa tai tiivistelmässä. Valintaperusteena käytettiin sanoja *anticipate/anticipatory*, *assessment*, *estimate/estimative*, *forecast*, *future*, *horizon*, *indication*, *predict*, *probability*, *time*, *uncertainty* ja *warning*. Pelkkä sanan esiintyminen ei kuitenkaan riittänyt valintaperusteeksi, vaan artikkelista oli käytävä ilmi esimerkiksi aikamuotojen tai lauseyhteyden perusteella, että sanoja käytetään tulevaisuuden arvioinnin yhteydessä. Toisaalta sanojen puuttuminen ei ollut este artikkelin valinnalle. Esimerkiksi Kristan J. Wheatonin artikkeli *Evaluating Intelligence: Answering Questions Asked and Not* ei otsikon perusteella kohdistu tulevaisuuden arviointiin. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että artikkelissa käsitellään, miten strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin laatua voidaan arvioida.²⁵³ Manuaalisen otsikko- ja tiivistelmähaun perusteella valikoitui lopulta 36 artikkelia, joista 16 on julkaistu *INS*:ssa ja 20 *IJIC*:ssa

Aineiston analysoiminen aloitettiin ilmaisella web-pohjaisella *Voyant Tools* –tekstinlouhintatyökalulla.²⁵⁴ Sen avulla tekstimassasta hahmotettiin yleiskuva. *Summary*-toiminto näytti yhteenvedon tekstin sanastosta, yksittäisistä sanoista ja niiden esiintymistiheydestä. *Cirrus*-toiminnolla visualisoitiin useimmin esiintyvät sanat sanapilven muotoon (kuva 6). Tekstiaineiston kokonaisuudessaan näyttävän *Corpus Readerin* avulla haluttuja sanoja analysoitiin esiintymiskontekstissa. *Links*-toiminnolla hahmotettiin sanojen välisiä yhteyksiä (kuva 7).

²⁵² Taylor & Francis online [<http://www.tandfonline.com>].

²⁵³ Wheaton (2009).

²⁵⁴ Työkalun mahdollisuuksia esitteli kapteeni Antti Montonen strategian diplomityöseminaarissa 24.1.2017.

Yleiskuvan hahmottamisen jälkeen jatkettiin julkaisuista poimitun aineiston analysoimista ja lisäaineiston keräämistä. Lisäaineistoa hankittiin perehtymällä tarkemmin tutkimuksen aikaisemmassa vaiheessa kerättyyn tiedustelun tutkimusalan kirjallisuuteen. Niiden hakemistoista etsittiin kuvan 6 mukaisia sanoja. Hakemiston viittaamat tekstikatkelmat luettiin ja niistä kirjattiin muistiinpanot. Aineiston keräämistä jatkettiin niin kauan, kunnes samat sisällöt alkoivat toistua eivätkä uudet artikkelit tuoneet uusia asioita. Tällöin todettiin saturaatiopiste saavutetuksi.

Tutkimuskysymykseen yksi vastaamiseen käytettiin yhteensä 68 artikkelia tai teosta, joiden kirjoittajat ovat joko puhtaasti tiedustelua tutkivia akateemikkoja tai tiedustelutaustaa omaavia tutkijoita. Kirjoittajia on yhteensä 63. Tutkimuskirjallisuuden perusteella syntyneitä kuvia täydennettiin vielä valtiollisilla asiakirjoilla tai julkaisuilla, jotta tutkimuskirjallisuudessa esiintyneitä asioita pystyttiin havainnollistamaan. Julkaisuista kymmenen on suomalaisia.

Tutkimusaineisto analysoitiin hyödyntämällä sisällönanalyysia. Sillä tarkoitetaan menettelytapaa, jonka tavoitteena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Se voi olla joko aineistolähtöistä, teoriasidonnaista tai teorialähtöistä. Dokumentteja analysoidaan systemaattisesti. Tuomi ja Sarajärvi pelkistävät analyysin neljään vaiheeseen.

1. Tehdään päätös siitä, mikä tutkittavassa aineistossa on kiinnostavaa.
2. Käydään aineisto läpi erottaen, merkiten ja keräten yhteen kiinnostuksen kohteeksi vaiheessa yksi määritellyt asiat.
3. Luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään aineisto.
4. Kirjoitetaan yhteenveto.²⁵⁶

Analyysi toteutettiin teoriaohjaavasti eli aineistoa ei lähestytty tarkasti määritellystä teoreettisesta viitekehystä. Strateginen tiedustelu oli väljä tarkastelunäkökulma, joka ohjasi aineiston hankintaa ja toimi tulkinnan kontekstina. Toisaalta ei voida puhua aineistolähtöisestä tulkinnasta, sillä tutkijan aikaisempi tietämys ja luvussa kolme kuvattu esiyymmärrys suuntasi päättelyä. Kyse oli induktiivisen ja deduktiivisen analyysin välimaastoon jäävästä *abduktiivisesta* päättelystä, jonka logiikka on tunnusomaista pragmatismille. Lähtökohtana on, ettei aineistoa soviteta etukäteen määritellyyn kehikkoon. Uusi tieto perustuu silti johtoajatukseen,

²⁵⁶ Tuomi & Sarajärvi (2009), s. 91–94.

joka ohjaa kohdistamaan mielenkiintoa tärkeiksi oletettuihin seikkoihin. Abduktiivinen päättely on pikemminkin käsite- kuin teoriasidonnaista. Aineistosta etsitään aiempaan tietoon pohjautuen samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia ja tehdään näiden pohjalta kuvauksia.²⁵⁷

Abduktiivinen päättely oli haasteellista, sillä tutkimusaineiston tiivistämisessä ja ryhmittelyssä kävi ilmi, että aineistossa käytettävä termistö riippuu kirjoittajan valitsemasta näkökulmasta ja hänen taustastaan. Mikäli työssä tarkastellaan tietyn valtion tiedustelutoimintaa ja kirjoittajalla on aiempaa tiedustelutaustaa, käytettävässä termistössä pyritään usein yhdenmukaisuuteen kansallisen termistön kanssa. Puhtaasti akateemisen taustan omaavalla kirjoittajalla termien käyttö on vapaampaa. Tutkimusaineistossa eri termejä käytetään myös vaihtelevasti joko toistensa synonyymeina tai tarkoittamaan eri asioita. Aineistossa esiintyvien epäyhdenmukaisuuksien vuoksi sisällönanalyyysissa päädyttiin luokittelun sijaan ryhmittelemään aineisto erilaisten aihepiirien mukaan eli teemoittelemaan. Teemoittelun jälkeen laadittiin kokoava tulkinta, jossa kuvataan tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet.

4.3. Tulevaisuuden arviointi strategisen tiedustelun eri tehtävissä

Tässä alaluvussa esitetään tutkimustulokset teemoiteltuina. Tulevaisuuden arviointia kuvataan aineiston perusteella muodostettujen strategisen tiedustelun tehtävien kautta. Tehtävillä tarkoitetaan, mitä eri tarkoituksia varten strategisessa tiedustelussa arvioidaan tulevaisuutta. Luvussa kolme päädyttiin johtopäätökseen, jonka mukaan tiedustelun ensisijaisena tarkoituksena on päätöksenteon tukeminen. Tiedustelu ymmärretään lähtökohtaisesti tulevaisuussuuntautuneeksi, mutta tiedustelutiedon todettiin voivan koskea myös menneisyyttä ja nykyisyyttä. Vaikka tiedustelun yleisenä tehtävänä on päätöksenteon tukeminen, päätöksenteon tarpeissa on suurta vaihtelua muun muassa päätösten ajallisen ulottuvuuden vuoksi.

Tutkimusaineistosta oli löydettävissä strategisen tiedustelun viiteen erityyppiseen tehtävään liittyvää tulevaisuuden arviointia. Näistä ensimmäisenä tarkastellaan *ajankohtaista*, tilannetietoisuutta tukevaa tiedustelua (*current intelligence*), jonka jälkeen käsitellään *ennakkovaroituksen antavaa* eli välittömät toimenpiteet mahdollistavaa tiedustelua (*anticipatory/warning/indications and warning intelligence*). Seuraavaksi tulevaisuuden arviointia kuvataan tulevaisuuden päätöksentekoa tukevassa eli *arvioivassa* tiedustelussa (*estimative*

²⁵⁷ Friedrichs & Kratochwil (2009).

intelligence). Lopuksi käsitellään *varautumista* ja *pitkän aikavälin suunnittelua* tukevaa tiedustelua (*futures intelligence/horizon scanning*). Näiden käsittely on yhdistetty, sillä niillä on samanlaisia taustaolettamuksia.

Tulevaisuuden arviointi ajankohtaisessa tiedustelussa

Ajankohtaisen tai päivittäisen tiedustelun tehtävänä on asiakkaiden tilannetietoisuuden ylläpitäminen välittömästi valtion turvallisuuteen vaikuttavista asioista. Tiedustelutuotteissa raportoidaan edellisen vuorokauden tapahtumat tiiviisti, selitetään niiden asiayhteys ja arvioidaan seurannaisvaikutuksia lyhyellä aikavälillä. Raportointityyli on uutisten kaltainen, helppoluokinen ja tiivis. Uutisia täydennetään turvaluokitellulla tiedolla sillä oletuksella, että asiakkaat ovat jo ehtineet lukea päivän uutiset.²⁵⁸ Tulevaisuutta arvioidaan usein yhden–kahden viikon aikaulottuvuudella, mikä mahdollistaa lyhyen aikavälin päätösten tekemisen.²⁵⁹ Esimerkkinä yhdysvaltaisesta strategisen tiedustelun ajankohtaistuotteesta mainitaan Presidentin päivittäinen muistio (*President's Daily Brief*).²⁶⁰

Sherman Kentille ajankohtaisessa tiedustelussa on ennen kaikkea kyse muutosten seuraamisesta. Hänen jaottelussaan ajankohtainen tiedustelu muodostaa yhteyden menneisyyden tapahtumia kuvaavan perustiedustelun ja tulevaisuuden kehityskulkuja pidemmällä aikavälillä arvioivan tiedustelun välillä. Ajankohtaisen tiedustelun suurimmat haasteet liittyvät tulevaisuuden ongelmien tunnistamiseen, sillä raportoitavilla asioilla on oltava merkitystä tulevaisuuden kannalta.²⁶¹

Kentin määrittelyssä huomionarvoista on, että ajankohtainen tiedustelu sisältää sekä kuvailevia, selittäviä että tulevaisuutta arvioivia elementtejä. Lars Ulfvingin tiedustelutuotteiden toiminnallinen luokittelu on ristiriidassa Kentin ajatusten kanssa. Ulfvingin mukaan tiedustelutuotteet jaetaan kuvaileviin (*descriptive*), selittäviin (*explanatory*) ja tulevaisuutta ennakoiviin (*predictive*).²⁶² Sen sijaan Stephen Marrinin tapa jakaa tiedusteluanalyysin tuotteet ajankoh-taisiin, tutkiviin (*research*), tulevaisuutta arvioiviin sekä ennakkovaroituksen sisältäviin tuotteisiin on yhdenmukaisempi Kentin näkemyksen kanssa. Marrinin jaottelussa ajankohtaisesta tiedustelusta ei poissuljeta tulevaisuuden arvioinnin elementtiä. Hänen mukaansa ajankohtai-

²⁵⁸ Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 231 ja Hulnick (2015), s. 84.

²⁵⁹ Lowenthal (2017), s. 166.

²⁶⁰ Johnson (2008), s. 333.

²⁶¹ Kent (1951), s. 30–38.

²⁶² Ulfving (2003), s. 63.

sessä tiedustelussa käsitellään päivittäisiä tapahtumia, informoidaan asiakkaita uusista käänteistä ja niiden taustoista, arvioidaan tapahtumien merkitystä sekä varoitetaan lyhyen tähtäimen seurauksista ja mahdollisista vaarallisista tilanteista lähitulevaisuudessa.²⁶³

Ajankohtaisen tiedustelun tuotteita pidetään usein tiedustelun tärkeimpinä tai ainakin kysytyimpinä tuotteina.²⁶⁴ Toisaalta sen rooli katsotaan liian hallitsevaksi, mikä vie aikaa pidemmän aikavälin arvioilta.²⁶⁵ Suuresta painoarvosta ei voi silti syyttää yksinomaan asiakkaita, sillä jo 1950-luvulla todettiin myös tiedustelupalveluiden korostavan ajankohtaisen tiedustelun merkitystä.²⁶⁶ Mark Lowenthal toteaa, ettei kahtiajako ajankohtaiseen ja pitkän aikavälin tiedusteluun ole ylipäättään toimiva tapa luokitella tiedustelua. Mikäli ajan lisäksi tarkastellaan myös syvyys-laajuus tai taktinen–strateginen ulottuvuutta, huomataan, etteivät luokittelut ole yksiselitteisiä. Vaikka ajankohtaisessa tiedustelussa korostuu usein asioiden laaja-alainen, ei niinkään syvä käsittely, myös nykyisyyden ja lähitulevaisuuden asioita tarkasteltaessa voidaan tarjota syvempi näkemys tuomalla käsittelyyn laajempaa kontekstia ja yhteyksiä muihin tapahtumiin. Ajankohtainen tiedustelu voi myös olla yhtäläillä taktista kuin strategista.²⁶⁷

Tulevaisuuden arviointi ennakkovaroituksen antavassa tiedustelussa

Ennakkovaroituksen antamista pidetään yhtenä tiedustelun tärkeimmistä tehtävistä, jopa tiedustelun olemassaolon perimmäisenä syynä.²⁶⁸ Ennakkovaroitus tuottaa päätöksentekijälle oikea-aikaista tietoa turvallisuutta uhkaavasta tilanteesta kuten sotilaallisesta hyökkäyksestä, luonnonkatastrofista tai jostain muusta kriittisestä tapahtumasta. Kyse on yksittäisen, tietyn tapahtuman ennakoimisesta, mikä perustuu ennalta määritettyjen indikaattoreiden seuraamiseen.²⁶⁹

Cynthia Grabo määritteli klassikoksi muodostuneessa teoksessaan käsitteen *indikaattori* (*indicator*) joko tunnetuksi tai arvioiduksi toimenpiteeksi, johon vihollisen tulee ryhtyä valmistellessaan hyökkäystä. Indikaattori on asia, jonka tiedustelu odottaa (*anticipate*) tapahtuvan. Indikaattoreista muodostettavan listan avulla vihollisen toimintaa on mahdollista seurata. *Indikaatiolla* (*indication*)²⁷⁰ puolestaan voidaan tarkoittaa mitä tahansa tapahtumaa, jonka katsotaan tarjoavan tietoa vihollisen todennäköisen toiminnan suunnasta. Se voi olla esimerkiksi

²⁶³ Marrin (2011), s. 11.

²⁶⁴ Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 231 ja Hulnick (2015), s. 84.

²⁶⁵ Fingar (2011), s. 52–53 ja Lowenthal (2017), s.166.

²⁶⁶ Hilsman (1956), s. 108–113.

²⁶⁷ Lowenthal (2017), s. 166–168.

²⁶⁸ Sama, s. 194.

²⁶⁹ Wirtz (2010), s. 65.

²⁷⁰ Indikaation määritelmä on saman sisältöinen myös Yhdysvaltojen asevoimien tiedustelun ohjesäännössä. Ennakkovaroitukseen tähtäävästä tiedustelusta käytetään termiä *warning intelligence*. Joint Publication 2-0, Joint Intelligence 22 October 2013, s. GL-8 ja GL-12.

vahvistettu tosiasia, mahdollinen tosiasia, jonkin asian puuttuminen, informaation pala, havainto, valokuva, propagandalähetys, nootti, reservien perustaminen, sotilaallinen hälytys tai yksittäinen raportti. Hyökkäyksestä muodostuu indikaatio, kun indikaattorilistalle määritetyistä toimenpiteistä saadaan informaatiota. Grabo korostaa indikaatioihin perustuvan ennakkovaroituksen olevan aina todennäköisyysarvio. Ennakkovaroitus ei ole tosiasia, vaan indikaatioiden perusteella tehty tulkinta tilanteesta, joka välitetään päätöksentekijälle. Ennakkovaroitus siitä muodostuu vasta, kun päätöksentekijä on sen vastaanottanut ja ymmärtänyt.²⁷¹

Perinteisesti ennakkovaroituksessa on keskitytty ennustamaan sotilaallisen hyökkäyksen uhkaa. Indikaattoreiden käyttö perustuu oletukselle, että kaikki asevoimat toimivat pääpiirteittäin samoilla periaatteilla, mikä mahdollistaa niiden aktiivisuuden seuraamiseen perustuvan ennakkovaroituksen.²⁷² Ei-valtiollisten uhkien lisääntyessä ennakkovaroituksen antaminen monimutkaistuu. Ei-valtiolliset toimijat eivät operoi kuten asevoimat. Lisäksi terroristit toimivat pitkälti pienissä ja itsenäisissä soluissa, joiden seuraaminen on haasteellista. James Wirtzin mukaan ennakkovaroitukseen perustuvaa menettelyä voidaan hyödyntää myös näitä uhkia torjuttaessa, mikäli ympäristöä valvotaan ylipäättään epäilyttävän käytöksen, poikkeavien tilanteiden ja mahdollisten hyökkäyksen merkkien löytämiseksi. Yksittäisten iskujen estäminen on vaikeaa, mutta niihin voidaan vaikuttaa epäsuorasti esimerkiksi kiristämällä turvajärjestelyjä.²⁷³ Toistuvien *uhkavaroitusten* antaminen ja turvajärjestelyjen kiristäminen voi tosin vaikuttaa negatiivisesti varoitusten vaikuttavuuteen ja aiheuttaa myös terroristien toimintatapojen muuttamisen.²⁷⁴ Mark Lowenthal toteaa terrorismin paljastamiseen pyrkivän tiedustelun muistuttavan pitkälti poliisityötä.²⁷⁵

Määrätyn, yksittäisen tapahtuman ennakoiminen on erityisen haasteellista, minkä vuoksi tiedustelun epäonnistumista pidetään usein väistämättömänä.²⁷⁶ Termejä *strateginen yllätys* (*strategic surprise*) ja *yllätyshyökkäys* (*surprise attack*) käytetään, kun tiedustelu ei kykene näkemään ennakolta yksittäistä tapahtumaa. Epäonnistumisen pelko aiheuttaa vääriä hälytyk-

²⁷¹ Grabo (2010), s. 9–10. Kirja on ilmestynyt alun perin kolmiosaisena teoksena vuosina 1972–1974. Se oli salainen vuoteen 2002 asti, jolloin osia teoksesta julkistettiin. Vuoden 2010 versiosta puuttuu alkuperäisen teoksen kolmas osa. – Katso tuoreempi indikaattorilista esimerkiksi Welch (2005), s. 51. Welch luettelee artikkelissaan Kiinan asevoimien muutoksen seuraamiseen käytettyjä indikaattoreita.

²⁷² Lowenthal (2017), s. 194 ja Gentry (2015), s. 64.

²⁷³ Wirtz (2013).

²⁷⁴ Freedman (2005).

²⁷⁵ Lowenthal (2017), s. 195.

²⁷⁶ Betts (2007), s. 19–52. Kolme neljäsosaa artikkelista on julkaistu vuonna 1978 *World Politics*-lehden artikkelissa *Analysis, War and Decision: Why Intelligence Failures are Inevitable*.

siä, mikä voi johtaa niin sanottuun *cry wolf*-syndroomaan (*poika, joka huusi sutta*). Tällä tarkoitetaan tilannetta, jossa tiedustelun antamien varoitusten uskottavuus laskee väärin hälytysten vuoksi.²⁷⁷

Suuri osa tiedustelukirjallisuudesta keskittyykin tarkastelemaan tiedustelun epäonnistumisia.²⁷⁸ Käsittelyssä hämärtyy usein se, onko kyseessä tiedustelun epäonnistuminen vai epäonnistuminen poliittisessa päätöksenteossa. John Gentryn mukaan ennakkovaroituksen onnistuminen riippuu ainakin kahdeksasta tekijästä. Ensinnäkin on kyettävä oikea-aikaiseen ja riittävään tiedonkeräykseen. Toiseksi analyysin on oltava oikea-aikaista ja täsmällistä. Kolmanneksi ennakkovaroitus on annettava selkeästi ja vakuuttavasti. Neljänneksi tiedustelun ja päätöksentekijän suhteen on oltava luottamuksellinen, jotta varoitus uskotaan. Viidenneksi päätöksentekijän on kyettävä tekemään päätös tarvittavista toimenpiteistä ajallaan. Kuudenneksi tehtyjen päätösten toimeenpanoa on valvottava. Seitsemänneksi toimeenpanon on oltava nopeaa ja tehokasta. Kahdeksanneksi toimenpiteiden on vähennettävä haavoittuvuutta uhille. Tiedustelu on vastuussa vain kolmen ensimmäisen ja osittain neljännen kohdan täyttymisestä. Muutoin vastuu on päättävällä tai toimeenpanevalle organisaatiolla.²⁷⁹

Yllätyksiä ja ennakkovaroituksia tarkasteltaessa on keskeistä tehdä ero eri tasojen välillä. *Strategisesta yllätyksestä* voidaan puhua, kun hyökkäys tai uhka vaarantaa koko kansallisen olemassaolon. *Taktiset yllätykset* ovat suuruusluokaltaan pienempiä. Esimerkiksi syyskuun 11. päivän terrori-iskut muodostivat pikemminkin taktisen yllätyksen Yhdysvalloille, vaikka iskuista puhutaan usein strategisena yllätyksenä.²⁸⁰ *Strategisella ennakkovaroituksella* puolestaan tarkoitetaan viikkoja, jopa kuukausia ennen oletettua uhkaa tai hyökkäystä annettavaa ennakkotietoa. *Taktisessa ennakkovaroituksessa* kyse voi olla tunteista.²⁸¹ David Omand käyttää strategisen ennakkovaroituksen sijaan termiä *strateginen ilmoitus* (*strategic notice*). Kyse on tällöin trendeistä ja nousevista riskeistä varoittamisesta.²⁸²

Erik Dahl toteaa strategisen ennakkovaroituksen perustuvan yleisiin vihollisuuksista saataviin indikaatioihin, joiden perusteella arvioidaan sodan lähestymisestä tai terrori-iskun toteutumisesta. Taktisella tasolla ennakkovaroitus annetaan konkreettisemmasta tilanteesta kuten vihollis-

²⁷⁷ Witz (2010), s. 65–66. Yllätyshyökkäyksen torjumiseen liittyvistä haasteista ja tiedustelun roolista katso esimerkiksi Betts (1982).

²⁷⁸ Tiedustelukirjallisuuden keskittymisestä epäonnistumisten tutkimiseen mainitaan lukuisissa teoksissa ja artikkeleissa. Katso esimerkiksi Gentry (2010), s. 87, Meszerics & Littvay (2010), s. 133 ja Jensen (2012), s. 261–262.

²⁷⁹ Gentry (2010), s. 90–91.

²⁸⁰ Lowenthal (2017), s. 2–3.

²⁸¹ Grabo (2010), s. 11–12.

²⁸² Omand (2011), s. 30–31.

sen hyökkäysryhmyksen ja -suunnitelmien tai terrori-iskuun liittyvien tietojen kuten iskun kohteen paljastuttua. *Strategisen ennakkovaroituksen paradoksi* on, että strategisen tason tietoa on yleensä saatavilla ennen suuria hyökkäyksiä, mutta tieto on niin yleistä, etteivät päätöksentekijät ole vakuuttuneita tai kykene ryhtymään toimenpiteisiin. Sen sijaan vastatoimet mahdollistavaa ja päätöksentekijät vakuuttavaa taktisen tason tietoa on vaikea saada ennen hyökkäystä. Jotta ennakkovaroituksella olisi haluttu vaikutus, sen tulisi olla päätöksentekijöiden tarpeiden mukaista ja riittävän tarkkaa eli taktista myös strategisella tasolla.²⁸³

Englanninkielisessä tutkimusaineistossa ennakkovaroitukseen tähtäävästä tiedustelusta käytetään sekä termejä *indications intelligence*, *warning intelligence* että *anticipatory intelligence*. Termejä *indications intelligence* ja *warning intelligence* käytetään toistensa synonyymeina.²⁸⁴ Usein puhutaan myös termillä *indications and warnings intelligence*.²⁸⁵ Yhdysvaltojen vuoden 2014 kansallisessa tiedustelustrategiassa (*The National Intelligence strategy of the United States of America 2014*) otettiin käyttöön termi *anticipatory intelligence*. Sen määritellään perustuvan trendien, tapahtumien ja muuttuvien tilanteiden seuraamiseen, minkä tarkoituksena on tunnistaa ja kuvata potentiaalisia sekä välittömiä epäjatkuvuuksia, merkittäviä tapahtumia, huomattavia mahdollisuuksia tai uhkia Yhdysvaltojen kansalliselle edulle. Tehtävänä on aistia (*sense*), odottaa ja varoittaa ilmaantuvista tilanteista, trendeistä, uhkista ja mahdollisuuksista, jotka vaativat nopeaa muutosta kansallisissa turvallisuusprioriteeteissa, -painotuksissa ja -järjestelyissä.²⁸⁶ Vuoden 2009 strategiassa käytettiin vielä termiä *strategic intelligence and warning*.²⁸⁷

Anticipatory intelligence -termin ennakkovaroituksen sisältöä voidaan tulkita hieman laajemmaksi kuin perinteisessä termissä *indications and warning intelligence*. Koska kyse on tilanteiden ja trendien *aistimisesta*, ei ennakkovaroitus voi perustua pelkästään ennalta laaditun indikaattorilistan seuraamiseen. Carl Anthony Wegen mukaan kyse on geospaatialisen, toimintaan perustuvan tiedustelun ja ennakoivan analyysin yhdistämisestä. Lopputuloksena on valikoima mahdollisia skenaarioita, joiden luotettavuus on aiempia malleja korkeampi.²⁸⁸

Vihollisen toiminnan jatkuva seuraaminen, arviointi ja hyökkäyksestä varoittaminen on aina kuulunut olennaisesti tiedustelun tehtäviin. Yhdysvalloissa siitä tuli erillinen toiminto kylmän

²⁸³ Dahl (2013), s. 21–24 ja 175–184.

²⁸⁴ Grabo (2010), s. 9.

²⁸⁵ Esimerkiksi Hulnick (2005), Wirtz (2013) ja Lowenthal (2017), s. 194–195.

²⁸⁶ The National Intelligence strategy of the United States of America 2014, s. 7 [https://www.dni.gov/files/2014_NIS_Publication.pdf], viitattu 6.2.2017.

²⁸⁷ The National Intelligence strategy of the United States of America, August 2009, s. 7–8 [https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/2009_NIS.pdf], viitattu 6.2.2017.

²⁸⁸ Wege (2016), s. 236–237.

sodan alussa. Taustalla oli sekä vuoden 1941 Pearl Harborin yllätysiskun aiheuttama kansallinen trauma ja toisaalta ydinaseaikakauden ensi-iskun totalitaarisen tuhon mahdollisuus. *Warning intelligence* -termillä tarkoitettiinkin alun perin kommunististen valtioiden vihamielisen toiminnan seuraamista ja arviointia.²⁸⁹ Kylmän sodan aikana suuri osa tiedustelujärjestelmän resursseista omistettiin jatkuviin ennakkovaroituksen prosesseihin. Kuvaus-, ominaispiirre-, signaali- ja teknisen tiedustelun eri tiedonhankintamenetelmien kehittämällä pyrittiin globaaliin ulottuvuuteen.²⁹⁰

Erityinen asema ennakkovaroituksella on Israelissa. 1950-luvun alusta alkaen strategisen ennakkovaroituksen antaminen, totaalista sodasta varoittaminen, määriteltiin yhdeksi kolmesta valtion turvallisuuden peruspilarista. Tiedustelun tärkeimpänä tehtävänä oli varoittaa Egyptin hyökkäysvalmisteluista. Pahimpana mahdollisena vaihtoehtona pidettiin tilannetta, jossa sekä Egypti, Syyria että Jordania muiden arabivaltioiden tukemana ryhtyisivät yllätyshyökkäykseen. Vähimmäisaika ennakkovaroitukselle määritettiin 48 tuntiin.²⁹¹ Ennakkovaroituksella pyrittiin mahdollistamaan Israelin välttämättömät puolustusvalmistelut kuten reservien liikkemallepano tai ennaltaehkäisevä isku, jolla sotatoimet kyettäisiin siirtämään vihollisen maaperälle.²⁹² Ennakkovaroituksen käsite on säilynyt keskeisenä osana Israelin turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.²⁹³

Ennakkovaroitus kuuluu keskeisesti myös suomalaisen turvallisuuspoliittiseen termistöön. Suomea yhdistää Israeliin puolustusratkaisun ja maantieteellisen sijainnin samankaltaisuus. Yleiseen asevelvollisuuteen perustuva alueellinen puolustus edellyttää reservien kutsumista palvelukseen ja riittävää valmistautumisaikaa puolustuksen järjestämiseen. Sotilaallinen voimankäyttö Suomea vastaan katsotaan mahdolliseksi ja lähialueen turvallisuustilanteen nähden heikentyneen erityisesti rajanaapurimme Venäjän toimesta.²⁹⁴

Ennakkovaroitus-termiä onkin käytetty Suomen Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevissa selonteoissa jo vuodesta 2001 alkaen. Vuonna 1997 konfliktin-

²⁸⁹ Grabo (2010), s. 1–3. Grabo määritteli muiksi toiminnoiksi ajankohtaisen (*current*), arvioivan (*estimative*) ja perustiedustelun (*basic*).

²⁹⁰ Aldrich (2006), s. 226–233.

²⁹¹ Bar-Joseph (2005), s. 1–2 ja 53.

²⁹² Sheffy (2013), s. 425–429.

²⁹³ Israel julkisti ensimmäistä kertaa puolustusdoktriininsa vuonna 2015. Doktriini määrittää, miten Israel varautuu ja vastaa uhkiin. Doktriini julkaistiin vain hebreankielisenä versiona. Englanninkielinen käännös *Detering Terror: How Israel Confronts the Next Generation of Threats* on saatavilla [<http://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf>], viitattu 26.6.2017. Käännös on *Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs* -julkaisu ja sisältää tutkimuslaitoksen kommentteja.

²⁹⁴ Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016, VNS 6/2016 vp, s. 13–17.

hallinnan yhteydessä puhutaan vielä *varhaisvaroituksesta*²⁹⁵, mutta vuoden 2001 selonteossa käytetään jo termiä *ennakkovaroitusjärjestelmä*²⁹⁶. Vuoden 2004, 2009 ja 2012 selonteissa puolustusvoimille asetetaan vaatimukseksi riittävä *ennakkovaroituskyky*.²⁹⁷ Vuoden 2016 selonteossa termi mainitaan vain kertaalleen²⁹⁸, mutta seuraavana vuonna julkaistussa puolustuspoliittisessa selonteossa on erillinen määritelmäosio, jossa termi määritellään. Ennakkovaroitus todetaan sotilastiedustelun ennalta antamaksi varoitukseksi sellaisesta tilanteen kehityksestä, joka voi vaarantaa Suomen turvallisuutta tai muodostaa uhkaa. Ennakkovaroituksen ohella tiedustelua koskevista muista käsitteistä määritellään vain *maalittamistuki*.²⁹⁹

Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon, miten ennakkovaroitus käsitteellä on kuvattu toimintaympäristöä. Vuoden 2001 selonteossa todettiin, että ennakkovaroitus sotilaallisen uhan muodostumisesta on vastaisuudessa saatavissa aikaisemmin ja varmemmin.³⁰⁰ Vuoden 2012 ja 2016 sodankäynnin luonnetta käsittelevien osioiden yhteydessä puolustajan ennakkovaroituksen antamiseen ja valmiuden kohottamiseen käytettävän ajan sanottiin lyhentyneen.³⁰¹

Ennakkovaroituksen merkitys on korostunut suomalaiselle sotilastiedustelulle määritetyissä tehtävissä. Esimerkiksi vuonna 2015 julkistetussa sotilastiedustelua koskevan lainsäädännön kehittämistarpeita arvioivassa mietinnössä *sotilastiedustelun* tehtäviksi määritetään sekä strategisen ja operatiivisen toimintaympäristötiedon ja -arvioiden tuottaminen; strategisen, operatiivisen ja taktisen ennakkovaroituksen antaminen; maalittamistuki ja Puolustusvoimien tarvitsemien paikka- ja olosuhdetietojen tuottaminen. Ennakkovaroitus on ainoa tehtävä, joka erikseen selkiytetään. Sen todetaan mahdollistavan vastatoimenpiteiden toteuttaminen uhkaa vastaavasti. Mietinnössä määritellään myös siviili-, turvallisuus- ja rikostiedustelun käsitteet, mutta näiden osalta ei ole mainintaa ennakkovaroituksesta tai varoittamisesta.³⁰²

Myös Puolustusvoimien verkkosivuilla ennakkovaroitukselle on annettu isompi painoarvo kuin muille tehtäville. Sotilastiedustelulle määritetään kuusi tehtävää, joista kaksi liittyy uhkista varoittamiseen. Ensiksi tehtävänä on antaa strateginen ja operatiivinen ennakkovaroitus

²⁹⁵ Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus 1997, VNS 1/1997 vp, s. 7.

²⁹⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001, VNS 2/2001 vp, s. 14–15.

²⁹⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, VNS 6/2004 vp, s. 102; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009 VNS 1/2009 vp, s. 107 ja Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012, VNS 6/2012 vp, s. 99.

²⁹⁸ Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016, VNS 6/2016 vp, Helsinki, s. 16.

²⁹⁹ Valtioneuvoston puolustuselonteko 2017, VNS 3/2017 vp, s. 31.

³⁰⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001, VNS 2/2001 vp, s. 12.

³⁰¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012, VNS 6/2012 vp, s. 36 ja Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016, VNS 6/2016 vp, s. 16.

³⁰² Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja, Tiedonhankintalakyryryhmän mietintö (2015), s. 16. Suomenkielisessä tutkimuskirjallisuudessa ennakkovaroitus käsitettä on käyttänyt Aku Antikainen (2015). Tosin hänen tutkimuksessaan käsitettä sovelletaan Ukrainaan.

maata vastaan kohdistuvasta sotilaallisesta uhkasta kaikille päätöksentekotasolle. Toiseksi velvoitteena on tukea muita viranomaisia havaitsemalla uhkia sekä varoittamalla sotilaallisen tai siihen vertautuvan toiminnan aiheuttamista ulkoisista ylikansallisista uhkista. Pääesikunnan tiedusteluosaston todetaan vastaavan *strategisten* ja *operatiivisten ennakkovaroitusten antamisesta*.³⁰³ Puolustusvoimien tiedustelulaitoksen tehtävissä ei sen sijaan mainita ennakkovaroitusta tai ylipäätään uhkista varoittamista.³⁰⁴

Tulevaisuuden arviointi arvioivassa tiedustelussa

Arvioivan tiedustelun (*estimative intelligence*) tehtävänä on katsoa tulevaisuuteen ja ennakoida tulevaisuuden ongelmia.³⁰⁵ Sen tuotteet eivät ole tulevaisuuden ennusteita, vaan käsityksiä valtiolle merkityksellisistä todennäköisistä tapahtumista. Usein arvioissa käsitellään useamman eri tapahtumakulun todennäköisyyttä.³⁰⁶ Arvioiva tiedustelu tarkastelee, mitä voisi tapahtua. Arvio lähtee liikkeelle saatavilla olevista tosiasioista, mutta siirtyy pian tuntemattomien ja tiedon ulottumattomissa olevien asioiden tarkasteluun. Arvioiva tiedustelu auttaa päätöksentekijöitä suunnistamaan tosiasioiden puuttuessa. Se ehdottaa vaihtoehtoisia malleja tai kaavoja, joihin tunnetut tosiasiat voisivat sopia ja tuottaa valistuneita arvioita mahdollisista seurauksista ja niiden todennäköisyyksistä.³⁰⁷

Mark Lowenthal korostaa, ettei arviota (*estimate*) saa sekoittaa ennusteeseen (*prediction*), vaikka näin usein käy. Ennuste kertoo, tai ainakin yrittää kertoa tulevaisuuden tapahtumat etukäteen. Ennusteessa on kysymys siitä, mitä *tulee* tapahtumaan. Se pohjautuu käsitykselle tulevaisuuden ennustettavuudesta. Vain yksi lopputulos voi toteutua. Arvio on sen sijaan ennustetta epämääräisempi käsite. Siinä pyritään määrittämään useiden eri vaihtoehtojen suhteellista todennäköisyyttä. Taustaoletuksena on käsitys tulevaisuudesta epävarmana ja tiedon ulottumattomissa olevana. Mikäli jokin asia tiedettäisiin totuudeksi etukäteen, ei tiedusteluarvioita tarvittaisi.³⁰⁸ Bowman Miller toteaa tiedusteluanalyysien menevän aina tosiasioiden tuolle puolelle.³⁰⁹

Arviolla ei aina ehdottomasti tarkoiteta tulevaisuuteen kohdistuvaa lauseketta. Esimerkiksi Washington Platt toteaa tiedusteluarvioiden (*intelligence estimate*) liittyvän joko tulevaisuuden tai nykyisen tilanteen arviointiin. Nykyisyydestäkin voidaan tehdä arvioita, mikäli ne laa-

³⁰³ Pääesikunnan tiedusteluosasto [<http://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista/paesikunta/tiedusteluosasto>], viitattu 26.6.2017.

³⁰⁴ Puolustusvoimien tiedustelulaitos [<http://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista/tiedustelulaitos>], viitattu 26.6.2017.

³⁰⁵ Hitz (2015) s. 108.

³⁰⁶ Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 233–234 ja Lowenthal (2017), s. 198.

³⁰⁷ Marrin (2011), s. 12.

³⁰⁸ Lowenthal (2017), s. 198 ja 452.

³⁰⁹ Miller (2014), s. 692.

ditaan perustuen epätäydelliseen tietoon ja johtopäätökset ovat riippuvaisia usean eri tekijän vaikutussuhteesta. Yksinkertaisiin laskelmiin tai mittaamiseen perustuvat lausekkeet eivät ole kuitenkaan arviota.³¹⁰ Myös Jeffrey A. Friedman ja Richard Zeckhauser käyttävät *estimate*-termiä laajasti ja viittaavat sillä yleisesti epävarmuutta sisältäviin arvioihin. Heidän mukaansa arvioivaa tiedustelua käsitteenä ei voi asettaa vastakkain ajankohtaisen tai taktisen tiedustelun kanssa, sillä myös nämä sisältävät epävarmuuteen perustuvia arvioita.³¹¹

Englanninkielisessä termistössä sanoja *estimate* (arvio) ja *assessment* (arvio) käytetään sekä synonyymeina että tarkoittamaan hieman eri asioita. Lowenthalin mukaan Yhdysvalloissa käytetään pääasiassa sanaa *estimate*, mutta Iso-Britanniassa ja Australiassa vastaavaa asiaa kuvataan sanalla *assessment*.³¹² Muista yhdysvaltalaisutkijoista poiketen Jennifer Sims tekee tarkan erottelun sanojen *estimate* ja *assessment* kesken. *Assessment* tarkoittaa hänen mukaansa erityislaatuista analyysia, jossa asiantuntija määrittää olemassa olevan tiedon merkityksen tarkasteltavana olevassa tapauksessa. *Estimate* on sen sijaan arvio tulevaisuuden tapahtumasta eli todennäköisyyslauseke. Se sisältää huomattavan määrän epävarmuustekijöitä ja on usein ristiriitainen. Arvioidessaan analyytikot kaventavat mahdolliset tulevaisuuden vaihtoehdot tapahtumat todennäköisimpiin, perustelevat miksi ja miten he ovat sen tehneet ja paljastavat, mikä kriittinen informaatio voi muuttaa arvioinnin sisältöä.³¹³

Arviovan tiedustelun esimerkituotteena tutkimusaineistossa esiintyy useimmiten Yhdysvaltojen kansallinen tiedustelu-arvio (*National Intelligence Estimate, NIE*).³¹⁴ Niiden tutkiminen on mahdollistunut salaisten asiakirjojen julkistamisen myötä.³¹⁵ Kansallisissa tiedustelu-arvioissa arvioidaan, miten valtion turvallisuudelle merkittävät asiat ja trendit voivat kehittyä seuraavien kuukausien tai vuosien aikana. Niissä esitetään koko tiedusteluyhteisön, ei vain yhden tiedustelutoimijan näkemys. Vaikka arviot muodostavat vain osan strategisen tiedustelun tuotteista, julkisuudessa niiden olemassaolo tulkitaan merkiksi siitä, että jotakin asiaa käsitellään strategisella tasolla.³¹⁶

³¹⁰ Platt (1957), s. 70–71.

³¹¹ Friedman & Zeckhauser (2016), s. 179–180.

³¹² Lowenthal (2017), s. 198. Katso Iso-Britannian tiedustelu-arvioista esimerkiksi Goodman (2014), s. 139–140 ja Australian tiedustelu-arvioista esimerkiksi Cain (2014), s. 164–165 ja Woodward (2001).

³¹³ Sims (2010), s. 396.

³¹⁴ Katso kansallisesta tiedustelu-arviosta ja sen laatimisesta 1950-luvulla Ransom (1958), s. 132–142, 2000-luvulla Johnson (2008) ja tiedustelu-arvioiden muutoksesta 2000-luvulla Wheaton (2012).

³¹⁵ Useimmiten asiakirjojen julkistaminen perustuu vuonna 1966 hyväksytyyn liittovaltion lakiin *Freedom of Information Act*, jonka perusteella yksityiset kansalaiset voivat pyytää salaisten asiakirjojen joko täydellistä tai osittaista julkaisemista. Asiakirjoja on julkaistu myös tiedusteluun kohdistettujen selvitysten jälkeen. Esimerkiksi CIA:n julkaisemat asiakirjat on saatavilla internet-osoitteesta [<https://www.cia.gov/library/readingroom/historical-collections>], (viitattu 25.6.2017).

³¹⁶ Lowenthal (2017), s. 198–202.

Loch K. Johnson kuvaa kansallisia tiedusteluarvioita kansallisen turvallisuuspolitiikan rakennuspalikoiksi. Ne eivät ole rajoittuneet yksittäisen tapahtuman ennakoimiseen, vaan niiden tarkoituksena on tuottaa presidentille ja ylimmälle valtionjohdolle paras mahdollinen ymmärrys vieraiden valtioiden johtajista, sotilaallisesta ja taloudellisesta kyvykkyydestä sekä kehitysvälistä tapahtumista.³¹⁷ David Omand toteaa niiden yhdistävän kaikista tiedustelulähteistä hankitun tiedon.³¹⁸ John Gentrylle ne ovat puolestaan eräänlaisia hybridejä, joissa on säännöllisen valvonnan tuottamaa raportointia sekä analyysinä ennakkovaroituksina. Arviot voivat olla joko tapauskohtaisesti, erityisten kriisitilanteiden ratkaisemiseksi tuotettuja tai kansallisen turvallisuuden pysyvistä kiinnostuksen kohteista määrärajojen koostettuja.³¹⁹

Tulevaisuuden arviointi varautumista ja pitkän aikavälin suunnittelua tukevassa tiedustelussa

Varautumista tukeva tiedustelu avustaa päätöksentekijöitä mahdollisiin ja odottamattomiin tapahtumiin valmistautumisessa. Varautumisen tarpeen taustalla on ajatus, että merkittävä osa tulevaisuuden tapahtumista on ennakoimattomia. Warren Fishbeinin mukaan turvallisuusympäristö on muuttunut globalisaation, demokratisoitumisen ja informaatiovallankumouksen myötä niin dramaattisesti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana, että tiedustelun kyky ennakoita tapahtumia on laskenut huomattavasti. Aiemmin suhteellisen vakaasta muutamien valtioiden hallitsemasta kansainvälisestä järjestelmästä on siirrytty monimutkaiseen systeemiin, jossa valtioiden rinnalle on noussut suuri määrä pieniä, joustavia toimijoita. Vaikka valtioiden merkitys säilyy, pienillä toimijoilla voi olla suuria, laaja-alaisia ja ennakoimattomia vaikutuksia maailmanlaajuisen verkottumisen vuoksi. Informaatioteknologian kehittyminen on toisaalta parantanut tiedustelun kykyä kerätä ja järjestää tietoa, mutta tiedon määrän räjähdysmäinen lisääntyminen on vaikeuttanut olennaisen tiedon löytämistä. Teknologian nopean kehityksen myötä turvallisuusympäristölle on myös aiempaa enemmän tunnusomaista ennäkemättömien kyvykkyyksien ja trendien ilmaantuminen. Koska mustia joutsenia ja epälineaarisia tapahtumia ei kyetä ennakoimaan, tiedustelun on pyrittävä tarkastelemaan vaihtoehtoisia tai kuviteltavissa olevia tilanteita ja määrittämään niiden välisiä yhteyksiä ja mahdollisuuksia. Fishbeinin mukaan kyse on *tulevan merkityksellistämisestä (prospective sense-making)* ja *strategisesta kaukokatseisuudesta (strategic foresight)*.³²⁰

Päätöksentekijöiden varautumista tukeva merkitys on myös *näkymien kartoituksella (horizon scanning)*. Tällä tarkoitetaan mahdollisten uhkien, avautuvien tilaisuuksien ja todennäköisten

³¹⁷ Johnson (2008), s. 344.

³¹⁸ Omand (2014), s. 59.

³¹⁹ Gentry (2010), s. 91.

³²⁰ Fishbein (2011).

tapahtumien systemaattista kartoitusta. Sillä ei pyritä ennakoimaan tulevaisuuden tapahtumia, vaan tunnistamaan, mitä mahdollisesti voisi tapahtua. Käytettävät lähteet ovat pääosin julkisia.³²¹ Näkymien kartoituksesta käytetään myös nimitystä *ympäristön kartoitus (environmental scanning)*.³²²

Varautumista tukevan tiedustelun aikajänne voi olla muutamista päivistä ja viikoista vuosiin.³²³ Aikaulottuvuudeltaan se eroaa pitkän aikavälin suunnittelua tukevasta tiedustelusta, jonka tehtävänä on katsoa jopa yli kahdenkymmenen vuoden päähän. Varautumista ja pitkän aikavälin tiedustelua kuitenkin yhdistää sitoutuminen mahdollisten ja vaihtoehtoisten tulevaisuuskulkujen tarkastelemiseen, minkä vuoksi ne on perusteltua käsitellä samassa yhteydessä. Molempien taustaolettamuksena on, ettei yksittäisten, todennäköisimpien tapahtumien ennakoiminen ole painopisteessä. Olennaista on ympäristön mahdollisimman laaja, jopa intuitiivinen ja luova tarkastelu. Kyse on ennemminkin päätöksentekijöiden kognitiivisten valmiuksien tukemisesta kuin todennäköisten vaihtoehtojen syöttämisestä päätöksentekoprosessiin. Taustasitoumukseltaan ne muistuttavat tulevaisuuden tutkimusta.

David G. Muller Jr:n mukaan pitkän aikavälin suunnittelua tukevan tiedustelun lähtökohdat ovat samat kuin muussakin tiedustelussa, mutta siinä korostuu (yhteiskunta)tieteellisen tutkimusaineiston, -menetelmien ja tiedeyhteisön hyödyntäminen. Arviot perustuvat vain vähäisesti salaisille lähteille. Muller käyttää pitkän aikavälin suunnittelua tukevasta tiedustelusta nimitystä *tulevaisuuden tiedustelu (futures intelligence)*. Hän painottaa, ettei kyse ole spekulatiosta, vaan systemaattisesta analyysistä. Tavoitteena on tukea päätöksentekoa tuottamalla tietoa valtiota kohtaavista uhkista ja mahdollisuuksista. Esimerkkituotteina hän mainitsee muun muassa Yhdysvaltojen tiedusteluyhteisön muutaman vuoden välein laatimat *Global Trends* -raportit ja Iso-Britannian puolustusministeriön julkaisemat *Global Strategic Trends* -raportit. Molemmat saavat kritiikkiä *maailmankuvan aiheuttamasta vinoumasta*, mutta yhdysvaltalaisia raportteja Muller arvostelee lisäksi keskittymisestä yhden tulevaisuuden ennakointiin.³²⁴ Mullerin artikkelin jälkeen laaditussa, vuoden 2017 tammikuussa julkaistussa

³²¹ Gustafson (2010), s. 592–597.

³²² Kuosa (2014), s. 20.

³²³ Fishbein (2011), s. 240.

³²⁴ Muller Jr. (2009), s. 382–389. Tiedustelu ei Suomessa laadi julkisia tuotteita. Pekka Sivosen ja Henriikki Heikan (2007) toimittamaa, Puolustusministeriön julkaisemaa *Kansainvälisten toimijoiden ennakointia vuoteen 2030* voidaan pitää eräänlaisena vastineena yhdysvaltalaiselle ja brittiläiselle julkaisulle.

Global Trends -raportissa tilanne on kuitenkin korjattu. Raportti sisältää kolme tulevaisuuden skenaariota seuraaville vuosikymmenille ja lisäksi erillisen viiden vuoden arvion, jonka tarkoituksena on palvella Yhdysvaltojen hallintoa.³²⁵

Pitkän aikavälin suunnittelua tukevaa tiedustelua käsiteltiin tutkimusaineistossa vähäisesti. Tämä voi johtua siitä, ettei sitä kohtaan ole arvioinnin aikajänteen vuoksi tarpeeksi kiinnostusta joko päätöksentekijöiden tai tiedustelutoimijoiden itsensä suunnasta. Muller esimerkiksi toteaa, ettei termi *futures intelligence* ole yleisesti käytössä.³²⁶ Suurta yleisöä pitkän aikavälin suunnittelua tukevan tiedustelun tuotteet saattavat kiinnostaa tai ainakin niihin tutustuminen on tehty mahdolliseksi. Ne ovat nimittäin ainoita tiedustelutuotteita, jotka julkaisuhetkellä ovat julkisia. Julkisuus voi tuoda ainakin kahdenlaisia etuja. Ensinnäkin sen avulla voidaan saada tiedeyhteisöltä palautetta ja mahdollisesti apua arvioiden edelleen kehittämiseen. Toiseksi niillä voidaan kyetä muuttamaan käytöstä ja siten vaikuttamaan tulevaisuuden tapahtumiin eli tekemään tulevaisuutta.

4.4. Strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet

Tulevaisuuden arviointi on keskeinen osa tiedustelua. Edellisen alaluvun tarkastelu osoitti, että tulevaisuuden arviointia toteutetaan strategisen tiedustelun eri tehtävissä. Kuten luvussa 3.2 todettiin, joidenkin tutkijoiden mukaan tulevaisuuden arvioinnin elementti on jopa tiedustelua määrittävä tekijä.³²⁷ Tulevaisuuden arvioinnin keskeisen roolin vuoksi käsitteen tarkastelu olisikin saattanut olla yksinkertaisempaa negatiivisen määritelmän kautta. Tällöin tarkoituksena olisi ollut määritellä, mitä tulevaisuuden arviointi strategisen tiedustelun kontekstissa ei ole.

Tehtävän haasteellisuudesta huolimatta tämän luvun tarkoituksena on kuvata tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet. Niillä tarkoitetaan piirteitä, jotka esiintyvät tutkimusaineistossa muita mainittuja piirteitä useammin. Määrittäminen ei ole perustunut sanojen esiintymistiheyden laskentaan, vaan kyse on tutkimusaineistosta tehdystä tulkinnasta. Artikkelisiin tai teokseen viittaamalla osoitetaan, mistä aineistosta tulkinta on tehty. Koska kyse on artikkelin kokonaisuuteen perustuvasta tulkinnasta, sivujen yksilöiminen ei pääsääntöisesti ole mahdollista.

³²⁵ Global Trends: Paradox of Progress [<https://www.dni.gov/files/images/globalTrends/documents/GT-Main-Report.pdf>], viitattu 27.6.2017.

³²⁶ Muller Jr. (2009), s. 394.

³²⁷ Katso luku 3.2, s. 31.

Ominaispiirteiden etsimistä helpotettiin määrittämällä vastakohtat *tulevaisuuden arviointi*-käsitteen osatekijöille eli tulevaisuudelle ja arvioinnille. Tulevaisuuden vastakohtaksi nähtiin *menneisyys* ja arvioinnin vastakohtaksi *tietäminen*. Tulevaisuuden ja menneisyyden väliin sijoittuva nykyisyys sisältää elementtejä molemmista, joten se suljettiin tarkastelun ulkopuolelle. Tässä luvussa esitetyt tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet on siis nähtävä tuon vastakkainasettelun tuotteena. Menneisyys on asia, josta voimme teoriassa kerätä kaiken tarvitsemamme informaation. Menneisyydestä tietäminen riippumatta siitä, miten tietäminen määritellään, on mahdollista, sillä asiat ovat jo tapahtuneet. Tulevaisuudesta tietäminen ei sen sijaan ole mahdollista, koska tulevaisuus on olemassa olematon ja siten tiedon ulottumattomissa oleva. Tulevaisuudesta voimme toki esittää väittämiä, mutta väittämien totuusarvoa ei voi määritellä ennen kuin asiat ovat tapahtuneet. Tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteitä tarkastellaan seuraavaksi kuudessa, toisiinsa tiiviisti kytkeytyneessä ryhmässä. Ryhmät ovat *tulevaisuuden epävarmuus*, *todennäköisyysarvio*, *todennäköisyysarvioiden mittaaminen ja arvioinnin kehittäminen*, *epävarmuuden kommunikoiminen*, *arviointien merkitys päätöksenteolle ja aikaulottuvuus*.

Tulevaisuuden epävarmuus

Tulevaisuuden arviointi on lähtökohtaisesti *epävarmaa*, joten tiedustelun laatimat arviot tulevaisuudesta sisältävät poikkeuksetta epävarmuustekijöitä.³²⁸ Tulevaisuus on tiedon ulottumattomissa oleva *mysteeri*, johon kukaan ei tiedä vastausta. Se on riippuvainen useista toimijoista ja teoista, joihin ei vielä ole päätetty ryhtyä. *Mysteeri* eroaa *salaisuudesta* tai *palapelistä*, sillä niihin on periaatteessa löydettävissä vastaus, vaikka tiedustelu ei olisi sitä vielä onnistunut selvittämään.³²⁹ Mysteeriä ei sen sijaan voida selvittää, mutta siitä voidaan saada vihjeitä, joiden perusteella teorioiden laatiminen ja tulevaisuuden tapahtumakulkujen ja lopputulosten arvioiminen on mahdollista. Mysteerillä on muoto ja historia, mikä auttaa löytämään siihen vaikuttavia tekijöitä ja tekijöiden vuorovaikutussuhteita. Jyrkät epäjatkuvuudet ovat mysteerien kohdalla harvinaisia. Osa tulevaisuudesta on kuitenkin mysteeriä haastavampi ongelma, *kompleksi* (*complexity*). Sitä ei voida määritellä kuten mysteeriä, sillä kompleksi on ennennäkemätön, ainutlaatuinen ja ainutkertainen. Se muodostuu useiden pienten tekijöiden vuorovaikutuksesta eikä noudata kaavaa, vaan on alati muuttuva. Kompleksin tulevaisuuden arvioimisessa ei voida tukeutua historiatietoon.³³⁰

³²⁸ Lähtökohtalettamus on tulkittavissa useista artikkeleista, esimerkiksi Friedman & Zeckhauser (2012), Phythian (2012), Heazle (2010), Canton (2008) ja Weiss (2008).

³²⁹ Phythian (2012), s. 203, Gentry (2010), s. 93 ja Scott (2010), s. 146.

³³⁰ Fishbein (2011), s. 230–234 ja Treverton (2010), s. 343–347.

Todennäköisyysarvio

Tulevaisuuden epävarmuuden vuoksi tiedustelu käyttää arvioinnissa *todennäköisyyksiä*. Todennäköisyydet voidaan ilmaista joko numeraalisesti tai sanallisesti.³³¹ Esimerkiksi jos jonkin tapahtuman arvioitaisiin toteutuvan 60 % todennäköisyydellä, se tarkoittaisi, että jos samantaisia tapauksia olisi kymmenen, näistä kuudessa tapauksessa tapahtuma toteutuisi. Koska arviointitilanteet ovat ainutkertaisia, ei tiedustelu voi hyödyntää todennäköisyyden arvioimisessa tapahtumien esiintymisfrekvenssiin perustuvaa suhteellista todennäköisyyttä. Todennäköisyydet ovat siis teoreettisia, arviointihetkellä a priori, annettuja arvoja. Ne perustuvat käytävissä olevaan tietämykseen ja päättelyyn eli arviointiin. Arvioiminen on subjektiivista.³³² Siihen vaikuttavat arvioijan henkilökohtaiset luonteenpiirteet, oletukset, kokemukset, maailmankuva ja mielenlaatu.³³³ A priori -tietämykseen puolestaan vaikuttaa arviointia tukevan *todistusaineiston* määrä ja laatu.³³⁴

Todennäköisyysarvioiden mittaaminen ja arvioinnin kehittäminen

Tulevaisuuden arvioinnin onnistumista voidaan mitata jälkikäteen tarkastelemalla arvioinnin *tarkkuutta* (*accuracy*). Arvio saa arvon 1, kun se on oikein ja arvon 0, kun se on väärin. Yksittäisistä arvioinneista voidaan muodostaa tiedustelun (tai yksittäisen analyytikon) osumatarkkuutta kuvaava luku. Esimerkiksi jos kymmenestä arviosta seitsemän on oikein, tarkkuus on 70 %. Luku kertoo, että 70 % tapauksista tiedustelu kykenee arvioimaan lopputuloksen oikein. *Osumatarkkuus*-mittari (*batting average*) ei huomioi arviolle annettua todennäköisyysarvoa. Se mittaa ainoastaan *erottelukykyä* (*discrimination*) oikean ja väärän lopputuloksen välillä. Vaikka asia olisi arvioitu tapahtuvan todennäköisesti (esimerkiksi 75 % todennäköisyydellä) tai erittäin todennäköisesti (esimerkiksi 90 % todennäköisyydellä), molemmat arviot saavat arvoksi 1.³³⁵ Todennäköisyysarvoja sisältäviä arvioita voidaan mitata paremmin käyttämällä *Brier Scorea* ja logaritmia, jotka ottavat huomioon ilmaistulle todennäköisyydelle annetun numeraalisen arvon.³³⁶

Osumatarkkuuteen perustuva mittaaminen ei kannusta käyttämään todennäköisyyksiä arvioissa. Koska mittari mittaa vain arvion erottelukykyä oikean ja väärän vaihtoehdon välillä, voi

³³¹ Todennäköisyyksien käyttämisestä kirjoittavat muun muassa Barnes (2016), Friedman & Zeckhauser (2016), (2015) ja (2012), Gartner (2013) ja Weiss (2008).

³³² Friedman & Zeckhauser (2016) ja Rosenberg (2008).

³³³ Katso tarkemmin psyykkisten mallien ja luontaisten vinoumien vaikutuksesta tiedusteluanalyysiin Heuer Jr. (1999), erityisesti sivut 7–30. David Kahnemanin mukaan ajattelumme vaikuttavat kognitiiviset vinoumat. Ajattelumme voi olla joko nopeaa tai hidasta. Nopeaa ajattelua ohjaa intuitio ja tunteet (järjestelmä 1). Sen sijaan hidas ajattelu (järjestelmä 2) on harkitsevaa ja loogista, mutta sen toiminnot edellyttävät ponnistelua ja itsehillintää. Kahneman (2012).

³³⁴ Gartner (2013), s. 641, 643 ja 646, Heazle (2010) ja Honig (2011), s. 54–55.

³³⁵ Friedman & Zeckhauser (2015), s. 187, Friedman & Zeckhauser (2012), s. 827–828 ja Wheaton (2009).

³³⁶ Friedman & Zeckhauser (2016), s. 187–189.

tiedustelu todeta, että jotain *tulee* tai *ei tule* tapahtumaan. Asian ilmoittaminen tapahtumaan varmuudella, ei kuitenkaan täytä arvioinnin tunnusmerkkejä. Tällöin tulevaisuudesta ilmaistua väittämää voidaan nimittää *ennusteeksi*.³³⁷

Todennäköisyysarvon sisällyttäminen arvioon on tarpeellista, sillä se mahdollistaa arvioiden *kalibroinnin*. Kalibroinnin määrittäminen edellyttää usean tapauksen mittaamista. Kalibroinnilla tarkoitetaan, kuinka hyvin arvioidut todennäköisyydet vastaavat todellisten tapausten ilmenemistä. Arviot ovat esimerkiksi hyvin kalibroituja, jos epätodennäköiseksi arvioidut tapaukset todellisuudessa tapahtuvat harvoin. Mikäli kalibrointitarkkuus tiedetään, voidaan arvioita korjata etukäteen. Esimerkiksi jos tiedetään, että arvioiden laatijalla on taipumus ali-arvioimiseen, voidaan arviossa ilmaistuun todennäköisyysarvoon tehdä tarvittava korjaus.³³⁸

Arviointitarkkuuteen voidaan vaikuttaa myös muulla tavoin. Esimerkiksi arvioista saatava palaute auttaa kehittämään henkilökohtaista arviointitarkkuutta parantamalla erottelukykyä ja kalibrointia.³³⁹ Kognitiivisten vinoumien vaikutuksia voidaan välttää käyttämällä strukturoituja ja analyysimenetelmiä.³⁴⁰ Subjektiiivisuuden vaikutuksia voidaan lieventää ja arviointitarkkuutta parantaa laatimalla arviointeja ryhmissä.³⁴¹ Myös yksittäisten arviointien yhdistämisen ja niiden matemaattisen keskiarvon laskemisen on todettu parantavan tarkkuutta.³⁴²

Epävarmuuden kommunikoiminen

Tiedustelun ensisijaisena tehtävänä on palvella päätöksentekoa. Siksi tulevaisuuden arviointi on kyettävä kommunikoimaan niin *selkeästi* ja *läpinäkyvästi*³⁴³, että asiakkaat ymmärtävät, mitä arviolla tarkoitetaan. Mikäli todennäköisyysarvioita ei ilmaista numeraalisesti, käytetään *todennäköisyyttä ilmaisevia sanoja* (*words of estimative probability*). Näitä ovat esimerkiksi lähes varma, erittäin todennäköinen, todennäköinen, hieman todennäköinen, mahdollinen, hieman epätodennäköinen, epätodennäköinen, erittäin epätodennäköinen. Käytettäessä toden-

³³⁷ Omandin mukaan ennustaminen perustuu aikaisemman käytöksen tai tapahtumien perusteella laadittujen selittävien teorioiden ja kausaliteetin hyödyntämiseen. Omand (2011), s. 22–23. Jensenin III, McElreathin & Gravesin mukaan tiedustelussa ei yleensä puhuta ennustamisesta. Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 320–321. Tästä huolimatta ennustaa-sanaa (*predict*) käytetään yleisesti. Tutkimusaineistossa ennustamisesta kirjoittavat esimerkiksi Miller (2014), Gartner (2013), Honig (2011), Rosenberg (2008) ja Rieber (2004). Osa käyttää sanoja *predict* ja *forecast* synonyymeina ja osa tarkoittamaan eri asioita. Synonyymeina sanoja käyttävät esimerkiksi Tetlock & Gardner (2015). Jensen III, McElreath & Graves puolestaan toteavat, että *predict* -sanalla viitataan jonkin asian tapahtuvan todennäköisimmin. Heidän mukaansa *forecast* -sana huomioi sekä todennäköisen että mahdollisen tulevaisuuden. Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 320–321. Tuomo Kuosan mukaan *predict* tarkoittaa lähes ehdotonta varmuutta, mutta *forecast* sisältää aina todennäköisyysväittämän. Kuosa (2014), s. 17 ja 31–32.

³³⁸ Friedman & Zeckhauser (2016).

³³⁹ Muun muassa Friedman & Zeckhauser (2016), Tetlock & Gardner (2015), s. 180–182 ja Rieber (2004).

³⁴⁰ Strukturoiduista analyysimenetelmistä on kirjoittanut kattavan teoksen Heuer Jr. & Pherson (2015).

³⁴¹ Tetlock & Gardner (2015), s. 197–211.

³⁴² Kajdasz (2014).

³⁴³ Läpinäkyvästä viestinnästä katso esimerkiksi Canton (2008), s. 499–501.

näköisyyttä ilmaisevia sanoja arvion yhteydessä on kerrottava, mitä numeraalista arvoa sanoilla tarkoitetaan. Muutoin sanoille annetut merkitykset ovat subjektiivisia eikä arvio ole selkeä.³⁴⁴ Epämääräiset sanat kuten *voi* ja *saattaa* eivät ilmaise todennäköisyyksiä. Niitä käytetään, kun todennäköisyyttä ei voida arvioida. Sanontaa *ei voida poissulkea* käytetään yleensä asiasta, joka on epätodennäköinen, mutta se on mainittava seurausten merkittävyyden vuoksi.³⁴⁵

Informatiivisuuden lisäämiseksi tulevaisuuden arvioissa voidaan kertoa kuinka *luotettavia* ne ovat. Luotettavuus perustuu arvioita tukevan tiedon määrään ja laatuun. Luotettavuusarviolla tarkoitetaan, kuinka uskottava arvio on laatijansa mielestä. Se on tarpeellinen, koska päätöksentekijä ei muutoin voi tietää arviota tukevan tiedon määrää tai vaikuttaako mahdollisuuden tiedon saaminen arvion sisältöön. Luotettavuutta voidaan ilmaista esimerkiksi asteikolla korkea, maltillinen ja matala. Luotettavuusarvio ilmaistaan todennäköisyysarviosta erillisinä niin, ettei sekaantumisen vaaraa ole.³⁴⁶

Arviointien merkitys päätöksenteolle

Tulevaisuuden arvioinnin tulokset voivat olla päätöksentekijän kannalta joko negatiivisia, positiivisia tai neutraaleja.³⁴⁷ Negatiiviset tulokset nähdään *riskeinä*³⁴⁸ ja *uhkina*³⁴⁹. Riskillä tarkoitetaan todennäköisyyden ja negatiivisten seurausten yhdistelmää. Se on laskettavissa oleva. Uhka puolestaan muodostuu toimijan aikomuksista ja kyvystä aiheuttaa vahinkoa.³⁵⁰ Uhkaa ei voida laskea, vaan se yleensä perustuu aikomusten ja kykyjen arvioimiseen.³⁵¹ Positiiviset tulokset ovat *mahdollisuuksia*. Niiden tunnistaminen edellyttää tietoa päätöksentekijän (poliittisista) tavoitteista.³⁵²

Arvioiden hyödyllisyys päätöksenteolle ei perustu vain todennäköisen tulevaisuuskulun tai tapahtuman kertomiseen. Jos jonkin asian arvioidaan tapahtuvan 60 prosentin todennäköisyydellä, jää huomattava, 40 prosentin, todennäköisyys, ettei asia toteudu. Tällöin on tarpeellista

³⁴⁴ Barnes (2016), s. 333–337, Friedman & Zeckhauser (2016), Wheaton (2012) ja (2009), sekä Weiss (2008). Termin *words of estimative probability* teki tunnetuksi Sherman Kent (1964).

³⁴⁵ Lowenthal (2017), s. 193.

³⁴⁶ Lowenthal (2017), s. 193, Jensen III, McElreath & Graves (2012), s. 238.

³⁴⁷ Tulevaisuuden arvioinnin tulokset voivat liittyä esimerkiksi toimijoihin, yksittäisiin tapahtumiin, tilanteisiin, tapahtumakulkuihin ja aikaan.

³⁴⁸ Muun muassa Phythian (2012), Renshon (2009) ja Freedman (2005).

³⁴⁹ Muun muassa Regens, Mould, Jensen & Edger (2016), Phythian (2012), Heazle (2010), Mandel (2009), Dylan (2008), Kreps (2008), Sullivan & Wirtz (2008) ja Freedman (2005).

³⁵⁰ de Franco & Meyer (2011), s. 6–7. Riski voidaan määritellä myös monimutkaisemmin todennäköisyyden, haavoittuvuuden, vaikutuksen ja keston yhteisvaikutuksena. Omand (2011), s. 24.

³⁵¹ Kyvyn ja aikomuksen arvioimisesta muun muassa Walton (2015), Kahn (2014), Montgomery & Mount (2014), Sheffy (2013), Mandel (2009) ja Dylan (2008).

³⁵² Lowenthal (2017), s. 195–196 ja 201; The National Intelligence strategy of the United States of America 2014, s. 7 [https://www.dni.gov/files/2014_NIS_Publication.pdf], viitattu 6.2.2017.

kertoa arviossa vaihtoehtoisista tulevaisuuksista. Myös näiden vaihtoehtojen todennäköisyyttä voidaan arvioida.³⁵³ Vaikka eri tulevaisuuskulkujen ja tapahtumien todennäköisyyttä ei kyettäisi arvioimaan, jo niiden tunnistaminen auttaa päätöksentekijää varautumaan ja välttymään yllätyksiltä.³⁵⁴ Mikäli arvion laatijat eivät pääse yksimielisyyteen sisällöstä, arvio voi myös sisältää kilpailevan, vaihtoehtoisen arvion esimerkiksi alaviitteessä.³⁵⁵

Aikaulottuvuus

Ajallinen ulottuvuus vaikuttaa tulevaisuuden arvioinnin sisältöön ja tarkkuuteen. Mitä kauempana arvioitavat asiat ovat, sitä epätarkempia ja epäluotettavampia niitä koskevat arviot ovat.³⁵⁶ Toisaalta tällöin myös arvioiden kiinnostavuus laskee. Päätöksentekijät ovat usein kiinnostuneempia yksityiskohtaisista ja ajankohtaisista arvioista sekä asioista, jotka vaikuttavat heidän oman toimikautensa eli muutaman vuoden sisällä.³⁵⁷ Myös arviointien laatimiseen käytettävissä oleva aika vaikuttaa niiden sisältöön. Mitä enemmän tietoa arviointien pohjaksi ehditään kerätä, sitä tarkempia niistä tulee. Toisaalta mitä enemmän aikaa arvioimiseen käytetään, sitä hyödyttömämpiä arvioista voi tulla. Olennaista on päätöksentekijän tarpeen täyttäminen *oikea-aikaisesti*.³⁵⁸

4.5. Käsitetutkimuksen johtopäätökset

Tiedustelu akateemisena tutkimusalana on nuori ja Suomessa lähes olematon, joten tässä työssä esitetty tarkastelu on yhdenlainen päänavaus suomalaisessa tutkimuksessa. Vastaavalaista käsitteellistä tutkimusta *tulevaisuuden arvioinnista strategisen tiedustelun kontekstissa* ei löytynyt myöskään englanninkielisestä tutkimusaineistosta. Kokoavan tulkinnan laatiminen käsitteestä oli haasteellista neljästä syystä. Ensinnäkin tulevaisuuden arviointi on keskeinen osa strategista tiedustelua, minkä vuoksi käsitettä oli tarkasteltava laaja-alaisesti. Toiseksi strategisen tiedustelun eri tehtävissä tulevaisuuden arvioinnille annetaan erilainen, tehtävästä riippuvainen merkitys. Kolmanneksi tulevaisuuden arvioinnista käytettävät nimitykset eivät ole vakiintuneita. Termit vaihtelevat sekä tutkimuskirjallisuudessa että tiedustelupalveluiden laatimissa asiakirjoissa tai ohjesäännöissä.³⁵⁹ Neljänneksi termien kääntäminen englannista

³⁵³ Friedman & Zeckhauser (2016).

³⁵⁴ Omand (2011), s. 30–32, Gustafson (2010) ja Hastedt (2010), s. 105.

³⁵⁵ Lamanna (2007), s. 610.

³⁵⁶ Regens, Mould, Jensen & Edger (2016), s. 338; Gentry (2010), s. 93; Lowenthal (2009), s. 370–371 ja Berkowitz (2008), s. 238–241.

³⁵⁷ Lowenthal (2009), s. 381.

³⁵⁸ Oikea-aikaisuus liittyy yleisiin tiedustelun laatuvaatimuksiin. Oikea-aikaisuudesta tulevaisuuden arvioinnin yhteydessä katso esimerkiksi Gentry (2010), s. 93 ja Wirtz (2010) s. 65.

³⁵⁹ Esimerkiksi vuoden 2013 Yhdysvaltojen asevoimien tiedusteluohjesäännöstä on poistettu siellä aiemmin ollut ajankohtaisen tiedustelun (*current intelligence*) määritelmä. Joint Publication 2-0, Joint Intelligence 22 October 2013, s. GL-6.

suomeksi on harvoin yksiselitteistä. Sekä termejä, niiden sisältöjä ja kontekstia tulkittaessa on turvauduttu niin sanakirjaan kuin luovaan päättelyyn.

Luvussa esitetty tulkinta on väistämättä riippuvainen käytetystä tutkimusaineistosta. Englanninkielinen tutkimuskirjallisuus on valtaosin sidoksissa yhdysvaltalaiseen tiedusteluun, joten tutkimustulokset heijastelevat pääosin yhdysvaltalaisia käsityksiä. Vaikka kansainvälisyyttä pyrittiin saamaan hankkimalla tutkimusaineistoa tiedustelun tutkimusalan johtavista julkaisuista, valtaosa julkaisujen kirjoittajista on yhdysvaltalaisia. Yhdessä brittiläisten ja kanadalaisien kanssa he ovat laatineet noin 85 % kaikista *Intelligence and National Security* sekä *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* -lehdissä koskaan ilmestyneistä artikkeleista.³⁶⁰ Toisaalta suomalaista, ainakaan julkista tutkimuskirjallisuutta ei ollut saatavilla, joten aineiston painottuminen ei ollut tarkoitushakuista. Suomalaista näkökulmaa pyrittiin tuomaan tarkastelemalla valtioneuvoston ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja.

Tutkimusaineiston valinta ja siitä tehdyt tulkinnat ovat myös väistämättä olleet subjektiivisia. Läpinäkyvyyttä on pyritty lisäämään kuvaamalla, miten aineisto on valittu, millä periaatteella se on analysoitu ja miten tulokset on ryhmitelty ja esitetty. Itse aineiston analyysi- ja synteesiprosessin avaaminen on kuitenkin mahdotonta. Varsinainen lopputulos on muodostunut niin erilaisten taulukoiden, jatkuvien tulkintojen kuin jatkuvan uudelleen kirjoittamisen kautta.

Yhteenvedon todetaan, että tässä työssä tulevaisuuden arviointiin liitetään seuraavat keskeiset tekijät:

1. *Tuki päätöksenteolle*: Tulevaisuuden arviointi on strategisen tiedustelun keskeinen elementti, jonka tarkoituksena on päätöksenteon tukeminen. Sillä tuetaan tilannetietoisuutta; päätöksentekoa lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä; annetaan ennakkovaroituksia ja mahdollistetaan varautuminen mahdollisiin ja odottamattomiin tilannekehityksiin. Päätöksenteon tuki on riskien, uhkien, mahdollisuuksien tai vaihtoehtojen tulevaisuuskulkujen tunnistamista.
2. *Epävarmuus*: Tulevaisuuden arviointi on aina epävarmaa. Epävarmuuden vuoksi arvioinneissa käytetään todennäköisyyksiä. Arvioissa käytettävät todennäköisyydet ja arvioiden luotettavuus kommunikoidaan selkeästi.

³⁶⁰ van Puyvelde & Curtis (2016), s. 1044–1045.

3. *Tarkkuus*: Tulevaisuuden arvioinnin tarkkuutta voidaan mitata. Mitattaessa huomioidaan sekä arvioiden erottelukyky että kalibrointi. Mittaaminen mahdollistaa arvioinnissa kehittymisen.
4. *Aika*: Aika vaikuttaa sekä arviointien tarkkuuteen, hyödyllisyyteen että tarpeellisuuteen.

5. TULEVAISUUDEN ARVIONTI STRATEGISESSA TIEDUSTELUSSA EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN MUKAAN

Tässä luvussa vastataan toiseen tutkimuskysymykseen: miten tulevaisuuden arviointia strategisessa tiedustelussa on empiirisesti tutkittu ja mitä suosituksia tutkimusten perusteella on laadittu? Tutkimusmenetelmänä on kirjallisuustutkimus. Aineistona käytetään tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa käsitteleviä vuoden 2000 jälkeen laadittuja empiirisiä tutkimuksia. Kahta lukuun ottamatta tutkimukset ovat ilmestyneet *Intelligence and National Security* ja *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* -julkaisuissa. Yhteensä tarkasteltavia tutkimuksia on 13.

Luvun rakenne on samankaltainen kuin edellisessä luvussa. Ensimmäisessä alaluvussa kerrotaan käytetty tutkimusmenetelmä, perustellaan tutkimusmenetelmän valinta ja selitetään, miten tutkimus on toteutettu. Toisessa alaluvussa esitellään tutkimusaineiston valintaprosessi, tutkimusaineisto ja tutkimusaineiston analyysin suoritustapa. Kolmannessa alaluvussa raportoidaan tutkimustulokset sisällönanalyysin perusteella syntyneiden teemojen mukaisesti ryhmiteltynä. Teemat on muodostettu käsitetutkimuksen johtopäätöksissä esitettyjen tulevaisuuden arviointiin liittyvien tekijöiden sekä aineistosta esiin nousseiden teemojen pohjalta. Neljännessä alaluvussa esitetään tutkimuskirjallisuuden pohjalta koostetut, tiedustelusyklin mukaisesti ryhmitellyt tulevaisuuden arviointiin liittyvät suositukset. Suosituksia käytetään myöhemmin tutkimuksen empiirisen osuuden analyysirungon laatimisessa. Luvun loppuksi kootaan kirjallisuustutkimuksen keskeisimmät johtopäätökset ja arvioidaan tuloksia.

Suosituksilla tarkoitetaan tutkimuksessa esitettyjä käytänteitä, joita tutkija ehdottaa noudatettavaksi. Idea suositusten tutkimuksesta on peräisin James Coxin Kanadan puolustustiedustelua käsitelleestä väitöskirjasta. Coxin tutkimuksessa suositukset kerätään tutkimuskirjallisuudesta ja tiedusteluun kohdistettujen selvitysten raporteista. Teoreettisia käytänteitä verrataan haastattelututkimuksen perusteella tunnistettuihin kanadalaisen tiedustelun käytänteisiin. Tutkimuksessa selvitetään, miten hyvin aiemmista tutkimuksista ja selvityksistä peräisin olevat käytänteet ovat jalkautuneet.³⁶¹

³⁶¹ Cox (2011), s. 70–87.

5.1. Kirjallisuustutkimus tutkimusmenetelmänä

Aiempiin tutkimuksiin perehtyminen on olennainen osa tieteellistä tutkimusta. Tieteen ominaispiirteisiin kuuluvalla itsekorjaavuudella tarkoitetaan uuden tiedon pohjautumista jo olemassa olevalle tiedolle. Oikea tieto vahvistuu uusista tutkimustuloksista väärän tiedon kumoutuessa todentamisen puuttuessa.³⁶² Tieteellinen tieto ei ole siis erehtymätöntä, vaan tutkimustulokset on ymmärrettävä alustaviksi ja ehdollisiksi. Aiempiin tutkimuksiin tutustuminen auttaa tutkijaa sekä osoittamaan oppineisuutensa ja perehtyneisyytensä; perustamaan oman tutkimuksensa tieteellisille totuuksille; soveltamaan aiempia tutkimustuloksia uudessa tilanteessa; löytämään erilaisia näkökulmia tutkittavana olevaan ilmiöön; suuntaamaan tutkimustaan vähemmän tutkitulle alueelle ja kyseenalaistamaan totuuksina epäiltyjä väitteitä.

Kirjallisuustutkimus on menetelmä, jossa tutkitaan tehtyä tutkimusta. Siinä kootaan aiempien tutkimusten tuloksia, jotka toimivat perustana uusille tuloksille.³⁶³ Käytettäviä nimityksiä ovat sekä kirjallisuusselvitys, kirjallisuuskatsaus että kirjallisuustutkimus, joilla tarkoitetaan tieteenalasta riippuen eri asioita. Sotatieteissä tehdään ero käsitteiden kirjallisuusselvitys, kirjallisuuskatsaus ja kirjallisuustutkimus välillä. Kirjallisuusselvityksellä tarkoitetaan tutkimuksen esivaihetta tai itsenäistä selvitysmuotoista raporttia, jossa referoidaan aiempaa tutkimusta. Kirjallisuuskatsaus kuvataan lähes poikkeuksetta opinnäytetöihin sisältyväksi aiempaa tutkimusta esitteleväksi osioksi, tutkimusta ohjaavaksi esityöksi. Itsenäisenä tutkimuksena toteutettua kirjallisuuskatsausta nimitetään systemaattiseksi kirjallisuuskatsaukseksi. Tällöin kyseessä on teoreettinen, toisen asteen tutkimus. Kirjallisuustutkimuksesta puolestaan puhutaan, kun tutkimusraporttiin on sisällytetty tutkijan omia ajatuksia ja johtopäätöksiä.³⁶⁴

Muissa tieteissä tutkimukseen kohdistuvasta tutkimuksesta voidaan käyttää termiä kirjallisuuskatsaus. Esimerkiksi kasvatustieteessä ja hallintotieteessä kirjallisuuskatsauksella (*literature review*) viitataan tutkimusmenetelmään.³⁶⁵ Lääke- ja hoitotieteissä korostuu jako perinteisiin ja systemaattisiin kirjallisuuskatsauksiin. Perinteistä, narratiivista katsausta kuvataan kokoomaksi, joka on hyödyllinen kuvailtaessa ongelmatilanteen taustaa ja kehitystä sekä yhdisteltäessä eri tutkimusalueita. Systemaattista kirjallisuuskatsausta pidetään sen sijaan kohdistettuna, tarkoin rajattuna tutkimuksena, jonka avulla voidaan löytää ja yhdistää tutkimustu-

³⁶² Metsämuuronen (2009), s. 23.

³⁶³ Salminen (2011), s. 4.

³⁶⁴ Rantapelkonen & Koistinen (2016), s. 45–47 ja Valkola (2004), s. 42–49. Strategian alan oppikirjassa käytetään aiemmasta tutkimusta esittelevästä osiosta termiä kirjallisuuskatsaus. Sillanpää (2013), s.151. Kirjallisuustutkimukseen viitataan termillä bibliometrinen tutkimus. Sipilä (2013), s. 77–78.

³⁶⁵ Katso kasvatustieteistä esimerkiksi Onwuegbuzie & Frels (2016), s. 22–47, hallintotieteistä Salminen (2011), s. 3–5 ja yhteiskuntatieteistä Cooper (1989). Cooper on käsitellyt tarkemmin integroivaa kirjallisuuskatsausta.

loksia. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus on saanut huomiota erityisesti *näyttöön perustuvan (evidence-based)* toiminnan myötä.³⁶⁶ Sen keskiössä on tutkimus- ja kokemustiedon hyödyntäminen. Näyttöön perustuva toiminta on levinnyt viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana lääketieteestä myös muille tieteen- ja tutkimusaloille.³⁶⁷ Esimerkkinä tiedustelun tutkimusalalla toteutetusta näyttöön perustuvasta tutkimuksesta on Stephen J. Coulthartin strukturoituja ja analyysiteknikoita käsittelevä tutkimus.³⁶⁸

Käytettiin tutkimuskirjallisuuteen kohdistuvasta tutkimuksesta nimitystä kirjallisuusselvitys, -katsaus tai -tutkimus, yhdistävänä tekijänä on tiedon hankkiminen aiempien tutkimusten avulla sekä lähdekritiikin korostuminen.³⁶⁹ Tässä tutkimuksessa kirjallisuustutkimuksella tarkoitetaan eksplisiittistä, järjestelmällistä lähestymistä ja menettelytapaa, jolla pyritään tuottamaan uutta tietoa aikaisempien tutkimustulosten pohjalta. Koska kirjallisuustutkimuksesta ei sotatieteiden alalla ole saatavilla kattavia menetelmäoppaita, tutkimuksessa tukeudutaan yhteiskuntatieteellisiin menetelmäohjeisiin siitä huolimatta, onko menetelmästä käytetty eri nimitystä kuten esimerkiksi kirjallisuuskatsaus. Tutkimusta ohjaava pragmatismi mahdollistaa myös kuvatun joustavuuden. Ratkaisevaa ei ole tutkimusalaakohtainen menetelmäuskollisuus, vaan se, kyetäänkö käytetyllä menetelmällä tuottamaan käyttökelpoista tietoa tutkimuskohteesta. Aikaisempien tutkimusten tutkiminen on perusteltua, koska tiedustelun tutkimusala on arvosteltu kasautumattomuudesta. Jo löydettyjä hyviä käytänteitä ei tunnusteta, kerätään ja viedään käytäntöön, vaan samoja asioita tutkitaan välittämättä aiemmista tutkimustuloksista.³⁷⁰ Kirjallisuustutkimuksella pyritään löytämään näitä käytänteitä.

Anthony J. Onwuegbuzien ja Rebecca Frelsien mukaan kirjallisuuskatsaus soveltuu käytettäväksi sekä itsenäisenä tutkimuksena että empiirisen tutkimuksen pohjana. He jakavat katsaukset kuvaileviin, systemaattisiin ja integroiviin. Tässä tutkimuksessa kirjallisuustutkimus toimii empiirisen tutkimuksen perustana käsitetutkimuksen ohella. Menetelmänä hyödynnetään integroivaa tutkimusta, joka sallii laadullisen ja määrällisen aineiston yhdistämisen. Näin aiempien tutkimusten tuloksia voidaan hyödyntää sovelletusta tutkimusmenetelmästä riippumatta. Onwuegbuzie ja Frels toteavat jokaiseen tutkimukseen sisältyvän sekä laadullista että määrällistä tietoa. Ymmärrystä ja merkityksiä voidaan muodostaa tutkimuksen eri osista kuten ni-

³⁶⁶ Johansson (2007).

³⁶⁷ Paasio (2014), s. 8–16.

³⁶⁸ Coulthart (2017).

³⁶⁹ Rantapelkonen & Koistinen, s. 45–47.

³⁷⁰ Marrin (2016), s. 266–267.

mestä, tiivistelmästä, tutkimustilanteen esittelystä, viitekehuksesta, tutkimuksen tarkoituksesta, tutkimuskysymyksistä, hypoteeseista, väittämistä, menetelmästä, tuloksista ja johtopäätöksistä.³⁷¹

Ari Salmisen mukaan integroiva kirjallisuuskatsaus on lähellä systemaattista katsausta. Verrattuna systemaattiseen katsaukseen se tarjoaa kuitenkin selvästi laajemman kuvan aihetta käsittelevästä kirjallisuudesta. Erottavana tekijänä on erilaisin metodisin lähtökohdin tehtyjen tutkimusten mukaan ottaminen analyysin pohjaksi. Integroivaa menetelmää käytetään, kun tutkimuskohdetta halutaan kuvata mahdollisimman monipuolisesti. Vaikka integroivassa menetelmässä on narratiivisia mausteita, se eroaa perinteisestä katsauksesta kriittisen tarkastelutapansa perusteella. Kriittisen arvioinnin avulla tärkein tutkimusmateriaali on tiivistettävissä tutkimuksen perustaksi.³⁷²

Integroivassa kirjallisuustutkimuksessa sovellettiin Harris M. Cooperin³⁷³ sekä Anthony J. Onwuegbuzien ja Rebecca Frels³⁷⁴ ohjeita. Cooperin viisivaiheiseen luetteloon lisättiin Onwuegbuzien ja Frels³⁷⁴ ohjeista tutkimusta ohjaavien uskomusten kartoittaminen. Ulkopuolelle suljettiin kuitenkin heidän mainitsemansa tiedonhaun laajentaminen tutkimuskirjallisuuden ulkopuolisiin tiedonlähteisiin. Muiden tiedonlähteiden hyödyntämisellä tarkoitetaan esimerkiksi henkilökohtaista havainnointia, asiakirjatutkimusta, asiantuntijahaastatteluita ja tiedonhaku tiedotusvälineistä.³⁷⁵ Rajaus tehtiin, koska opinnäytteen laatimiseen varattu aika ei mahdollistanut laajentamista. Toisaalta sitä ei katsottu tutkimusasetelman kannalta tarpeelliseksi. Kolmivaiheinen tutkimus tuottaa ilman laajennettuakin hakua opinnäytteen vaatimukseen suhteutettuna kattavan kuvan tutkimuskohteesta.

Tutkimuksen eteneminen voidaan kuvata jakautuen kuuteen vaiheeseen. Vaikka tutkimuksen kulku esitetään mekaanisesti, kyse oli jatkuvasta ja dynaamisesta prosessista. Vaiheet eivät olleet tarkkarajaisia ja eri vaiheita jouduttiin iteroimaan.

1. Määritettiin tutkimusongelma ja tutkittiin tutkimusta ohjaavia uskomuksia. Tutkijan omia uskomuksia selvitettiin tutkimuksen tekoa ohjaavien tekijöiden hahmottamiseksi. Maailmankuvaan liittyvät asiat on esitetty aiemmin luvussa 2.
2. Hankittiin tutkimusaineisto tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstis-

³⁷¹ Onwuegbuzie ja Frels (2016), s. 23–29 ja 49–53.

³⁷² Salminen (2011), s. 6–9.

³⁷³ Cooper (1989).

³⁷⁴ Onwuegbuzie ja Frels (2016).

³⁷⁵ Onwuegbuzie ja Frels (2016), s. 49–64.

sa koskevasta tutkimuksesta. Alustavan haun jälkeen määritettiin tutkimusten hyväksymis- ja hylkäämiskriteerit.

3. Taltioitiin, järjestettiin ja luokiteltiin tiedonhaun tuottama aineisto järjestelmällisesti tiedostoiksi ja taulukoiksi.
4. Arvioitiin aineisto. Tässä vaiheessa valittiin lopullinen tutkimuksessa käytettävä aineisto aiemmin määritettyjen hyväksymis- ja hylkäämiskriteerien perusteella.
5. Analysoitiin, tulkittiin, tiivistettiin ja syntetisoitiin tutkimusaineisto määritettyjen kysymysten pohjalta.
6. Kirjoitettiin tutkimusraportti.

5.2. Kirjallisuustutkimuksen tutkimusaineisto ja sen analyysi

Tutkimusaineiston haku päätettiin rajata artikkeleina julkaistuihin tutkimuksiin opinnäytteen käytettävissä olevien resurssien vuoksi. Artikkeleissa tutkimustulokset esitetään tiivistetyssä muodossa, mikä mahdollistaa useampien tutkimusten syvällisen käsittelyn. Artikkelit ovat myös käyneet läpi arviointiprosessin, jolloin ne lähtökohtaisesti täyttävät tieteelliset laatuvaatimukset. Toisaalta artikkeleiden julkaiseminen vie aikaa, minkä vuoksi tuoreimpia tutkimustuloksia ei kyetä sisällyttämään kirjallisuustutkimukseen. Vaikka uusimmat tutkimustulokset puuttuvat, kirjallisuustutkimuksella kyetään kuitenkin rakentamaan kokonaiskuva tietystä aikakaudelta. Tässä tutkimuksessa aikarajauksena päätettiin soveltaa ensimmäisen tutkimuskysymyksen aikarajausta eli vuoden 2000 alusta vuoden 2017 alkuun. Haku kohdistettiin *INS* ja *IJIC* -julkaisuihin. Niiden keskeisyys tiedustelun tutkimusalalla ja käytettävyyteen liittyvät valintaperusteet on esitetty jo aiemmin luvussa 4.2.³⁷⁶ Tutkimusten hyväksymis- ja hylkäämiskriteereiksi soveltamisjärjestyksessä määritettiin:

1. Tutkimuksessa oli tarkasteltava tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa. Määrittelyperuste esitettiin jo aiemmin luvussa 4.2.³⁷⁷
2. Tutkimusten tuli olla tieteellisesti arvioituja. Tällä tarkoitetaan joko vertais- tai toimintuskunta-arviota.
3. Tutkimuksen tuli kohdistua empiiriseen aineistoon. Empiirisellä aineistolla tarkoitetaan alkuperäisiä tiedustelun laatimia tulevaisuuteen suuntautuneita arvioita. Tutkimuksessa pyrittiin saamaan mahdollisimman käytännönläheistä, joten pelkän tutkimuskirjallisuuden käsittelyä ei pidetty riittävänä. Toisaalta tarkoituksena oli välttää sekundäärlähteiden käytöstä johtuva mahdollinen tiedon valikoitumisen harha. Mikäli

³⁷⁶ Katso luku 4.2, s. 55–56.

³⁷⁷ Katso luku 4.2, s. 55.

empiiristä aineistoa ei löytynyt viitteistä, tutkimus hylättiin.

4. Empiirisessä aineistossa tuli käsitellä vähintään kahta tapausta. Tapauksella tarkoitettiin arviota tai arviointitilannetta. Sama asia tai aihepiiri ei ollut hylkäämisperuste. Arviointitilanteet tulkittiin erillisiksi, jos niiden välillä oli vähintään puoli vuotta. Rajamalla ulkopuolelle yksittäisiä tapauksia koskevat tutkimukset pyrittiin poissulkemaan aineistosta ainutkertaisten tapahtumien perusteella tehdyt johtopäätökset, joiden siirrettävyys olisi kyseenalainen.

Aineiston hankinnan samat ajalliset ja temaattiset rajausehdot olisivat mahdollistaneet tutkimusten suodattamisen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen valituista artikkeleista. Kuten luvussa 4.2³⁷⁸ esitettiin *INS* ja *IJIC* -julkaisuista löydettiin yhteensä 36 tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa käsittelevää artikkelia. Vaikka artikkelien valinta oli tehty huolellisesti ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastattaessa, haku päätettiin toistaa. Koska ymmärrys tutkimuskohteesta oli lisääntynyt, pidettiin mahdollisena, että julkaisuista voisi vielä löytyä lisää artikkeleita. Toisaalta katsottiin, että 1158 artikkelin manuaalisessa läpikäymisessä olisi voinut tapahtua virheitä. Aineiston puuttuminen ei vaikuttaisi merkittävästi ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, koska aineiston keräämistä oli jatkettu muista lähteistä saturaatiopisteen saavuttamiseen saakka. Sen sijaan muutaman tutkimuksen puuttuminen tämän tutkimuskysymyksen aineistosta voisi johtaa huomionarvoisen näkökulman menettämiseen. *INS* ja *IJIC* -julkaisuja selatessa oli nimittäin syntynyt alustava käsitys, että merkittävä osa tulevaisuuden arviointia käsittelevistä artikkeleista perustui tutkimuskirjallisuuteen, ei niinkään empiirisen aineistoon. Tällöin muutamankin tutkimuksen puuttumisella olisi vaikutusta. Toistetun manuaalisen otsikko- ja tiivistelmähaun jälkeen löydettiinkin kolme uutta artikkelia.³⁷⁹ Näin artikkeleiden yhteismäärä ensimmäisen kriteerin jälkeen nousi 39:än.

Jokainen 39 artikkelista oli joko vertais- tai toimituskunta-arvioituja, joten yksikään ei karsiutunut toisen hyväksymiskriteerin perusteella. Sen sijaan kolmannen hyväksymiskriteerin soveltamisen jälkeen jäljellä oli enää kolmannes eli 13 artikkelia. Empiirisen aineiston vaatimus karsi siis pääosan muutoin varteenotettavasta tutkimusaineistosta. Tässä yhteydessä mainitaan esimerkinomaisesti kahden artikkelin karsiutumisperuste. Ensimmäisenä Kristan J. Wheatonin artikkeli *The Revolution Begins on Page Five: The Changing Nature of NIEs* olisi sisällöltään ollut varsin mielenkiintoinen sisältäen muutamia erittäin informatiivisia Yhdysvaltojen kansallisia tiedusteluarvioita luokittelevia taulukoita. Artikkelissa ei ollut kuitenkaan yhtään läh-

³⁷⁸ Katso luku 4.2, s. 56.

³⁷⁹ Shoham & Ofek (2012), Zuber (2006) ja Perl (2003).

deviitettä empiiriseen aineistoon, joten se oli suljettava tutkimusaineiston ulkopuolelle.³⁸⁰ Or Arthur Honigin artikkeli *The Impact of CIA's Organizational Culture on Its Estimates Under William Casey* vaikutti otsikon perusteella varteenotettavalta tutkimukselta, mutta se perustui yksinomaan tutkimuskirjallisuuteen.³⁸¹

Neljännän kriteerin perusteella karsiutui vielä kaksi artikkelia. Dany Shohamin ja Raphael Ofekin *The 2007 U.S. NIE on Iran's Nuclear Program: A Colossal Failure* sekä Yigal Sheffyn *Early warning of Intentions or of Capabilities? Revisiting the Israeli-Egyptian Rotem Affair, 1960* tulkittiin yhtä tapahtumaa käsitteleväksi tutkimukseksi. Kriteereiden soveltamisen jälkeen *INS* ja *IJIC* -julkaisuista oli siis valittu yksitoista artikkelia.

Vaikka kirjallisuustutkimus oli alun perin päätetty laatia vain artikkeleina ilmestyneistä tutkimuksista, tutkimusaineistoon sisällytettiin lisäksi kaksi muuta tutkimusta niiden erilaisuuden vuoksi. Ensimmäiseen tutkimukseen on viitattu Alan Barnesin artikkelissa *Making Intelligence Analysis More Intelligent: Using Numeric Probabilities*. Kyse on David R. Mandelin, Alan Barnesin ja Karen Richardsin tutkimuksesta, joka eroaa muista tutkimuksista tutkimusasetelmansa ja tutkimusaineistonsa laajuuden perusteella. Kvantitatiivisessa kenttätutkimuksessa tutkimusaineistona käytetään lähes 1500 strategisessa tiedustelussa laadittua tulevaisuuteen suuntautunutta arviota.³⁸² Sen sijaan toisen tutkimuksen mittasuhteet ovat huomattavasti vaatimattomammat. Rachel F. Kesselmanin tutkimus on Mercyhurstin yliopiston tiedustelun maisteriohjelmassa laadittu opinnäytetyö. Se otettiin mukaan, koska siinä käsiteltiin samanaista aihetta kuin Kristan J. Wheatonin empiirisen aineiston puutteen vuoksi hylätyssä artikkelissa. Aihe ei olisi tullut käsitellyksi kirjallisuustutkimuksessa, mikäli Kesselmanin opinnäytettä ei olisi otettu mukaan. Opinnäyte löytyi, kun etsittiin tietoa Wheatonista. Hän on nimittäin toiminut työn ohjaajana.³⁸³ Lopullinen tutkimusaineisto muodostui näin ollen 13 artikkelista.

Tutkimusaineiston sisältö analysoitiin ja taulukoitiin hyödyntämällä sisällönanalyysia kuten ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastattaessa.³⁸⁴ Sisällönanalyysia varten laadittiin seuraavia apukysymyksiä:

1. Mikä on tutkimuksen tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset?

³⁸⁰ Wheaton (2012).

³⁸¹ Honig (2011).

³⁸² Mandel, Barnes & Richards (2014).

³⁸³ Kesselman (2008).

³⁸⁴ Katso luku 4.2, s. 58–59.

2. Mitä tutkimusmenetelmää tutkimuksessa hyödynnetään?
3. Mikä on tutkimuksen lähdeaineisto ja kuinka laaja se on?
4. Mikä on tutkimuksen tiivistetty sisältö luvuittain?
5. Mitkä ovat tutkimuksen keskeisimmät tulokset?
6. Mitä suosituksia tutkimustulosten perusteella annetaan?

Apukysymyksiin vastaamisen jälkeen aineisto järjestettiin teemoihin. Teemoittelu eroaa luokittelusta siinä, että teemoittelussa ollaan kiinnostuneita myös siitä, mitä kustakin temasta sanotaan. Teemoittelu mahdollisti aineiston sisällön kuvaamisen tiivistetyssä muodossa. Siinä käytettiin teoriaohjaavaa analyysia kuten käsitetutkimuksessa. Tällä kertaa teorian rooli oli hallitsevampi, sillä teemoittelussa hyödynnettiin käsitetutkimuksessa muodostettua ymmärrystä strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnista. Tutkimukset ryhmiteltiin käsitetutkimuksessa muodostettuihin tulevaisuuden arviointiin liittyviin keskeisiin tekijöihin. Käsitetutkimuksen johtopäätöksissä tekijät esitettiin tiivistettynä neljään kohtaan: *tuki päätöksenteolle*, *epävarmuus*, *tarkkuus* ja *aika*. Analyysista ei käytetä kuitenkaan nimitystä teorialähtöinen, sillä aineiston käsittelyssä oltiin avoimia myös uusille teemoille. Teemoja muodostettiin aineistolähtöisesti, mikäli aineisto ei sopinut ennalta määritettyihin teemoihin.

Sisällönanalyysiin kuului tutkimuksen luotettavuuden ja pätevyyden arviointi. Määrällisessä tutkimuksessa arvioitiin reliabiliteettia ja validiteettia. Reliabiliteetilla tarkoitetaan analyysin johdonmukaisuutta ja mittaustulosten toistettavuutta. Validiteetissa tarkasteltiin tutkimuksen aineiston analyysimittarien pätevyyttä eli mittaavatko ne sitä, mitä niiden on tarkoitus mitata.³⁸⁵ Laadullisen aineiston arvioinnissa keskityttiin Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven suositusten mukaisesti tarkastelemaan luotettavuutta, joka jaettiin neljään osa-alueeseen: tutkimuksen *uskottavuuteen*, *riippuvuuteen* ja *vahvistettavuuteen* sekä tutkimustulosten *siirrettävyyteen*. Uskottavuudella tarkoitetaan tutkimukseen osallistuneiden riittävää kuvausta ja arviota kerätyn aineiston totuudenmukaisuudesta. Riippuvuudella viitataan tutkimuksen toteuttamiseen tieteellisen tutkimuksen toteuttamista yleisesti ohjaavin periaattein. Vahvistettavuus on tehtyjen ratkaisujen ja päättelyn oikeutusta. Vahvistettavuus toteutuu, mikäli ratkaisut esitetään niin seikkaperäisesti, että lukija pystyy seuraamaan tutkijan päättelyä ja arvioimaan sitä. Tulosten siirrettävyydellä arvioidaan, voidaanko tulokset siirtää tutkimuskontekstin ulkopuoliseen vastaavaan kontekstiin.³⁸⁶ Monimenetelmäisen tutkimuksen arvioinnissa käytettiin sekä

³⁸⁵ KvantiMOTV [<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html#validiteetti>], viitattu 10.4.2017. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, sisältyykö reliabiliteetin ja validiteetin arviointi tutkimusraporttiin. Koska tutkija ei ole perehtynyt samalla tarkkuudella määrälliseen tutkimukseen kuin laadulliseen, arvioinnissa tukeuduttiin osin tutkimusraportissa esitettyyn arvioon.

³⁸⁶ Tuomi & Sarajärvi (2009), s. 134–141.

määrällisiä että laadullisia mittareita. Tutkimusaineiston sisällön analyysi ja luotettavuuden arviointi on esitetty keskeisimmiltä osiltaan liitteessä 3.

5.3. Empiirinen tutkimus aihealueittain

Tässä aluvuussa esitetään tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa käsittelevät kolmesta empiiristä tutkimusta teemoiteltuna viiteen aiheeseen. Kolme aihetta viidestä on löydettävissä tulevaisuuden arviointiin keskeisesti liittyvistä tekijöistä. Teemat ovat *tuki päätöksenteolle*, *epävarmuus* ja *tarkkuus*. Yksinomaan *aikaa* käsitteleviä tutkimuksia ei ollut tutkimusaineistossa. Monessa tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota arvioiden muutoksiin ajan suhteen, mutta tutkimuksen sisältöä kuvasi paremmin jokin muu teema kuin aika.³⁸⁷ Viisi tutkimusta ei sopinut ennalta määritettyihin teemoihin. Näistä kaksi ryhmitettiin *epäonnistumisia* ja kolme *vertailua* koskeviin teemoihin.

Tuki päätöksenteolle

Tukea päätöksenteolle käsitteleviä tutkimuksia on kolme: Terence Zuberin *The German intelligence estimates in the west, 1885–1914*; Glenn P. Hastedtin *Intelligence Estimates: NIEs vs. the Open Press in the 1958 China Straits Crisis* ja Sarah E. Krepsin *Shifting Currents: Changes in National Intelligence Estimates*. Näistä kronologisesti kaukaisimpaan tapahtumaan ajoittuu Zuberin tutkimus. Siinä tutkitaan yli sadan vuoden takaisia arvioita. Tutkimus on aineistossa toinen, joka käsittelee muuta kuin yhdysvaltalaisesta tiedustelusta. Se kohdistuu Saksan tiedusteluarvioiden sisältöön ja niiden suhteeseen sotasuunnitelmiin vuosina 1885–1914. Asiakirjatutkimuksessa verrataan arkistomateriaalia historiallisiin tapahtumiin. Aineistona käytetään Saksan liittovaltion sotilasarkiston arkistotutkimusta vuosilta 1885–1914 sekä viittä Ranskaa koskevaa tiedusteluarviota tai arvion päivitystä vuosilta 1911–1914.³⁸⁸

Zuberin mukaan ennen ensimmäistä maailmansotaa Saksan tiedusteluarvioiden keskeinen sisältö säilyi muuttumattomana. Ranskan arvioitiin pyrkivän lähinnä puolustukselliseen taisteluun ja huomattavan reservin säilyttämiseen. Saksalaiset eivät kyenneet ennakoimaan ranskalaisen strategiassa tapahtunutta muutosta vuonna 1911, minkä vuoksi Ranskan rintamanlaajuinen hyökkäys elokuussa vuonna 1914 tuli yllätyksenä. Epäonnistuminen johtui tiedustelutiedon puutteesta. Saksalaisten arviot perustuivat pääosin avoimiin lähteisiin eli ranskalaiseen sotilaskirjallisuuteen. Tästä huolimatta tiedusteluarviot tukivat päätöksentekoa ja sotaan valmistautumista, sillä ne sisälsivät useita vihollisen toimintavaihtoehtoja ja vaihtoehtojen keski-

³⁸⁷ Kahn (2014), Mandel, Barnes & Richards (2014), Kreps (2008), Zuber (2006) ja Perl (2003).

³⁸⁸ Zuber (2006). Kyse on Helmut Greinerin laatimasta virallisesta arkistotutkimuksesta.

näistä todennäköisyyttä arvioitiin. Tiedusteluarviot tuottivat perusteet suunnittelulle ja mahdollistivat vaihtoehtojen pelaamisen sotapeleinä. Lisäksi arvioissa esitettiin varauksia luotettavuudesta ja lähteiden epävarmuus tuotiin esille. Selkeä ja avoin viestintä teki ymmärrettäväksi arvioihin liittyvän epävarmuuden ja joukkojen komentajia ohjeistettiin joustavuuteen.³⁸⁹

Lopuksi todetaan, että saksalaisessa ajattelussa ennen toista maailmansotaa sotaa pidettiin clausewitzilaisittain taitona. Koska epävarmuuden, kitkan ja itsenäisten toimijoiden keskinäisen kamppailun nähtiin hallitsevan sodankäyntiä, tiedustelun ei odotettu tuottavan ehdotonta varmuutta. Toiminnan viitekehys vaihtoehtoisine arvioineen katsottiin riittäväksi tavoitteeksi. Mikäli tiedusteluun olisi suhtauduttu positivistisesti tieteenä, tiedusteluun kohdistetut odotukset olisivat olleet epärealistisia. Positivistinen käsitys olisi johtanut vaatimukseen vihollisen aikomusten ennustamisesta ja pahimmillaan väärille johtopäätöksille perustuvaan varmuuteen. Epäonnistuminen ennustamisessa olisi tulkittu tiedustelun virheeksi.³⁹⁰

Toisessa päätöksenteon tukea käsittelevässä tutkimuksessa tiedusteluarvioita verrataan muihin tiedon lähteisiin. Glen P. Hastedtin tutkimuksessa kysytään, mitä sellaista lisäarvoa tiedusteluarviot tuottavat päätöksentekoprosessiin, mitä ei ole saatavilla muista lähteistä. Tutkimusaineistona on Taiwanin salmen kriisiä koskevat, vuosina 1958–1959 laaditut kansalliset erikoistiedusteluarviot (*Special National Intelligence Estimate, SNIE*) ja tiedusteluarvioiden kanssa samaan aikaan *New York Times* -lehdessä ilmestyneet artikkelit. Yhteensä tutkitaan neljää tiedusteluarviota.³⁹¹

Hastedtin mukaan kansallisten tiedusteluarvioiden suurin etu on, että yksittäisetkin asiayhteydestään erotetut väitteet sisältävät epävarmuuden ilmauksen. Esimerkiksi lehtiartikkeleissa korostetaan, kuinka vähän tietoa Kiinasta on saatavilla. Tästä huolimatta niissä esitetään toimittajan henkilökohtainen arvio. Tiedusteluarvioissa sen sijaan painotetaan analyysin epävarmuutta. Suurimpana tiedusteluarvion haittapuolena on kuitenkin, että lukijat eivät kykene älyllisesti prosessoimaan arvioiden taustalla olevia tekijöitä. Tiedusteluarviot ovat läpinäkyvämpiä kuin lehtiartikkelit. Informaatio esitetään yhteenvedon omaisesti kertomatta taustalla olevaa lähdettä tai analyysia. Lisäarvo perustuu lähinnä aikaa säästävään informaation esitystapaan, mutta samalla se altistaa tiedusteluarviot syytöksille informaation vääristämisestä. Tällöin politiikka voi heijastella vain päätöksentekijöiden jo olemassa olevia poliittisia vinouksia eikä prosessoitua tietoa uskota. Lehtiartikkeleiden esitystapa sen sijaan mahdollistaa analyysien ja lähdeaineiston arvioinnin. Haittapuolena on, ettei toimittajien esittämiä argu-

³⁸⁹ Sama.

³⁹⁰ Sama.

³⁹¹ Hastedt (2009).

menttejä arvioida systemaattisesti, vaan arviointi jää jokaisen lukijan omalle vastuulle.³⁹²

Kolmannessa päätöksenteon tukeen keskittyvässä tutkimuksessa tarkastellaan tiedusteluarvioiden sisältöä, muutoksia ja niiden poliittisia vaikutuksia. Sarah E. Kreps tutkii Yhdysvaltojen uhka-arvioprosessia yleisesti ja kahdessa yksittäistapauksessa. Aluksi hän tarkastelee ballistisesta ohjusuhkasta 1990-luvulla ja seuraavaksi Iranista vuosina 2005 ja 2007 laadittuja Yhdysvaltojen kansallisia tiedusteluarvioita. Kyse on laadullisesta tutkimuksesta, jonka tutkimusaineisto koostuu tutkimuskirjallisuudesta, kansallisista tiedusteluarvioista, tiedusteluun kohdistuneiden selvitysten raporteista ja lehtiartikkeleista. Yhteensä käsitellään viittä tiedusteluarviota.³⁹³

Krepsin mukaan ohjusuhkaa koskevien tiedusteluarvioiden sisältö on muuttunut 1990-luvulla. Vuoden 1995 arviossa uhkan arvioitiin olevan alhaisempi kuin vuonna 1993. Presidentti Bill Clinton käytti arviota perusteena ohjusuolustushankkeen lykkäämiseen, mikä aiheutti syytöksiä tiedusteluarvion politisoitumisesta. Epäilyt johtivat useisiin tiedusteluun kohdistettuihin selvityksiin. Pohjois-Korean ohjuskokeen jälkeen laadituissa tiedusteluarvioissa ballististen ohjusten uhka arvioitiin jälleen suuremmaksi, minkä seurauksena Yhdysvaltojen ohjusuolustushanke hyväksyttiin vuonna 1999.³⁹⁴

Myös Iranin ydinohjelman aiheuttamaa uhkaa koskevien tiedusteluarvioiden sisältö näytti muuttuneen. Vuonna 2005 Iranin päämääränä pidettiin ydinasetta, mutta jo kahden vuoden päästä vuonna 2007 ydinohjelman aikomukset tulkittiin rauhanomaisiksi. Vaikka Iranin arvioitiin kykenevän tuottamaan rikastettua uraania jo vuosina 2010–2015, kansainvälisen yhteisön vastustus katsottiin perusteeksi rauhanomaisuudelle. Uhka-arvion lieventymisen syynä pidettiin jälleen politisoitumista. Syytösten mukaan arviota muuttamalla pyrittiin estämään sotilaallisen voiman käyttö, sillä Yhdysvalloilla ei olisi ollut mahdollisuutta käyttää sotilaallista voimaa Irania vastaan silloisessa kansainvälisessä tilanteessa. Krepsin mukaan Irania koskevien arvioiden keskeinen sisältö ei kuitenkaan muuttunut olennaisesti. Käytetty sanamuoto ja -järjestys saivat aikaan vaikutelman muutoksesta.³⁹⁵

Epävarmuus

Tiedusteluarvioiden epävarmuuteen keskittyviä tutkimuksia on kaksi: Jeffrey A. Friedmanin ja Richard Zeckhauserin *Assessing Uncertainty in Intelligence* ja Rachel F. Kesselmanin *Ver-*

³⁹² Sama.

³⁹³ Kreps (2008).

³⁹⁴ Sama.

³⁹⁵ Sama.

bal Probability Expressions in National Intelligence Estimates: A Comprehensive Analysis of Trends from the Fifties through Post 9/11. Friedmanin ja Zeckhauserin tutkimuksessa tarkastellaan, miten tiedustelussa käsitellään epävarmuutta. Analyysin todetaan olevan sekä deduktiivinen että induktiivinen. Tutkimuskirjallisuuden ohella tutkimusaineistona käytetään 379 kansallista tiedusteluarviota vuosilta 1964–1994. Arvioista tutkitaan, kuinka monta vaihtoehtoa ne sisältävät ja miten vaihtoehtojen todennäköisyyksiä arvioidaan.³⁹⁶

Tutkimuksen mukaan hieman yli puolessa (200) kansallisista tiedusteluarvioista arvioidaan vain yhtä tulevaisuutta eikä muiden vaihtoehtojen mahdollisuudesta kerrota. Noin kolmannes (112) sisältää eksplisiittisesti enemmän kuin kolme mahdollista tulevaisuuskulkua. Vain neljä prosenttia arvioi todennäköisyyttä numeraalisesti. Lisäksi lähes viidennes (70) arvioista käsittelee useita mahdollisia tulevaisuuskulkuja ilman sanallista todennäköisyysarviota. Vain yhdessä arviossa on arvioitu useampaa kuin kolmea tulevaisuuskulkua ja todennäköisyydet on ilmaistu numeraalisesti.³⁹⁷

Friedmanin ja Zeckhauserin johtopäätöksenä on, että sekä tutkimuskirjallisuudessa että kansallisissa tiedusteluarvioissa pyritään epävarmuuden poistamiseen. Tiedusteluarvioihin sisältyvää epävarmuutta ei tunnusteta, ilmaista eikä viestitä. Epävarmuuden poistamiseen pyrkivien menettelyjen todetaan olevan haitallisia sekä arvioiden tarkkuudelle, selkeydelle että käytettävyydelle, sillä arvioivan tiedustelun olemukseen kuuluu epävarmojen arvioiden laatiminen. Kysymyksiin on harvoin olemassa yksi oikea vastaus tai riittävästi todistusaineistoa.³⁹⁸

Toinen epävarmuutta käsittelevistä tutkimuksista keskittyy todennäköisyyttä ilmaiseviin sanoihin. Kuten aiemmin mainittu, Rachel F. Kesselmanin tutkimus on Mercyhurstin yliopistoon laadittu opinnäytetyö. Sen tavoitteena on tunnistaa Yhdysvaltojen kansallisissa tiedusteluarvioissa käytettyjen todennäköisyyttä ilmaisevien sanojen trendit. Tutkimuksessa vastataan kysymyksiin, onko sanojen käyttö vaihdellut eri vuosikymmenillä; onko eri vuosikymmenillä tyypillisiä tapoja käyttää sanoja ja onko joidenkin sanojen käyttö loppunut nykypäivänä ja arvioista tullut kuvailevia. Tutkimusmenetelmä on kvantitatiivinen, yksisuuntainen varianssi-analyysi, jota edeltää todennäköisyyttä ilmaisevien sanojen määrittäminen tutkimuskirjallisuudesta ja sanojen esiintyvyyden laskeminen. Tutkimusaineisto muodostuu satunnaisesti poimituista kansallisista tiedusteluarvioista vuosilta 1950–2007. Jokaiselta vuodelta on poimittu kaksi arviota, joten yhteensä niitä on 145.³⁹⁹

³⁹⁶ Friedman & Zeckhauser (2012).

³⁹⁷ Sama.

³⁹⁸ Sama.

³⁹⁹ Kesselman (2008).

Kesselmanin keskeisenä johtopäätöksenä on, ettei sanojen käyttö ole ollut selkeää, johdonmukaista ja riittävästi epävarmuudesta viestivää. Viidestäkymmenestä tutkitusta sanasta neljännes oli tilastollisesti merkittäviä, mutta niistä vain viisi oli luonteeltaan arvioivia. Muut ilmaisivat joko loogista päätelmää tai luotettavuutta. Todennäköisyyttä arvioivia sanoja ei ole siis käytetty johdonmukaisesti eri vuosikymmenillä. Yksittäisistä sanoista hän toteaa, että kaksi käytetyintä sanaa olivat *tulee (will)* ja *tulisi (would)*. *Tulee*-sanan käyttö voi johtaa valheelliseen varmuuden tunteeseen, sillä sanalla ilmaistaan lähes 100 % varmuutta. Erittäin todennäköistä ja erittäin epätodennäköistä ilmaisua kerrottiin käytetyn hyvin harvoin. Tätä selitettiin tiedusteluarvioiden konsensuspyrkimyksellä ja siihen sisältyvällä taipumuksella välttää ääripäitä. Modaalisia ilmauksia todettiin hyödynnetyn tilanteissa, joissa todennäköisyyden arvioiminen on ollut haasteellista.⁴⁰⁰

Tarkkuus

Tiedusteluarvioiden tarkkuutta käsitteleviä tutkimuksia on kolme: Martin Kahnin *Assessing an Ally and Potential Enemy: U.S. Estimates of Soviet War Potential During World War II*; Alexander H. Montgomeryn ja Adam Mountin *Misestimation: Explaining US Failures to Predict Nuclear Weapons Programs* sekä David R. Mandelin, Alan Barnesin ja Karen Richardsin *A Quantitative assessment of the Quality of Strategic Intelligence Forecasts*. Kahnin tutkimuksessa tarkastellaan Yhdysvaltojen tiedustelukomitean (Joint Intelligence Committee, JIC) Neuvostoliittoa koskevia arvioita toisen maailmansodan aikana. Tutkimuksessa selvitetään, olivatko JIC:n arviot tarkkoja vai saavutettiin tarkkuus vasta sodan jälkeen, ja miten arviot muuttuivat sodan kuluessa. Tutkimusaineistona käytetään 32 Yhdysvaltojen Neuvostoliittoa koskevaa tiedusteluarviota, joita verrataan tutkimuskirjallisuuteen ja Iso-Britannian Neuvostoliittoa koskeviin tiedusteluarvioihin siltä osin, kun niiden tiedetään vaikuttaneen yhdysvaltalaisarvioihin. Rajoitteena tunnustetaan, ettei Neuvostoliittoa koskeva tutkimuskirjallisuus ole aukotonta. Tarkasteltavana ovat sekä asevoimien kokoa, tehokkuutta, taloudellista voimaa, kansantalouden kokonaistarjontaa ja siviiliväestön moraalia koskevat arviot. Tutkimusmenetelmä on laadullinen historiantutkimus.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ Sama.

⁴⁰¹ Kahn (2014).

Kahnin mukaan Neuvostoliiton sotilaallista voimaa koskevat arviot olivat pääosin epätarkkoja ja vääransuuntaisia. Voimaa aliarvioitiin lähes koko toisen maailmansodan ajan eikä edes Staliningradin voitto muuttanut arvioita merkittävästi. Koska Neuvostoliiton mahdollisuuksiin toisessa maailmansodassa ei uskottu, aloitettiin sotamateriaalitoimitukset Neuvostoliittoon ja avattiin toinen rintama Euroopassa. Vasta vuonna 1945 Neuvostoliiton sotilaallista kykyä pidettiin mahdollisena uhkana. Arvioiden epätarkkuus johtui puutteellisesta, hajanaisesta ja epätäsmällisestä tiedustelutiedosta. Mielenkiintoisena havaintona todetaan, että vaikka ensimmäinen, kesäkuussa 1942 julkaistu raportti Neuvostoliiton kyvykkyyksistä oli lähinnä kommentoitu versio brittiläisestä, raportissa esitetty arvio erosi alkuperäisestä. Yhdysvalloissa suhtauduttiin huomattavasti Iso-Britanniaa pessimistisemmin Neuvostoliiton mahdollisuuksiin Saksaa vastaan.⁴⁰²

Toinen tiedusteluarvioiden tarkkuutta käsittelevä tutkimus on sekä ajallisesti että maantieteellisesti Kahnin tutkimusta huomattavasti laajempi. Montgomeryn ja Mountin tutkimuksessa tarkastellaan Yhdysvaltojen ydinaseita koskevan tiedustelun arvioinnin tarkkuutta sekä arviointia vääristäviä tekijöitä. Tutkimusaineistona on tiedustelun epäonnistumista koskeva tutkimuskirjallisuus sekä yhteensä 72 vuosina 1943–2002 laadittua tiedusteluarviota. Arviot koskevat 17 maan ydinaseohjelmaa. Tutkimus on monivaiheinen sisältäen aluksi kirjallisuustutkimuksen, jonka avulla muodostetaan hypoteesit tiedustelua vääristävistä tekijöistä. Tämän jälkeen asiakirjatutkimuksen avulla selvitetään, kuinka tarkasti ydinaseohjelmia on arvioitu. Arvioiden tarkkuus on luokiteltu asteikolla aliarvioiva, oikea, yliarvioiva. Tutkimuksen lopuksi tarkastellaan tapaustutkimuksena, miten vaiheessa yksi määritetyt hypoteesit näyttäytyvät käytännössä. Tarkasteluun on valittu kaksi erilaisinta tapausta: Israelia koskevat arviot vuosilta 1957–1969 ja Pohjois-Koreaa koskevat arviot vuosilta 1982–2006.⁴⁰³

Tutkimuksessa osoitetaan, että Yhdysvallat on yliarvioinut eri maiden ydinohjelmia useammin kuin aliarvioinut tai onnistunut arvioimaan oikein. Tutkimuskirjallisuuden perusteella on erotettavissa kaksitoista tiedustelun arviointia vinouttavaa tekijää. Tekijät ovat joko poliittisia, kulttuurisia, byrokraattisia tai organisaatiokulttuurisia. Kymmenen tekijää kahdestatoista esiintyy molemmissa tapauksissa, mutta vain kaksi löydettiin Pohjois-Korean tapauksesta. Montgomeryn ja Mountin mukaan arvioiden ajankohta, valtion asema joko liittolaisena tai vihollisena sekä muut tekijät voivat tehdä toisista tekijöistä todennäköisempiä kuin toisista.⁴⁰⁴

⁴⁰² Sama.

⁴⁰³ Montgomery & Mount (2014).

⁴⁰⁴ Sama.

Kolmas tiedusteluarvioiden tarkkuuteen keskittyvistä tutkimuksista on perinpohjaisuudessaan poikkeuksellinen koko tutkimusaineistossa. Kuten aiemmin mainittu, Mandelin, Barnesin ja Richardsin tutkimus ei ole ilmestynyt sellaisenaan tiedustelun tutkimusalan julkaisussa, mutta sitä on jonkin verran käsitelty Alan Barnesin artikkelissa.⁴⁰⁵ Kanadan asevoimien kanssa yhteistyössä toteutettu tutkimus on ensimmäinen systemaattinen, pitkän aikavälin tutkimus, jossa arvioidaan tiedustelutuotteista poimittuja ennakoiteja samoilla objektiivisilla mittareilla kuin muissa ennakoitua tai inhimillistä arviointikykyä mittaavissa tutkimuksissa.⁴⁰⁶ Mittarina käytetään *Brier Scorea* ja siihen liittyviä kalibrointi- ja erottelukykyindeksejä. Tutkimusaineisto muodostuu yhteensä 1442 kanadalaisissa strategisen tiedustelun muistioissa ja raporteissa olevista todennäköisyyttä ilmaisevista ennakoinneista, joiden lopputulos on käytettävissä. Käytettävyys edellyttää riittävää tarkkuutta niin ennakoinnin sanamuodoissa kuin käytetyissä aikamääreissä. Ennakoinneista on koodattu sekä lopputulos, numeeristen tai verbaalisten todennäköisyyksien käyttäminen, laatija, ennakoinnin vaikeusaste että tärkeys. Tutkimus on toteutettu kahdessa vaiheessa vuosina 2005–2010.⁴⁰⁷ Sitä edelsi todennäköisyyttä ilmaisevia sanoja koskenut tutkimus, jonka perusteella määriteltiin todennäköisyysarvioissa käytettävät ilmaisut ja numeraalinen luokitus. Ilman yhtenäistä ilmaisua ei ennakoitien todennäköisyyksien koodaaminen olisi ollut mahdollista.⁴⁰⁸

Tutkimus on esimerkki siitä, miten tiedusteluvirastot voivat objektiivisesti ja systemaattisesti mitata ennakoitukykyään. Tulosten mukaan kanadalaiset ennakoinnit ovat korkealaatuisia sekä kalibroinniltaan että erottelukyvyltään. Kokeneemmilla analyytikoilla erottelukyky on hieman parempi, vaikka arvioiden kalibroinnissa ei ole eroa nuorempiin verrattuna. Epätarkkuuden todetaan johtuvan usein analyytikoiden epävarmuudesta. Tämä tarkoittaa, että virhettä olisi mahdollista korjata etukäteen kalibroimalla ennakoiteja vähemmän konservatiivisemmiksi. Epävarmuuden yhdeksi syyksi arvellaan analyysikoulutuksen väärää painotusta. Kun analyytikkoja varoitetaan liiallisesta itsevarmuudesta ja omien kykyjen yliarvioimisesta, heistä tulee ylivarovaisia. Lopuksi todetaan, ettei ajan vaikutuksesta ennakoiden laatuun saatu tässä tutkimuksessa riittävästi tietoa. Tutkimuksen perusteella kuitenkin näyttäisi, että erottelukyky ja kalibrointi paranisivat pidemmällä aikavälillä.⁴⁰⁹

⁴⁰⁵ Barnes (2016).

⁴⁰⁶ Ennakointia ja inhimillistä arviointikykyä mittaavia tutkimuksia ovat esimerkiksi Tetlockin (2005) *Expert Political Judgment: How Good Is It? How Can We Know?* ja Tetlockin & Gardnerin (2015) *Superforecasting: The Art and Science of Prediction*.

⁴⁰⁷ Mandel, Barnes & Richards (2014).

⁴⁰⁸ Barnes (2016), s. 333–337.

⁴⁰⁹ Mandel, Barnes & Richards (2014).

Epäonnistuminen

Kaksi tutkimusta ryhmiteltiin tulevaisuuden arvioinnin epäonnistumisia käsittelevään teemaan. Teema ei sisällynyt käsitetutkimuksen perusteella muodostettuihin tulevaisuuden arviointiin liittyviin keskeisiin tekijöihin. Tämä johtuu siitä, että tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu nimenomaisesti tiedustelun epäonnistumisten tarkastelu. Timothy R. Waltonin *Lessons Learned from the CIA's Assessment of the Soviet Economy* ja Scott Sigmund Gartnerin *All Mistakes Are Not Equal: Intelligence Errors and National Security* tutkimukset on kuitenkin syytä käsitellä tämän teeman alla, sillä ne eivät sovi muihin aiheisiin. Epäonnistumisten tutkiminen on merkittävä tiedustelun tutkimusalan teema.

Waltonin tutkimuksessa tarkastellaan CIA:n arvioita Neuvostoliiton taloudesta ja selvitetään, missä määrin arvioissa näkyy menetelmällisiä ja ajatteluun liittyviä virheitä. Tarkastelunäkökulmana on kriittisen ajattelun viitekehys, koska se oli CIA:n hyödyntämä menetelmä tiedustelutiedon puutteellisuuden korvaamisessa. Kriittisessä ajattelussa on kyse ajattelun avoimuudesta ja perusoletusten kyseenalaistamisesta. Ajatteluun liittyvillä virheillä tarkoitetaan ajattelutapoja, vinoumia, loogisia virhepäätelmiä ja perusteettomia olettamuksia. Tutkimusaineistona käytetään sekä tutkimuskirjallisuutta että Neuvostoliiton taloutta koskevia kansallisia tiedusteluarvioita vuosilta 1951–1991. Yhteensä tutkimuksessa mainitaan 15 arviota.⁴¹⁰

Tutkimuksessa luetellaan, mitä CIA arvioi oikein ja mitä väärin. Oikein kyettiin määrittämään muun muassa olennaisin kysymys eli kykeneekö Neuvostoliiton talous ylläpitämään vakavaa sotilaallista uhkaa. Arvioissa ymmärrettiin, että sotilasmenojen kasvu muodostaa kestäättömän taloudellisen taakan. Epäsuorien menetelmien avulla kyettiin määrittämään yleiset trendit kuten kasvun hidastuminen ja sosiaalisten ja etnisten jännitteiden kasvaminen. Sen sijaan Neuvostoliiton näkeminen vihamielisenä ja aggressiivisena johti Neuvostoliiton sotilaallisen kyvykkyyden liioitteluun ja keskittymiseen liiaksi sotilaalliseen puoleen. Koska CIA:n tehtävänä oli uhkien tunnistaminen, pahimpien mahdollisten vaihtoehtojen kehittäminen oli luontevaa. Kyse oli niin sanotusta *rajauksen* aiheuttamasta vinoumasta (*framing*). CIA ei kyennyt ennakoimaan Neuvostoliiton suunnan muutosta eikä hajoamisen yhtäkkisyyttä, sillä analyytikot pitäytyivät status quo -ajattelussa. Toisaalta talouden mallinnukset perustuivat historiallisen kehityksen jatkuvuuden oletukselle eikä Neuvostoliiton taloudellisen järjestelmän erilaisuutta kyetty havaitsemaan. Tässä syyllistettiin *peilikuva*-vinoumaan (*mirror imaging*).⁴¹¹

⁴¹⁰ Walton (2015).

⁴¹¹ Sama.

Waltonin mukaan tutkimus osoittaa, että asiantuntijat huomaavat muutoksen epätodennäköisemmin ja liioittelevat omaa varmuuttaan.⁴¹² Varmuuteen liittyvä havainto on ristiriidassa Barnesin, Mandelin ja Richardsin tutkimuksen kanssa. Heidän mukaansa analyytikoiden epätarkkuus johtuu useimmiten epävarmuudesta eikä analyytikoita siksi tulisi kouluttaa ylivoivaisiksi.⁴¹³

Scott Sigmund Gartnerin tutkimuksen ajallinen näkökulma on erilainen kuin Waltonilla. Walton selittää arvioissa tehtyjä virheitä *jälkikäteen*, kun Gartnerin tavoitteena on kyetä sanomaan *etukäteen*, minkälaisia virheitä todennäköisesti tehdään. Tutkimusongelmana on, miten erilaiset strategiset tilanteet vaikuttavat tiedusteluarvioissa tehtäviin virheisiin. Kyse on kokeellisesta tutkimuksesta, jota edeltää vertaileva tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen tutkimusaineistona on hyödynnetty tutkimuskirjallisuutta. Empiirinen aineisto on peräisin kahdesta yhdysvaltalaisessa yliopistossa tehdystä kokeesta, joissa politiikan opiskelijoiden tehtävänä oli arvioida sodan todennäköisyyttä Marokon ja Algerian välillä. Opiskelijat jaettiin kolmeen ryhmään, ja ryhmille annettiin erilaiset taustatiedot tilanteesta. Yhteensä arvioita kertyi 445, joista 143 on peräisin syksyllä 2008 ja 302 keuhällä 2010 toteutetusta kokeesta.⁴¹⁴

Gartnerin tutkimus poikkeaa muusta tutkimusaineistosta siltä osin, että hänen tutkimuksessaan ei ole tarkasteltu todellisia tiedustelun laatimia arvioita. Tutkimus on kuitenkin sisällytetty tutkimusaineistoon kahdesta syystä. Ensinnäkin siksi, että vaikka tapaustutkimus perustuu tutkimuskirjallisuuteen eikä alkuperäisiin lähteisiin, kyse on tilanteista, joissa tiedustelun laatimat arviot ovat myöhemmin tulleet julkisuuteen, ainakin osin. Näin lukija voi tarvittaessa tarkastaa asian alkuperäislähteestä. Kyse on Israelin Egyptiä ja Syyria koskevista tiedustelu-arvioista vuodelta 1973 ja Yhdysvaltojen Irakin joukkotuhoaseita koskevasta arviosta vuodelta 2003. Toiseksi vaikka kokeeseen osallistuneet eivät edusta tiedustelun ammattilaisia, heidät on poimittu joukosta, josta merkittävä osa sijoittuu valmistumisen jälkeen joko CIA:n, Yhdysvaltojen puolustusministeriön tai ulkoministeriön palvelukseen. Näin he edustavat oikeaa rekrytointipoolia, mutta heidän ajatteluunsa arviointitilanteessa ei vielä vaikuta tehtävän myötä tuleva motivaatiovinouma.⁴¹⁵

Gartnerin mukaan strateginen tilanne luo motivaatiosta johtuvia vääristymiä, joiden avulla voidaan ennakoida todennäköisimpiä virheitä. Kun toimettomuuden aiheuttama uhka nähdään korkeaksi ja sotilaallisen toiminnan kustannukset vähäisiksi, todennäköisesti erehdytään en-

⁴¹² Sama.

⁴¹³ Mandel, Barnes & Richards (2014).

⁴¹⁴ Gartner (2013).

⁴¹⁵ Sama.

nakoimaan uhkia, joita ei ole olemassa. Kyse on tyypin yksi virheestä. Tyypin kaksi virhe puolestaan tarkoittaa epäonnistumista uhkan ennakoinnissa. Tämä on seurausta tilanteesta, jossa toimettomuuden aiheuttamat vaarat nähdään vähäisiksi ja sotilaallisen toiminnan kustannukset suuriksi. Keskeisin johtopäätös on, etteivät kaikki tiedustelussa tehtävät väärät arviot ole samanlaisia. *Virheet (error)* ja *epäonnistuminen (failure)* tulisi selkeästi erottaa toisistaan. Kyseessä on virhe, mikäli väärä arvio yhtyy valtion turvallisuustarpeisiin. Tiedustelun epäonnistumisella sen sijaan tarkoitetaan tilannetta, jossa väärä arvio on epäsuhdassa valtion turvallisuusvaatimusten kanssa ja heikentää kansallista puolustusta.⁴¹⁶

Vertailu

Kolme tutkimusta ryhmiteltiin vertailevan tutkimuksen teemaan: Huw Dylanin *Britain and the Missile Gap: British Estimates on the Soviet Ballistic Missile Threat, 1957–61: NSC-68, April 1950*; Matthew Perlin *Comparing US and UK Intelligence Assessment in the Early Cold War* ja Lawrence J. Lamannan *Documenting the Differences Between American and British Intelligence Reports*. Teema luotiin, koska tutkimukset eivät sopineet ennalta määritettyihin teemoihin. Tutkimuksia yhdistää kahden maan, Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian tiedustelun yhtäläisyyksien ja erojen selvittäminen, joten vertailevan tutkimuksen teema kuvaa niitä parhaiten. Maiden välinen tiivis tiedusteluyhteistyö on tehnyt vertailusta hedelmällistä. Koska mailla on käytettävissään pääosin sama tiedustelutieto, tutkimuksessa voidaan keskittyä muiden tekijöiden tarkasteluun.

Dylanin tutkimuksessa verrataan kuinka erilaisia yhdysvaltalaiset ja brittiläiset Neuvostoliiton ballistista ohjuskykyä käsittelevät tiedusteluarviot olivat vuosina 1957–1961 ja mistä nämä erot johtuivat. Tutkimuksessa keskitytään erityisesti arvioihin operatiivisen käyttöönoton aikataulusta, tuotantotahdista ja tuotannon määrästä. Tutkimusaineisto koostuu sekä tutkimuskirjallisuudesta että Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian Neuvostoliiton ballistista ohjusuhkaa käsittelevistä tiedusteluarvioista. Yhteensä tarkastellaan seitsemää yhdysvaltalaista ja 39 brittiläistä arviota. Brittiläisiä arvioita on mukana myös vuosilta 1956 ja 1962.⁴¹⁷

Tutkimuksen keskeisimmiksi tuloksiksi todetaan, että Yhdysvaltain ja Iso-Britannian tiedusteluarviot olivat erilaisia sisällöltään, vaikka ne perustuivat lähes samalle tiedustelutiedolle. Yhdysvalloissa liioiteltiin Neuvostoliiton kyvykkyyttä tuottaa ja ottaa käyttöön mannertenvälisiä ballistisia ohjuksia. Uhkan yliarvioiminen johti käsitykseen idän ja lännen välillä vallitsevasta niin sanotusta ohjuskuilusta. Iso-Britannia sen sijaan onnistui arvioimaan mannerten-

⁴¹⁶ Sama.

⁴¹⁷ Dylan (2008).

välistä ohjusuhkaa tarkemmin, mutta sen analyysit keskimatkan (M/IRBM) ohjuksista olivat heikompia. Yhdysvaltalaisien ja brittiläisten erot selittyvät tiedusteluarvioissa käytetyn tiedustelutiedon puutteellisuudella ja tiedusteluvirastojen sisäisillä tekijöillä. Tiedustelutiedon puutteellisuus mahdollisti erilaisten taustaolettamusten ja tiedusteluvirastojen perinteisten ajattelutapojen vaikutuksen arvioiden sisältöön. Dylanin mukaan tutkimuskirjallisuus selittää hyvin tiedusteluanalyysin esteitä, erityisesti kyseenalaistamattomien ennakkoluulojen ja oletusten negatiivista vaikutusta.⁴¹⁸

Myös toinen vertaileva tutkimus kohdistuu kylmän sodan aikakaudelle. Perlin artikkelissa tarkastellaan, mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä USA:n ja Iso-Britannian Neuvostoliittoa koskeissa tiedusteluarvioissa oli kylmän sodan alussa; mitkä tekijät vaikuttivat arvioihin; mikä merkitys arvioilla oli päätöksenteolle ja miten arviot kehittyivät. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on, miksi Iso-Britannia käynnisti asevarustelun vuotta myöhemmin kuin Yhdysvallat. Tutkimusaineistona käytetään tutkimuskirjallisuutta sekä neljää yhdysvaltalaista ja 37 brittiläistä arviota.⁴¹⁹

Myös Perlin keskeisempänä johtopäätöksenä on, että oletusten ja tulkinnallisten lähestymistapojen erot selittävät erilaisia arvioita. Tiedustelutiedon vaihtaminen takasi sen, että yhdysvaltalaisilla ja brittiläisillä oli samanlainen käsitys *salaisuuksista*, mutta arviot erosivat *mystereiden* osalta. Molemmat olivat yhtä mieltä Neuvostoliiton taloudesta ja ylivertaisesta sotilaallisesta kyvystä, mutta arviot erosivat Neuvostoliiton aikomusten osalta. Yhdysvalloissa arviot perustuivat ideologisille oletuksille ja tulkinnalle kommunismista, mikä käy ilmi muun muassa arvioiden sanamuodosta. Asevarustelun käynnistämisen taustalla olivat ideologiset arviot Neuvostoliiton aikomuksista, moraaliset käsitykset Yhdysvaltojen velvollisuuksista ja asian hyväksymiseen osallistuneiden henkilöiden näkemykset. Iso-Britanniassa tarve asevarusteluun nähtiin vasta myöhemmin, koska britit arvioivat Neuvostoliiton aikomuksia useamman tekijän perusteella. Suuri painoarvo annettiin Neuvostoliiton toimille, ja vasta aggressiivisen sotilaallisen toiminnan myötä ryhdyttiin kannattamaan asevarustelua. Syyt maiden erilaisten oletusten ja tulkinnallisten lähestymistapojen välillä ovat monimutkaisia. Niihin vaikuttavat sekä maiden erilainen historia, kulttuuri, taloudellinen tilanne, sisäpolitiikka että avaintoimijat.⁴²⁰

Kolmas Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian tiedustelua vertailevista tutkimuksista tarkastelee Irakin joukkotuhoaseisiin liittyviä tiedusteluarvioita. Lamannan mukaan arvioita ja niistä teh-

⁴¹⁸ Sama.

⁴¹⁹ Perl (2003).

⁴²⁰ Sama.

tyjä raportteja vertailemalla on mahdollista saada tietoa siitä, miten yhdysvaltalainen ja brittiläinen järjestelmä eroavat suhtautumisessaan tiedustelun käsitteisiin, rakenteisiin, menetelmiin, tarkoituksiin ja periaatteisiin. Tutkimusaineistona on vuosina 2002–2005 tuotetut, joko osin tai kokonaan julkistetut kansalliset tiedusteluarviot sekä tiedusteluarvioihin kohdistettujen selvitysten raportit. Yhteensä kyse on kolmesta yhdysvaltalaisesta ja yhdestä brittiläisestä arviosta sekä yhdestä yhdysvaltalaisesta ja yhdestä brittiläisestä selvitysraportista.⁴²¹

Tutkimuksessa luetellaan sekä arvioiden yksimielisyyteen, luotettavuuden kirjaamiseen, laajuuteen, valmistusprosessiin että poliittiseen järjestelmään liittyviä eroavaisuuksia. Yhdysvaltalainen järjestelmä mahdollistaa eriävien näkemysten kirjaamisen tiedusteluarvioihin toisin kuin brittiläinen. Yhdysvaltalaisiin arvioihin sisällytetään myös eksplisiittinen luotettavuuden arviointi. Sen sijaan brittiläisissä arvioissa luotettavuutta arvioidaan epäselvästi ja satunnaisesti. Arviot sisältävät laajemman historiallisen kontekstin ja ovat narratiivisempia kuin yhdysvaltalaiset raportit. Brittiläiset ovat myös yhdysvaltalaisia kiinnostuneempia kuulemaan ulkomaisten hallitusten ja asiantuntijoiden arvioita toisin kuin yhdysvaltalaiset, jotka näkevät ulkomaalaiset yhteistyökumppanit lähinnä tiedustelutiedon keräämisen näkökulmasta. Iso-Britanniassa yhteistyö ministeriöiden ja tiedusteluyhteisön välillä on kiinteää, sillä ne tuottavat yhdessä tärkeimmät raportit, joihin on integroitu tiedustelutieto. Yhdysvalloissa yhteistyö on pikemminkin tiedusteluvirastojen välistä, koska ne laativat tärkeimmät tiedusteluraportit yhdessä. Lopuksi todetaan, että maiden erilaiset poliittiset järjestelmät ovat erilaisessa vuorovaikutuksessa tiedusteluyhteisöjen kanssa, mikä voi selittää erilaisia käytäntöjä ja normeja.⁴²²

5.4. Tulevaisuuden arviointia koskevat suositukset

Tutkimusaineistosta löydettiin yhteensä 32 suositusta. Suositukset poimittiin joko erillisten alaotsikoiden kuten *suositukset* tai *suositeltavat opit* -alta tai muualta tekstistä silloin, kun toteamus oli tulkittavissa suositukseksi. Suosituksiksi katsottiin esimerkiksi sanojen *tulee*, *tulisi*, *pitää* ja *pitäisi* yhteydessä esitetyt toteamukset. Kolmesta tutkimuksesta ei ollut löydettävissä yhtään suositusta.⁴²³ Kun kaikki suositukset oli kerätty, jokainen suositus tiivistettiin sitä parhaiten kuvaavaan yhteen tai kahteen asiaan. Tämän jälkeen saman asian alle kerätyt suositukset yhdistettiin, mikäli se oli mahdollista. Esimerkiksi Waltonin, Friedmanin ja Zeckhauserin, Krepsin ja Zuberin suosituksissa käsiteltiin tiedusteluarvioiden vaihtoehtojen

⁴²¹ Lamanna (2007).

⁴²² Sama.

⁴²³ Kahn (2014), Hastedt (2010) ja Perl (2003).

laatimista siten, että ne voitiin tiivistää yhdeksi suositukseksi.⁴²⁴ Yleisimmät tutkimusaineistossa esiintyneet suositukset liittyivät todennäköisyyksien käyttämiseen ja vaihtoehtojen huomioimiseen. Tiivistämisen jälkeen saatiin 20 suositusta.

Lopuksi suositukset ryhmiteltiin tiedustelusyklin mukaisiin toimintoihin riippuen siitä, mihin vaiheeseen suositusten tulkittiin kohdistuvan. Ryhmittely katsottiin tarpeelliseksi tutkimuksen empiiristä osiota varten. Se käsittelee tulevaisuuden arvioinnin raportointia, joten prosessin kaikkiin vaiheisiin kohdistuvien suositusten toteutumista ei voi tarkastella empiirisestä aineistosta. Tästä syystä oli välttämätöntä tunnistaa, mihin tiedusteluprosessin vaiheisiin suositukset kohdistuvat. Luvussa 3.2 esitetyn tiedusteluprosessin mallinnuksen⁴²⁵ mukaisesti suosituksia tunnistettiin tiedonhankinnan suunnittelun, tiedonhankinnan, tiedon järjestämisen ja käsitteilyn, tiedon analysoinnin ja raportin laatimisen osa-alueilla sekä asiakassuhteen rajapinnassa. Osaa suosituksista ei voitu sijoittaa tiedustelusyklissä esitettyihin toimintoihin. Nämä suositukset kohdistuivat tiedustelun hallintoon ja koulutukseen.⁴²⁶

Rajanveto prosessin eri alueiden välillä ei ollut yksiselitteinen. Erityisesti tiedon analysointiin ja raportointiin kohdistuvien suositusten sijoittamista jouduttiin harkitsemaan tarkasti. Raportointi on riippuvainen monella tavalla analyysivaiheessa tehdyistä toimenpiteistä. Tiedusteluraporttiin ei voi esimerkiksi kirjata arvioita eri vaihtoehtoista, ellei eri vaihtoehtoja ole huomioitu jo analyysivaiheessa. Tällaiset rajatapaukset päätettiin kirjata raportointiin liittyviksi suosituksiksi, sillä niiden toteutumista voidaan arvioida raportoinnin perusteella.

Tutkimuskirjallisuudessa esitettiin seuraavia tulevaisuuden arviointiin strategisen tiedustelun kontekstissa liittyviä suosituksia:

1. Tiedonhankinta

1.1. Informaatiota olisi hankittava mahdollisimman suuri määrä ja informaation tarkkuutta, ajantasaisuutta ja merkityksellisyyttä tulisi arvioida keskittymättä liiaksi yksityiskohtiin.⁴²⁷

1.2. Poliittisista ja psykologisista tekijöistä tulisi hankkia enemmän tietoa, jotta ky-

⁴²⁴ Waltonin (2015) mukaan on oltava avoin mahdollisille selityksille ja lopputuloksille. Friedman & Zeckhauser (2012) kehottavat yhden tuloksen ennustamisen sijaan arvioimaan todennäköisyyksien jakautumista usean vaihtoehtojen kesken. Kreps (2008) toteaa, että tiedusteluyhteisön tulisi keskittyä tuottamaan ja testaamaan enemmän vaihtoehtoisia hypoteeseja. Zuber (2006) suosittaa, että tiedustelu keskittyy tuottamaan perusteellista analyysia vihollisen vaihtoehtoista, sillä rauhan aikana tiedustelu harvoin kykenee ennustamaan vihollisen aikomuksia.

⁴²⁵ Katso luku 3.2, kuva 3, s. 40

⁴²⁶ Lamanna (2007) suositteli lisäksi vertailevan tutkimuksen jatkamista. Tämä suositus ei kuitenkaan liity suoranaisesti tiedustelutoimintaan.

⁴²⁷ Walton (2015).

ettäisiin paremmin ennakoimaan valtioiden ja niiden johdon aikomuksia, motiiveja ja päätöksiä.⁴²⁸

2. Tiedon käsittely

2.1. Lähteiden arviointia tulisi muuttaa siten, ettei olennaista tietoa karsiudu siksi, että se on epäjohdonmukaista aiemman tiedon kanssa. Näin muutokset voidaan tunnistaa aikaisemmin.⁴²⁹

3. Tiedon analysointi

3.1. Analyysissa olisi pyrittävä ajattelemaan kriittisesti ja välttämään kognitiiviset vinoumat. Tämä tarkoittaa ajattelun taustaoletusten perusteellista ja säännöllistä kyseenalaistamista ja valmiutta myös epälineaariseen ajatteluun.⁴³⁰

3.2. Analyysitilanteessa olisi tunnistettava strategisen tilanteen vaikuttimet. Näin kyettäisiin ennakoimaan, millainen arviointivirhe on todennäköistä kyseisessä tilanteessa ja ennaltaehkäisemään tiedustelun epäonnistuminen (tyypin kaksi virhe).⁴³¹

3.3. Analyytikoiden olisi arvioitava tilannetta välittämättä arvioiden poliittisista seurauksista.⁴³²

4. Raportin laatiminen

4.1. Arvioissa tulisi pyrkiä epävarmuuden arviointiin, ei eliminointiin. Tämä tarkoittaa tapahtumien todennäköisyyksien arvioimista.⁴³³

4.2. Tapahtumien todennäköisyydet ja niiden seuraukset tulisi ensin tunnistaa erikseen ja sitten arvioida ne yhdessä.⁴³⁴

4.3. Tapahtumien todennäköisyyttä ja arvioiden luotettavuutta tulisi arvioida eksplisiittisesti erikseen.⁴³⁵

4.4. Arvioiden tulisi sisältää useita vaihtoehtoja, joiden todennäköisyyttä arvioidaan huolellisesti.⁴³⁶

4.5. Arvioissa tulisi tarkastella useita ulottuvuuksia kuten poliittisia, taloudellisia, sotilaallisia ja sosiaalisia sekä sijoittaa ne kontekstiin.⁴³⁷

4.6. Tiedustelun tulisi arvioida tapahtumia sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä.⁴³⁸

⁴²⁸ Montgomery & Mount (2014).

⁴²⁹ Friedman & Zeckhauser (2012).

⁴³⁰ Walton (2015).

⁴³¹ Gartner (2013).

⁴³² Montgomery & Mount (2014).

⁴³³ Mandel, Barnes & Richards (2014), Friedman & Zeckhauser (2012), Kreps (2008) ja Kesselman (2008).

⁴³⁴ Friedman & Zeckhauser (2012).

⁴³⁵ Sama.

⁴³⁶ Walton (2015), Friedman & Zeckhauser (2012), Kreps (2008) ja Zuber (2006).

⁴³⁷ Walton (2015).

⁴³⁸ Kreps (2008).

4.7. Arvioissa käytettävien sanamuotojen tulisi olla selkeitä.⁴³⁹

4.8. Analyttikoiden tulisi olla tietoisia arvioiden mahdollisista poliittisista seurauksista ja vältettävä sanavalintoja, jotka lietsovat ”poliittista paniikkia”.⁴⁴⁰

5. Asiakassuhde

5.1. Tiedusteluarvioiden johtopäätökset tulisi viedä operatiiviseen suunnitteluun.⁴⁴¹

5.2. Poliitikkojen tulisi säilyttää terve epäily tiedustelun tuottamaa informaatiota kohtaan ja tehdä päätöksensä sen mukaisesti.⁴⁴²

6. Hallinto ja koulutus

6.1. Todennäköisyyksien ilmaiseminen tulisi standardisoida sekä numeraalisesti että sanallisesti.⁴⁴³

6.2. Arvioiden tarkkuutta tulisi seurata systemaattisesti.⁴⁴⁴

6.3. Arvioista tulisi antaa palautetta analyttikoille. Tämä mahdollistaa arviointikyvyn kehittämisen ja kalibroinnin parantamisen.⁴⁴⁵

6.4. Analyttikoita ei tulisi kouluttaa ylivarovaisiksi. Heidän tulisi kyetä huomaamaan sekä yli- että epävarmuuden aiheuttamat haasteet.⁴⁴⁶

5.5. Kirjallisuustutkimuksen johtopäätökset

Kirjallisuustutkimuksen avulla on mahdollista tiivistää aikaisempien tutkimusten tuloksia ja tuottaa uutta tietoa näiden pohjalta. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli sekä syventää käsitteellisen tutkimuksen perusteella syntyneitä ymmärryksiä strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnista että luoda pohjaa tutkimuksen empiiriselle vaiheelle. Tutkimus rajattiin pääosin artikkelitutkimuksiin, koska ensisijaisena tavoitteena oli tutkimuksen kirjon kuvaaminen, ei kaiken kattava tarkastelu. Yleistyksinä tutkimusaineistosta voidaan todeta, että pääosa tutkimuksista on kohdistunut yhdysvaltalaiseen tiedusteluun. Tätä selittää sekä yhdysvaltalainen asiakirjojen julkistamiskäytäntö, tiedustelun tutkimusalan asema akateemisena oppiaineena että tiedustelun aktiivinen valvonta, joka on konkretisoitunut lukuisissa tiedusteluun kohdistetuissa selvityksissä. Tutkimusten aineiston laajuus vaihtelee muutamasta arviosta jopa vajaan 1500:an. Pääosa on laadullisia tutkimuksia, jolloin aineistoon on sisällytetty enimmillään noin 70 arviota. Tutkimusmenetelminä on käytetty muun muassa tapaustutkimusta ja

⁴³⁹ Kreps (2008), Kesselman (2008).

⁴⁴⁰ Kreps (2008).

⁴⁴¹ Zuber (2006).

⁴⁴² Montgomery & Mount (2014).

⁴⁴³ Mandel, Barnes & Richards (2014), Friedman & Zeckhauser (2012) ja Kesselman (2008).

⁴⁴⁴ Mandel, Barnes & Richards (2014).

⁴⁴⁵ Sama.

⁴⁴⁶ Sama.

vertailevaa tutkimusta. Määrällisiä tutkimuksia on kaksi. Myös monimenetelmäisyyttä on hyödynnetty kahdessa tutkimuksessa.

Käsitetutkimuksen perusteella määritetyt tulevaisuuden arviointiin liittyvät keskeiset tekijät toimivat yllättävän hyvin tutkimusaineiston aiheeseen perustuvassa jäsentämisessä. *Tuki päätöksenteolle, epävarmuus ja tarkkuus* kuvasivat kahta kolmannesta tutkimuksista. Vain yksi ennalta määritetyistä teemoista, *aika*, puuttui itsenäisenä tutkimusaiheena, vaikka aihepiiriä toki käsiteltiin useassa tutkimuksessa. Jo tässä vaiheessa voidaan todeta, että ajan merkitys niin tulevaisuuden arviointien tarkkuudelle, hyödyllisyydelle kuin tarpeellisuudelle on yksi jatkotutkimusta edellyttävistä aiheista. Ennalta määritettyjen teemojen lisäksi jouduttiin nimeämään kaksi uutta teemaa, joista toisen puuttuminen alkuperäisistä on selitettävissä tutkimuksen rajauksilla. Tiedustelun epäonnistuminen on niin yleinen teema tiedustelun tutkimusalalla, ettei sen käsittelyä tämän tutkimuksen yhteydessä pidetty tarpeellisena. Rajausta voidaan toki kritisoida sillä perusteella, että rajaamalla epäonnistumiset kokonaisuudessaan tutkimuksen ulkopuolelle käsitetutkimuksessa menetettiin suuri osa varteenotettavasta tutkimuskirjallisuudesta. Kritiikki on aiheellista, mutta rajausta voidaan perustella sillä, että se mahdollisti keskittymisen muihin, ei niin laajasti käsiteltyihin asioihin.

Toisaalta voidaan todeta, että tutkimusaineiston ryhmittely teemoihin oli vain tapa käsitellä aineisto järjestelmällisesti. Riippumatta tutkimusaiheesta tutkimuksissa esiintyneet kuvaukset tulevaisuuden arvioinnista ilmiönä olivat varsin yhdensuuntaisia. Kokonaisuudessaan tulevaisuuden arvioinnin tehtävänä nähtiin päätöksenteon tukeminen, vaikka arvioinnin todettiin perusolemukseltaan olevan epävarmaa. Epätarkkuutta ja arvioiden virheellisyyksiä selitettiin puutteellisella tiedustelutiedolla ja arviointiprosessiin vaikuttavilla ajattelun virheillä. Arvioinnissa korostettiin vaihtoehtoisia tulevaisuuskulkuja, todennäköisyyksien ilmaisemista sekä viestinnän selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Uutena, käsitetutkimuksessa havaitsemattomana piirteenä tuotiin esille tiedusteluarvioiden politisoitumisen mahdollisuus. Politisoituminen voi olla nimenomaisesti yhdysvaltalaiseen tiedusteluun liittyvä piirre, mitä saattaa selittää liittovaltion poliittinen järjestelmä.

Tutkimuskirjallisuudesta tunnistettiin yhteensä 20 tulevaisuuden arviointiin liittyvää suositusta. Pääosa niistä esiintyi vain yhden kerran, mutta todennäköisyyksien käyttämiseen ja vaihtoehtojen huomioimiseen liittyvät suositukset esiintyivät lähes kolmasosassa tutkimuksista. Esiintymistiheyden perusteella näiden voidaan olettaa olevan muita suosituksia merkittävämpiä. Toisaalta niiden korostuminen voi paljastaa, että näillä osa-alueilla on eniten kehitettävää.

Suosituksen ryhmitteleminen tiedustelusyklin mukaisiin toimintoihin oli välttämätöntä tutkimuksen empiiristä vaihetta varten. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että muut suositukset olisivat tutkimuksen kannalta merkityksettömiä. Kirjallisuustutkimuksessa oli tarkoitus sekä kuvata tulevaisuuden arviointiin liittyvää empiiristä tutkimusta että koostaa tutkimustietoon perustuvia suosituksia tulevaisuuden arvioinnin kehittämiseksi. Ryhmittely tiedustelusyklin mukaisiin osa-alueisiin helpottaa suositusten käyttöönottoa. Suosituksia käsiteltäessä on kuitenkin syytä muistaa, että ne perustuvat vain 13 tutkimukseen ja pääsääntöisesti suositukset esiintyvät tutkimusaineistossa vain kerran. Vaikka suosituksiin tulee suhtautua varauksellisesti, niitä voidaan käyttää kehittämisen pohjana. Jatkotutkimuksella voidaan selvittää suositusten hyödyllisyyttä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1. Yhteenveto

Tutkimuksessa tarkasteltiin tulevaisuuden arviointia strategisen tiedustelun kontekstissa. Tutkimuskohteen nähtiin sijoittuvan kolmen tieteenalan leikkauspisteeseen, jossa strategian tutkimus muodostaa tutkimuskohteen tarkastelutason, kansallisen turvallisuuspolitiikan alan. Tiedustelun tutkimus puolestaan rajaa tutkimuskohteen kontekstia ja käyttötarkoitusta. Tulevaisuuden tutkimuksen katsottiin määrittelevän tutkittavaa ilmiötä, tulevaisuutta ja sen arviointia. Tarkastelemalla tutkimuskohteen kannalta keskeisiä käsitteitä eri tutkimusalojen yhteydessä luotiin esiymmärrys tutkimuskohteesta ja muodostettiin perusta varsinaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamiselle.

Tutkimuksen lähtökohtana toimi pragmatistinen maailmankuva, joka ohjasi tutkimuksessa tehtyjä metodologisia valintoja. Pragmatismiin todettiin tiivistyvän kahteen perusolettamukseen. Ensimmäinen tiedon tuottamista pidetään sosiaalisena ja diskursiivisena toimintana. Toiseksi tutkimuksen tavoitteeksi asetetaan ensisijaisesti käyttökelpoisen tiedon tuottaminen. Perusolettamusten toteutumisen katsottiin edellyttävän sekä teoreettisen että empiirisen tutkimuksen yhdistämistä. Teoreettisessa osuudessa käsitetutkimuksella kuvattiin ja selvennettiin tulevaisuuden arviointiin strategisessa tiedustelussa tutkimuskirjallisuuden mukaan liitettyjä erilaisia merkityksenantoja. Tavoitteena oli luoda kommunikaation edellytyksiä, sillä käsitteet ovat sosiaalisen maailman suunnistamisen apuvälineitä. Kirjallisuustutkimuksella tutkimus sidottiin aiempiin tutkimuksiin. Tiedustelun tutkimusalaa on arvosteltu kasautumattomuudesta, joten uuden tiedon tuottaminen aikaisempien tutkimustulosten pohjalta nähtiin perustelluksi. Empiirisessä osuudessa tarkasteltiin ennen tutkimatonta ilmiötä tapaustutkimuksellisella otteella. Tapaustutkimuksessa tuotettiin käytännöllistä merkitystä omaavaa tietoa, mikä mahdollistaa sekä ilmiön syvemmän ymmärtämisen että tarvittaessa kehittämisen.

Tiedustelun ensisijaisena tehtävänä on päätöksenteon tukeminen, mikä määrittää tiedustelun tehtäviä, sisältöä ja toteutusta. Käsitetutkimuksessa tunnistettiin viisi erilaista strategisen tiedustelun tehtävää, joiden tulevaisuuden arviointi poikkeaa toisistaan. *Ajankohtaisessa* tiedustelussa pyrkimyksenä on tilannetietoisuuden ylläpitäminen, ja raportointi on tiivistä. Tulevaisuutta arvioidaan yleensä 1–2 viikon aikavälillä, mikä mahdollistaa lyhyen aikavälin päätösten tekemisen. *Ennakkovaroituksen antavassa* tiedustelussa tavoitteena on tuottaa oikea-aikaista tietoa turvallisuutta uhkaavasta tilanteesta. Kyse on sekä yksittäisten tapahtumien

ennakoimisesta ennalta määritettyjen indikaattoreiden perusteella että uhkaavien tilanteiden ja trendien aistimisesta. Ennakkovaroituksella on keskeinen merkitys myös suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa. *Arvioivan* tiedustelun tehtävänä on ennakoida tulevaisuuden ongelmia ja valtiolle merkityksellisiä todennäköisiä tapahtumia. Se auttaa päätöksentekijää suunnistamaan tosiasioiden puuttuessa laatimalla arvioita mahdollisista tapahtumista, niiden seurauksista ja todennäköisyyksistä. *Varautumista* ja *pitkän aikavälin suunnittelua* tukevalla tiedustelulla on yhtymäkohtia tulevaisuuden tutkimukseen. Molemmat ovat sitoutuneet mahdollisten ja vaihtoehtoisten tulevaisuuskulkujen tarkasteluun, jonka tarkoituksena on ennemminkin päätöksentekijöiden kognitiivisten valmiuksien tukeminen kuin todennäköisten vaihtoehtojen syöttäminen päätöksentekoprosessiin. Varautumista tukevan tiedustelun aikajänne on kuitenkin lyhempi, muutamista päivistä ja viikoista vuosiin. Pitkän aikavälin suunnittelua tukevan tiedustelun tehtävänä on katsoa jopa vuosikymmenien päähän.

Strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin ominaispiirteet määritettiin tulevaisuusmenneisyys ja arvioiminen–tietäminen -vastakkainasettelujen avulla. Kuudesta, toisiinsa kytkeytyneestä ominaispiirryhmästä tiivistettiin tulevaisuuden arviointiin strategisen tiedustelun kontekstissa keskeisesti liittyvät tekijät: *tuki päätöksenteolle*, *epävarmuus*, *tarkkuus* ja *aika*. Päätöksentekoa tuetaan edellä käsiteltyjen strategisen tiedustelun viiden tehtävän kautta. Päätöksenteon tuki on riskien, uhkien, mahdollisuuksien tai vaihtoehtoisten tulevaisuuskulkujen tunnistamista. Tulevaisuuden arviointi on aina epävarmaa, minkä vuoksi arvioinneissa käytetään selkeästi ilmaistuja todennäköisyyksiä, joiden luotettavuutta arvioidaan. Arvioinnin tarkkuutta voidaan mitata ja mittaaminen mahdollistaa arvioinnissa kehittymisen. Mitattaessa huomioidaan sekä arvioiden erottelukyky että kalibrointi. Aika vaikuttaa sekä arviointien tarkkuuteen, hyödyllisyyteen että tarpeellisuuteen.

Strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin empiiriset tutkimukset jäsenyivät tutkimusaiheittain viiteen aihealueeseen: päätöksenteon tukeminen, epävarmuus, tarkkuus, epäonnistuminen ja vertaileva tutkimus. Tutkimusaineistosta puuttui tulevaisuuden arviointiin liittyvä aikatekijä itsenäisenä tutkimusaiheena. Kirjallisuustutkimus tuki käsitetutkimuksessa muodostunutta käsitystä strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnista. Uutena, käsitetutkimuksessa havaitsemattomana piirteenä tunnistettiin tiedusteluarvioiden mahdollinen politisoituminen ja sen seuraukset. Tutkimuskirjallisuudesta löydettiin yhteensä 20 tulevaisuuden arviointiin liittyvää suositusta. Lähes kolmasosa suosituksista liittyi todennäköisyyksien käyttämiseen ja vaihtoehtojen huomioimiseen. Suositukset ryhmiteltiin tiedustelusyklin mukaisiin toimintoihin.

Empiirisessä osuudessa tulevaisuuden arviointia strategisessa tiedustelussa tarkasteltiin tapaustutkimuksellisella otteella. Kontekstin muodosti suomalaisen sotilastiedustelun määrääikaistuote ja tarkasteltavana tapauksena oli tuohon tiedustelutuotteeseen sisältyvä tulevaisuuden arviointi. Tutkimusaineistoon valittiin ei-satunnaisella otannalla yhteensä 24 raporttia. Sisällön erittelyssä käytetty strukturoitu analyysirunko laadittiin tutkimuskirjallisuuden raportointia koskevien suositusten 4.1–4.8 ja muiden tutkimuskirjallisuudessa, lähinnä Mandelin, Barnesin ja Richardsin tutkimuksessa⁴⁴⁷, käytettyjen mittareiden perusteella. Sisällön erittelyssä koodattiin *aihepiiri, kohde, tulevaisuusväittämän tyyppi, todennäköisyysarvio, luotettavuusarvio, vaihtoehtojen lukumäärä, seurausten arviointi, sanamuoto, aikamääre, mitattavuus ja toteutuminen*.⁴⁴⁸ Laatueroasteikolla koodatut tutkimustulokset käsiteltiin pääsääntöisesti prosentuaalista jakaumaa osoittavien kuvioiden avulla. Empiiriseen osuuteen liittyvät johtopäätökset, luotettavuuden arviointi ja jatkotutkimusaiheet on käsitelty ei-julkisessa liitteessä, joten niitä ei voida tarkastella yksityiskohtaisesti tässä yhteydessä.

6.2. Pohdinta

Tutkimuksessa kyettiin vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Huomionarvoista kuitenkin on, ettei tutkimus edistynyt suoraviivaisesti eivätkä eri vaiheet olleet niin tarkkarajaisia kuin tutkimusraportissa on esitetty. Tutkimusprosessin aikana otettiin useita harha-askelia, ja tutkimuksen lähtökohtia tarkistettiin toistuvasti. Tutkimusta ei tulekaan ymmärtää ennalta määritetyn tutkimusasetelman toteuttamisena tai hypoteesien testaamisena. Kyse on ollut hermeneuttisen kehän periaatteella etenevästä tutkimuksesta, jossa tutkimuskysymyksiä muokattiin useasti. Lopullisen muotonsa kysymykset saavuttivat vasta tutkimuksen loppuvaiheessa, minkä vuoksi niihin myös onnistuttiin vastaamaan. Kysymyksiä oli muotoiltava tutkimusaineiston asettamalla ehdoilla ja pohdittava, mihin kysymyksiin saatavilla olevalla aineistolla voidaan vastata ja toisaalta mitkä ovat tutkimukseen käytettävissä olevat resurssit.

Itse asiassa myös varsinaista tutkimusongelmaa täsmennettiin tutkimuksen aikana. Alun perin päätutkimuskysymykseksi määritettiin ”Millaista on suomalainen strategisen tason tiedustelu sisällöltään?” Tutkimusongelma osoittautui kuitenkin liian laajaksi suhteutettuna käytettävissä oleviin resursseihin. Tutkimusta ei ollut mahdollista toteuttaa opinnäytetyön puitteissa eikä saatavilla oleva aineisto olisi mahdollistanut aiheen kattavaa tarkastelua. Päätutkimuskysy-

⁴⁴⁷ Mandel, Barnes & Richards (2014).

⁴⁴⁸ *Tulevaisuusväittäjä*-termi kuvaa tulevaisuudesta ilmaistujen väittämien moniulotteisuutta. Väittämät voivat olla joko todennäköisyyksiä käyttäviä tulevaisuusarvioita, ehdottoman varmoja toteamuksia tai konditionaali-ilmauksia. Termillä mahdollistetaan erilaisia taustaoletuksia sisältävien tulevaisuudesta esitettyjen toteamusten tarkastelu. *Ennuste*-termin sijaan käytetään ilmaisua ehdottoman varma toteamus.

mykseen vastaaminen olisi edellyttänyt perehtymistä korkean suojaustason materiaaliin, mikä olisi tuonut merkittäviä rajoitteita sekä tutkimuksen tekemiselle että julkaisemiselle. Tällöin myös tutkimuksen käytettävyys olisi ollut rajoitettu. Toisaalta tällä kysymyksenasettelulla tutkimuksessa ei olisi voitu keskittyä henkilökohtaiseen kiinnostuksen kohteeseen eli tulevaisuuden arviointiin.

Tutkimuksen kohdentamiseksi ja tutkimustulosten käytettävyyden parantamiseksi tutkimusongelmaa rajattiin ja tutkimuksessa päätettiin keskittyä tulevaisuuden arviointiin strategisen tiedustelun kontekstissa. Suomalaisen tiedustelun näkökulman esille tuominen ratkaistiin tapaustudkimuksen keinoin. Huomionarvoista on, että tapaustudkimuksessa ei pyritty kertomaan, millaista tulevaisuuden arviointi on yleisesti suomalaisessa strategisessa tiedustelussa. Sen sijaan siinä kuvattiin, millaista tulevaisuuden arviointi on tutkimusaineistona käytettävässä strategisen tason sotilastiedustelun tuotteessa ja mitä johtopäätöksiä tämän perusteella voidaan tehdä. Koska empiirinen osuus rajoittuu vain yhdenlaisen tiedustelutuotteen tarkasteluun, tutkimus tuottaa varsin kapean näkymän. Tapaustudkimuksen tutkimustulosten yleistettävyyden arviointi on näin ollen kyseisen tiedusteluorganisaation vastuulla sekä jatkotutkimuksella selvitettävä.

Tutkimus on ollut monivaiheinen ja periaatteessa, hieman laajennettuna, jokaiseen tutkimuskysymykseen vastaaminen olisi sellaisenaan voinut muodostaa itsenäisen tutkimuksen. Toisaalta yhdenkin osion pois jättämisen myötä merkittävä osa tutkimuskohteen olemuksesta olisi jäänyt tavoittamatta. Vaikka useaan otteeseen tutkimusta tehdessä iski epätoivo ja turhautuminen työmäärän edessä, lopulta voidaan todeta, että tutkimusprosessin monivaiheinen toteuttaminen palveli lopputulosta. Sekä teoreettinen että empiirinen osio tukevat toisiaan. Empiirisessä osuudessa syvennettiin teoriassa muodostunutta ymmärrystä rajatun tapauksen kontekstissa. Empiiristä tutkimusta ei olisi kuitenkaan voitu aloittaa ilman perusteellista perehtymistä tutkimuskirjallisuuteen. Ilman sitä tulevaisuuden arviointia ei olisi kyetty analysoimaan niin moniulotteisesti kuin nyt tehtiin. Tutkimuksen alussa ennakkokäsityksenä oli, että tulevaisuuden arvioinnin mittaaminen perustuu lähes yksinomaan sen tarkkuuden arvioimiseen. Tutkimuksen aikana kävi kuitenkin ilmi, että tarkkuus on vain osa, vaikkakin merkittävä sellainen, tulevaisuuden arvioinnin kokonaisuudesta. Tulevaisuus on lähtökohtaisesti epävarma ja tietämisen ulottumattomissa oleva, joten tarkkuuden asettaminen ainoaksi tulevaisuuden arvioinnin kriteeriksi on paitsi epärealistista myös epäoikeudenmukaista. Mikäli asia olisi etukäteen tiedettävissä, mihin tiedustelua ylipäätään tarvittaisiin? Tiedustelun tehtävänä on paitsi arvioida todennäköisintä myös mahdollisia ja kuviteltavissa olevia tapahtumia päätöksenteon tukemiseksi.

Mitä tällä tutkimuksella sitten kyettiin tavoittamaan? Johdannossa todettiin, että tutkimuksen ulkopuolelle rajataan tulevaisuuden arvioinnin epäonnistumiseen ja onnistumiseen liittyvät tekijät sekä tulevaisuuden arvioinnin analyysimenetelmät. Itse asiassa lopulta tutkimuksen ulkopuolelle jäi myös huomattavan paljon enemmän. Esimerkiksi tulevaisuuden arvioinnin keskeiseksi tekijäksi todettuun päätöksenteon tukemiseen ei tutkimuksen puitteissa tarkemmin paneuduttu. Empiirisessä osuudessa tutkimuskohdetta lähestyttiin vain tarkastelemalla tiedustelutuotetta, mikä ei mahdollistanut tuen sisällön arvioimista. Osiossa käytetyillä mittareilla kyettiin vertaamaan tulevaisuuden arviointia tutkimuskirjallisuuden suosituksiin mutta ei päätöksentekijän tarpeisiin. Tämä olisi edellyttänyt tietämystä asiakkaan odotuksista ja tiedustelulle annetuista vaatimuksista. Vaikka tulevaisuuden arvioinnin sisältöä olisi verrattu esimerkiksi kansallisen turvallisuuspolitiikan keskeisiin dokumentteihin kuten ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin selontekoihin, ei sen hetkisiä, erityisiä tarpeita olisi voitu tavoittaa. Toisaalta tämä lienee osa tiedustelun ja asiakkaan vuorovaikutussuhteen dilemmaa. Asiakkaalle tarjotaan sekä tuotteita, joita hän kokee tarvitsevansa että tuotteita, joita hän ei pidä tarpeellisina. Tiedustelun näkökulmasta asia saattaa olla päinvastoin.

Huomioiden tutkimuksen rajoitteet mitä merkitystä tällä tutkimuksella ja sen tuloksilla lopulta on? Tutkimus lisää ymmärrystä tulevaisuuden arvioinnista strategisen tiedustelun kontekstissa, jäsentää monimutkaista ilmiötä, luo pohjaa tulevaisuuden arvioinnista käytävälle suomenkieliselle käsitteelliselle keskustelulle ja jatkotutkimukselle. Se koostaa olemassa olevia tutkimustuloksia muodostaen niiden pohjalta uutta tietoa ja tunnistaen tutkimuksessa olevia aukkoja. Se liittyy empiiristä tutkimuskirjallisuutta käsittelevässä osiossa esitettyyn tiedustelun tutkimusalan laadullisen tapaustutkimuksen jatkumoon. Tapaustutkimuksen keinoin se lisää tietämystä suomalaisesta tiedustelusta tarkastelemalla aiemmin tutkimatonta tapausta ja tuottaa käyttökelpoista tietoa tunnistamalla mahdollisia kehittämiskohteita. Tässä tutkimuksessa luotua systemaattista menetelmää voidaan soveltaa muidenkin tiedustelutuotteiden tarkasteluun. Tutkimuksen yhtenä saavutuksena on myös pidettävä sen panosta tieteelliseen keskusteluun. Vähän tutkitulla aihealueella ja erilaisesta näkökulmasta toteutettuna yhdelläkin tutkimuksella on roolinsa tieteellisen keskustelun virittäjänä. Tämä oli myös painavin syy sille, miksi pääosa tutkimuksesta haluttiin laatia julkisena, vaikka empiirisen osion suojaustaso olisi mahdollistanut koko tutkimuksen luokittelun ei-julkiseksi.

6.3. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Käsitykset laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista vaihtelevat ja laadullisia menetelmiä käyttäviä tutkijoita on kritisoitu luotettavuuskriteereiden hämäryydestä. Jari Eskola ja Juha Suoranta pelkistävät laadullisen tutkimuksen arvioinnin kysymykseksi tutkimusprosessin luotettavuudesta. Tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Pääasiallisin luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse ja näin ollen arviointi koskee koko tutkimusprosessia.⁴⁴⁹ Tuomi ja Sarajärvi ovat laatineet tutkimusprosessin luotettavuuden arvioimisen avuksi listauksen, jossa huomiota kiinnitetään *tutkimuksen kohteeseen ja tarkoitukseen, omiin sitoumuksiin tutkijana, aineiston keruuseen, tutkimuksen tiedonantajiin, tutkija–tiedonantajasuhteeseen, tutkimuksen keston, tutkimuksen luotettavuuteen ja tutkimuksen raportointiin*.⁴⁵⁰ Tutkimuksen tiedonantajia koskevat arviointikohdat liittyvät lähinnä haastattelu- ja kyselytutkimuksiin, joten niitä ei arvioida tämän tutkimuksen yhteydessä. Tutkijan sitoumuksien osalta voidaan todeta, että tutkijan maailmankuva ja sen merkitys tutkimuksen valinnoissa perusteltiin kattavasti luvussa 2. Tutkimus on kiistatta sidoksissa tutkijan taustasitoumuksiin, joten luotettavuus tässä tapauksessa edellyttää sitoumusten avointa julkittuomista ja tarkastelulle alistamista.

Kirjallisuustutkimuksen tutkimusaineistoa arvioitaessa ja tapaustutkimuksessa hyödynnettiin Tuomen ja Sarajärven esittelemää nelikohtaista luotettavuuden arviointia, jossa luotettavuus jaetaan tutkimuksen *uskottavuuteen, riippuvuuteen ja vahvistettavuuteen* sekä tutkimustulosten *siirrettävyyteen*.⁴⁵¹ Tässä luvussa tarkastelua laajennetaan huomioimalla Klaus Mäkelän laadullisen aineiston analyysia koskevat ohjeet. Hän kehottaa kiinnittämään huomiota analyysissä ainakin tutkimusaineiston *merkittävyyteen, riittävyteen, kattavuuteen ja analyysin arvioidavuuteen ja toistettavuuteen*. Merkittävyys viittaa siihen, että aineisto on analysoimisen arvoinen, ei-triviaali. Merkittävyyden arvioiminen edellyttää, että tutkija määrittää aineistonsa paikan ja tuotantoehdot. Aineiston riittävyden osalta puhutaan usein kylläntymisestä eli saturaatiosta. Aineiston kerääminen voidaan lopettaa, kun uusi aineisto ei tuo enää uusia piirteitä. Kattavuudella tarkoitetaan sitä, ettei tutkija perusta tulkintojaan satunnaisiin poimintoihin. Analyysin arvioidavuus merkitsee, että lukija kykenee seuraamaan tutkijan päättelyä. Lukijalle on annettava riittävät edellytykset joko hyväksyä tai riitauttaa tutkijan tulkinnat. Analyysin toistettavuus puolestaan tarkoittaa, että luokittelu- ja tulkintasäännöt esitetään niin yk-

⁴⁴⁹ Eskola & Suoranta (2014), s. 209–211.

⁴⁵⁰ Tuomi & Sarajärvi (2013), 140–141.

⁴⁵¹ Sama, s. 134–141.

siselitteisesti, että toinen tutkija niitä soveltamalla voisi päätyä samoihin tuloksiin. Käsitteellisen tulkinnan Mäkelä toteaa vain ani harvoin täyttävän toistettavuuden vaatimuksen.⁴⁵² Myös Iris Aaltio ja Anu Puusa korostavat päättelypolun läpinäkyväksi tekemistä ja käytettyjen metodien kuvausta ja jäljitettävyyttä.⁴⁵³

Tutkimuksessa käytetty aineisto voidaan arvioida merkittäväksi. Käsite- ja kirjallisuustutkimuksessa on käytetty tiedustelun tutkimusalaa käsittelevää tutkimuskirjallisuutta, joten aineisto on ollut sekä analyysin arvoinen että mahdollistanut tutkimuskysymyksiin vastaamisen. Huomionarvoista kuitenkin on, että tiedusteluun liittyviä asioita, todennäköisesti myös tiedustelua koskevia tutkimuksia, usein salataan. Tästä syystä on mahdollista, että tutkimusaineiston ulkopuolelle on jäänyt merkittävästi ei-julkista aineistoa, josta tutkijalla ei ole edes tietoa. Nyt käytetty aineisto voi olla myös vanhentunutta, sillä julkinen empiirinen tutkimus kohdistuu useimmiten vanhaan aineistoon. Tässä tutkimuksessa tarkastelluissa empiirisissä tutkimuksissa käsiteltiin Mandelin, Barnesin & Richardsin tutkimusta⁴⁵⁴ lukuun ottamatta vähintään kymmenen vuotta vanhaa aineistoa. Tosin Zuberin⁴⁵⁵ yli sadan vuoden taakse ulottuva tutkimus antaisi olettaa, että tulevaisuuden arviointiin sisältyy myös pysyviä piirteitä.

Aineiston riittävyttä ja kattavuutta on perusteltu käsitetutkimuksen yhteydessä. *Intelligence and National Security* ja *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* -julkaisuista tarkastettiin yhteensä 1158 artikkelia, joista tutkimukseen valittiin 36. Lisäaineistoa hankittiin muusta tiedustelun tutkimusalan kirjallisuudesta niin, että aineiston kokonaismäärä nousi 68, jolloin aineiston saturaatiopiste todettiin saavutetuksi. Vaikka laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei mitata aineiston määrällä, lukumäärä osoittaa, ettei tulkintoja ole perustettu satunnaisiin poimintoihin. Lähdeluettelosta käy myös ilmi, että aineistona on käytetty suurelta osin nimekkäiden ja tunnettujen tiedustelun tutkimusalan tutkijoiden tutkimuksia. Kirjallisuustutkimuksen osalta tosin on huomattava, että tutkimustuloksina esitetyt 20 suositusta perustuvat vain 13 tutkimukseen ja pääsääntöisesti suositukset esiintyivät tutkimusaineistossa vain kerran. Aineiston suppeuden perusteella suositusten yleistettävyyteen tulee suhtautua varaukselliseksi, vaikka ne mahdollistivat empiirisen aineiston analyysin.

Tutkimuksessa on pyritty analyysin arvioitavuuteen ja toistettavuuteen kuvaamalla menetelmien käyttäminen, aineiston kerääminen ja analyysi yksityiskohtaisesti. Tulkitsevan käsitetutkimuksen rajoitteena on, ettei tutkijan tekemää tulkintaprosessia voi tehdä täysin läpinäkyvä-

⁴⁵² Mäkelä (1990), s. 47–55.

⁴⁵³ Aaltio & Puusa (2011), s. 156–157.

⁴⁵⁴ Mandel, Barnes & Richards (2014).

⁴⁵⁵ Zuber (2006).

si eikä se ole toistettavissa sellaisenaan. Tulkinta on hermeneuttista, jossa tulkinta ja aineisto ottavat mittaa toisistaan jatkuvasti loppuun saakka. Tulkintaprosessista ei siis voi muodostaa niin yksityiskohtaista kuvausta kuin kirjallisuustutkimuksen ja tapaustutkimuksen osalta on tehty. Tulkintaa on monimutkaistanut englannin kielen ja suomen kielen sanastollinen epäsuhta sekä termistön käyttöön liittyvät käyttäjäkohtaiset tekijät. Sanoja on käytetty vaihtelevasti sekä toistensa synonyymeina että tarkoittamaan eri asioita. Sanan merkityksestä tehty päätelmä on ollut voimakkaasti sidoksissa tutkijan tekemään tulkintaan. Erityisen haasteellista oli erottaa *predict-forecast*-sanaparin merkityksiä. Kirjallisuustutkimuksessa analyysia on havainnollistettu kuvaamalla sisällönanalyysissa käytetyt kysymykset ja tapaustutkimuksessa aineiston luokittelusäännöt on kerrottu yksityiskohtaisesti. Näidenkin osalta kyse on kuitenkin lopulta tutkijan tekemästä tulkinnasta, jonka perusteella hän joko vastaa kysymykseen tai luokittelee aineiston. Läpinäkyvyyttä on pyritty parantamaan analyysissa käytettyjen taulukoiden liittämällä tutkimusraporttiin. Tällöin lukijalla on riittävät edellytykset arvioida analyysin tuloksia.

Tutkimustulosten siirrettävyyden osalta on huomioitava tutkimusaineiston asettamat rajoitteet. Tutkimusaineistona on käytetty pääsääntöisesti yhdysvaltalaisista, kanadalaisista tai brittiläisistä tutkimuskirjallisuutta. Valtioiden keskinäinen tiivis tiedustelu yhteistyö on todennäköisesti tehnyt aineistosta varsin homogeenistä. Aineiston homogeenisyys ei kuitenkaan tarkoita, että tutkimustulokset olisi sellaisenaan siirrettävissä pienen valtion kuten Suomen kontekstiin. Jo tutkimuksen johdannossa kansallisen turvallisuuspolitiikan todettiin määrittelevän strategisen tiedustelun tiedustelukohteita, -aluetta ja sisältöä. Vaikka strateginen tiedustelu on laaja-alaisista ja moniulotteista, pienen valtion kansalliset intressit ja resurssit ovat toisenlaisia verrattuna suurvaltaan. Vertailua ja siirrettävyyttä vaikeuttaa se, että Suomessa tiedustelua ja sen eri osa-alueita kuvaava käsitteistö on vakiintumatonta ja tulkinnanvaraista.

6.4. Jatkotutkimusesitykset

Tutkimuksen kuluessa on noussut useita jatkotutkimusaiheita, joista tässä yhteydessä tarkastellaan kolmea. Kirjallisuustutkimuksessa todettiin, ettei ajan merkityksestä tulevaisuuden arvioinnin tarkkuudelle, hyödyllisyydelle ja tarpeellisuudelle löytynyt empiiristä tutkimusta. Ajan merkityksen tutkiminen olisi perusteltua sekä tutkimuskirjallisuudessa olevan aukon että ajan keskeisyyden vuoksi. Aika määriteltiin strategisen tiedustelun tulevaisuuden arvioinnin keskeiseksi tekijäksi. Ajan vaikutusta arvioinnin tarkkuuteen mittaavan tutkimusasetelman luominen on kuitenkin haasteellista. Luotettavan tutkimuksen toteuttaminen edellyttää tulevaisuuden arviointimenettelyn vakioimista kuten Mandelin, Barnesin ja Richardsin tutkimuk-

nessä.⁴⁵⁶ Tämä tarkoittaisi arvioinnissa käytettyjen sanamuotojen yhdenmukaistamista ja yksiselitteisyyttä. 50 %:n todennäköisyysarvioiden käyttö tulisi minimoida, sillä näiden osalta ei voida määrittää arvion toteutumista tai toteutumattomuutta. Parhaiten tutkimus olisi toteutettavissa tiedusteluorganisaation sisäisin toimenpitein, jolloin analyytikot jo arvioita laatiessaan merkitsisivät ja taltioisivat ne arvioiden seurantarekisteriin. Seurantarekisteri mahdollistaisi sekä arvioiden jäljittämisen että niiden toteutumisen seuraamisen. Rekisterin avulla voitaisiin tutkia ajan vaikutusta arvioinnin tarkkuuteen ja antaa myös analyytikoille myöhemmin palautetta arviointinsa kehittämiseksi. Käytännössä tutkimusasetelman luominen tarkoittaisi luvussa 5.4. esitettyjen tiedustelun hallintoon ja koulutukseen liittyvien 6.1–6.3 suositusten käytäntöön viemistä.

Toisena jatkotutkimusaiheena on mainittava tiedustelun asiakkaan näkökulmasta laadittava tutkimus. Tässä työssä tulevaisuuden arviointia tarkasteltiin tiedustelutuotteen eli raportoinnin näkymästä, jolloin arvioinnin hyvyttä mitattiin yleisten tutkimuskirjallisuuden suositusten perusteella eivätkä tutkimustulokset kerro arvioiden hyödyllisyydestä asiakkaan näkökulmasta. Myös pienen valtion erityispiirteet jäivät kokonaan käsittelemättä. Tiedustelun asiakkaan näkökulmasta toteutettava tutkimus olisi toteutettavissa joko haastattelu- tai kyselytutkimuksena, jolloin asiakkaiden tarpeet tulisivat parhaiten esille. Tällöin erityistä huomiota tulisi kiinnittää haastateltavien valintaan. Heillä tulisi olla riittävää kokemusta tiedustelun asiakkaana, jotta tutkimusaineisto voitaisiin arvioida merkittäväksi.

Kolmantena jatkotutkimuskohteena esitetään suoraan tämän tutkimuksen tutkimusasetelmasta ja -tuloksista nouseva aihe. Tapaustutkimuksen yhteydessä todettiin, etteivät tutkimustulokset ole suoraan yleistettävissä tutkimusaineiston ulkopuolelle. Tämän tutkimuksen tuloksia voitaisiin verrata joko saman tiedustelutuotteen myöhempisiin julkaisuihin tai muihin, korkeamman suojaustason tuotteisiin. Tutkimuksessa olisi tällöin hyödynnettävä samoja mittareita kuin tässä tutkimuksessa. Koska mittaristo on jo luotu, empiiristä aineistoa voitaisiin käsitellä diplomityönkin puitteissa huomattavasti laajemmin kuin tässä tutkimuksessa. Jatkotutkimukselle voidaan joko kumota tämän tutkimuksen tulokset tai todentaa niiden laajempi yleistettävyys.

⁴⁵⁶ Mandel, Barnes & Richards (2014).

LÄHTEET**ASIAKIRJALÄHTEET**

- Ajankohtaiskatsaus 10/2013 (04.03.–10.03.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ5414/11.3.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 11/2013 (11.03.–17.03.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ5824/18.3.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 12/2013 (18.03.–24.03.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ6479/25.3.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 13/2013 (25.03.–31.03.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ6970/2.4.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 14/2013 (01.04.–07.04.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ7278/9.4.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 16/2013 (15.04.–21.04.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ8309/23.4.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 27–31/2013 (01.07.–04.08.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ15319/6.8.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 32/2013 (05.08.–11.08.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ15749/13.8.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 37/2013 (09.09.–15.09.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ18264/16.9.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 38/2013 (16.09.–22.09.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ18935/23.9.2013. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 39/2013 (23.09.–29.09.2013).* Puolustusvoimien tiedustelukeskus, AJ19386/30.9.2013. (STIV)

<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	40/2013	(30.09.–06.10.2013).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AJ19989/7.10.2013. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	42/2013	(14.10.–20.10.2013).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AJ21020/21.10.2013. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	45/2013	(4.-10.11.2013).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AJ22699/11.11.2013. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	50/2013	(9.-15.12.2013).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AJ25510/16.12.2013. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	10/2014	(03.–09.03.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AK5197/10.3.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	11/2014	(10.–16.03.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AK5735/17.3.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	12/2014	(17.–23.03.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AK6283/24.3.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	13/2014	(24.–30.03.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelukeskus,
AK6867/31.3.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	37/2014	(08.–14.09.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AK18578/15.9.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	38/2014	(15.–21.09.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AK19188/22.9.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	39/2014	(22.–28.09.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AK19719/29.9.2014. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	40/2014	(29.09.–05.10.2014).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AK20285/6.10.2014. (STIV)				

<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	6/2015	(2.–8.2.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL2574/9.2.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	10/2015	(2.–8.3.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL4602/9.3.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	11/2015	(9.–15.3.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL5061/16.3.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	12/2015	(16.–22.3.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL5553/23.3.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	13/2015	(23.–29.3.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL6116/30.3.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	33/2015	(10.–16.8.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL13825/17.8.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	34/2015	(17.–23.8.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL14242/24.8.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	37/2015	(7.–13.9.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL15642/14.9.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	38/2015	(14.–20.9.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL16186/21.9.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	39/2015	(21.–27.9.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL16628/28.9.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	40/2015	(28.9.–4.10.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL17119/26.10.2015. (STIV)				
<i>Ajankohtaiskatsaus</i>	41/2015	(5.–11.10.2015).	Puolustusvoimien	tiedustelulaitos,
AL17558/12.10.2015. (STIV)				

- Ajankohtaiskatsaus 42/2015 (12.–18.10.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL18084/19.10.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 43/2015 (19.–25.10.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL18617/26.10.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 45/2015 (2.–8.11.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL19633/9.11.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 46/2015 (9.–15.11.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL20147/16.11.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 47/2015 (16.–22.11.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL20793/23.11.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 48/2015 (23.11.–29.11.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL21395/1.12.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 49/2015 (30.11.–6.12.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL21878/8.12.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 50/2015 (7.–13.12.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL22450/14.12.2015. (STIV)
- Ajankohtaiskatsaus 51/2015 (14.–20.12.2015).* Puolustusvoimien tiedustelulaitos, AL23112/21.12.2015. (STIV)

Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus 1997. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 1/1997, Helsinki. 1997.

Global Trends: Paradox of Progress [<https://www.dni.gov/files/images/globalTrends/documents/GT-Main-Report.pdf>], viitattu 27.6.2017.

Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja. Tiedonhankintalakityöryhmän mietintö. Puolustusministeriö, 2015. [[https://www.defmin.fi/files/3016/Suomalaisen_tiedustelulain-saadannon_ suuntaviivoja.pdf](https://www.defmin.fi/files/3016/Suomalaisen_tiedustelulain-saadannon_suuntaviivoja.pdf)], viitattu 14.4.2017

Puolustusvoimien hallintonormi, 2014. Pääesikunnan suunnitteluosasto, HK414/5.6.2014.

Puolustusvoimien toimintakäsikirja, 2015. Pääesikunnan suunnitteluosasto, HK493/1.10.2014.

Sotatieteelliset opinnäytetyöt ja harjoitustyön laadinta. Maanpuolustuskorkeakoulu, AL18370/10.11.2015.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 2/2001 vp.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 6/2004 vp.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS1 /2009 vp.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 6/2012 vp.

The National Intelligence strategy of the United States of America, August 2009, [https://www.dni.gov/files/documents/Newsroom/Reports%20and%20Pubs/2009_NIS.pdf], viitattu 6.2.2017.

The National Intelligence strategy of the United States of America 2014, [https://www.dni.gov/files/2014_NIS_Publication.pdf], viitattu 6.2.2017.

Valtioneuvoston puolustusselonteko 2017. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 3/2017 vp.

Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle, VNS 6/2016 vp.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aaltio, Iris & Anu Puusa, 2011. "Laadullisen tutkimuksen luotettavuus", teoksessa Puusa, Anu & Pauli Juuti (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto, s. 153–166.

Agrell, Wilhelm, 2002. "When everything is intelligence – nothing is intelligence", *The Sherman Kent Center for Intelligence Analysis Occasional Papers*, vol. 1, no. 4. [<https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/pdf/OPNo4.pdf>], viitattu 15.4.2017.

Agrell, Wilhelm, 2009. "Intelligence Analysis after the Cold War – New Paradigm or Old Anomalies", teoksessa Treverton, Gregory F. & Wilhelm Agrell (eds), *National Intelligence Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 93–116.

Agrell, Wilhelm, 2012. *Essence of Assessment: Methods and Problems of Intelligence Analysis*. Stockholm: National Defence College, Center for Asymmetric Threat Studies CATS.

Aho, Marjukka, 2011. *Terrorismin torjuntaa ja turvallisuuden takaamista – Suomen turvallisuusuhkat Suojelupoliisin näkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.

Alasuutari, Pertti, 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 5. painos. Tampere: Vastapaino.

Aldrich, Richard J., 2006. "Intelligence and National Security", teoksessa Dockrill, Saki R. & Geraint Hughes (eds), *Palgrave Advances in Cold war history*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, s. 210–239.

Andrew, Christopher & David Dilks, 1984. "Introduction", teoksessa Andrew, Christopher & David Dilks (eds), *The Missing Dimension: Governments and Intelligence Communities in the Twentieth Century*. London: Macmillan, s. 1–16.

Antikainen, Aku, 2015. *Strateginen ennakkovaroitus ja päätöksenteko: haasteet Ukrainan kriisin ennakkoinnissa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö.

Baert, Patrick, 2009. "A neopragmatist agenda for social research: integrating Levinas, Gadamer and Mead", teoksessa Bauer, Harry & Elisabetta Brighi (eds.), *Pragmatism in International Relations*. London: Routledge, s. 47–64.

Bar-Joseph, Uri, 2005. *The Watchman Fell Asleep: The Surprise of Yom Kippur and Its Sources*. New York: State University of New York Press.

Barnes, Alan, 2016. "Making Intelligence Analysis More Intelligent: Using Numeric Probabilities", *Intelligence and National Security*, vol. 31, no. 3, s. 327–344.

Bauer, Harry & Elisabetta Brighi, 2009a. "Conclusions: on the obstacles and promises of pragmatism in international relations", teoksessa Bauer, Harry & Elisabetta Brighi (eds.), *Pragmatism in International Relations*. London: Routledge, s. 163–170.

Bauer, Harry & Elisabetta Brighi, 2009b. "Introducing pragmatism to international relations", teoksessa Bauer, Harry & Elisabetta Brighi (eds.), *Pragmatism in International Relations*. London: Routledge, s. 2–8.

Baylis, John & James J. Wirtz, 2013. "Strategy in the Contemporary World: Strategy after 9/11", teoksessa Baylis, John; James J. Wirtz & Colin S. Gray (eds), *Strategy in the Contemporary World*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, s. 1–16.

Bell, Wendel, 1997a. *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era. Volume 1, History, Purposes and Knowledge*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Bell, Wendel, 1997b. *Foundations of Futures Studies: Human Science for a New Era. Volume 2, Values, Objectivity and the Good Society*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Berkowitz, Bruce D., 2008. "U.S. Intelligence Estimates of the Soviet Collapse: Reality and Perception", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 2, s. 237–250.

Bernstein, Richard J., 2010. *The Pragmatic Turn*. Cambridge: Polity Press.

- Betts, Richard K., 1982. *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning*. Washington, D.C.: Brookings institution.
- Betts, Richard K., 2007. *Enemies of Intelligence: Knowledge & Power in American National Security*. New York: Columbia University Press.
- Betts, Richard K., 2009. "Analysis, war and decision: why intelligence failures are inevitable", teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian (eds.), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York: Routledge, s. 87–111.
- Blombergs, Fred, 2013. "Realismi ja strategian tutkimus", teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 5–38.
- Blombergs, Fred (toim.), 2016. *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 4.
- Borg, Olavi, 2013. "Tulevaisuudentutkimuksen tiedeidentiteetti ja suhde muihin tieteesiin", teoksessa Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 43–56.
- Bozeman, Adda B., 1992. *Strategic Intelligence & Statecraft*. Washington, D.C: Brassey's.
- Breakspear, Alan, 2013. "A New Definition of Intelligence", *Intelligence and National Security*, vol. 28, no. 5, s. 678–693.
- Brodie, Bernard, 1971–1972. "Why Were We So (Strategically) Wrong?" *Foreign Policy*, No. 5, Winter 1971–72, s. 151–161.
- Bueger, Christian & Frank Gadinger, 2015. "The play of International Practice", *International Studies Quarterly*, vol. 59, no. 3, s. 449–469.
- Cain, Frank, 2014. "Australia", teoksessa Dover, Roger; Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (eds), *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s.161–170.

- Canton, Belinda, 2008. "The Active Management of Uncertainty", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 3, s. 487–518.
- Clark, Robert M., 2004. *Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach*. Washington DC: CQ Press.
- von Clausewitz, Carl, 1998 (1832). *Vom Kriege: hinterlassenes Werk; ungekürzterText*. Berlin: Ullstein Buchverlage.
- Cooper, Harris M., 1989. *Integrating Research: A Guide for Literature Reviews*. Newbury Park: Sage Publications.
- Coulthart, Stephen J., 2017. "An Evidence-Based Evaluation of 12 Core Structured Analytic Techniques", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 30, no. 2, s. 368–391.
- Cox, James, 2009. *Intelligence: Definitions, Concepts and Governance*. Ottawa: Library of Parliament publication. [<http://www2.parl.gc.ca/Content/LOP/ResearchPublications/prb0922-e.htm>], viitattu 18.1.2017.
- Cox, James, 2011. *Lighting the Shadows: An Evaluation of Theory and Practice in Canadian Defence Intelligence*. Ottawa: Heritage Branch. Library and Archives Canada. [<http://www.collectionscanada.gc.ca/obj/thesescanada/vol2/002/NR82224.PDF>], viitattu 27.1.2017.
- Creswell, John W. & Vicki L. Plano Clark, 2011. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2nd edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Creswell, John W., 2014. *Research Design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. 4th edition. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
- Dahl, Erik, 2013. *Intelligence and Surprise Attack: Failure and Success from Pearl Harbor to 9/11 and Beyond*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Davies, Philip H. J., 2009. "Theory and intelligence reconsidered", teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian (eds), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York: Routledge, s. 186–207.

Der Derian, James, 1992. *Antidiplomacy: Spies, Terror, Speed and War*. Cambridge: Blackwell.

Diaz, Milton, 2010. "Forming a Definitional Framework for 'Intelligence'", *American Intelligence Journal*, vol. 29, no. 1, s. 53–64.

van der Duin, Patrick, 2007. "Futures research and science: introduction", teoksessa van der Duin, Patrick (toim.), *Knowing tomorrow? How Science Deals with the Future*. Delft: Eburon Academic Publishers, s. 9–19.

Dylan, Huw, 2008. "Britain and the Missile Gap: British Estimates on the Soviet Ballistic Missile Threat, 1957–61", *Intelligence and National Security*, vol. 23, no. 6, s. 777–806.

Eriksson, Päivi & Katri Koistinen, 2014. *Monenlainen tapaustutkimus*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus. Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 11/2014. [https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153032/Tutkimuksia%20ja%20selvityksi%C3%A4_11_2014_%20Monenlainen%20tapaustutkimus_Eriksson_Koistinen.pdf?sequence=1], viitattu 27.6.2017.

Eskola, Jari & Juha Suoranta, 2014. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 10. painos. Tampere: Vastapaino.

Fingar, Thomas, 2011. *Reducing Uncertainty: Intelligence Analysis and National Security*. Stanford, California: Stanford Security Studies.

Fishbein, Warren H., 2011. "Prospective Sense-Making: A Realistic Approach to 'Foresight for Prevention' in an Age of Complex Threats", teoksessa de Franco, Chiara & Christoph O. Meyer (eds), *Forecasting, Warning and Responding to Transnational Risks*. New York: Palgrave Macmillan, s. 227–240.

de Franco, Chiara & Christoph O. Meyer, 2011. "Introduction: The Challenges of Prevention", teoksessa de Franco, Chiara & Christoph O. Meyer (eds), *Forecasting, Warning and Responding to Transnational Risks*. New York: Palgrave Macmillan, s. 1–15.

Freedman, Lawrence, 2005. "The politics of warning: Terrorism and risk communication", *Intelligence and National Security*, vol. 20, no. 3, s. 379–418.

Friedman, Jeffrey A. & Richard Zeckhauser, 2012. "Assessing Uncertainty in Intelligence", *Intelligence and National Security*, vol. 27, no. 6, s. 824–847.

Friedman, Jeffrey A. & Richard Zeckhauser, 2015. "Handling and Mishandling Estimative Probability: Likelihood, Confidence, and the Search for Bin Laden", *Intelligence and National Security*, vol. 30, no. 1, s. 77–99.

Friedman, Jeffrey A. & Richard Zeckhauser, 2016. "Why Assessing Estimative Accuracy is Feasible and Desirable", *Intelligence and National Security*, vol. 31, no. 2, s. 178–200.

Friedrichs, Jörg & Friedrich Kratochwil, 2009. "On Acting and Knowing: How Pragmatism Can Advance International Relations Research and Methodology", *International Organization*, vol. 63, no. 4, s. 701–731.

Gartner, Scott Sigmund, 2013. "All Mistakes Are Not Equal: Intelligence Errors and National Security", *Intelligence and National Security*, vol. 28, no. 5, s. 634–654.

Gentry, John A., 2010. "Assessing Intelligence Performance", teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 87–103.

Gentry, John A., 2015. "Warning Analysis Focusing on Perceptions of Vulnerability", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 28, no. 1, s. 64–88.

Gill, Peter & Mark Phythian, 2006. *Intelligence in an insecure World*. Cambridge, UK: Polity.

Gill, Peter, 2008. "Introduction", teoksessa Farson, Stuart; Peter Gill; Mark Phythian & Shlomo Shpiro (eds), *PSI Handbook of Global Security and Intelligence, National Approaches*. Westport, CT: Praeger Publishers, Praeger Security International Online, [<http://psi.praeger.com/doc.aspx?d=/books/>], viitattu 18.12.2015.

Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian, 2009. "Introduction", teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian (eds), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York: Routledge, s. 1–3.

Gjelsten, Roald & Nils Marius Rekkedal, 2013. "Sodankäynnin käsitteistä" teoksessa Rekkedal, Nils Marius; Stig-Göran Grönberg & Pasi Kesseli (toim.) *Operaatiotaito: operaatiotaidon kehittyminen neljässä suurvallassa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Taktiikan laitos, Julkaisusarja 1, N:o 1.

Grabo, Cynthia, 2010. *Handbook of Warning Intelligence: Assessing the Threat to National Security*. Lanham: Scarecrow Press.

Gray, Colin S., 2013. *Perspectives on Strategy*. Oxford: Oxford University Press.

Goodman, Michael S., 2014. "The United Kingdom", teoksessa Dover, Roger; Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (eds), *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s. 135–144.

Gould, Harry D. & Nicholas Onuf, 2009. "Pragmatism, legal realism and constructivism", teoksessa Bauer, Harry & Elisabetta Brighi (eds.), *Pragmatism in International Relations*. London: Routledge, s. 26–44.

Gustafson, Kristian, 2010. "Strategic Horizons: Futures Forecasting and the British Intelligence Community", *Intelligence and National Security*, vol. 25, no. 5, s. 589–610.

Haaparanta, Leila & Ilkka Niiniluoto, 2016. *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Gaudamus.

Halkola, Minna, 2006. *Supo valokeilassa – Suojelupoliisin teletunnistetietotapaus julkisuudessa 2004–2005*. Turku: Turun yliopisto. Poliittisen historian laitos/Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Hart, John D., 2014. *The Analysis of Competing Hypotheses (ACH) in the Assessment of Chemical Warfare Activities*. Helsinki: National Defence University. Department of Strategic and Defence Studies, Series 1: Strategic Research No 34. Doctoral Dissertation.

Hastedt, Glenn P., 2010. "Intelligence Estimates: NIEs vs. the Open Press in the 1958 China Straits Crisis", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 23, no. 1, s. 104–132.

Heazle, Michael, 2010. "Policy Lessons from Iraq on Managing Uncertainty in Intelligence Assessment: Why the Strategic/Tactical Distinction Matters", *Intelligence and National Security*, vol. 25, no. 3, s. 290–308.

Heinonen, Sirkka & Juho Ruotsalainen, 2013. "Mustien joutsenten ennakointi ja tulkinta menetelmänä ja oppimisprosessina – tuhkakilven opetuksia", teoksessa Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 304–314.

Herman, Michael, 2001. *Intelligence Services in the Information Age: Theory and Practice*. London: Frank Cass.

Heuer Jr., Richards J., 1999. *Psychology of Intelligence Analysis*. Washington, D.C.: Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency.

Heuer Jr., Richards, J., & Randolph H. Pherson, 2015. *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*. 2nd edition. Washington, D.C.: CQ Press.

Hilsman, Roger, 1956. *Strategic Intelligence and National Decisions*. Glencoe, Illinois: Free Press.

Hiltunen, Elina, 2010. "Heikot signaalit", teoksessa Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 296–303.

Hirsijärvi, Sirkka; Pirkko Remes & Paula Sajavaara, 2013. *Tutki ja kirjoita*. 15.–17. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Hitz, Frederick P., 2015. "Human Source Intelligence", teoksessa Johnson, Loch K. & James, J. Wirtz (eds), *Intelligence: The Secret World of Spies, An Anthology*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, s. 107–119.

Holmström, Lauri, 2013. "Intelligence Culture, Economic Espionage, and the Finnish Security Intelligence Service", teoksessa Davies, Philip, H. J. & Kristian C. Gustafson (eds), *Intelligence Elsewhere: Spies and Espionage Outside the Anglosphere*. Washington, DC: Georgetown University Press.

Honig, Or Arthur, 2011. "The Impact of CIA's Organizational Culture on Its Estimates under William Casey", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 24, no. 1, s. 44–64.

Hulnick, Arthur, S. (2005). "Indications and Warning for Homeland Security: Seeking a New Paradigm", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 18, no. 4, s. 593–608.

Hulnick, Arthur S., 2006. "What's wrong with the Intelligence Cycle", *Intelligence and National Security*, vol. 21, no. 6, s. 959–979.

Hulnick, Arthur S., 2015. "The Intelligence Cycle", teoksessa Johnson, Loch K. & James, J. Wirtz (eds), *Intelligence: The Secret World of Spies, An Anthology*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, s. 81–92.

Inayatullah, Sohail, 1990. "Deconstructing and Reconstructing the Future: Predictive, Cultural, and Critical Epistemologies", *Futures*, vol. 22, no. 2, s. 115–141.

Isojärvi, Henry, 2015. *Euroopan puolustusteollisten markkinoiden muutosten vaikutuksia Suomen kansalliseen puolustuspolitiikkaan*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.

Jensen III, Carl, J.; David H. McElreath & Melissa Graves, 2012. *Introduction to Intelligence Studies*. Boca Raton, Fla.: CRC Press.

Jensen, Mark A., 2012. "Intelligence Failures: What Are They Really and What Do We Do about Them?" *Intelligence and National Security*, vol. 27, no. 2, s. 261–282.

Johansson, Kirsi, 2007. ”Kirjallisuuskatsaukset – huomio systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen”, teoksessa Johansson, Kirsi; Anna Axelin; Minna Stolt & Riitta-Liisa Ääri (toim.), *Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen*. Turku: Turun yliopisto. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, Tutkimuksia ja raportteja, A51, s. 3–9.

Johnson, Loch K., 2003. “Bricks and Mortar for a Theory of Intelligence”, *Comparative Strategy*, vol. 22, no. 1, s. 1–28.

Johnson, Loch K., 2007. “An Introduction to the Intelligence Studies Literature”, teoksessa Johnson, Loch K. (ed.) *Strategic Intelligence - 1*. Westport, CT: Praeger Publishers. Praeger Security International Online, [<http://psi.praeger.com/doc.aspx?d=/books/>], viitattu 18.12.2015

Johnson, Loch K., 2008. "Glimpses into the Gems of American Intelligence: The President's Daily Brief and the National Intelligence Estimate", *Intelligence and National security*, vol. 23, no. 3, s. 333–370.

Johnson, Loch, K., 2009. “Sketches for a theory of strategic intelligence”, teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian (eds), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York, Routledge, s. 33–53.

Johnson, Loch K., 2010. “National Security Intelligence”, teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 3–32.

Johnson, Loch K. & Allison M. Shelton, 2013. “Thoughts on the State of Intelligence Studies: A Survey Report”, *Intelligence and National Security*, vol. 28, no. 1, s. 109–120.

Johnson, Loch K., 2014. “The development of intelligence studies”, teoksessa Dover, Roger; Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (eds), *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s. 3–22.

Johnson, Loch K., 2015. “An introduction to the Intelligence Studies Literature”, teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *Essentials of Strategic Intelligence*. Santa Barbara, California: Praeger, s. 3–29.

Johnson, Loch K. & James J. Wirtz, 2015. "Intelligence Collection: Introduction", teoksessa Johnson, Loch K. & James, J. Wirtz (eds), *Intelligence: The Secret World of Spies, An Anthology*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, s. 73–92.

Jämsén, Jussi, 2011. *Strategisen kulttuurin vaikutus Venäjän arktisten intressien turvaamisessa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö.

Järvinen, Pertti & Annikki Järvinen, 2011. *Tutkimustyön metodeista*. Tampere: Opinpajan kirja.

Kaakinen, Jaakko, 2015. *Ruotsin ja Itävallan suhde EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.

Kahn, David, 2001. "An Historical Theory of Intelligence", *Intelligence and National Security*, vol. 16, no. 3, s. 79–92.

Kahn, Martin, 2014. "Assessing an Ally and Potential Enemy: U.S. Estimates of Soviet War Potential during World War II", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 27, no. 4, s. 720–751.

Kahneman, David, 2012. *Thinking, Fast and Slow*. St Ives: Penguin Books.

Kajdasz, James E., 2014. "A Demonstration of the Benefits of Aggregation in an Analytic Task", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 27, no. 4, s. 752–763.

Kamppinen, Matti & Pentti Malaska, 2003. "Mahdolliset maailmat ja niistä tietäminen", teoksessa Kamppinen, Matti; Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.), *Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 55–115.

Kamppinen, Matti; Pentti Malaska & Osmo Kuusi, 2003. "Tulevaisuudentutkimuksen peruskäsitteet", teoksessa Kamppinen, Matti; Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.), *Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 19–53.

Kangas, Anni, 2007. *The Knight, the Beast and the Treasure: a semeiotic inquiry into the Finnish political imaginary on Russia, 1918-1930s*. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja.

Kent, Sherman, 1951. *Strategic Intelligence for American World Policy*. 2nd edition. Princeton: Princeton University Press.

Kent, Sherman, 1964. *Words of Estimative Probability*. [<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/sherman-kent-and-the-board-of-national-estimates-collected-essays/6words.html>], viitattu 25.6.2017.

Kerttunen, Mika, 2007. *Strategia*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 3: Strategian asiatietoa.

Kerttunen, Mika, 2009. *'A responsible nuclear weapons power': nuclear weapons and Indian foreign policy*. Helsinki: National Defence University. Department of Strategic and Defence Studies, Series 1: Strategic Research No 27. Doctoral Dissertation.

Kerttunen, Mika, 2013. ”Sotilasstrategia: sotilasstrategian tutkimuksen perusteista”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 39–58.

Kesselman, Rachel F., 2008. *Verbal Probability Expressions in National Intelligence Estimates: A Comprehensive Analysis of Trends from the Fifties through Post 9/11*. Erie, Pennsylvania: Mercyhurst College. Department of Intelligence Studies. [https://www.files.ethz.ch/isn/55739/kesselman_thesis_final.pdf], viitattu 28.1.2017.

Kilpinen, Erkki, 2008. “John Dewey, George Herbert Mead ja pragmatistisen yhteiskuntatieteen ongelmat”, teoksessa Kilpinen, Erkki; Osmo Kivinen & Sami Pihlström (toim.), *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 91–132.

Klotz, Audie & Cecelia M. Lynch, 2007. *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. Armonk, New York: M.E. Sharpe.

Koivula, Tommi, 2013. ”Jälkistrukturalistinen turvallisuustutkimus – mahdoton käsite vai käsitteellinen mahdollisuus?”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia, No 33, s. 105–126.

Kreps, Sarah E., 2008. “Shifting Currents: Changes in National Intelligence Estimates on the Iran Nuclear Threat”, *Intelligence and National Security*, vol. 23, no. 5, s. 608–628.

Kukkola, Juha, 2008. *Venäjän federaatio ja kamppailu kansainvälisen terrorismin merkityksistä: uhkakuvan ja valtioidentiteetin rakentuminen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa diskursissa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.

Kuosa, Tuomo, 2014. *Towards Strategic Intelligence – Foresight, Intelligence, and Policy-Making*. Helsinki: Dynamic Futures Publications.

Kurttila, Mikko, 2015. *Mitä tiedustelusta kirjoitettiin? – Suojelupoliisi ja tiedonhankintalaitosryhmä mediassa 2013–2015*. Tampere: Tampereen yliopisto. Johtamiskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.

Kuusi, Osmo, 2013. ”Kuinka uudistettu kirja vastaa tulevaisuuskenttätutkimuksen uusiin metodisiin haasteisiin?”, teoksessa Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 8–13.

Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.

Kuusisto, Tuija, 2008. ”Käsitetutkimus operaatiotaidon ja taktiikan tutkimuksessa”, teoksessa Huttunen, Mika & Jussi Metteri (toim.), *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Taktiikan laitos, Julkaisusarja 2: Nro 1.

Käpylä, Juha, 2016. *Neopragmatismi ja kansainvälinen politiikka: tutkielma Richard Rortyn pragmatismista ja sen vaikutuksista tieteenalan metateoriaan ja etiikkaan*. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.

Laaksonen, Marko, 2009. *Merkillinen strategia, puolustushallinnon strategian semioottinen tarkastelu*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos, Julkaisusarja 1: Tutkimuksia No 1.

Laqueur, Walter, 1985. *A World of Secrets: the uses and limits of intelligence*. New York: Basic Books.

Lamanna, Lawrence J., 2007. "Documenting the Differences between American and British Intelligence Reports", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 20, no. 4, s. 602–628.

Lantis, Jeffrey S. & Darryl Howlett, 2013. "Strategic Culture", teoksessa Baylis, John; James J. Wirtz & Colin S. Gray (eds), *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press, s. 76–95.

Lapid, Yosef, 1989. "The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-positivist Era", *International Studies Quarterly*, vol. 33, no. 3, s. 235–254.

Liddell Hart, Basil Henry, 1991 (1929). *Strategy*. 2nd revised edition. New York: Meridian.

Limnell, Jarno, 2009. *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29. Väitöskirja.

Lowenthal, Mark M., 2009. "The Intelligence Time Event Horizon", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 22, no. 3, s. 369–381.

Lowenthal, Mark M., 2017. *Intelligence: From Secrets to Policy*. 7th edition. Los Angeles: CQ Press.

Malachowski, Alan, 2010. *The New Pragmatism*. Durham: Acumen.

Malaska, Pentti, 2013. "Tulevaisuustietoisuudesta ja tulevaisuudesta tietämisestä: Tulevaisuus mielenkiinnon kohteena", teoksessa Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 14–22.

- Mandel, Robert, 2009. "On Estimating Post-Cold War Enemy Intentions", *Intelligence and National Security*, vol. 24, no. 2, s. 194–215.
- Mandel, David R.; Alan Barnes & Karen Richards, 2014. *A Quantitative Assessment of the Quality of Strategic Intelligence Forecasts*. Toronto: Defence R&D Canada Technical Report. [https://www.researchgate.net/publication/260833937_A_quantitative_assessment_of_the_quality_of_strategic_intelligence_forecasts], viitattu 27.1. 2017.
- Mannermaa, Mika, 1991. *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus. Tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua*. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seuran julkaisuja, VAPK-kustannus.
- Marrin, Stephen, 2009. "Intelligence analysis and decision-making: methodological challenges", teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian (eds.), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York: Routledge, s. 131–150.
- Marrin, Stephen, 2011. *Improving Intelligence Analysis: Bridging the gap between scholarship and practice*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge.
- Marrin, Stephen, 2016. "Improving Intelligence Studies as an Academic Discipline", *Intelligence and National Security*, vol. 31, no. 2, s. 266–279.
- Masini, Eleonora, 1994. *Why Future Studies*. 2nd printing. London: Grey Seal.
- Masini, Eleonora, 1999. "Rethinking Futures Studies", teoksessa Sardar, Ziauddin (ed.), *Rescuing all our futures: the future of futures studies*. Westport: Praeger, s. 36–48.
- Meszerics, Tamas & Levente Littvay, 2010. "Pseudo-Wisdom and Intelligence Failures", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 23, no. 1, s. 133–147.
- Metsämuuronen, Jari, 2009. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*, 4. laitos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mikkola, Harri, 2013. *Neopragmatismi ja politiikka: esseitä Richard Rortyn neopragmatismien mahdollisuuksista ja seurauksista politiikan tutkimukselle*. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Miller, Bowman H., 2014. "U.S. Strategic Intelligence Forecasting and the Perils of Prediction", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 27, no. 2, s. 687–701.
- Montgomery, Alexander H. & Adam Mount, 2014. "Misestimation: Explaining US Failures to Predict Nuclear Weapons Programs", *Intelligence and National Security*, vol. 29, no. 3, s. 357–386.
- Muller Jr., David G., 2009. "Improving Futures Intelligence", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 22, no. 3, s. 382–395.
- Mäkelä, Klaus, 1990. "Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet", teoksessa Klaus Mäkelä (toim.). *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, s. 42–61.
- Männikkö, Matti, 2013. "Tulevaisuudentutkimus ja historiankirjoitus", teoksessa Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 31–42.
- Määttänen, Pentti, 1995. *Filosofia; johdatus peruskysymyksiin*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Navari, Cornelia, 2008. "Liberalism", teoksessa Williams, Paul D. (ed.), *Security Studies: An Introduction*. New York: Routledge, s. 29–43.
- Neumann, Iver B. & Henriikki Heikka, 2005. "Grand Strategy, Strategic Culture, Practice, The Social Roots of Nordic Defence", *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, vol. 40, no. 1, s. 5–23.
- Niiniluoto, Ilkka, 1980. *Johdatus tieteenfilosofiaan, käsitteen- ja teorianmuodostus*. Helsinki: Otava.
- Niiniluoto, Ilkka, 2003. *Totuuden rakastaminen: tieteenfilosofisia esseitä*. Helsinki: Otava.
- Niiniluoto, Ilkka, 2008. "Arvot ja tosiasiat – samaa vai eri paria?", teoksessa Kilpinen, Erkki; Osmo Kivinen & Sami Pihlström (toim.), *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 61–87.

Niiniluoto, Ilkka, 2013. ”Tulevaisuudentutkimus – tiedettä vai taidetta?”, Kuusi, Osmo; Timo Bergman & Hazel Salminen (toim.), *Miten tutkimme tulevaisuuksia?* 3. uudistettu painos. Helsinki: Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry, s. 23–30.

Nokkala, Arto, 2009. *Uhka ja kumppani: Venäjä Suomen puolustushallinnossa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 28. Kandidaatin tutkielma.

Nuopponen, Anita, 2009. ”Käsiteanalyysia käsiteanalyysista – kohti systemaattista käsiteanalyysia”, *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys*. VAKKI:n julkaisut, N:o 36, Vaasa, s. 308–319.

Näsi, Juha, 1980. *Ajatuksia käsiteanalyysista ja sen käytöstä yrityksen taloustieteessä*. Tampere: Tampereen yliopisto. Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden laitoksen julkaisuja, Sarja A2: Tutkielmia ja raportteja 11.

Omand, David, 2011. “The Coastline of the Future: Some Limits on Forecasting and Prediction”, teoksessa de Franco, Chiara & Christoph O. Meyer (eds), *Forecasting, Warning and Responding to Transnational Risks*. New York: Palgrave Macmillan, s. 19–32.

Omand, David, 2014. ”The Cycle of Intelligence”, teoksessa Dover, Robert; Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand, (eds.), *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s. 59–70.

Onwuegbuzie, Anthony J. & Rebecca Frels, 2016. *Seven Steps to a Comprehensive Literature Review, A Multimodal and Cultural Approach*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd.

Paasio, Petteri, 2014. *Näyttöön perustuva sosiaalityön käytäntö – järjestelmällinen katsaus vuosina 2010–2012 julkaistuista tutkimuksista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Hyvinvointi- palveluiden erikoisala, Lisensiaatintutkimus [<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=ed6d31dd-6da0-4046-99e8-e9613b31714e>], viitattu 29.6.2017.

Paul, Jan-Peter, 2005. *Tiedustelu 2000-luvulla*. Helsinki: Tammi.

Platt, Washington, 1957. *Strategic Intelligence Production: Basic principles*. New York: Frederick A. Praeger.

Peltonen, Hannes, 2015a. ”Pragmatismista kansainvälisissä suhteissa”, *Politiikasta*, 14.10.2015. [<http://politiikasta.fi/pragmatismista-kansainvalisissa-suhteissa/>], viitattu 15.1.2017.

Peltonen, Hannes, 2015b. ”On Pragmatism in International Relations”, julkaistu *Social-Sciences.in*, 25.10.2015. [<http://socialsciences.in/article/pragmatism-international-relations>], viitattu 18.1.2017.

Penttilä, Risto E. J., 1994. *Finland's security in a changing Europe: A historical perspective*. Helsinki: National Defence College.

Perheentupa, Christian, 2013. ”Konstruktivismi”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 91–104.

Perl, Matthew, 2003. ”Comparing US and UK Intelligence Assessment in the Early Cold War: NSC-68, April 1950”, *Intelligence and National Security*, vol. 18, no. 1, s. 119–154.

Peters, John Durham, 1994. ”The Curious Reception of Pragmatism Examined – and Exemplified”, *Reviews in American History*, vol. 22, no. 4, s. 679–684.

Phythian, Mark, 2012. ”Policing Uncertainty: Intelligence, Security and Risk”, *Intelligence and National Security*, vol. 27, no. 2, s. 187–205.

Piekkari, Rebecca & Catherine Welch, 2011. ”Tapaustutkimuksen erilaiset tyypit”, teoksessa Puusa, Anu & Pauli Juuti (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat - perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto, s. 183–195.

Pihlström, Sami, 2008a. ”Pragmatismi filosofisena perinteenä”, teoksessa Kilpinen, Erkki; Osmo Kivinen & Sami Pihlström (toim.), *Pragmatismi filosofiassa ja yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, s. 21–51.

Pihlström, Sami, 2008b. ”Jälkisanat”, teoksessa James, William *Pragmatismi: uusi nimi eräille vanhoille ajattelutavoille (1907)*, suomentanut Antti Immonen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

- Pihlström, Sami, 2014. ”Pragmatismi”, *LOGOS-ensyklopedia*, 26.9.2007 (muokattu 12.8.2014). [<http://filosofia.fi/node/2409>], viitattu 21.1.2017.
- Piira, Riku, 2015. *Vastakumouksellinen sodankäynti Yhdysvaltojen poliittisena instrumenttina 2000-luvulla*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu -tutkielma.
- Prunckun, Hank, 2010. *Handbook of Scientific Methods of Inquiry for Intelligence Analysis*. Lanham: The Scarecrow Press. Scarecrow Professional Intelligence Education Series, No. 11.
- Puistola, Juha-Antero & Tiina Tarvainen, 2013. ”Terrorismi”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 249–266.
- Pukkila, Janne, 2015. *Venäjän sotilaspolitiikka Etelä-Kaukasiassa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö.
- Puusa, Anu, 2008. ”Käsiteanalyysi tutkimusmenetelmänä”, *Premissi* 4/2008, s. 36–42.
- Puusa, Anu & Pauli Juuti, 2011. ”Tieteenfilosofisista kysymyksistä laadullisen tutkimuksen näkökulmasta”, teoksessa Puusa, Anu & Pauli, Juuti (toim.), *Menetelmäviidakon raivaajat -perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto, s. 11–27.
- van Puyvelde, Damien & Sean Curtis, 2016. “Standing on the shoulders of giants: diversity and scholarship in Intelligence Studies”, *Intelligence and National Security*, vol. 31, no. 7, s. 1040–1054.
- Raatikainen, Panu, 2004. *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ralston, Shane, 2011. “Pragmatism in International Relations Theory and Research”, *Eidos*, no. 14 (2011), s. 72–105.
- Ransom, Harry Howe, 1958. *Central Intelligence and National Security*. Cambridge: Harvard University Press.

Rantapelkonen, Jari & Lotta Koistinen, 2016. *Pohdintojen sotatieteellisistä käsitteistä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Sotataidon laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimuslauseita Nro 1.

Rathmell, Andrew, 2002. "Towards Postmodern Intelligence", *Intelligence and National Security*, vol. 17, no. 3, s. 87–104.

Regens, James L.; Nicholas A. Mould; Carl J. Jensen III & David N. Edger, 2016. "Terrorism-Centric Behavior Recognition and Adversarial Threat Forecasting", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 29, no. 2, s. 328–340.

Renshon, Jonathan, 2009. "Mirroring Risk: The Cuban Missile Estimation", *Intelligence and National Security*, vol. 24, no. 3, s. 315–338.

Repo, Jasmin & Kati Temonen, 2013. *Islamismi Pohjois-Afrikassa arabikevään jälkeen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 4: Työpapereita No 47.

Rieber, Steven, 2004. "Intelligence Analysis and Judgemental Calibration", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 17, no. 1, s. 97–112.

Rolington, Alfred, 2013. *Strategic Intelligence for the 21st Century: the Mosaic Method*. Oxford: Oxford University Press.

Rosenberg, Joab, 2008. "The Interpretation of Probability in Intelligence Estimation and Strategic Assessment", *Intelligence and National Security*, vol. 23, no. 2, 139–152.

Rubin, Anita, 2003. "Tulevaisuudentutkimuksen käsitteitä", teoksessa Kamppinen, Matti; Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.), *Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 889–908.

Rubin, Anita, 2014. *Tulevaisuuksientutkimus tiedonalana ja tieteellisenä tutkimuksena*. [<https://metodix.fi/2014/12/02/anita-rubin-tulevaisuuksientutkimus-tiedonalana-ja-tieteellisenä-tutkimuksena/>], viitattu 1.2.2017.

Russett, Bruce; Harvey Starr & David Kinsella, 2010. *World Politics, The Menu for Choice*. 9th edition. Boston Wadsworth Cengage Learning.

Rønn, Kira Vrist & Simon Høffding, 2012. "The Epistemic Status of Intelligence: An Epistemological Contribution to the Understanding of Intelligence", *Intelligence and National Security*, vol. 28, no. 5, s. 694–716.

Saarela-Kinnunen, Maria & Jari Eskola, 2010. "Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus?", teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salminen, Ari, 2011. *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteiden sovelluksiin*. Vaasa: Vaasan yliopisto. Opetusjulkaisuja 62, Julkisjohtaminen 4. [http://www.uva.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf], viitattu 12.1.2017.

Scott, Len, 2004. "Secret intelligence, Covert Action and Clandestine Diplomacy", *Intelligence and National Security*, vol. 19, no. 2, s. 322–341.

Scott, Len & Peter Jackson, 2004. "Journeys in Shadows", teoksessa Scott, Len & Peter Jackson (eds) *Understanding Intelligence in the Twenty-First Century: Journeys in Shadows*. London: Routledge, s. 1–28.

Scott, Len, 2010. "British Strategic Intelligence and the Cold War", teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 138–154.

Selin, Paavo, 2004. *Britannian turvallisuuspalvelu ja Suomen suojelupoliisi – Vertaileva tutkimus virastojen eroista ja yhtäläisyyksistä*. Tampere: Tampereen yliopisto. Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta, Johtamistieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Selin, Paavo, 2008. *Turvallisuuspalvelu vai turvallisuuspoliisi – Vertaileva tutkimus valtion tiedustelutehtävien organisoinnista*. Tampere: Tampereen yliopisto. Johtamistieteiden laitos, Turvallisuushallinto. Lisensiaatintutkimus.

Sheffy, Yigal, 2013. "Early Warning of Intentions or of Capabilities? Revisiting the Israeli–Egyptian Rotem Affair, 1960", *Intelligence and National Security*, vol. 28, no. 3, s. 420–437.

Shirayev, Eric B. & Vladislav M. Zubok, 2016. *International Relations*. 2nd edition. New Yorks Oxford University Press.

Shoham, Dany & Raphael Ofek, 2012. "The 2007 U.S. NIE on Iran's Nuclear Program: A Colossal Failure", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 25, no. 2, s. 292–329.

Sillanpää, Antti, 2013. "Kvantitatiivisten menetelmien vaihtoehto kansainvälisen turvallisuuden tutkimuksessa", teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 149–170.

Simola, Matti & Jukka Salovaara, 1994. *Turvallisuuspoliisi 75 vuotta*. Sisäasiainministeriö, poliisiosasto. Poliisin oppikirjasarja 1/94.

Simola, Matti (toim.), 2009. *Ratakatu 12 – Suojelupoliisin historia 1949 – 2009*. WSOY.

Sims, Jennifer, 2009. "Defending adaptive realism: intelligence theory comes of age", teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin & Mark Phythian (eds.), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York: Routledge, s. 151–165.

Sims, Jennifer, 2010. "Decision Advantage and The Nature of Intelligence Analysis", teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 389–403.

Sims, Jennifer, 2014. "The theory and philosophy of intelligence", teoksessa Dover, Robert; Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (eds.), *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s. 42–49.

Sipilä, Joonas, 2013. "Sota tutkimuksen kohteena", teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 59–90.

Sipilä, Joonas & Tommi Koivula, 2014. *Kuinka strategiaa tutkitaan*. 2. uudistettu painos. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita No 52.

Sirén, Torsti, 2009. *State agent, identity and the "new world order": reconstructing Polish defence identity after the Cold War era*. Helsinki: National Defence University. Department of Strategic and Defence Studies, Series 1: Strategic Research No 26. Doctoral dissertation.

Sivonen, Pekka & Henriikki Heikka (toim.), 2007. *Kansainvälisen järjestelmän ennakointia vuoteen 2030*. Helsinki: Puolustusministeriö.

Sivonen, Pekka, 2013a. ”Esipuhe”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 1–2.

Sivonen, Pekka, 2013b. ”Keskeistä kirjallisuutta”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 331–344.

Sivonen, Pekka, 2013c. ”Tulevan ennakointi strategian tutkimuksen kohteena”, teoksessa Sivonen, Pekka (toim.), *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33, s. 127–148.

Stake, Robert E., 1995. *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks, California: SAGE.

Steele, Robert David, 2014. ”The evolving craft of intelligence”, teoksessa Dover, Robert; Michael S. Goodman & Claudia Hillebrand (eds.), *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s. 71–83.

Sullivan, John P. & James J. Wirtz, 2008. "Terrorism Early Warning and Counterterrorism Intelligence", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 1, s. 13–25.

Suominen, Pertti, 2012. *Armeijan silmänä ja korvana, tiedustelupäällikkö Raimo Heiskanen*. Helsinki: Otava.

Suominen, Ville, 2014. *Keskustelu tiivistyvästä suomalais-ruotsalaisesta puolustusyhteistyöstä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö.

Suonuuti, Heidi, 2006. *Sanastotyön opas*. 2. painos. Helsinki: Sanastokeskus.

Söderlund, Sari & Osmo Kuusi 2003. ”Tulevaisuudentutkimuksen historia, nykytila ja tulevaisuus”, teoksessa Kamppinen, Matti; Osmo Kuusi & Sari Söderlund (toim.), *Tulevaisuudentutkimus: perusteet ja sovelluksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 251–347.

Takala, Tuomo & Anna-Maija Lämsä, 2001. ”Tulkitseva käsitetutkimus organisaatio- ja johtamistutkimuksen tutkimusmetodisena vaihtoehtona”. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, 3/2001, s. 371–390.

Taleb, Nassim Nicholas, 2010. *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. 2nd edition. New York: Random House.

Teirilä, Olli, 2015. ”Small State Intelligence Dilemmas: Struggling between Common Threat Perceptions and National Priorities”, *Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 28, no. 2, s. 215–235.

Teirilä, Olli & Hanna J. Nykänen, 2016. ”The Public Dimension of Intelligence Culture: The Search for Support and Legitimacy”, *Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 29, no. 2, s. 278–298.

Tetlock, Philip E., 2005. *Expert Political Judgement: How Good Is It? How Can We Know?* Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Tetlock, Philip E. & Dan Gardner, 2015. *Superforecasters: The Art and Science of Prediction*. New York: Crown Publishers.

Treverton, Gregory F.; Seth G. Jones; Steven Boraz & Phillip Lipsky (toim.), 2005. *Toward a Theory of Intelligence: Workshop Report*. [https://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/CF219.html], viitattu 12.4.2017.

Treverton, Gregory F., 2010. "Addressing 'Complexities' in Homeland Security", teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 343–358.

- Troy, Thomas F., 1991. "The 'Correct' Definition of Intelligence", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 5, no. 4, s. 433–454.
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi, 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 9. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Ulfving, Lars, 2003. *Wilderness of Mirrors: Operational-Strategic Intelligence Theory, Empiricism and Methodology*. Stockholm: Krigsvetenskapliga Institutionen, Försvarshögskolan.
- Valkola, Eero, 2004. "Kirjallisuustutkimus tutkimusmenetelmänä", teoksessa Lappalainen, Esa & Jorma Jormakka (toim.), *Tekniset tutkimusmenetelmät Maanpuolustuskorkeakoulussa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Tekniikan laitos, Julkaisusarja 5: No 1, s. 42–49.
- Visuri, Pekka, 1997. *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*. Helsinki: WSOY.
- Välimäki, Pasi, 2000. *Intelligence in peace support operations*. Helsinki: National Defence College, Finnish Defence Studies 14.
- Walton, Timothy R., 2015. "Lessons Learned from the CIA's Assessment of the Soviet Economy", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 28, no. 3, s. 468–479.
- Warner, Michael, 2002. "Wanted: A Definition of Intelligence", *Studies in Intelligence*, vol. 46, no. 3, [<https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol46no3>], viitattu 13.4.2017.
- Warner, Michael 2009. "Intelligence as risk shifting", teoksessa Gill, Peter; Stephen Marrin, & Mark Phythian (eds), *Intelligence Theory: Key Questions and Debates*. New York: Routledge, s. 16–32.
- Warner, Michael, 2012. "Fragile and Provocative: Notes on Secrecy and Intelligence", *Intelligence and National Security*, vol. 27, no. 2, s. 223–240.
- Warner, Michael, 2014. "Theories of intelligence: The state of play", teoksessa Dover, Robert; Michael S. Goodman, & Claudia Hillebrand, *Routledge Companion to Intelligence Studies*. Milton Park, Abingdon, Oxon: Routledge, s. 25–32.

Wege, Carl Anthony, 2016. "Anticipatory Intelligence and the Post-Syrian War Hezbollah Intelligence Apparatus", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 29, no. 2, s. 236–259.

Weiss, Charles, 2008. "Communicating Uncertainty in Intelligence and Other Professions", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 21, no. 1, s. 57–85.

Welch, Thomas J., 2005. "Warning Indicators for China's Military Transformation", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 18, no. 1, s. 50–75.

Wheaton, Kristan J. & Michael T. Beerpower, 2006. "Towards a New Definition of Intelligence", *Stanford Law and Policy Review*, vol. 17, no. 2, s. 319–330.

Wheaton, Kristan J., 2009. "Evaluating Intelligence: Answering Questions Asked and Not", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 22, no. 4, s. 614–631.

Wheaton, Kristan J., 2011. *Let's Kill the Intelligence Cycle*. [<http://sourcesandmethods.blogspot.fi/2011/05/lets-kill-intelligence-cycle-original.html>], vii-tattu 14.4.2017.

Wheaton, Kristan J., 2012. "The Revolution Begins on Page Five: The Changing Nature of NIEs", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 25, no. 2, s. 330–349.

Wirtz, James J., 2010. "The Sources and Methods of Intelligence Studies", teoksessa Johnson, Loch K. (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, New York: Oxford University Press, s. 59–69.

Wirtz, James J., (2013). "Indications and Warning in an Age of Uncertainty", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, vol. 26, no. 3, s. 550–562.

Woodward, Garry, 2001. "Enigmatic Variations: The Development of National Intelligence Assessment in Australia", *Intelligence and National Security*, vol. 16, no. 2, s. 1–22.

Yin, Robert K., 2014. *Case Study Research: Design and Methods*. 5th edition. Los Angeles: SAGE.

Zuber, Terence, 2006. "The German intelligence estimates in the west, 1885–1914", *Intelligence and National Security*, vol. 21, no. 2, 177–201.

JULKAISUT

Deterring Terror: How Israel Confronts the Next Generation of Threats [<http://www.belfer-center.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf>], viitattu 26.6.2017.

Joint Publication 2-0, Joint Intelligence, 22.10.2013 [http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp2_0.pdf], viitattu 25.5.2017.

Joint Publication 2-01.3, Joint Intelligence Preparation of the Operational Environment, 21.5.2014. [<https://fas.org/irp/doddir/dod/jp2-01-3.pdf>], viitattu 25.5.2017.

Kenttäohjesääntö 2, 2015. Helsinki: Pääesikunta. (Suojaustaso IV, käyttö rajoitettu)

Tulevaisuusvaliokunnan julkaisuja 4/2013. ”Mustat joutsenet: mikä muuttaa maailmaa seuraavaksi?” [https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/tuvj_4+2013.pdf], viitattu 2.2.2017.

MUUT LÄHTEET

A Look Back ... Sherman Kent: The Father of Intelligence, 2013 [<https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/sherman-kent-the-father-of-intelligence.html>], viitattu 13.2.2017.

CIA:n verkkosivut. "CIA Historical Collections" [<https://www.cia.gov/library/readingroom/historical-collections>], viitattu 25.6.2017.

Dictionary by Merriam-Webster [<https://www.merriam-webster.com/dictionary/pragmatism>], viitattu 16.1.2017.

Eduskunnan verkkosivut. ”Tulevaisuusvaliokunta” [<https://www.eduskunta.fi/FI/lakiensaataminen/valiokunnat/tulevaisuusvaliokunta/Sivut/default.aspxVal>], viitattu 2.2.2017.

Foreign Policy, 1.4.2015. ”Winning American Hearts: Ghani’s Trip to the United States” [<http://foreignpolicy.com/2015/04/01/winning-american-hearts-ghanis-trip-to-the-united-states/>], viitattu 30.6.2017.

Kansallisen ennakointiverkoston verkkosivut [<http://foresight.fi/>], viitattu 2.2.2017.

Kielitoimiston sanakirja [<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>], viitattu 25.5.2017.

KvantiMOTV-verkkosivut, ”Mittaaminen: mittarin luotettavuus” [<http://www.fsd.uta.fi/menettelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html#validiteetti>], viitattu 10.4.2017.

North Atlantic Treaty Organization, 5.9.2014. ”Wales Summit Declaration” [http://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm], viitattu 30.6.2017.

Puolustusvoimien tiedustelulaitos [<http://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista/tiedustelulaitos>], viitattu 26.6.2017.

Pääesikunnan tiedusteluosasto [<http://puolustusvoimat.fi/tietoa-meista/paesikunta/tiedusteluosasto>], viitattu 26.6.2017.

Quote Investigator, “It’s Difficult to Make Predictions, Especially About the Future” [<http://quoteinvestigator.com/2013/10/20/no-predict/#note-7474-11>], viitattu 1.4.2017.

Sanakirja.org [<http://www.sanakirja.org>], viitattu 25.5.2017.

Suomienglantisanakirja.fi [<http://www.suomienglantisanakirja.fi>], viitattu 25.5.2017.

The Times of India, 26.12.2016. ”India successfully test-fires nuclear capable Agni-V” [<http://timesofindia.indiatimes.com/india/india-successfully-test-fire-nuclear-capable-agni-5/articleshow/56177457.cms>], viitattu 30.6.2017.

Tieteen termipankki. ”Semanttinen kolmio” [[http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:semanttinen kolmio](http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:semanttinen_kolmio)], viitattu 20.6.2017.

Tulevaisuudentutkimuskeskus. ”Mitä on tulevaisuudentutkimus?” [<http://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/esittely/Sivut/tutu.aspx>], viitattu 1.2.2017.

Valtioneuvoston kanslia. ”Tulevaisuustyö” [<http://vnk.fi/tulevaisuustyö>], viitattu 2.2.2017.

Öljy- ja biopolttoaineala. ”Raakaöljyn hintakehitys” [<http://www.oil.fi/fi/tilastot-1-hinnat-ja-verot/13-raakaoljyn-hintakehitys>], viitattu 30.6.2017.

Liite 2. Pragmatismi-termin käyttö Maanpuolustuskorkeakoulun *Doria*-julkaisuarkistossa julkaistuissa teoksissa

Sanahaku toteutettiin 15.1.2017. Haun tarkoituksena oli selvittää, onko Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimuksissa käytetty pragmatismia tieteenfilosofisena lähestymistapana. Analyysiin poimittiin strategian tai sen lähitutkimusalojen julkaisuja. Analyysi tehtiin sisällysluettelon ja sanahaku-toiminnon avulla. Analyysin perusteella ainoastaan Sirénin (2009) väitöskirjassa tutkimus perustuu pragmatismille. Muutoin pragmatismi lähinnä mainitaan. Usein sillä viitataan käytännönläheiseen toimintaan.

Teos	Sisältö	Tieteenala	Pragmatismi-termin käyttö	Tarkennus
Antikainen (2015): "Strateginen ennakkovaroitus ja päätöksenteko: haasteet Ukrainan kriisin ennakkoinnissa"	Tutkimuksessa selvitetään, mitkä tekijät vaikuttavat ennakkovaroitukseen ja päätöksentekoon sen vaatimista toimenpiteistä. Strategista ennakkovaroitusta ja siihen liittyvää päätöksenteon haasteita tarkastellaan konstruktivisesta näkökulmasta. Tutkimusmenetelmänä on kvalitatiivinen asiakirja- ja kirjallisuustutkimus. Analyysimenetelmänä on sisällönanalyysi. Primäärilähteinä on käytetty kansainvälistä kirjallisuutta, vertaisarvioituja artikkeleita ja suomalaisia tutkimuksia.	Strategian tutkimus	Termiä ei käytetä tutkimuksessa.	Termit "pragmatic" ja "pragmatismi" löytyvät kahden lähdeluettelossa olevan teoksen otsikosta.
Blombergs (2016): "Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia"	Artikkeliteoksessa turvallisuuspolitiikan asiantuntijat analysoivat keskeisimpien ulkoisten toimijoiden – EU:n, Ruotsin, Viron, Venäjän, Yhdysvaltojen ja NATO:n – merkitystä Suomen turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön vakaudelle ja Suomen turvallisuudelle sekä pohtivat, onko Suomen syytä muuttaa nykyistä turvallisuuspoliittista linjaansa turvallisuusympäristössä tapahtuneiden muutosten vuoksi.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = käytännöllinen ulkopoliittikka, joka perustuu todellisuuden monimuotoisuuteen ja räätälöityyn, eklektiseen piirteeseen (Aaltola s. 220) "pragmatismi" = tieteenfilosofia (alaviitteessä erottamaan praktista eli käytännöllistä Sirén s. 342)	Sirén: "Pragmatismi etsii totuutta ja väittää, että koska absoluuttista totuutta ei ole olemassakaan, paras totuus on hyväksyttävön totuus."
Isojärvi (2015): "Euroopan puolustusteollisten markkinoiden muutosten vaikutuksia Suomen kansalliseen puolustuspolitiikkaan"	Tutkimuksessa selvitetään Euroopan puolustusteollisten markkinoiden muutosten vaikutuksia Suomen kansalliseen puolustuspolitiikkaan. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautuu konstruktivismiin. Tutkimus on monitapauksinen tapaustutkimus. Tutkimusaineisto koostuu Suomen valtion virallisista asiakirjoista sekä puolustuspoliittisen eliitin puheista sekä kansainvälisestä kirjallisuudesta ja virallisista asiakirjoista. Tutkimusmenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysiä.	Strategian tutkimus Kansainväliset suhteet	"pragmatismi" pragmatismi = semantiikka, kielen käyttäjät ja käyttötilanteet huomioiva tutkimus	Esimerkiksi Ilkka Niiniluotoon viitaten "Kieltä ja sen käyttämistä tutkitaan pragmatismien näkökannalta, jolloin kiinnostuksen kohteena on niin semantiikka kuin myös kielen käyttäjät ja käyttötilanteet." s. 20
Jämsén (2011): Strategisen kulttuurin vaikutus Venäjän arktisten intressien turvaamisessa	Tutkimuksessa selvitetään Venäjän strategisen kulttuurin vaikutusta Venäjän arktisen alueen ratkaisuihin. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä käytetään hermeneuttisella menetelmällä muodostettua mallia venäläisestä strategisesta kulttuurista. Venäjän tärkeimpiä strategia-asiakirjoja analysoidaan teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = tieteenfilosofia pragmatismi = käytännöllinen ulkopoliittikka	Pragmatismi esitetään positivismin vastakohtana alaviitteessä.

Teos	Sisältö	Tieteenal	Pragmatismi-termin käyttö	Tarkennus
Kaakinen (2015): "Ruotsin ja Itävallan suhde EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan"	Tutkimuksessa selvitetään Itävallan ja Ruotsin suhdetta EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Teoreettisena viitekehyksenä on Alexander Wendtin teokseen Social Theory of International Relations perustuva sosiaalinen konstruktivismi. Tutkimusmenetelmänä käytetään teoriaohjaavaa laadullista sisällönanalyysiä. Tutkimusaineisto on Itävallan ja Ruotsin virallisilta verkkosivuilta löytyviä julkisia englanninkielisiä raportteja, lehdistötiedotteita, strategioita ja muita julkaisuja.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = tieteenfilosofia	Esimerkiksi Wendtiin viitaten todetaan "Epistemologialtaan konstruktivismi perustuu pragmatismiin." s. 8
Kerttunen (2009): "A responsible nuclear weapons power": nuclear weapons and Indian foreign policy"	Väitöskirjassa tarkastellaan Intian ydinasepolitiikan ja ulkopolitiikan suhdetta. Tavoitteena on paikantaa näiden politiikan osa-alueiden tavoitteiden välisiä mahdollisia eroja ja yhtäläisyyksiä. Tutkimusaineistona on vuonna 2004 valtaan päässeeseen pääministeri Manmohan Singhin johtaman hallituksen tärkeimpien ministereiden ja korkeimpien virkamiesten puheet, julkilausumat ja muut viralliset asiakirjat. Aineistoa analysoidaan Quentin Skinnerin tekstin merkitys-käsityksen sekä J.L. Austinin puheaktiteorian pohjalta. Tutkimus laajentaa strategisen kulttuurin poliittista ja sotilaallista tulkintaa historian, aatehistorian ja sosiologian suuntiin.	Strategian tutkimus	"pragmatism" pragmatismi = käytännöllinen ulkopolitiikka pragmatismi = tieteenfilosofia	Esimerkiksi "Pragmatism and pragmatic feminism shares many features of the above-discussed anti-war feminism." s. 142
Kukkola (2008): "Venäjän federaatio ja kamppailu kansainvälisen terrorismin merkityksistä: uhkakuvan ja valtiodentiteetin rakentuminen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa"	Tutkielmassa tarkastellaan Venäjän osallistumista kansainvälisen terrorismin uhkakuvan ja terrorismin vastaisen taistelun ja sitä kautta oman identiteettinsä määrittelyyn. Tutkimus perustuu konstruktivistiseen viitekehykseen. Sen pohjalta on laadittu aikaisempaan tutkimukseen nojautuen ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskurssianalyttinen teoria. Tutkimusaineistona on yhdeksää eri terrorismiin liittyvää tapausta käsittelevät eri toimijoiden selonteot.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = käytännöllinen ulkopolitiikka	Kyseessä on strategian tutkimukseen liittyvä teos. Pragmatismilla viitataan käytännöllisyyteen.
Limnell (2009): "Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa"	Väitöskirjassa tulkitaan Suomen julkisten uhkakuviin rakentamista 2000-luvun alussa. Uhkakuvia tarkastellaan konstruktivistisesta näkökulmasta, poliittisina ja sosiaalisina ilmiöinä. Tutkimuksessa tulkitaan lisäksi kansalaisten uhkakäsityksiä suhteessa valtiotasolla rakennettuun uhkakuvisisältöön. Kokonaisvaltaisen lähestymistavan tavoitteena on tehdä suomalaisesta uhkakatodellisuudesta ymmärrettävämpää.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = filosofia	Termi esiintyy kahdessa alaviiteessä ja lähdeluettelossa olevan teoksen otsikossa. Viitteitä käytetään vertailuna.
Nokkala (2009): "Uhka ja kumppani: Venäjä Suomen puolustushallinnossa"	Kirja perustuu tutkimukseen Venäjä Suomen puolustushallinnon institutionaalisissa keskusteluissa. Kirjassa tarkastellaan puolustusministeriön ja puolustusvoimien tulkintoja ja puhetapoja Venäjältä. Aineistona käytetään puolustusvoimien ja puolustusministeriön avainhenkilöiden haastatteluja, asiantuntijakeskusteluja ja laajaa julkista keskustelu- ja tekstiaineistoa.	Strategian tutkimus	Termiä ei käytetä tutkimuksessa.	Termi "pragmatism" löytyvät kuuden lähdeluettelossa olevan teoksen otsikosta.
Penttilä (1994): "Finland's security in a changing Europe: A historical perspective"	Tutkimuksen kohteena on Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa 1800-luvun lopusta vuoteen 1994. Tutkimuksessa selitetään, miksi Suomi valitsi puolueettomuuden toisen maailmansodan jälkeen ja luopui siitä liittyttyään Euroopan Unioniin. Tutkimuksessa hyödynnetään historian tutkimuksen menetelmää.	Politiikan tutkimus	"pragmatism" pragmatismi = käytännöllinen ulkopolitiikka	

Teos	Sisältö	Tieteenala	Pragmatismi-termin käyttö	Tarkennus
Piira (2015): "Vastakumouksellinen sodankäynti Yhdysvaltojen poliittisena instrumenttina 2000-luvulla"	Tutkielmassa tarkastellaan vastakumouksellisen sodankäynnin doktriinin nousemista strategian asemaan ensin Irakin sodassa ja tämän jälkeen Afganistanin sodassa sekä strategiaan liittyntä lisäjoukkojen lähettämistä alueelle. Teoreettinen viitekehys perustuu Carl von Clausewitzin teokseen On War ja strategian tutkimuskirjallisuuteen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin abduktiivista sisällönanalyysia. Tutkimusaineisto koostuu pääasiassa muistelmista ja toimittajien kirjoista.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = tieteenfilosofia	Tieteenfilosofiset oletukset perustuvat Charles S. Peircean pragmatism-tieteenfilosofiaan. Peircellle totuus on johtopäätös, joka on saavutettavissa kumulatiivisella tutkimuksella. Episte-mologisesti pragmatismi tasapainottelee realismin ja idealismin välillä. s. 6
Pukkila (2015): "Venäjän sotilaspolitiikka Etelä-Kaukasiassa"	Tutkimuksessa selvitetään, miten ja millaisista kokonaisuuksista Venäjän sotilaspolitiikan konstruktio muodostuu. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostui konstruktivismiin, kuvitteellisen maantieteen, muuttuvan geopolitiikan ja venäläisistä kulttuurisemioottisista käsitteistä. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jossa teemahaastattelulla täydennettiin tutkimuskirjallisuuden informaatiota.	Strategian tutkimus	Termiä ei käytetä tutkimuksessa.	Termi "pragmatistinen" löytyy tutkimuksen lähdeoteesta.
Rantapelkonen & Koistinen (2016): "Pohdintoja sotatieteellisistä käsitteistä"	Kyseessä on sanasto niistä sotatieteellisen tutkimuksenteon käsitteistä, joita yleisimmin Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimuksessa käytetään.	Sotatieteet	"pragmatismi" pragmatismi = filosofinen suuntaus	"Pragmatismi on siinä mielessä sotatieteisiin hyvin soveltuva lähestymistapa, että sotatieteellisessä tutkimuksessa käytännön sovelluksilla ja ongelmanratkaisulla on perinteisesti ollut merkittävä rooli. (s.99)
Repo & Temonen (2013): "Islamismi Pohjois-Afrikassa arabikevään jälkeen"	Artikkelissa selvietään, miten islamismin vaikutus Pohjois-Afrikassa on kasvanut - tai muuttunut - arabikevään jälkeen.	Strategian tutkimus	"pragmatismi" pragmatismi = käytännöllinen ulkopoliitiikka	
Sirén (2009): "State agent, identity and the 'new world order' : reconstructing Polish defence identity after the Cold War era"	Väitöskirjassa tutkitaan miten Puolan kansallinen ja valtiollinen identiteetti rakentuu kylmän sodan jälkeisessä maailmanjärjestyksessä ja miten ulko- ja turvallisuuspoliittinen konteksti on vaikuttanut Puolan puolustusidentiteetin muuttumiseen. Teoreettinen viitekehys perustuu pääosin konstruktivismiin. Kokonaisvaltaisen lähestymistavan saavuttamiseksi konstruktivistista lähestymistapaa on täydennetty kriittisen realismin ja englantilaisen koulukunnan teorioilla. Tutkimus on tapaustutkimus, jonka tavoitteena on mahdollistaa syvemmät tulokset tutkimuksen kohteena olevasta puolalaisesta puolustusidentiteetistä. Empiirisen osan tutkimusaineistona on käytetty Puolan virallisia dokumentteja, poliitikkojen, kirkonmiesten ja sotilaiden puheita, Puolan mielipidemittauksien tuloksia vuosina 1997-2008.	Strategian tutkimus	"pragmatism" pragmatismi= tieteenfilosofia	Pragmatismi tieteenfilosofiana esitellään luvussa 2.1.3. Väitöskirjassa pragmatismi nähdään keskittienä perinteisen länsimaisen filosofian ja konstruktivismiin sekä kriittiseen realismiin pohjautuvien yhteiskuntateorioiden välillä. Sirénin tieteenfilosofia pohjautuu maltilliseen pragmatismiin. Sivulla 19-20 esitetyt oletukset ovat yhteensopivia pragmatismin kanssa.
Sivonen (2013): "Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen"	Kokoomateos on tarkoitettu strategian alan oppikirjaksi. Teoksessa esitellään sekä perinteisistä lähtökohdista nousevia että uudempiin virtauksiin kiinnittyviä lähestymistapoja strategian tutkimukseen.	Strategian tutkimus	Kokoomateokseen on laadittu tarkempi analyysi luvussa 2.	Termiä ei käytetä tieteenfilosofisessa merkityksessä.
Suominen (2014): "Keskustelu tiivistä suomalais-ruotsalaisesta puolustusyhteistyöstä"	Tutkimuksessa analysoidaan suomalais-ruotsalaisesta puolustusyhteistyöstä käytävässä keskustelussa ilmeneviä keskusteluun vaikuttavia tekijöitä. Tutkimusmenetelmänä on abduktiivinen kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Primääriaineistona on julkinen puolustusyhteistyötä käsittelevä keskustelu Suomessa ja Ruotsissa 1.1.2013-1.8.2014.	Strategian tutkimus	Termiä ei käytetä tutkimuksessa.	Termi "pragmatistik" löytyy tutkimuksen lähdeotoksen otsikosta.

Liite 3. Kirjallisuustutkimuksen tutkimusaineiston arviointi keskeisimmiltä osiltaan

Teos	Tutkimusongelma / -kysymykset	Tutkimusmenetelmä	Keskeisin lähdeaineisto	Uskottavuus (laadullinen)	Siirrettävyys (laadullinen)	Riippuvuus (laadullinen)	Vahvistettavuus (laadullinen)	Valid. & reliab.	Huomioita
Dylan (2008): "Britain and the Missile Gap: British Estimates on the Soviet Ballistic Missile Threat, 1957-61"	1. Kuinka erilaisia yhdysvaltalaiset ja brittiläiset Neuvostoliiton ballistista ohjuskykyä käsittelevät tiedustelu- arviot olivat vuosina 1957-1961? 2. Mistä nämä erot johtuivat?	Laadullinen, vertaileva tutkimus	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Yhdysvaltojen (7) ja Iso-Britannian (39) Neuvostoliiton ballistista ohjusuhkaa käsittelevät tiedustelu- arviot 1957-1961	Kyllä	Samoilla tausta- oletuksilla kyllä	Kyllä	Kyllä		Keskeiset väittämät perustellaan (tutkimuskirjallisuus, empiirinen aineisto). Kattava lähdeaineisto. Luotettavuutta ei ole arvioitu.
Friedman & Zeckhauser (2012): "Assessing Uncertainty in Intelligence"	Epävarmuuden hallinta tiedustelu- arvioita laadittaessa	Monimenetelmäinen Analyysin mainitaan olevan deduktiivinen ja induktiivinen.	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Kansalliset tiedustelu- arviot vuosilta 1964-1994 (379)	Kyllä	Ajallinen siirrettävyys kyseenalainen empiirisen aineiston iän vuoksi.	Kyllä	Empiirisen aineiston käsittelyä ei artikkelissa kuvata tarkasti.		Keskeiset väittämät perustellaan (kirjallisuus, empiirinen aineisto). Luotettavuutta ei ole arvioitu.
Gartner (2013): "All Mistakes Are Not Equal: Intelligence Errors and National Security"	Miten erilaiset strategiset tilanteet vaikuttavat tiedustelu- arvioissa tehtäviin virheisiin?	Monimenetelmäinen ja -vaiheinen 1. vertaileva tapaustutkimus 2. kokeellinen tutkimus	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Kaksi koetta (143 + 302 arviota)	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.	
Hastedt (2010): "Intelligence Estimates: NIEs vs. the Open Press in the 1958 China Straits Crisis"	Mitä sellaista lisäarvoa tiedustelu- arviot tuottavat päätöksentekoprosessiin, mitä ei ole saatavilla muista lähteistä?	1. Tapaustutkimus 2. Vertaileva tutkimus	1. Taiwanin salmen kriisiä koskevat erityiset kansalliset tiedustelu- arviot (4) 2. Tiedustelu- arvioiden kanssa samaan aikaan New York Timesissa ilmestyneet artikkelit	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.		Tutkimuksessa on huomioitu tapaustutkimuksen asettamat rajoitteet.

Teos	Tutkimusongelma / -kysymykset	Tutkimusmenetelmä	Keskeisin lähdeaineisto	Uskottavuus (laadullinen)	Siirrettävyys (laadullinen)	Riippuvuus (laadullinen)	Vahvistettavuus (laadullinen)	Valid. & reliab.	Huomioita
Kahn (2014): "Assessing an Ally and Potential Enemy: U.S. Estimates of Soviet War Potential during World War II"	Olivatko Yhdysvaltojen tiedustelukomitean (JIC) Neuvostoliittoa koskevat arviot tarkkoja vai saavutettiin tarkkuus vasta sodan jälkeen? Muuttuivatko Yhdysvaltojen arviot sodan kuluessa ja jos muuttuivat, miten ne muuttuivat?	Laadullinen tutkimus, historiallinen tutkimusote	1. Yhdysvaltojen Neuvostoliittoa koskevat tiedusteluarviot (32) 2. Iso-Britannian tiedusteluarviot niiltä osin, kun ne ovat vaikuttaneet yhdysvaltalaisiin arvioihin	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.	Kyllä.		Tutkimuksessa on rajoitteena huomioitu, että todellisuutta verrataan lähinnä tutkimuskirjallisuuteen.
Kesselman (2008): "Verbal Probability Expressions in National Intelligence Estimates: A Comprehensive Analysis of Trends from the Fifties through Post 9/11"	Kansallisissa tiedusteluarvioissa käytettyjen todennäköisyyttä ilmaisevien sanojen trendit. 1. Onko sanojen käyttö vaihdellut eri vuosikymmenillä? 2. Onko eri vuosikymmenillä tyypillisiä tapoja käyttää sanoja? 3. Onko joidenkin sanojen käyttö loppunut ja onko arvioista tullut kuvailevia?	Kvantitatiivinen tutkimus, 1. Kirjallisuustutkimus (sanojen määrittäminen) 2. Frekvenssianalyysi 4. Yksisuuntainen varianssianalyysi (sanat eri vuosikymmenillä) 5. Post-hoc testi Tukeyn menetelmällä	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Ots Yhdysvaltojen kansallisista tiedusteluarvioista 1950-2007 (145)					Kyllä.	Validiteetti ja reliabiliteetti on arvioitu.
Kreps (2008): "Shifting Currents: Changes in National Intelligence Estimates on the Iran Nuclear Threat"	1. Uhkien arviointiprosessi Yhdysvalloissa 2. Mikä oli ballistista ohjusuhkaa 1990-luvulla koskevien arvioiden sisältö? Miten arviot muuttuivat ja mitä vaikutuksia niillä oli? 3. Mikä oli Irania (2005 ja 2007) koskevien arvioiden sisältö? Miten arviot muuttuivat ja mitä vaikutuksia niillä oli?	Laadullinen, vertaileva tutkimus	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Kansalliset tiedusteluarviot (5) 3. Tarkastuskomissioiden raportit 4. Lehtitiedot	Kyllä. Huomioitava, että vuoden 2005 NIE puuttuu viitteistä.	Kyllä. Tosin perustuu tosiasiallisesti vain kahteen tapaukseen.	Kyllä	Kyllä		Keskeiset väittämät perustellaan (kirjallisuus, empiirinen aineisto). Havainnollistetaan esimerkein ja tekstikatkelmin. Luotettavuutta ei ole arvioitu.

Teos	Tutkimusongelma / -kysymykset	Tutkimusmenetelmä	Keskeisin lähdeaineisto	Uskottavuus (laadullinen)	Siirrettävyys (laadullinen)	Riippuvuus (laadullinen)	Vahvistettavuus (laadullinen)	Valid. & reliab.	Huomioita
Lamanna (2007): "Documenting the Differences between American and British Intelligence Reports"	Miten yhdysvaltalainen ja brittiläinen järjestelmä eroavat suhtautumisessaan tiedustelun käsitteisiin, rakenteisiin, menetelmiin, tarkoituksiin ja filosofioihin?	Vertaileva tutkimus, Tapaustutkimus	1. Samaan aikaan tuotetut, joko osin tai kokonaan julkistetut Irakin joukkotuhoojaseita koskevat yhdysvaltalaiset (3) ja brittiläiset kansalliset tiedusteluarviot (1) 2. Tiedusteluarvioiden kohdistetut tutkintaraportit Aikarajaus on v. 2002-2005	Uskottava. Aineiston valinta ja rajaukset on perusteltu tarkasti.	Samoilla taustaoletuksilla kyllä	Kyllä.	Kyllä.		Sisältää arvion tutkimuksen rajoituksista ja luotettavuudesta. Rajoituksena on huomioitu salaisten asiakirjojen julkistamiskäytäntö. Tapaus on erityislaatuinen, mikä voi kyseenalaistaa luotettavuuden.
Mandel, Barnes & Richards (2014): "A Quantitative Assessment of the Quality of Strategic Intelligence Forecasts"	Ennakoivien tiedusteluarvioiden tarkkuus ja laatu: kalibrointi ja erottelukyky	Kvantitatiivinen, pitkän aikavälin kenttätutkimus. Ennakointien laadun arviointi (Brier score, kalibroinnin sekä erottelukyvyyn indeksit)	Strategisen tiedustelun muistioissa ja raporteissa olevat todennäköisyyttä ilmaisevat ennakoinnit (1442), joiden lopputulos oli käytettävissä.					Kyllä.	Validiteetti ja reliabiliteetti on arvioitu.
Montgomery (2014): "Misestimation: Explaining US Failures to Predict Nuclear Weapons Programs"	Yhdysvaltojen ydinaseita koskevan tiedustelun arvioinnin tarkkuus ja arviointia vääristävät poliittiset, kulttuuriset, byrokraattiset ja organisaatiokulttuuriset tekijät	1. Kirjallisuustutkimus (hypoteesien muodostaminen) 2. Laadullinen tutkimus, historiallinen tutkimusote 3. Tapaustutkimus (hypoteesit kahdessa tapauksessa)	1. Tiedustelun epäonnistumista koskeva tutkimuskirjallisuus 2. Ydinaseohjelmia koskevat Yhdysvaltojen tiedusteluarviot vuosilta 1943-2002 (72, 17 maata)	Kyllä.	Siirrettävyys kahden tapauksen perusteella kyseenalainen	Kyllä.	Kyllä.		Tapaustutkimuksen asettamat rajoitteet on huomioitu.

Teos	Tutkimusongelma / -kysymykset	Tutkimusmenetelmä	Keskeisin lähdeaineisto	Uskottavuus (laadullinen)	Siirrettävyys (laadullinen)	Riippuvuus (laadullinen)	Vahvistettavuus (laadullinen)	Valid. & reliab.	Huomioita
Perl (2003): "Comparing US and UK Intelligence Assessment in the Early Cold War: NSC-68, April 1950"	1. Miksi Iso-Britanniassa ei hyväksytty asevarustelun käynnistänyttä asiakirjaa (NSC-68) kuten Yhdysvalloissa v. 1950? Miksi se hyväksyttiin v. 1951? 2. Mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä USA:n ja Iso-Britannian tiedustelu-arvioissa oli kylmän sodan alussa? Mikä oli niiden merkitys ja miten ne kehittivät? Mitkä tekijät vaikuttivat tiedusteluanalyysiin kylmän sodan alussa?	Laadullinen, vertaileva tutkimus	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Yhdysvaltojen (4) ja Iso-Britannian (37) tiedustelu-arviot	Kyllä	Samoilla taustaoletuksilla kyllä	Kyllä.	Kyllä		Keskeiset väittämät perustellaan (kirjallisuus, empiirinen aineisto). Havainnollistetaan esimerkein ja tekstikatkelmin. Luotettavuutta ei ole arvioitu.
Walton (2015): "Lessons Learned from the CIA's Assessment of the Soviet Economy"	CIA:n arviot Neuvostoliiton taloudesta kriittisen ajattelun vaatimusten perusteella 1. Missä määrin asiakirjat kuvastavat menetelmällisiä virheitä? 2. Missä määrin asiakirjat paljastavat kriittisen ajattelun klassisten sudenkuoppien huomiotta jättämisen?	Arvioiden tarkastellaan kriittisen ajattelun viitekehyksessä. Tulkittavissa, että kyseessä on laadullinen tutkimus ja teoriaohjaava sisällön analyysi.	1. Tutkimuskirjallisuus 2. Yhdysvaltojen Neuvostoliiton taloutta koskevat kansalliset tiedustelu-arviot 1951-1991 (15)	Aineiston valintaperusteitä ei ole kerrottu. Tosin aineisto kattaa koko kylmän sodan ajallisesti.	Ajallinen siirrettävyys kyseenalainen empiirisen aineiston iän vuoksi.	Analyysikehikko on kuvattu väljästi. Kriittistä ajattelua ei ole kuvattu tarkasti.	Päätelyketjut eivät käy ilmi.		Luotettavuutta ei ole arvioitu.
Zuber (2006): "The German intelligence estimates in the west, 1885-1914"	1. Saksan tiedustelu-arvioiden sisältö 1885-1914 2. Tiedustelu-arvioiden suhde Saksan sotasuunnitelmiin 1885-1914	Laadullinen tutkimus, historiallinen tutkimusote	1. Arkistotutkimus (Helmut Greiner, BA-MA, W10/50267) 2. Saksan tiedustelu-arviot (5): 10/1911, 5/1912, 11/1912, 4/1913 ja 4/1914 .	Kyllä	Ajallinen siirrettävyys kyseenalainen empiirisen aineiston iän vuoksi.	Kyllä	Vahvistettava.		Keskeiset väittämät perustellaan (kirjallisuus, empiirinen aineisto). Havainnollistetaan esimerkein ja tekstikatkelmin. Lähdeaineiston luotettavuus on arvioitu.

Valid. = validiteetti (määrällinen tutkimus)

Reliab. = reliabiliteetti määrällinen tutkimus